

Wiesław Lewicki

Legia Akademicka. Wymiar taktyczno-ogniowy

Rzeszów 2018

Spis treści

Wstęp	7
1. Dowodzenie	9
1.1. Zasady dowodzenia	14
1.2. Wymagania dowodzenia	15
1.3. Dowódca a sztab	16
1.4. Cykl decyzyjny	21
1.4.1. Ustalenie położenia	21
1.4.2. Planowanie	22
1.4.3. Stawianie zadań	22
1.4.4. Kontrola	22
1.5. Stawianie zadań na szczeblu drużyna – kompania	23
1.5.1. Zarządzenie Przygotowawcze	23
1.5.2. Wstępne Zarządzenie Bojowe	24
1.5.3. Rozkaz Bojowy	25
2. Taktyka	27
2.1. Obrona	28
2.1.1. Rodzaje obrony	36
2.1.2. Struktura obrony	38
2.1.3. Ugrupowanie bojowe	39
2.1.4. Prowadzenie obrony	43
2.1.5. Rozstrzygająca walka obronna	43
2.2. Natarcie	48
2.2.1. Formy natarcia	49
2.2.2. Pluton (drużyna) w natarciu	54
2.2.3. Uszykowanie plutonu i drużyny	58
2.2.4. Przygotowanie natarcia plutonu i drużyny	60
2.2.5. Prowadzenie natarcia plutonu i drużyny	61
2.3. Marsz – przemieszczenie	63
2.3.1. Marsz	63
2.3.1.1. Rodzaje marszów	64
2.3.1.2. Struktura i ugrupowanie	64
2.3.1.3. Planowanie marszu	66
2.3.1.4. Zadania pododdziału wykonującego marsz	68

2.3.1.5. Organizowanie marszu	71
2.3.1.6. Elementy koordynacji działań	72
2.3.1.7. Prowadzenie marszu	73
2.3.1.8. Użycie sił i środków wsparcia bojowego	73
2.3.2. Rozmieszczenie wojsk	74
2.4. Działania nieregularne	75
3. Topografia	87
3.1. Orientowanie się w terenie bez mapy	92
3.2. Szkice topograficzne	94
3.3. Ocena odległości bez wsparcia technicznego	97
3.4. Posługiwanie się mapą kartograficzną UTM	99
3.4.1. Orientowanie mapy w terenie	101
3.4.2. Określanie miejsca stania	102
3.4.3. Określanie współrzędnych na mapach topograficznych	104
4. Teoria i zasady strzelania	107
4.1. Zjawisko strzału	108
4.1.1. Podrzuć i odrzut broni	109
4.1.2. Balistyka zewnętrzna	111
4.1.3. Lot pocisku w próżni	111
4.1.4. Elementy toru lotu pocisku	112
4.2. Zasady celowania	114
4.3. Strzelanie z broni strzeleckiej	115
5. Podstawowe wyposażenie pododdziałów	119
5.1. Wyposażenie drużyny zmechanizowanej	120
5.1.1. Karabinek	121
5.1.2. Pistolet maszynowy	122
5.1.3. Karabin maszynowy	123
5.1.4. Ręczne granatniki przeciwpancerne	125
5.1.5. Pistolety wojskowe	126
5.1.6. Granaty ręczne	128
5.1.7. Amunicja	131
5.2. Warunki bezpieczeństwa w czasie posługiwania się bronią i amunicją	133
6. Odzyskiwanie izolowanego personelu	137
6.1. Podstawowe pojęcia	138
6.2. Poziomy szkolenia SERE	140
6.3. Przeciwdziałanie izolacji	140
6.4. Zasady zachowania się izolowanego personelu	141
6.5. Survival – „zdecyduj się na przeżycie”	144
6.6. Medyczne aspekty izolacji	149

Zakończenie	151
Bibliografia	153
Wykaz rysunków i tabel	155
Załączniki	157
Streszczenie	167
Summary	169

*Naród winien jest sobie samemu obronię
od napaści i dla przestrzegania całości swojej,
wszyscy przeto obywatele
są obrońcami całości i swobód narodowych.*

*Wojsko nic innego nie jest,
tylko wyciągnięta siła obronna i porządną
z ogólnej siły narodu.*

*Naród winien Wojsku swemu nagrodę i poważanie za to,
iż się poświęca jedynie dla jego obrony.*

*Wojsko winno narodowi strzeżenie granic
i spokojności powszechniej;
słownem winno być jego najsilniejszą tarczą.*

Konstytucja 3 maja 1791 r.

Wstęp

Rzeczpospolita Polska jest republiką parlamentarną. Najwyższym organem władzy jest dwuizbowy parlament, składający się z Sejmu (460 posłów) i Senatu (100 senatorów), wybierany na 4-letnią kadencję. Funkcję główny państwa sprawuje prezydent RP (kadencja 5 lat), który czuwa nad przestrzeganiem konstytucji i jest najwyższym przedstawicielem państwa w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych.

Bezpieczeństwo narodowe tworzy cały naród każdego dnia swoją pracą, postawą swoich umysłów, serc i rąk zwiększaając siłę narodową, chroniąc swoje wartości oraz interesy narodowe i broniąc ich przed permanentnymi zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi, a także kreując sprzyjające naszym interesom warunki w środowisku międzynarodowym.

Przygotowanie systemu obrony Ojczyzny spoczywa na reprezentujących naród i powołanych w celu jego reprezentowania organach i instytucjach. Stanowi o tym najważniejszy akt prawny – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Konstytucja RP to najważniejszy akt prawny (ustawa zasadnicza) Rzeczypospolitej Polskiej, uchwalony 2 kwietnia 1997 roku przez Zgromadzenie Narodowe, a następnie zatwierdzony w ogólnonarodowym referendum 25 maja 1997 roku¹.

Konstytucja RP, jako najwyższa „Karta praw i obowiązków obywatelskich”, świadectwo suwerenności i niezawisłości Państwa Polskiego, stanowi zbiór podstawowych zasad funkcjonowania państwa, określający uprawnienia, sposób powoływania i strukturę organów władzy oraz podstawowe prawa i obowiązki obywateli. Artykuł 26 Konstytucji stanowi, że „Siły Zbrojne Rzeczy-

¹ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.).

spolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli". Zaś art. 85 w pkt 1 stanowi, że „Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny". Także ustanowiona z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony stanowi, że „Obrona Ojczyzny jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej”².

W postępującym procesie profesjonalizacji i uzawodowienia armii, powszechny obowiązek służby wojskowej, potocznie zwany poborem, nie został zlikwidowany, tylko zawieszony na czas nieokreślony. Nie zwalnia to jednak władz państwa z utrzymywania rezerw mobilizacyjnych na poziomie gwarantującym zapewnienie bezpieczeństwa. I choć czas tzw. armii masowych wydaje się być zamierzchłą przeszłością, to w dalszym ciągu teza, że „rezerwy wygrywają wojny" pozostaje ciągle aktualna i nic nie wskazuje na czas jej zmierzchu. Klasyk teorii wojny Carl von Clausewitz, a także wielu innych teoretyków wojskowości zakładało, że przy stratach w liczbie żołnierzy rzędu ok. 10% całkowitej populacji państwa, staje się ono całkowicie niezdolne do prowadzenia wojny. Powołanie pod broń tak wielkiej części zdolnych do służby wojskowej (w warunkach współczesnej Polski to armia rzędu 3,5 mln żołnierzy pod bronią!) uderza w możliwość prowadzenia wojny, gdyż są to wykwalifikowani robotnicy, inżynierowie, menedżerowie, lekarze itp...³. Samo sformowanie tak dużej armii jest ogromnym wysiłkiem organizacyjnym i finansowym, a to dopiero początek drogi. Armia, aby mogła być skutecznym narzędziem prowadzenia wojny, potrzebuje wykwalifikowanych i dobrze wyszkolonych (w czasie pokoju) oficerów-rezerwistów, którzy przejmą ciężar prowadzenia wojny na swoje barki. Oficerami powinni być ludzie z elity intelektualnej kraju, a tych można i należy szukać wśród absolwentów wyższych uczelni. Stąd wyłączenie studentów z programu szkolenia wojskowego jest wielkim marnotrawstwem potencjału obronnego kraju, który program szkolenia wojskowego studentów w ramach tzw. Legii Akademickiej zdaje się ten deficyt naprawiać.

Zawarte w niniejszej monografii materiały zawierają podstawowe dane niezbędne studentom-legionistom do poszerzenia horyzontów wiedzy związanej z obronnością, funkcjonowaniem Sił Zbrojnych oraz innej niezbędnej każdemu dobrze wyszkolonemu żołnierzowi wiedzy ogólnej.

---

² Art. 1. ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1430 ze zm.).

³ Więcej: <http://www.historycy.org/index.php?showtopic=12487> (dostęp: 15.03.2018 r.).

Rozdział 1.

Dowodzenie

Od początku formowania się skupisk ludzkich, które były jedynym skutecznym sposobem przetrwania pojawiało się dążenie do rozwijania zdolności obronnych tych gromad. Wszyscy zdolni do walki mężczyźni uważani byli za potencjalnych wojowników⁴. Wtedy nastąpił proces wyodrębnienia pierwszych grup zbrojnych, których celem była obrona interesów wspólnot plemiennych. Konsekwencją takiego stanu było pojawienie się pojęcia „dowodzenie”. I choć miało to miejsce w czasach prehistorycznych, gdy zapewne wtedy nikt tego tak nie nazywał, to odczucie potrzeby koordynowania i ukierunkowania wspólnego wysiłku było bardziej odczuwalne jako jedyny skuteczny środek przetrwania. Taki stan rzeczy najpierw wykształcił potrzebę przywództwa, które z czasem zmieniło się w dowodzenie.

Z etymologii pojęcia „dowodzenie” wynika, że nie zawsze oznaczało ono to co rozumiemy przez nie obecnie⁵. Pierwotnie bowiem słowo „dowodzić” (wodzić) obejmowało jedynie doprowadzenie sił w rejon rozstrzygającego starcia i ewentualne podjęcie decyzji o podjęciu walki, natomiast kierowania walką nie obejmowało. Wynikało to głównie z innego rozumienia słowa „wodzić”, co w potocznym rozumieniu znaczyło „prowadzić”. Genealogia słowa „wojewoda” wydaje się wskazywać na tę zasadę, gdyż wojewoda w imieniu króla miał „wieść wojów” we wskazane przez króla miejsce, a sam fakt i sposób ich wykorzystania pozostawał w gestii króla⁶. Taki stan rzeczy jednoznacznie wskazywał, że o dowodzeniu można było mówić jedynie w czasie działań bojowych⁷.

Antoni Apanowicz pisze: „zasadnicze różnice pomiędzy sytuacją, w jakiej odbywa się kierowanie, a w sytuacji, w jakiej odbywa się dowodzenie powstają wówczas, kiedy ta ostatnia się urrealnia czyli w walce”⁸. Na bazie takiego pojmovania terminu „dowodzenie” powstało wiele definicji dowodzenia opisujących zakres kompetencji, uprawnień oraz zakresu odpowiedzialności. Warto zauważyć, że podstawowy dokument doktrynalny opisujący proces dowodzenia i obowiązujący w Pakcie Północnoatlantyckim, czyli *Doktryna sojuszniczych*

⁴ J. Posobiec, *Współczesne dowodzenie wojskami – istota i charakter dowodzenia*, AON, Warszawa 2012, s. 43.

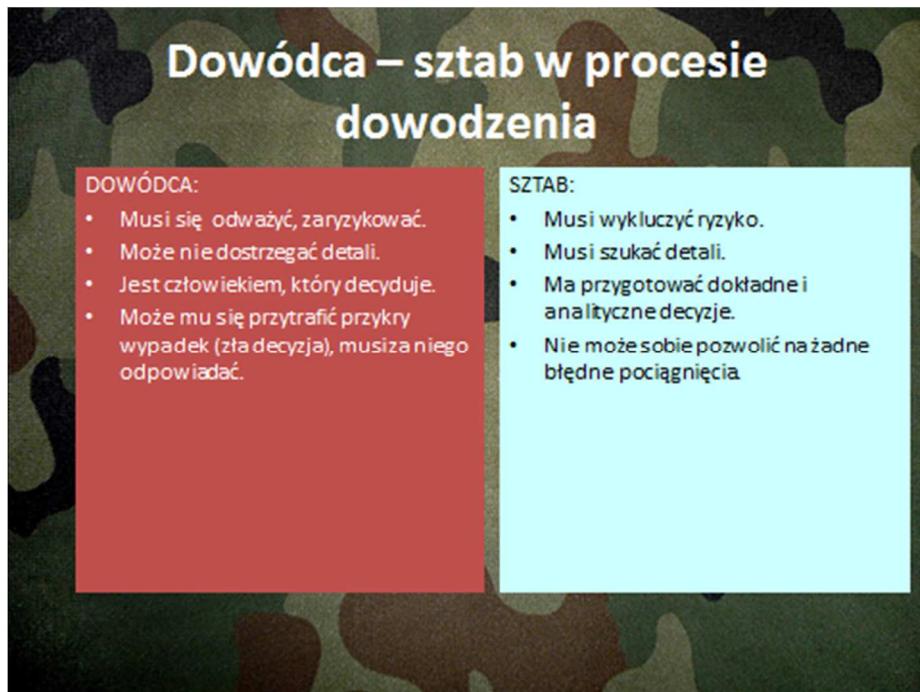
⁵ A. Bruckner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1957, s. 628.

⁶ Dlatego też współcześnie nazwy „wojewoda” odnosi się zwykle do władzy cywilnej.

⁷ J. Posobiec, *Współczesne dowodzenie...*, s. 45.

⁸ A. Apanowicz, *Dowodzenie*, wyd. MON, Warszawa 1961, s. 59.

działan połączonych AJP-01(B), precyzuje, że zapis dowodzenie stanowi pochodna dwóch pojęć, *Command* i *Control*, używanych zwykle razem i ściśle ze sobą powiązanych, ale nie będących synonimami⁹. *Command* (dowodzenie) to władza nadana jednostce – dowódcy – która może być scharakteryzowana, lecz nie jest zdefiniowana jako proces, przez który dowódca swoją wolą i intencjami na podwładnych w celu spowodowania określonego działania, a tym samym osiągnięcia określonych celów. Natomiast *Control* opisuje, lecz nie definiuje jako proces, w ramach którego dowódca wspomagany przez swój sztab, organizuje, stawia zadania i koordynuje działania wyznaczonych sił¹⁰. Jeśli więc przyjmiemy, że *Command* rozumiane jest jako uprawnienia i odpowiedzialność dowódcy, a *Control* to faktyczne kierowanie działaniami, to dowodzenie, czyli *Command & Control* należy rozumieć jako nierozerwane i integralne połączenie tych aspektów w jedną całość¹¹.

Rys. 1. Zależności w procesie dowodzenia między dowódcą a sztabem

Źródło: opracowanie własne.

⁹ AJP-01(B), (wyd. grudzień 2002), s. 4-1.

¹⁰ J. Kręcikij, *Ustalenia standaryzacyjne Sojuszu Północnoatlantyckiego w wybranych obszarach dowodzenia*, AON, Warszawa 2001, s. 15.

¹¹ *Ibidem...*, s. 17.

Zatem współcześnie dowodzenie jest najczęściej rozumiane jako podstawowa forma kierowania (dowodzenia) ludźmi i wojskami opartą zasadniczo na uprawnieniu do wielowymiarowego kształtuowania wszystkich elementów zdolności i gotowości bojowej w relacji do bezpośrednio oraz do pośrednio podległych żołnierzy. Obejmuje ono więc wszechstronne przygotowanie ich już w czasie pokoju do wszelkiego rodzaju działań, tj. do kierowania żołnierzami podczas realizacji w okresie pokoju, kryzysu i wojny. Najbardziej rozpowszechnionym, a także rozpoznawalnym instrumentem i środkiem dowodzenia jest rozkaz.

Rozkaz jest władzą nadaną jednej osobie w celu stawiania zadań, koordynacji i kontroli działań zbrojnych. Dowódca egzekwuje tę władzę nad podwładnymi na mocy mianowania. Władza ta, choć bardzo rozległa, wywodzi się z prawa i uregulowań wojskowych jest nierozerwalnie połączona z akceptacją odpowiedzialności za jej realizację. Odpowiedzialność ta w żadnym przypadku nie może być delegowana. Dowódcą (np. dowódca plutonu przez dowódców drużyn, czołgów) bezpośrednio realizuje dowodzenie oraz przy pomocy podległych dowódców (np. dowódca załogi, drużyny) lub przez podległe organy dowodzenia, czyli sztaby. Dowodzenie (w odróżnieniu od innych form kierowania ludźmi) ma jeden szczególny aspekt, który nie występuje w żadnym innym sposobie kierowania – to rozkaz.

Rozkaz, czyli polecenie bezwarunkowego wykonania (bądź zaniechania) określonej czynności lub innego zachowania, wydane przez osobę sprawującą władzę (dowódcą, uprawniony przełożony) nad osobą (żołnierzem), której wydano polecenie (bezpośredni podwładny, żołnierz pełniący służbę). Rozkazy wydawane są ustnie bądź pisemnie albo za pomocą umówionych sygnałów, przepisy nie przewidują możliwości odwołania, zaskarżenia lub innej administracyjnej formy rozstrzygnięcia, co nie wyłącza możliwości odmowy wykonania rozkazu jawnie sprzecznego z prawem. Rozkaz podlega rygorowi natychmiastowego wykonania, chyba że w rozkazie wyraźnie wskazano inny termin na jego realizację.

W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny rozkaz to polecenie określonego działania lub jego zaniechania wydane służbowo żołnierzowi przez przełożonego lub innego uprawnionego żołnierza starszego stopniem¹².

Słowo „Rozkaz!” dobrze wypowiadane przez dowódcę podkreśla bezwarunkowość jego wykonania. To samo słowo wypowiadane przez podwładnego (jako potwierdzenie zrozumienia i przyjęcia zadania do realizacji) wobec dowódcy potwierdza, że właśnie otrzymał rozkaz. O ile rozkazy wydawane są do wykonania konkretnych czynności, to rozkaz dzienny publikowany na piśmie reguluje całodzienny tok życia jednostki wojskowej.

Rozkaz może także oznaczać fakt posiadania podwładnych (powszechny zwrot „mieć pod rozkazem grupę osób”). Oznacza to także fakt pozostawania do

---

¹² Art. 115 § 18 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204 ze zm.).

dyspozycji przełożonego co do wykonania przyszłych rozkazów (zwrot: stawać się na rozkaz).

Dowodzenie wiąże się przede wszystkim z procesem podejmowania decyzji i planowania. Proces dowodzenia musi być zarówno operatywny, jak i wieloaspektowy. Powinien on zapewniać podejmowanie trafnych decyzji do działań bieżących, realizowanych jednocześnie z procesem decyzyjnym i planowaniem przyszłych działań. Tym sposobem sprawowanie dowodzenia będzie szczególnie utrudnione w sytuacji braku jednego spośród trzech podstawowych elementów: informacji, kontroli i łączności. Innymi słowy, dowódca (na każdym poziomie dowodzenia) potrzebuje:

- informacji w celu podjęcia decyzji;
- możliwości sprawowania kontroli w celu koordynowania i monitorowania działań wojsk;
- środków łączności do przekazywania informacji¹³.

Dowodzenie to przede wszystkim proces, poprzez który dowódca jednoosobowo narzuca swoją wolę i zamiary podwładnym. Obejmuje ono władzę i odpowiedzialność za jej użycie podległych mu sił i środków delegowanych do wykonania zadania. Odpowiedzialność dowódcy jest jednoosobowa, niepodzielna i pod żadnym pretekstem nie może być przekazywana. To także proces w ramach którego każdy dowódca planuje, organizuje, koordynuje i ukierunkowuje działania podlegającego mu sztabu lub pododdziału poprzez użycie dostępnych mu procedur działania i wszelkich innych dostępnych środków przekazywania informacji.

Istota dowodzenia wyraża się więc w ciągłym i zorganizowanym oddziaływaniu dowódcy na podległe mu sztaby, pododdziały, w celu zgodnego z jego wolą (decyzją) wykonania zadania z najmniejszymi możliwymi stratami i w nakazanym przez przełożonego czasie. Tryb pracy dowódcy w warunkach spełniania różnorodnych funkcji związanych z dowodzeniem w każdym konkretnym przypadku będzie zależał od charakteru otrzymanego zadania, ilości posiadanego czasu, poziomu wyszkolenia żołnierzy i innych warunków sytuacji taktycznej. W pracy tej właściwe są jednak pewne zasady, których należy rozumienie i przestrzeganie jest konieczne w każdym warunkach i sytuacji. Określenie i przekazanie przez przełożonego podwładnemu zadań jest podstawowym sposobem wprowadzenia własnej decyzji w życie. Jest to zatem podstawowa i bardzo ważna działalność dowódcy w procesie dowodzenia.

W praktycznej działalności przełożony może określić i przekazać podwładnemu cel jego działania. Wówczas taki sposób (technikę) dowodzenia nazywa się dowodzeniem przez cele. W każdym innym wypadku przełożony może ustalić i przekazać podwładnemu tylko zadanie i wówczas taki sposób (technikę) dowodzenia określa się dowodzeniem przez zadanie. W innym jeszcze przypadku przełożony może podwładnemu określić i przekazać wraz z zadaniem jak ma

---

¹³ J. Posobiec, *Współczesne dowodzenie...*, s. 53.

go wykonać. Wtedy taki sposób (technika) dowodzenia nazywa się dowodzeniem przez czynności.

Sposób dowodzenia przez cele charakteryzuje się tym, że przełożony określa, co ma osiągnąć podwładny, bądź do czego może się on jedynie ograniczyć w realizacji określonego działania. W praktyce stosując ten właśnie sposób dowodzenia przełożony powinien określić podwładnemu: co i gdzie ma on osiągnąć.

Przy stosowaniu tego sposobu zalecane jest zasadniczo, aby przełożony posiadał racjonalny plan walki (działania), w którym jasno będzie wyrażony cel główny, czyli to, co chce się osiągnąć. Cele działania poszczególnych wykonawców powinny wynikać z siebie i współtworzyć cel działania przełożonego.

Z uwagi na to, że dowodzenie przez cele pozostawia swobodę podwładnemu w planowaniu walki i stawianiu zadań; musi on jednak posiadać odpowiednią (rzeczązą) wiedzę i umiejętności. Pozostawienie podwładnemu swobody w okresleniu zamiaru wykonania zadania gwarantuje między innymi duże jego zaangażowanie się zarówno tak w procesie przygotowania walki (działan), jak i w toku jej prowadzenia. Taki sposób dowodzenia może wyzwalać jego inicjatywę i pomysłowość w przyjmowaniu rozwiązań na wysokim poziomie merytorycznym oraz organizacyjnym. Stąd też sposób ten powinien być preferowany, a także powszechnie stosowany. Podwładny (wykonawca) otrzymując cel, sam decyduje o najlepszym sposobie jego osiągnięcia oraz ponosi pełną odpowiedzialność za efekty działania podległych mu pododdziałów (pojedynczych żołnierzy).

Sposób dowodzenia przez zadania polega na dokładnym sprecyzowaniu przez przełożonego i jednoznacznie przekazaniu podwładnemu (wykonawcy) samego zadania, a więc: co, gdzie i kiedy ma on wykonać. Ta procedura przygotowania przez przełożonego zadania dla swojego podwładnego jest przede wszystkim prostsza niż określenie zadania przy stosowaniu sposobu dowodzenia przez czynności. Przełożony powinien określić zadanie podwładnemu wynikające z jego decyzji.

Sposób dowodzenia przez czynności polega na określeniu przez przełożonego, a następnie przekazaniu podwładnemu (wykonawcy) zadania oraz szczegółowych czynności precyzujących sposób jego wykonania. Taki tryb postępowania wiąże się z koniecznością podjęcia decyzji za podwładneg. Ponadto zachodzi tu potrzeba podzielenia zadania podwładnegnego na zadania częściowe i cząstkowe, a nawet na podstawowe czynności tak złożone, jak i proste. Procedura ta jest konieczna, gdyż stanowi podstawę do określenia, a następnie jasnego sformułowania zadania podwładnemu. Sprowadza się ona do sprecyzowania, co, gdzie i kiedy ma ona być wykonać, a także jak realizować jej poszczególne czynności. Proces ten jest wieloetapowy, czasochłonny i bardzo pracochłonny.

Praktyka jednoznacznie wskazuje, że sposób dowodzenia przez czynności powinien być stosowany w wyjątkowych przypadkach. Do takich przypadków zaliczyć można między innymi brak dobrego (profesjonalnego) przygotowania

podwładnych (np. żołnierze rezerwy) lub też złożoność (skomplikowanie) zadania, które winien wykonać podwładny.

Podstawową wadą takiego sposobu dowodzenia jest ograniczanie (hamowanie) inicjatywy podwładnych, zabieranie (ograniczanie) im ich kompetencji, a tym samym zwalnianie z obowiązku ponoszenia odpowiedzialności za rezultaty działania.

1.1. Zasady dowodzenia

1) Jedność skupia się na organizowaniu oraz prowadzeniu działań taktycznych w myśl dowódcy. Dowódca osobiście (jednoosobowo) podejmuje, a tym samym równocześnie ponosi odpowiedzialność za swoje decyzje oraz za działanie podległych mu sztabów, dowództw oraz wojsk. Taki system zapewnia spójność planowania i prowadzenia działań, a także umożliwia jak najlepsze koordynowanie działań wszystkich przydzielonych dowódcy sił i środków.

2) Ciągłość to nieustający wpływ dowódcy i jego organów dowodzenia na proces planowania i przygotowania działań, ich przebieg, przywracanie zorganizowanego działania wojsk, a także dostosowanie dowodzenia do potrzeb wynikających z chwilowej sytuacji. Ciągłość dowodzenia można także osiągnąć poprzez permanentną znajomość sytuacji, stanowcze, jednoznaczne i konsekwentne wcielanie w życie podjętych decyzji. Do realizacji tego opracowane są plany działań oraz natychmiastowa reakcja na zmieniającą się sytuację taktyczną. W związku z tym, że organy dowodzenia i środki łączności stanowią zwykle dla sił przeciwnika cele pierwszej (najwyższej) kolejności rażenia, dla zachowania ciągłości dowodzenia w toku prowadzonych działań taktycznych, dowódcy mają obowiązek ustalić prosty i zrozumiały dla wszystkich żołnierzy sposób i kolejność przejmowania dowodzenia.

3) Integracja polega na przyjęciu takiej struktury dowodzenia, która zapewni dowódcy zdolność do skutecznego osiągnięcia zakładanych przez niego celów działania. Struktury organizacyjne sztabów i dowództw, powinny być tak konstruowane, aby mogły skutecznie spełniać wymagania każdej operacji, jednocześnie integrując poszczególne komponenty przez funkcjonalny i sprawny system dowodzenia. Poprawna organizacja współdziałania stanowi również jeden z zasadniczych czynników integrujących i przygotowujących dowództwo i sztab do działania z elementami układu pozamilitarnego w całym obszarze prowadzenia działań.

4) Decentralizacja. Pomimo rozległej odpowiedzialności dowódców za wykonanie zadania, dopuszcza się możliwość delegowania przez niego niektórych uprawnień podległym mu dowódcom niższego szczebla. Daje im to swobodę działania, która pozwala na wykazanie się inicjatywą w przypadku wystąpienia zdarzeń i sytuacji nieprzewidzianych w planach. Decentralizacja dowodzenia zazwyczaj pobudza kreatywność i sprzyja podejmowaniu trafnych decyzji. Dowódcy przekazując swoje uprawnienia podwładnym, musi konkretnie, bardzo

jasno i jednoznacznie określić zamiar, możliwości i ograniczenia swobody działania, wyznaczyć cele (cele pośrednie) do osiągnięcia oraz zapewnić siły i środki materiałowo-techniczne niezbędne do wykonania zadań.

5) Wzajemne zrozumienie i zaufanie pomiędzy dowódcą a podległym mu sztabem oraz w relacjach przełożony – podwładny powinno funkcjonować na wszystkich poziomach i we wszystkich relacjach dowodzenia. Dzięki temu znacznie wzrasta sprawność dowodzenia oraz swoboda w podejmowaniu decyzji. Wzajemne zrozumienie opiera się przede wszystkim na stosowaniu wspólnej doktryny i jednakowych sformalizowanych procedur, których znajomość i doskonalenie osiągnąć można jedynie poprzez wspólne szkolenia i ćwiczenia.

1.2. Wymagania dowodzenia

1) Elastyczność to wielowymiarowy sposób zorganizowania systemu dowodzenia, który zapewni dowódcy swobodę działania oraz da możliwość reagowania w nieprzewidzianych sytuacjach. Wspomaga również umiejętności przystosowanie realnych planów działania, procedur, elementów struktury oraz innych elementów do nowych warunków na polu walki. W efekcie wykreowane zostają sprzyjające warunki do realizacji zadań dla organów dowodzenia, stanowisk dowodzenia oraz wojsk. Wymaga to precyzyjnego zrozumienia celu działania, podejmowania błyskawicznych i trafnych decyzji oraz posiadania mobilnych sił i środków dowodzenia.

2) Efektywność to wieloaspektowy sposób działania, który pozwala osiągać optymalne rezultaty przy tych samych zasobach. Wpływ na efektywność dowodzenia może być uzależniona od zewnętrznych czynników niematerialnych, np.: umiejętności dowódców, wyszkolenia dowództw i wojsk, lub morale.

3) Sprawność to głównie możliwość szybkiego podejmowania decyzji i przekazywanie jej do wykonawców. Najistotniejszym warunkiem sprawności dowodzenia jest zwykle dobrze zorganizowana łączność. System łączności musi umożliwiać sprawny obieg informacji oraz terminowe realizowanie planowanych czynności zgodnie z przyjętymi założeniami i procedurami.

4) Trwałość to duża odporność systemu dowodzenia na oddziaływanie negatywny wpływ środowiska oraz środków rażenia przeciwnika. W tym celu prowadzi się wszechstronne przedsięwzięcia zapewniające maksymalne zwiększenie oporności na niszczenie i zakłócanie elementów systemu dowodzenia. Musi także zapewniać ich szybkie rozwijanie i funkcjonowanie w każdych warunkach.

5) Skrytość to wymóg zachowania w tajemnicy przed przeciwnikiem własnych zamiarów, treści i sposobu organizacji przedsięwzięć dowodzenia. Skrytość dowodzenia osiąga się poprzez ograniczenie dostępu personelu do szczególnie żywotnych informacji, skrupulatne przestrzeganie przepisów o ochronie informacji niejawnych oraz zasad maskowania.

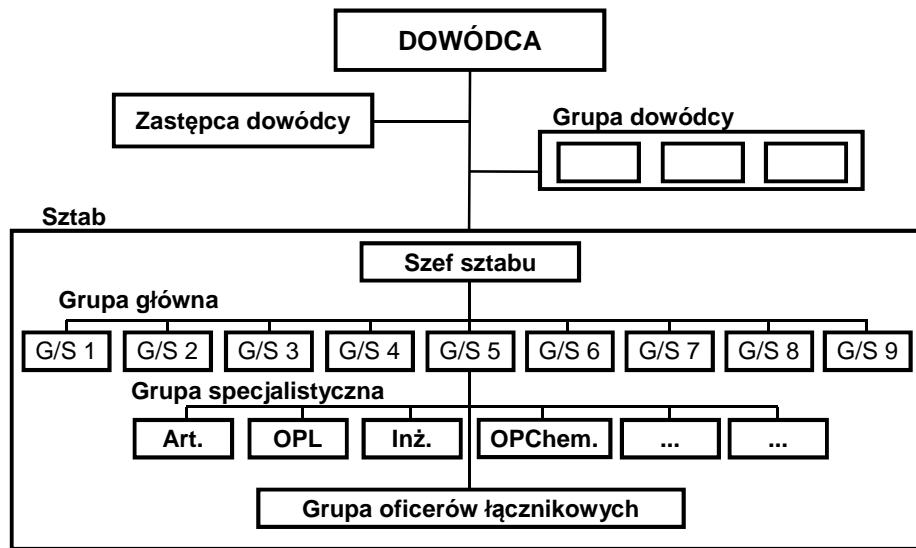
6) Zasady dowodzenia zwykle pomagają w osiąganiu lepszych wyników dowodzenia, jednak to wymagania dowodzenia umożliwiają to dowodzenie. Taki stan jednoznacznie wskazuje, że wymagania dowodzenia muszą być spełnione, a zasady dowodzenia powinny być uwzględniane w procesie planowania.

7) Skuteczność w działaniach zależy od sprawnie funkcjonującego systemu dowodzenia na wszystkich jego poziomach.

1.3. Dowódca a sztab

Standardowa struktura organizacyjno-funkcjonalna dowództw

1) Ogólna struktura

Rys. 2. Ogólny model struktury dowództwa

Źródło: opracowanie własne.

2) Zadania osób funkcyjnych i zespołów dowództwa

- Dowódca odpowiada za efektywne funkcjonowanie systemu dowodzenia. Do jego najważniejszych zadań należy:
  - ciągła znajomość i zrozumienie zamiaru przełożonego;
  - wnikliwa ocena sytuacji;
  - dokonanie optymalnego podziału sił i środków;
  - podejmowanie trafnych decyzji;
  - stawianie jasnych i zrozumiałych zadań;
  - dowodzenie wojskami w działaniach taktycznych;
  - motywowanie podwładnych;

- utrzymywanie (podnoszenie) zdolności bojowej wojsk;
  - przewodzenie.
- b) Grupa Dowódcy
- W skład Grupy Dowódcy wchodzą osoby funkcyjne i komórki organizacyjne, z którymi dowódca pracuje bezpośrednio. Pełni ona głównie funkcje doradcze i pomocnicze.
- c) Sztab
- Pracą sztabu kieruje osobiście szef sztabu. Sztab odpowiada za stworzenie dowódcy optymalnych warunków niezbędnych do terminowego podejmowania trafnych decyzji oraz za przygotowanie i doprowadzenie ich do wykonawców. Do podstawowych zadań sztabu należy precyzyjne przygotowanie dokumentów dowodzenia oraz koordynacji działań. A ponadto:
- zbieranie, gromadzenie i przetwarzanie informacji;
  - ciągła aktualizacja i ocena sytuacji;
  - prognozowanie (wariantowanie) rozwoju sytuacji;
  - wieloaspektowe informowanie o sytuacji oraz możliwych zagrożeniach;
  - opracowanie i rekomendowanie dowódcy propozycji (wariantów) rozwiązań niezbędnych do podjęcia decyzji;
  - kolportowanie (w imieniu dowódcy) dokumentów dowodzenia i koordynacji działań;
  - monitorowanie sytuacji;
  - koordynowanie działania wojsk.
- d) Sztabы szczebla taktycznego mają strukturę komórek organizacyjnych (oddziały, wydziały i sekcje), w których każda realizuje określoną funkcję i w jej ramach wykonuje określone zadania.
- e) Komórka do spraw personalno-administracyjnych odpowiada za:
- zarządzania zasobami ludzkimi;
  - prowadzenie działalności personalnej i spraw administracyjnych (w tym także tych związanych z uzupełnianiem stanów osobowych);
  - ocenę i analizę poziomu dyscypliny i morale;
  - postępowanie z jeńcami wojennymi;
  - problematykę związaną z osobami internowanymi, poszkodowanymi w trakcie działań itp.
- f) Komórka do spraw rozpoznania i przeciwdziałania rozpoznaniu przeciwnika odpowiada za:
- zasilanie komórek sztabu aktualnymi i wiarygodnymi danymi rozpoznawczymi;

- nieprzerwaną aktualizację oceny przeciwnika, terenu, warunków meteorologicznych, walki radioelektronicznej oraz sytuacji psychologicznej w przydzielonym obszarze zainteresowania;
- przygotowywanie analiz i wniosków w powyższym zakresie;
- planowanie, wdrażanie i koordynację działań rozpoznawczych, wywiadowczych, kontrwywiadowczych, psychologicznych i walką elektroniczną.

g) Komórka do spraw działań operacyjnych odpowiada za:

- kierowanie działaniami bieżącymi oraz dezinformacyjnymi, a tym samym za bezpieczeństwo tych działań;
- wsparcie operacyjne to jest określenie sposobu użycia sił i środków walki w działaniach bojowych, a także prowadzenia misji poszukiwawczo-ratunkowych;
- opracowywanie i terminowe przesyłanie dokumentów dowodzenia, przygotowanie meldunków i sprawozdań, a także za archiwizację wszystkich materiałów;
- koordynację przedsięwzięć obrony przed bronią masowego rażenia;
- zapewnienie sprawnego, zgodnego z dokumentami normatywnymi i terminowego przebiegu procesu przygotowania i prowadzenia działań;
- typowanie składu oraz struktury sił do planowanych działań;
- ocenę poziomu zdolności oraz możliwości bojowych własnych oraz przydzielonych sił;
- określenie procedur użycia sił oraz proponowanie dokonania w nich bieżących zmian i uzupełnień;
- precyzowanie zadań dla poszczególnych elementów;
- koordynowanie procesu przygotowania i prowadzenia działań;
- monitorowanie działań
- ciągła współpraca oraz koordynowanie działań oficerów łącznikowych.

h) Komórka do spraw zabezpieczenia logistycznego odpowiada za:

- planowanie i kierowanie zabezpieczeniem logistycznym wojsk;
- prognozowanie oraz planowanie zabezpieczenia logistycznego wojsk;
- monitorowanie i koordynowanie przemieszczenia wojsk w rejonie (obszarze, pasie) odpowiedzialności;
- zapewnienie niezbędnych potrzeb bytowych jeńców wojennych;

i) Komórka do spraw planistycznych (od szczebla operacyjnego) odpowiada za:

- planowanie i przewidywanie operacji;
- planowanie wyprzedzające oraz koordynację;

- planowanie wariantowe;
  - przygotowanie wszechstronnych analiz operacyjnych;
  - przygotowanie precyzyjnych dokumentów dowodzenia i koordynacji działań.
- j) Komórka do spraw systemów łączności i informatyki odpowiada za:
- zarządzanie systemami łączności i informatyki;
  - zarządzanie przydzielonymi częstotliwościami;
  - kryptografię;
  - bezpieczeństwo systemów łączności i informatyki.
- k) Komórka szkoleniowa odpowiada za:
- kierowanie opracowaniem, wdrażaniem oraz realizowaniem (zarządzaniem) doktryn;
  - planowanie ćwiczeń, szkoleń i certyfikacji.
- Ponadto w czasie poprzedzającym działania organizuje szkolenia i testy sprawdzające. Natomiast w czasie trwania działań bojowych prowadzi je z przydzielonymi siłami wzmacnienia, współdziałając jednocześnie z siłami luzowanymi. Gromadzi, analizuje i przekazuje zgromadzone doświadczenia z przebiegu działań wojskom wchodząącym do walki. Zorganizowanie i obsadzenie tej komórki nie jest wymogiem formalnym, ale jeżeli już istnieje, może stać się bardzo ważną częścią organu dowodzenia każdego dowództwa.
- l) Komórka do spraw zasobów materiałowych i finansowych odpowiada za:
- planowanie finansów i budżetu;
  - przetargi, kontrakty, usługi i zakupy;
  - Sekretariat Cywilny;
  - zarządzanie personelem cywilnym.
- m) Komórka do spraw współpracy cywilno-wojskowej (CIMIC) odpowiada za:
- negocjacje ustaleń i uzgodnień koordynacji i wsparcia;
  - koordynowanie współpracy cywilno-wojskowej;
  - koordynację działania z lokalnymi (narodowymi, HNS) elementami (organizacjami, agencjami, władzami itp.) odpowiedzialnymi za planowanie działań na wypadek stanów kryzysowych (wyjątkowych) na danym obszarze.

Ponadto komórka ta odpowiada za informowanie dowódcy o prawdopodobnym wpływie prowadzonych działań na relacje z lokalnymi władzami, ludnością, organizacjami międzynarodowymi i pozarządowymi prowadzącymi swoją statutową aktywność w rejonie działań oraz innymi agencjami i organizacjami lokalnymi. Personel współpracy cywilno-wojskowej winien posiadać doświadczenie wojskowe, rozumieć zasady i procedury jej współpracy, a także znać

środowisko, w którym działa. Szczególną rolę w tym systemie odgrywają międzynarodowe organizacje pozarządowe, które będą działać w rejonie działań taktycznych. Niezwykle istotna jest umiejętność wyjaśnienia wymagań wojskowych przedstawicielom tych organizacji z jednoczesnym zrozumieniem ich potrzeb i punktu widzenia. Komórka współpracy cywilno-wojskowej musi na bieżąco prowadzić rzetelną i precyzyjną ocenę sytuacji w obszarze, za który odpowiada.

n) Komórka łącznikowa

Komórka łącznikowa jest specyficzny elementem sztabu w skład której wchodzą oficerowie łącznikowi jednostek współdziałających (sąsiednich), a odpowiada za zapewnienie sprawnej wymiany informacji pomiędzy dowództwami.

1. Personel łącznikowy niejako „reprezentuje interesy” swojego przełożonego wobec dowódcy przyjmującego. Stąd więc w jego składzie powinny znajdować się osoby posiadające odpowiednią wiedzę oraz uprawnienia umożliwiające im wpływanie na proces wypracowania oraz podejmowania decyzji przez sztab, do którego zostały skierowane. A ponadto powinny dysponować aktualną wiedzą o zdolnościach bojowych oraz wszelkich ograniczeniach dowództw i wojsk, które reprezentują.
2. Oficerowie wyznaczeni do zespołów łącznikowych powinni być kreatywni i konsekwentni w działaniu, ale jednocześnie zachowywać się taktownie i z wyczuciem w stosunku do dowództw, w których wykonują zadania.
3. Grupy łącznikowe (o ile to możliwe) powinny wykorzystywać własne środki łączności i tylko w wyjątkowych sytuacjach korzystać ze środków dowództwa, do którego przybyli. Natomiast dowódca przyjmujący zespół łącznikowy ma obowiązek zapewnić im odpowiednie wyposażenie umożliwiające sprawne funkcjonowanie wewnętrznej sieci łączności dowództwa przyjmującego.

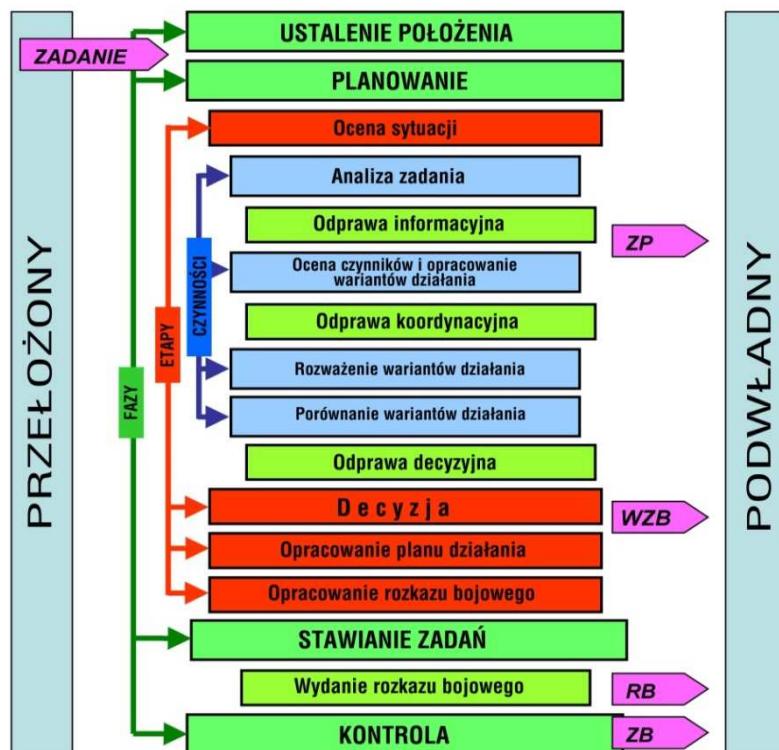
o) Grupa specjalistyczna

Grupa specjalistyczna to specjalisci rodzajów wojsk i służb którzy odpowiedzialni są za dostarczanie niezbędnych informacji dla dowódcy oraz wszystkich komórek sztabu w zakresie możliwości i sposobu użycia sił i środków swojego rodzaju wojsk lub służb. W zależności od szczebla dowodzenia tworzą komórki organizacyjne – oddziały, wydziały i sekcje.

- p) Zadania komórek organizacyjnych dowództw podlegają weryfikacji w stosownie do potrzeb i poziomu dowodzenia, jednak zawsze powinny uwzględniać opisane wyżej obszary zadaniowe;
- q) Struktura organizacyjna dowództw poszczególnych poziomów dowodzenia winna umożliwiać możliwie najbardziej przejrzysty, najprostszy sposób ich transformacji na stanowiska dowodzenia.

1.4. Cykl decyzyjny

Proces dowodzenia umożliwia sprawowanie funkcji dowodzenia i jest częścią cyklu decyzyjnego. Składa się on z powtarzalnych faz, etapów i czynności. Do faz tego procesu zalicza się kolejno: ustalanie położenia, planowanie, stawianie zadań, kontrolę¹⁴.

Rys. 3. Ogólny model cyklu decyzyjnego

1.4.1. Ustalanie położenia

Ustalenie położenia jest procesem ciągłym realizowanym we wszystkich komórkach sztabu (i na wszystkich poziomach dowodzenia) i stanowiskach dowodzenia. Jego intensywność wzrasta wprost proporcjonalnie do chwili otrzymania zadania i w głównej mierze jest ukierunkowane na to zadanie. Ustalanie położenia jest pierwszą (nadzwyczaj ważną) fazą procesu dowodzenia, a tym samym czynnością, która jest realizowana w czasie ustalania położenia i kontynuowaną (aktualizowaną) równocześnie w trakcie kolejnych faz procesu decyzyjnego.

¹⁴ „Planowanie działań na szczeblu taktycznym w Wojskach Lądowych” DD/3.2.5

1) Pierwsza faza procesu – charakteryzuje się pozyskiwaniem, gromadzeniem, porządkowaniem, analizowaniem, przechowywaniem, wartościowaniem, porównywaniem oraz graficznym zobrazowaniem wszelkiego rodzaju informacji opisujących wojska własne, przeciwnika, a także innych aspektów prowadzenia działań.

2) Faza druga ma dać dowódcy oraz pozostałym osobom funkcyjnym sztabu (dowództwa) odpowiedź na pytania dotyczące specyficznych warunków, w jakich realizowane będą zadania. Jednocześnie określone zostają poszczególne elementy specyficznego środowiska działań, których informacje będą niezwykle przydatne w trakcie opracowywania wariantów działania wojsk własnych i przeciwnika.

3) Zadaniem fazy „ustalanie położenia” jest także zidentyfikowanie tych obszarów, z których lub o których dowództwo musi mieć informacje lub musi je uzupełnić. W takiej sytuacji niezwykle ważne staje się wnikliwe określenie źródeł pozyskania brakujących informacji.

4) Istotą wymienionych powyżej przedsięwzięć jest fakt, że muszą one doprowadzić do przedstawienia dowódcy możliwie przejrzystego obrazu sytuacji, na podstawie którego może ona być oceniona i prowadzić do podjęcia decyzji, a następnie postawienia zadania podległym siłom.

1.4.2. Planowanie

W trakcie planowania szczególnie dokładnym analizom i ocenom podlega zadanie otrzymane od przełożonego, a także czynniki wpływające na jego wykonanie. Istotą tej fazy jest wypracowanie wariantów działania wojsk własnych, które są szczegółowo rozważane i porównywane w trakcie procesu planowania, co sprzyja stworzeniu dowódcy jak najlepszych warunków do podjęcia optymalnej decyzji. W ramach tej fazy podejmowana jest decyzja oraz zostaje przez dowódcę sformułowany i wygłoszony zamiar. Równolegle powstaje plan działania oraz dokumenty dowodzenia o charakterze dyrektywnym.

1.4.3. Stawianie zadań

Kolejną fazą procesu dowodzenia jest stawianie zadań. Zasadniczym celem tej fazy jest możliwie szybkie doprowadzenie do wykonawców zadań wynikających z decyzji, jaka została podjęta przez dowódcę. Formalnie faza ta rozpoczyna się po zakończeniu opracowywania rozkazu bojowego. W sytuacji zastosowania wstępnych zarządzeń bojowych faza stawiania zadań rozpocznie się minimalnie wcześniej, czyli po sporządzeniu planu działania.

1.4.4. Kontrola

Kontrola stanowi czwartą (ostatnią) fazę procesu dowodzenia. Zapewnia ona ciągłość procesu dowodzenia, bowiem to jej rezultaty stanowią podstawę do uaktualniania (posiadanych) danych o sytuacji, czyli ustalenia położenia. Celem

kontroli, jako fazy procesu dowodzenia, jest przede wszystkim sprawdzenie efektów (skutków) dotychczasowego planowania i postawienia zadań koordynujących, a także wskazanie sposobu ich wdrożenia. Za realizację fazy kontroli odpowiedzialny jest dowódca, bowiem to on planował i stawał zadania podwładnym. Stąd wyróżnia się następujące środki realizacji kontroli:

- elementy dowodzenia i koordynacji działań (EDKD);
- synchronizacja działań;
- monitorowanie sytuacji oraz podejmowanie stosownych działań mogących zmniejszyć różnice między stanem zaplanowanym, a rzeczywistym¹⁵.

1.5. Stawianie zadań na szczeblu taktycznym (drużyna – kompania)

1.5.1. Zarządzenie Przygotowawcze

Czynnik czasu (a w zasadzie jego ciągły brak, a co za tym idzie – ciągła pogoń za czasem) zmusza dowódców wszystkich szczebli do takich działań, aby tym czynnikiem gospodarować optymalnie. Spośród wszystkich czynników mających wpływ na przebieg bitwy (walki) to właśnie czas jest tym czynnikiem, którego odzyskać nie sposób. Teren może „przechodzić z rąk do rąk”, ale czynnik czasu jest albo wykorzystany maksymalnie dobrze, albo bezpowrotnie stracony. Z tego aspektu wynika ciągła troska dowódców o to, aby maksymalnie dużo czasu „oddać” podwładnym, by mogli optymalnie przygotować się do przyszłych działań. Generalna zasada organizacji pracy sztabów stanowi, że każdy dowódca przeznacza jedną trzecią całego dostępnego mu czasu dla siebie i dwie trzecie czasu dla swoich podwładnych. Presja czasu absolutnie nie zwalnia dowódców (ani podległych im sztabów) od maksymalnie dobrego przygotowania zarówno siebie, jak i swoich podwładnych do działań bojowych. Taki stan rzeczy generuje potrzebę maksymalnie wczesnego przekazania zadań podwładnym, nawet w sytuacji kiedy przełożony wyższego szczebla jeszcze nie podjął ostatecznej decyzji co do przyszłych działań. Rozwiązaniem tak zdefiniowanego problemu jest wydanie odpowiednio wcześnie dokumentu, który przyśpieszy proces przygotowania wojsk do działań. Takim dokumentem, który przesyłany jest do podległych wojsk bezpośrednio po odprawie informującej, jest **zarządzenie przygotowawcze**.

Zarządzenie przygotowawcze jest dokumentem bojowym, którego celem jest uruchomienie w podległych wojskach przedsięwzięć mających na celu przygotowanie ich do przyszłych działań. Natychmiast po wydaniu przez dowódcę w trakcie odprawy informacyjnej wytycznych, komórka planowania opracowuje zarządzenie przygotowawcze, które przekazywane jest podwładnym. Zarządz-

---

¹⁵ „Planowanie działań na szczeblu taktycznym w Wojskach Lądowych” DD/3.2.5

nie przygotowawcze jest pierwszym dokumentem dowodzenia wytwarzanym w kolejnym cyklu decyzyjnym procesu dowodzenia. Zarządzenie zawiera elementy zadaniowe dla podwładnych. W zależności od szczebla dowodzenia i specyfiki zadania może ono obejmować następujące informacje:

- sprecyzowane zadanie własne;
- myśl przewodnią dowódcy;
- prawdopodobny charakter przyszłych działań;
- priorytety i wytyczne, jakie powinny być podjęte przez podwładnych;
- zadania do natychmiastowego wykonania;
- główne terminy;
- inne dane wynikające z bieżącej sytuacji¹⁶.

Zarządzenie przygotowawcze ma za zadanie ułatwić podwładnemu rozpoczęcie przygotowania i wykonania nowego zadania poprzez podanie im najważniejszych szczegółów nadchodzących działań łącznie z czasem, którym dysponują.

Liczba szczegółów, które mogą być zawarte w tym zarządzeniu, zależy od czasu i środków komunikacji oraz danych, które uważane są za niezbędne do przekazania podległym dowódcom.

Należy pamiętać, że dobre zarządzenie przygotowawcze pomaga podwładnemu przygotować się do nowego zadania w najkrótszym możliwym czasie, uniakając jednocześnie ryzyka pośpiechu lub pozostawania w bezczynności w niewygodnych warunkach przez długi czas.

Układ zarządzenia bojowego jest taki sam jak rozkazu bojowego, taki stan sprawia że bardzo często traktowany jest przez podwładnych tak samo jak rozkaz bojowy. Takie postrzeganie zarządzenia sprawia, że znacznie oszczędza się na czasie gdyż fizyczne opracowanie i publikowanie rozkazu bojowego jest bardzo pracochłonne, a rozkaz w zależności od szczebla dowodzenia może zawierać nawet kilkaset stron.

Układ treści zarządzenia przygotowawczego przedstawiony został w załączniku 1 i 2.

1.5.2. Wstępne Zarządzenie Bojowe

Kolejnym elementem pozwalającym podwładnemu odpowiednio gospodarować przydzielonym im czasem jest **wstępne zarządzenie bojowe**, które opracowuje się w celu przekazania podwładnemu informacji umożliwiających uruchomienie procesu planowania działań na kolejnym szczeblu (metoda planowania równoległego). Umożliwia ono wcześniejsze postawienie zadań podwładnemu zanim pełny rozkaz bojowy i niezbędne załączniki zostaną przygotowane, sprawdzone, podpisane i doprowadzone do wykonawców. Układ wstępniego zarządzenia bojowego jest dokładnie taki sam jak rozkazu bojowego. Różnica polega jedynie na zawarciu w nim (we właściwych punktach) informacji (już

---

¹⁶ Tamże s. 54.

potwierdzone i pewne), które umożliwią podwładnym rozpoczęcie ich procesu planowania. Punkty, których nie można na tym etapie pracy wypełnić wiarygodną treścią, pozostawia się puste.

Dowódca nie czeka nigdy na uzyskanie kompletu danych, dążąc do zainicjowania działań przez podwładnych jak najszybciej, przekazując te dane, które posiada obecnie. W trakcie dalszej pracy na bieżąco – gdy to tylko możliwe – dowódca plutonu (drużyny) uaktualnia dane lub uzupełnia o nowe.

1.5.3. Rozkaz Bojowy

Opracowanie **rozkazu bojowego** to ostatni, czwarty etap fazy planowania. Rozkaz wykonuje się w wyniku wniosków wypracowanych w trakcie procesu planowania.

Każdy formalny rozkaz bojowy składa się z części głównej oraz załączników (appendix-ów). Część główna rozkazu zawiera:

- nagłówek służbowy;
- część zasadniczą;
- część końcową.

Część zasadnicza rozkazu bojowego opracowywanego na szczeblach taktycznych zawiera zawsze pięć stałych punktów:

1. Sytuacja.
2. Zadanie.
3. Realizacja.
4. Zabezpieczenie logistyczne.
5. Dowodzenie i łączność.

Odpowiedzialną za opracowanie rozkazu bojowego jest komórka planowania (operacyjna), a personalnie szef tej komórki. W opracowaniu rozkazu współuczestniczą zaś wszystkie komórki organizacyjno-funkcjonalne dowództwa.

Właściwie opracowany rozkaz powinien być krótki, pisany prostym językiem i zrozumiałym. Przełożony określa rozkazem podwładnemu „co” ten ma wykonać, choć nie powinien precyzować „jak” ma to zrobić. Zasada ta ma na celu zapewnienie podwładnym maksymalnej, możliwej w danej sytuacji swobody działania i wyzwolenie w nich inicjatywy.

Rozkaz winien być przygotowany i dostarczony podwładnemu we właściwym czasie. Przyjmuje się, że z całego czasu przeznaczonego na przygotowanie walki 1/3 przeznaczona jest na pracę własnego sztabu, a pozostały powinien być oddany do dyspozycji podwładnych. Okres pracy własnego sztabu powinien być zakończony przekazaniem rozkazu (zadań) podwładnemu. W wypadku skrajnie ograniczonego czasu zadania przekazuje się podwładnemu w formie wstępnego zarządzenia bojowego. W takiej sytuacji Rozkaz bojowy przekazuje się w późniejszym terminie. Układ i treści zawarte w rozkazie przedstawiają załączniki nr 3, 4, 5.

Ważnym elementem procesu dowodzenia jest upewnienie się, czy podwładni zrozumieli zamiar działania przełożonego, sposób jego wykonania, zadania. Może to mieć miejsce poprzez nakazanie powtórzenia przez podwładnych zadania, omówienia zadania na modelu terenu lub w inny wybrany przez dowódcę sposób. Ponadto sprawdzanie znajomości zadań następować będzie w kolejnej fazie procesu dowodzenia. W czasie prowadzenia walki (działan) dowódca pododdziału podejmuje często ryzykowne czynności w celu wywołania działania elementów systemu walki pododdziału oraz dostosowania ich działania do sytuacji zaistniałej na polu walki. Zakres tych czynności zależy od zaistniałej sytuacji, w każdym jednak wypadku powinien obejmować:

- podjęcie decyzji;
- postawienie zadań;
- kontrolę ich wykonania.

Działalność dowódcy w tym zakresie sprowadza się do kierowania działaniem pododdziału w trakcie realizacji zadania zgodnie z przyjętym sposobem.

W tym celu dowódca pododdziału śledząc na bieżąco rozwój sytuacji oraz na podstawie informacji od podwładnych, przełożonego i sąsiadów powinien określić (ocenić) rzeczywisty sposób działania przeciwnika i stosownie do niego zweryfikować własny przyjęty wcześniej sposób działania oraz dokonać w nim niezbędnych zmian wynikających z rozwoju sytuacji.

Kierując walką (działaniem) pododdziału uruchamia jego elementy funkcjonalne do realizacji wcześniej postawionych zadań oraz określa i stawia zadania wynikające z dokonanych zmian sposobu działania, a także koordynuje działanie wykonawców tych zadań.

Rola dowódcy oraz działanie pododdziału w toku walki cechować się powinny konsekwentnym dążeniem do uzyskania końcowego rezultatu w postaci osiągnięcia określonego celu walki (działania). Niezbędna jest także możliwość podejmowania decyzji, a często nawet ryzyka w trakcie prowadzenia walki, gdyż nawet nie w pełni trafna decyzja, ale podjęta na czas i konsekwentnie realizowana przyniesie znacznie lepsze rezultaty niż decyzja genialna podjęta po czasie i realizowana bez konsekwencji.

Nawiązanie walki z przeciwnikiem będzie zwykle surowym weryfikatorem rozwiązań przyjętych w okresie przygotowania walki i zmusi dowódcę do stosowania niżej wymienionych procedur.

Rozdział 2.

Taktyka

Taktyka jest jedną z trzech części składowych sztuki wojennej. Zajmuje najwyższy poziom sztuki wojennej za strategią i sztuką operacyjną. W przeszłości to taktyka decydowała o realizacji celów strategii, jednak współcześnie zadanie to realizuje sztuka operacyjna. Wielu teoretyków sztuki wojennej traktuje taktykę jako pierwotną, najstarszą dziedzinę sztuki wojennej (np.: K. Nożko, T. Wójcik). Według innych dominuje przekonanie o wyższości strategii (np.: H. Jomini, S. Mossor, S. Rola-Arciszewski, A. Beaufre)¹⁷. Trudno w pełni jednoznacznie określić, który pogląd jest poglądem dominującym. Wojna bowiem nawet w najbardziej pierwotnej postaci miała zarówno tak wymiar taktyczny, jak i strategiczny. Taki stan sprawia, że każde działanie (w tym także oczywiście wojna) ma zawsze swoją niepowtarzalną strategię (określanie celów) i taktykę (to jest sposób jej wykonania). Zatem należy traktować taktykę jako jedną z dwóch (obok strategii) najstarszych dziedzin sztuki wojennej. Generalne pojęcie taktyka zawiera definicja W. Kopalińskiego¹⁸ – ujmującą ją jako metodę postępowania, umiejętność używania rozporządzalnych sił dla osiągnięcia zamierzonych celów. Także według H. Jomina – taktyka jest sztuką użycia wojsk w decydującym punkcie teatru wojny, do którego doprowadza wojska strategia. Natomiast Ferdynand Foch utożsamia taktykę głównie z dowodzeniem wojskami w trakcie walki. W czysto wojskowym aspekcie, według współczesnych poglądów, taktyka obejmuje jednocześnie – teorię i praktykę przygotowania i prowadzenia walki przez pododdziały, oddziały i związki taktyczne różnych rodzajów wojsk i służb sił zbrojnych. Dotyczy to najniższych struktur sił zbrojnych – od drużyny, poprzez pluton do kompanii i batalionu, a także pułk, brygadę i dywizję¹⁹.

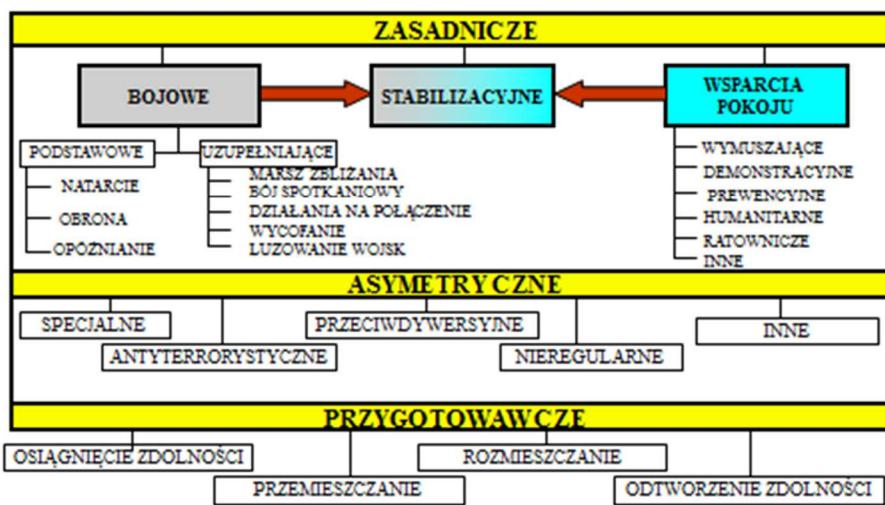
¹⁷ S. Koziej, *Struktura i ewolucja sztuki wojennej*, „Myśl Wojskowa” 1994, nr 1, s. 14.

¹⁸ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1985, s. 416.

¹⁹ Z. Ścibiorek, *Założenia i zasady współczesnej sztuki operacyjnej i taktyki*, Warszawa 1991, s. 6.

DZIAŁANIA TAKTYCZNE

Rys. 4. Struktura działań taktycznych

Źródło: Regulamin Działań Wojsk Lądowych, Warszawa 2008, DWLąd. wewn. 115/2008.

2.1. Obrona

Przemiany, jakie zachodzą we współczesnym świecie, a także postęp naukowo-techniczny sprawiły, że przez wiele lat opracowywane koncepcje i zasady prowadzenia przyszłych działań wojennych ulegają ciągłym modyfikacjom. W dużym stopniu zmieniły się poglądy na rolę i znaczenie różnorodnych działań bojowych w ramach prowadzonych operacji. Nowego wymiaru nabraly również zagadnienia związane z planowaniem, organizowaniem i prowadzeniem walki obronnej. Coraz większy potencjał wojsk w prowadzeniu natarcia powietrzno-lądowego w powiązaniu z rosnącą rolą walki elektronicznej i cyberprzestrzeni powodują, że oddział (związek taktyczny) będzie musiał być przygotowany na odparcie właśnie takiego ataku. Trzeba prognozować, że przeciwnik skutecznie zaatakuje we wszystkich możliwych wymiarach. Stosując różne formy i metody oddziaływanego zmierzał on będzie do rozbicia (rozsadzenia od wewnętrz) ugrupowania obronnego. Po naruszeniu systemu obrony i uzyskaniu przewagi ilościowo-jakościowej oraz taktycznej – w określonym miejscu i czasie – dążyć będzie do szybkiego wychodzenia na tyły broniących się zgrupowań. Żywotne miejsce w planach przeciwnika zazwyczaj zajmie szybkie (z marszu) przekraczanie kolejnych pozycji obrony i przeszkode terenowych. Swoje działanie podporządkuje on szybkiemu pokonaniu rozbudowanych inżynierijnie obszarów przygotowanych do prowadzenia obrony. Nacierający zwykle zmierzać będzie

do wyjścia w bliską przestrzeń operacyjną i nadanie działaniom charakteru wysoce manewrowego.

Pomimo ciągłych zmian pola walki, nie zmienił się cel obrony. Jakkolwiek od wielu lat jest on niezmienny, pewnej ewolucji ulega droga do osiągnięcia tego celu obrony. Cel pozostaje ten sam pomimo zmieniających się warunków prowadzenia działań bojowych i stosowanych środków walki. Celem obrony jest udaremnenie (odparcie) uderzeń przeciwnika, zadanie jego wojskom maksymalnych strat oraz utrzymania zajmowanego terenu (pasa, rejonu, pozycji, obiektu itp.).²⁰ Określa to stan w którym dążąc do osiągnięcia zamierzonego rezultatu starcia z zawsze silniejszym przeciwnikiem, rozstrzygającego rozwiązania nie należy szukać jedynie w oparciu o przedni skraj obrony. Skuteczność działań obronnych zależy w głównej mierze od tego, czy obrona ma charakter pozycyjny, czy manewrowy. W pierwszym wypadku wysiłek broniących się wojsk ukierunkowany jest głównie na zadanie przeciwnikowi możliwie jak największych strat podczas walk o przedni skraj obrony, a także w głębi, na kolejnych pozycjach. W prowadzonych działań główną rolę odgrywa rażenie (ogień), zwłaszcza ogień przeciwpancerny oraz system zapór inżynieryjnych.

W obronie manewrowej istotną rolę spełnia manewr, głównie wojskami, jak i ogniem oraz manewr zakłóceniami, a także różnorodnymi zaporami inżynieryjnymi, który w połączeniu z głębokością bronionego pasa (rejonu) ma doprowadzić do załamania natarcia przeciwnika. Dysponując głębokością bronionego obszaru można przejściowo ustąpić niekiedy z czołowych pozycji obronnych, by wysoce manewrowymi działania opóźniającymi i stosowaniem różnych form i metod oddziaływanie doprowadzić do takiej sytuacji, że nacierające wojska niewielkie zdobyczne terenowe okupią niewspółmiernie wysokimi stratami. Stopniowo osłabiając przeciwnika można więc zniwelować różnice w potencjalach bojowych przeciwnych stron i spowodować, że nacierający znajdzie się w położeniu niekorzystnym dla niego. Przez umiejętną obronę manewrową, prowadzoną głównie w formie działań opóźniających, może dojść do sytuacji, że odpowiednio ukierunkujemy postępy przeciwnika, by zadać mu rozstrzygający cios – wykonać zdecydowany zwrot zaczepny w dogodnym dla naszych wojsk rejonie i rozbić zgrupowanie uderzeniowe przeciwnika. Cel obrony manewrowej możliwy jest do osiągnięcia jedynie na szczeblu operacyjnym. Związek taktyczny (oddział) może brać udział w określonych poszczególnych etapach obrony manewrowej. Niekiedy w urozmaiconym terenie na przykład w obronie Warmii i Mazur, obronę manewrową może prowadzić związek taktyczny. Wynika to z faktu, że w tych warunkach – terenu lesisto-jeziornego – przeciwnik nie ma w pełni sprzyjających okoliczności do okazania swej przewagi. Natarcie prowadzi na poszczególnych kierunkach, gdzie obrońca może znacznie mniejszymi siłami powstrzymać jego uderzenie. Tym samym więcej sił i środków może

---

²⁰ Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych (cz. I), Związek taktyczny, oddział, MON, Szt. Gen. WP 1422/94, s. 7.

skierować do drugiego rzutu, którym możliwe będzie wykonanie kontrataku i osiągnięcia zakładanego celu obrony.

Przestrzenny charakter przyszłego natarcia nakazuje by również przestrzenie, w określonym obszarze, dostrzegać możliwość osiągnięcia celu walki obronnej. Z powyższego wynika, że odpowiednio do zaistniałej sytuacji celem obrony może być²¹:

- w wymiarze rzecznym – zadanie nacierającemu maksymalnie dużych strat, aby pozbawić go jakiejkolwiek możliwości kontynuowania działań zaczepnych i stworzyć stosowne warunki do rozbicia przeciwnika przy jak najmniejszych stratach własnych;
- w wymiarze przestrzennym – utrzymanie jak największej części bronionego obszaru, zapewniając jednocześnie warunki do odzyskania utracionych rejonów i odtworzenie pierwotnego położenia;
- w wymiarze czasowym – zyskanie czasu niezbędnego do stworzenia zgrupowań uderzeniowych, przeznaczonych do wykonania zwrotu zaczepnego lub przejścia do przeciwnatarcia.

Zakładany rezultat końcowy działań obronnych osiągnie się w wyniku wykonania szeregu zadań, rozłożonych w czasie i przestrzeni, ale spiętych jednym wspólnym celem dla wszystkich uczestników walki (bitwy). Dlatego istota obrony wyraża się w zespoleniu rażenia ogniwego w powiązaniu z obezwładnianiem radioelektronicznym i uderzeniami z powietrza przed przedni skraj, na podchodzące i rozwijające się do natarcia wojska przeciwnika w celu osłabienia go, zatrzymania i rozbicia w rejonie włamania.

Tak zdefiniowana istota obrony sprawia, że przestaje ona być rodzajem walki podporządkowanym natarciu. Aktywne działania obronne stają się coraz bardziej działaniami obronno-zaczepnymi, które umożliwiają powstrzymanie natarcia przeważających sił, a następnie skuteczne ich rozbicie. O skuteczności i sile obrony zawsze decydowała jej trwałość rozumiana jako specyficzny stan, który określona właściwość odzwierciedlająca poziom trudności jej pokonania. Trwałość obrony określa zazwyczaj głębokość urzutowania i ufortyfikowania.

Trwałość obrony jest nierozerwalnie powiązana także z inną bardzo ważną jej cechą, jaką jest aktywność. Trwałość obrony to jej zdolność do skutecznego stawienia oporu przeciwnikowi w nakazanym miejscu (pasie, obszarze) i czasie przy jak najmniejszych stratach własnych. Ta właściwość obrony, opiera się na sile ognia broniących się wojsk, ich manewrowości i optymalnego wykorzystaniu właściwości terenu. Ponadto prowadzi do rozbicia bądź znacznego osłabienia przeciwnika i utrzymania zajmowanego obszaru, a tym samym do wykonania zadania. Z trwałością obrony nierozerwalnie związany jest jej drugi atrybut – aktywność. Te dwa determinanty charakteryzujące współcześnie rozumianą obronę wzajemnie się uzupełniają. Uogólniając można stwierdzić, że drogą do osiągnięcia trwałości jest jej aktywność. Obrona będzie trwała tym bardziej im

---

²¹ S. Koziej, *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 138.

bardziej aktywne będą działania obrońcy. Im mniejsze są siły przeznaczone do obrony określonego terenu (obszaru) tym bardziej muszą one być ruchliwe i aktywne. Takie rozumienie obrony pozwoli obrońcy uprzedzić nacierającego w decydujących chwilach i miejscach prowadzonej walki.

Trudno jest więc mówić o trwałości obrony pomijając jednocześnie jej aktywność. Coraz wyraźniejszą współzależność trwałości i aktywności obrony potwierdzają również warunki ewentualnych działań wojennych oraz złożone uwarunkowania ich prowadzenia na obszarze kraju. O ile w przeszłości aktywność zagrażała, a niekiedy naruszała trwałość obrony, to współcześnie ją po prostu warunkuje. Bowiem obrona będzie trwała tylko wówczas, gdy zdoła się skutecznie przeciwstawić działaniom przeciwnika i zakłócać jego plany.

Ogromny wpływ na trwałość i aktywność obrony ma teren. Prowadzenie operacji obronnej na obszarze kraju nabiera wyjątkowego znaczenia, bowiem teren znany, optymalnie przygotowany oraz wykorzystany przez broniące się wojska jest ich najlepszym, niezawodnym sojusznikiem. Równocześnie utrudnia on przeciwnikowi prowadzenie dynamicznych działań zaczepnych. Wykorzystanie naturalnych walorów obronnych terenu zwiększa skuteczność środków ogniwowych, zmniejsza straty wojsk własnych, redukuje różnice w potencjale bojowym walczących stron.

Teren jest podstawowym komponentem decydującym o trwałości obrony. Może on równocześnie ułatwiać lub utrudniać prowadzenie aktywnej obrony. Trwałość obrony jest organicznie związana z terenem, co przejawia się w ciągłym dążeniu do zatrzymania i załamania natarcia przeciwnika na dogodnych rubieżach terenowych (lub obszarach). Ważną rolę w trwałości obrony odgrywać mogą miejscowości przygotowane do obrony oraz infrastruktura terenowa, która będzie ważnym elementem struktury obrony. Trwałość obrony, rozumiana jako zdolność broniących się wojsk do zachowania najwyżej możliwej gotowości sił i środków dla zerwania działań zaczepnych przeciwnika oraz stworzenia dogodnych warunków do wykonania zwrotu zaczepnego przez wojska własne. Taki stan jest niemożliwa do osiągnięcia bez uwzględniania różnych cech obronnych terenu. Teren w wielu przypadkach będzie decydował, w jakich rejonach, pasach, kierunkach czy obszarach oraz na jakich rubieżach jest możliwe zapewnienie optymalnie trwałej obrony. Osiągnięcie zakładanego stopnia aktywności także zależy od terenu. Wykreowanie względnej swobody działania w obronie jest uwarunkowane w znacznej mierze warunkami terenowymi. Bez swobody działania nie można mówić o skuteczności obrony i osiągnięciu jej celów, a tym samym przejścia do wykonania decydującego zwrotu zaczepnego.

Gama możliwych przedsięwzięć, które dynamizują obronę i jednocześnie skutecznie zwiększą jej trwałość jest duża. Wskazuje na to działalność szkoleniowa, wnioski z ćwiczeń oraz rozważania teoretyczne. Ciągłe poszukiwanie nowych form i metod zapewnienia trwałości obrony oraz ścisłe dostosowywanie przyjmowanych rozwiązań do warunków zaistniałej sytuacji i warunków terenowych oraz stosowanych środków walki owocuje co pewien czas nowymi teo-

riami w zakresie działań obronnych. Spośród całego spektrum koncepcji, dominującą rolę odgrywa uprzedzanie przeciwnika (tzw. działania wyprzedzające lub uprzedzające) w wykonywaniu uderzeń. Tworzy je kompleks różnych działań (operacji), ujętych w całosciowy system, które mają gwarantować aktywnym oddziaływaniem na nacierającego przeciwnika. Takie wysiłki obrońcy, głównie w sferze ognioowej oraz walki radio-elektronicznej są stosunkowo duże. Sprowadza się to do wykreowania sytuacji, w której posiadane możliwości wykorzystane są optymalnie. Oprócz bowiem niekorzystnego z reguły dla obrońcy stosunku w siłach i środkach, trzeba dostrzegać takie elementy, które w znaczący sposób wpływają na możliwość zmiany tego stanu rzeczy na korzyść obrońcy. Bardzo ważnym aspektem jest fakt posiadania przewagi w położeniu wojsk (tzw. przewaga sytuacyjna) i korzystniejsze warunki przygotowywania się do działań.

Wykorzystanie przez broniące się wojska takich atutów może przynieść określone wymierne korzyści, wyrażające się uderzeniami ogniodziałowymi na wybrane obiekty zgrupowań wojsk przeciwnika lub jego newralgiczne, żywotne elementy. Wykonanie uderzeń uprzedzających pozwala na osiągnięcie jeszcze jednego, niezmiernie ważnego czynnika. Wykonanie takiej operacji jest niezwykle trudne do przeprowadzenia, jednak jeśli zostanie przeprowadzona, pozwala osiągnąć także bardzo ważny aspekt psychologiczny; pokazujemy przeciwnikowi, że jesteśmy silni, mamy doskonałe rozpoznanie (wywiad) i nie mamy zamiaru czekać biernie na kolejne jego działania.

Kolejnym elementem aktywnych działań na rzecz zwiększenia trwałości obrony jest „sterowanie” działaniem przeciwnika. Dokonanie takiego czynu, stanu, w sytuacji gdy nacierający posiada dużą przewagę jest zadaniem niezmiernie trudnym, jednak możliwym do wykonania. Sterowania działaniami przeciwnika nie możemy utożsamiać z imperatywem, w wyniku którego obrońca zdoła nacierającemu narzuścić miejsce, kierunek i sposób działania. Obrońca nigdy nie będzie zupełnie pozbawiony możliwości wywierania wpływu na działalność nacierającego. Szczególną rolę odgrywa tutaj manewr ogniem oraz środkami walki radioelektronicznej. Polega on przede wszystkim na skupianiu wysiłku na tych kierunkach (rejonach) działania przeciwnika, gdzie występuje szczególnie silne zagrożenie dla trwałości obrony, nawet kosztem świadomej rezygnacji z oddziaływania w całym rejonie obrony. Taka „taktyka” ogniodziałowa elektroniczna niewątpliwie umożliwia stworzenie skutecznych barier wszędzie tam, gdzie uderzenia przeciwnika są szczególnie niebezpieczne. Jednocześnie świadomie dopuszcza się do kontrolowanego powodzenia jego działań na kierunkach, gdzie trwałość obrony gwarantuje zadanie mu możliwie największych strat oraz znaczne wyhamowanie tempa natarcia.

Wykorzystanie systemu zapór i niszczeń polega głównie na odpowiednim ich usytuowaniu w terenie oraz terminowym i skrytym ich wykonaniu, które zachęci przeciwnika do wybrania takich kierunków uderzeń, które nam odpowiadają. W rezultacie powinno to doprowadzić do skanalizowania działań nacierającego na kierunkach, w miejsca (rejony), które będą korzystne z punktu

widzenia obrońcy i gdzie uprzednio zaplanowano bardzo dużo różnorodnych przedsięwzięć mających na celu zadanie nacierającemu maksymalnych strat. Niebagatelne jest umiejętne wkomponowanie systemu zapór inżynieryjnych i niszczeń w rzeźbę terenu przyszłego obszaru działań bojowych. Od charakteru terenu i optymalnego wykorzystania jego walorów w głównej mierze zależy skuteczność podejmowanych przedsięwzięć. W terenie sprzyjającym ograniczeniu manewru, skrupulatnie przemyślana koncepcja wykorzystania zapór i niszczeń może przynieść obrońcy znaczne korzyści. Kreuje ona bowiem duże szanse skierowanie nacierającego w uprzednio przygotowane obszary rażenia ogniewego (tzw. worki ogniowe) oraz swego rodzaju pułapki taktyczne. Wprowadzanie w błąd i dezinformacja to kolejna, możliwa grupa działań zmierzająca do wywołania pożądanych zachowań przeciwnika.

Warunkiem skuteczności i jednocześnie ich uzupełnieniem jest szeroko pojęte maskowanie. Obiekty pozorne w strukturze obrony związku taktycznego (oddziału) wraz z innymi przedsięwzięciami powinny wytworzyć u przeciwnika błędny (niewłaściwy) obraz rozmieszczenia sił i środków oraz przebiegu kolejnych pozycji obronnych, a tym samym sprzyjać wyciągnięciu błędnych wniosków, co do sposobu osiągnięcia celu obrony. Przeciwnika można wprowadzić w błąd poprzez szereg działań ukierunkowanych na wyciągnięcie określonych, błędnych wniosków.

Oprócz więc zamierzonego, „podrzucania” odpowiednio spreparowanych informacji, nieodzowne jest ich wsparcie praktyczną działalnością na polu walki. Bowiem wywołanie u nacierającego określonych reakcji możliwe jest tylko przez umiejętne połączenie różnych form dezinformacji. W tym względzie szczególną rolę odgrywa m.in. rozbudowa pozornych pozycji, stanowisk ogniwowych i innych urządzeń obronnych, a także demonstracyjne prowadzenie działań pozornych. W ramach szerokiego stosowania zabiegów uwarygadniających prawdopodobieństwo treści dezinformujących, ważne miejsce zajmuje także nieszablonowe (niestandardowe) ugrupowanie wojsk i stworzenie systemu obrony. Należy kierować się do osiągnięcia takiego stanu, by postawić przeciwnika przed koniecznością wyboru jednej z kilku możliwych koncepcji prowadzenia działań bojowych przez obrońcę. W czasie dynamicznych walk, bitew oraz operacji prowadzonych przy dynamicznie zmieniającej się sytuacji, bardzo ważną rolę odgrywa szybkie przeciwdziałanie wszelkim niepomyślnym zjawiskom pola walki. Imperatyw czasu i warunków prowadzenia działań bojowych, który w maksymalnej rozciągłości odnosi się do całego spektrum czynności obrony. Wyrażone w najbardziej lapidarnej formie elastyczne przeciwdziałanie zagrożeniom to wszelkie aktywne działania uprzedzające przeciwnika w sytuacji niekorzystnej dla obrońcy. W swym wymiarze praktycznym to jego właściwa reakcja na pojawiające się zagrożenia, dobór stosowanych (odpowiednich) sił i środków oraz form i metod ich użycia, tak, by we właściwym miejscu i we właściwym czasie mieć zagwarantowaną możliwość niwelowania potencjalnego niebezpieczeństwa.

Najstarszym i niezmiennie skutecznym sposobem zwiększenia trwałości obrony jest rozbudowa inżynieryjna rejonu (pasa) obrony. Zmiany w taktice działania wywołane wprowadzeniem na pole walki nowych środków rażenia nie osłabiły jej rangi. Nadal prace fortyfikacyjne są jednym z ważniejszych czynników decydujących o trwałości obrony. To swego rodzaju kręgosłup obrony, na który nakładają się kolejne elementy systemu obronnego.

Współcześnie jednak dla osiągnięcia wystarczająco dużej trwałości obrony nie wystarcza rozbudowa inżynieryjna. Wysoce manewrowemu powietrzno-lądowemu natarciu wojsk pancerno-zmechanizowanych, wspartych precyzyjnym i silnym oddziaływanie ogniwowo-elektronicznym można się przeciwstawić poprzez umiejętne połączenie statycznych form obrony z jej manewrowymi. Nieodzowna jest stosowna głębokość ugrupowania obronnego. Obecnie głębokość obrony nie oznacza – tak jak dawniej – licznych pozycji rozbudowanych na spodziewanych kierunkach natarcia. Istota współcześnie rozumianej głębokości obrony polega na gotowości do przeciwstawienia się nacierającym wojskom przeciwnika w dowolnym miejscu ugrupowania obronnego i dowolnej fazie postępów. Oznacza to m.in. szybkie przenoszenie wysiłku obrony, elastyczne reagowanie na zmiany sytuacji taktycznej, zdolność do pogłębiania oporu manewrem wojsk, większą głębokość ogniwowo-elektronicznego przeciwdziałania. Głębokość obrony przestała być synonimem rozbudowy fortyfikacyjnej, a stała się funkcją ognia i manewru połączonych z systemem zapór inżynieryjnych. Na tak rozumianą koncepcję prowadzenia obrony należy „nałożyć” wykorzystanie dogodnych warunków terenowych. Jednak w każdej sytuacji obrona powinna być aktywna, trwała i zdolna odeprzeć natarcie powietrzno-lądowych lub powietrzno-morskich zgrupowań uderzeniowych.

Spełnienie tych warunków zazwyczaj osiąga się poprzez:

- wielowymiarowe rozpoznanie przygotowań przeciwnika do natarcia;
- skuteczne zwalczanie wykrytych środków rażenia ognistego i elektronicznego oraz innych elementów systemu informacyjnego;
- prowadzenie aktywnej, skutecznej walki ze środkami napadu powietrznego, zwalczanie desantów powietrznych, pododdziałów i grup powietrznoszturmowych (desantowo-szturmowych), a na kierunku nadmorskim – desantów morskich;
- optymalne wykorzystanie właściwości obronnych terenu i jego infrastruktury taktycznej, a w tym rozśrodkowanie oraz maskowanie wojsk i obiektów;
- sprawne i skuteczne odtwarzanie naruszonego systemu dowodzenia i ognia; wykonywanie kontrataków i manewrów połączonych z utrzymaniem żywotnych rejonów, pozycji i obiektów; skutecną ochronę własnych wojsk, obiektów i urządzeń logistycznych.

W sytuacji wojny klasycznej, zarówno nacierający, jak i obrońca dysponuje pokaźnymi możliwościami oddziaływania na wojska strony przeciwej. Taki stan sprawia, że nacierający (obiekty odkryte) stał się jeszcze bardziej wrażliwy

na ogień obrońcy. Obrońca może razić przeciwnika już na dalekich podejściach do przedniego skraju obrony, przy czym intensywność i różnorodność oddziaływania wzrasta proporcjonalnie w miarę zbliżania się atakującego do broniących się wojsk.

Znaczne możliwości oddziaływanego obrońcy na nacierającego, jeszcze daleko przed swoim przednim skrajem obrony (artyleria, wojska rakietowe i lotnicze,) z intensywnymi, skoncentrowanymi „uderzeniami” falą elektromagnetyczną bardzo manewrowym charakterze obrony mogą skutecznie dezorganizować i osłabiać planowany atak. W stworzony system oddziaływanego i rażenia należy (w miarę możliwości taktycznych) wkomponować działanie desantów powietrznych (morskich), pododdziałów (grup) desantowo-szturmowych i sił prowadzących działania nieregularne. Są więc podstawy przypuszczać, że efekty oddziaływanego na przeciwnika będą jeszcze większe gdy użycie poszczególnych sił i środków zostanie wcześniej zsynchronizowane i ukierunkowane na osiągnięcie określonego celu.

Niszczanie (obezwładnianie) i dezorganizowanie przegrupowujących się wojsk może oddziaływać na elementy wybranych, newralgicznych struktur ugrupowania bojowego. W określonych sytuacjach i urozmaiconych warunkach terenowych może ono być dowiązane do konkretnego obszaru. Z uwagi jednak na rosnące możliwości rażącego oddziaływanego obrońcy, najkorzystniej byłoby skupiać wysiłek na wybranej drodze lub jednym, maksymalnie dwóch elementach (kolumnach) maszerujących wojsk. Przy takim rozwiązaniu prawdopodobna jest możliwość zdezorganizowania ataku, a tym samym stworzeniu obrońcy warunków do skoncentrowania ognia. To z kolei sprawi, że odparcie uderzenia przeciwnika na danym kierunku i późniejsze przeniesienie go w inny rejon staje się całkowicie realne. Takie podejście pozwala na zupełnie inne spojrzenie na kwestie związane z działaniami obrońcy. Aktualnie dominuje pogląd, by odchodzić od wyznaczania rejonu skupienia głównego wysiłku obrony na rzecz kierunku głównego wysiłku. Zwiększające się możliwości oddziaływanego ogniodowego na podejściach do przedniego skraju obrony wraz z koniecznością jej dużej odporności wskazują kierunek skupienia głównego wysiłku, którego początkowy punkt na ogół wyznacza zasięg wspierających i organicznych środków rażenia. Punkt końcowy rażenia znajduje się zaś na rubieży ostatecznego oporu (końcowej pozycji opóźniania).

Takie rozwiązanie ułatwia też wiele aspektów z obszaru współdziałania. Staje się ono bowiem klarowniejsze, bardziej zrozumiałe, ponieważ cel działania jest wyraźniej określony. Tym bardziej że dysponując głębią bronionego obszaru rozstrzygające rozwiązania można podejmować nie tylko na bazie przedniego skraju obrony, ale również w oparciu o kolejne pozycje lub dogodne rubieże terenowe. Pozycje te mogą być usytuowane na różnej głębokości pasa (rejonu, kierunku) obrony. Taki stan sprawia, że w przypadku prowadzenia obrony manewrowej, zwłaszcza w jej początkowym etapie jakimi są działania opóźniające, są one integralną częścią szerszego planu działań obronnych. Tego rodzaju

określenie jest bardziej elastyczne bowiem pozwala skupiać wysiłek nie w dowiązaniu do rejonu, a bardziej kierunku działania przeciwnika.

W wymiarze praktycznym oznacza to zagwarantowanie możliwości wielowymiarowego oddziaływanego na nacierającego przeciwnika, niezależnie od przebiegu linii styczności wojsk. Kierunek głównego wysiłku w obronie jest więc pojęciem znacznie bliższym przyszłej obronie. Tym niemniej akcentuje się jej wysoce manewrowy charakter i możliwości rażenia środków walki oraz akcentuje drogę do osiągnięcia ostatecznego celu obrony. Jednak w wypadku organizacji obrony przez oddział (pododdział) i niższe szczeble organizacyjne zasadne jest sprecyzowanie rejonu skupienia głównego wysiłku obrony ze względu na zbyt ograniczone możliwości środków ogniowych i niewielką głębokości obrony. Z prawdopodobnego obrazu działań obronnych początku XXI wieku trudno jest nakreślić dokładny scenariusz obrony pododdziału, oddziału czy związku taktycznego.

Wobec wspomnianych powyżej różnych uwarunkowań każdy dowódca musi być gotowy do podjęcia skutecznego przeciwdziałania (niezależnie od chwilowo panującej sytuacji). Mając rzetelną podstawę teoretyczną i umiejętności praktyczne, a tym samym duże doświadczenie w rozwiązywaniu złożonych problemów współczesnego pola walki, ważnym wymogiem staje się szybkie zorganizowanie i skuteczne prowadzenie walki z nacierającymi zgrupowaniami przeciwnika. Racjonalne, wielowymiarowe rozumienie zjawisk przyszłych działań bojowych wyklucza możliwość przedstawienia jednego, idealnego modelu walki obronnej. Wynika to z faktu, że zbyt wiele czynników rzutuje na taki złożony proces przygotowania i prowadzenia obrony przez pododdział, oddział, a w szczególnym przypadku przez związek taktyczny. W takiej sytuacji można wskazać jedynie doktrynalne wzory postępowania zmierzające do skutecznego osiągnięcia celu obrony. Uniwersalnego przepisu na zwycięstwo nie ma.

Wielowymiarowość zagrożeń i uwarunkowań współczesnego i przyszłego pola walki sprawia, że nieodzowne jest elastyczne rozwiązywanie problemów związanych z prowadzeniem obrony. Ogromną rolę odgrywają także warunki przechodzenia do obrony, rzutując one bowiem na liczne kwestie związane z jej planowaniem, organizacją i prowadzeniem.

2.1.1. Rodzaje obrony

Rozpatrując obronę w wymiarze systematyki możemy wyróżnić dwa zasadnicze rodzaje obrony, tj. obronę manewrową i obronę pozycyjną.

Obrona manewrowa z założenia polega na rozbiciu głównych sił nacierającego przeciwnika w głębi własnego ugrupowania. Taki rodzaj działania zakładający od samego początku planową utratę terenu (wciągnięcie przeciwnika w teren dogodny dla obrońcy) zyskał miano obrony manewrowej.

Celem obrony manewrowej jest więc obniżenie potencjału przeciwnika, a tym samym dezorganizacja, wyhamowanie jego natarcia, po czym przejęcie inicjatywy taktycznej i ostateczne rozbicie jego sił w głębi własnej obrony.

Osiągnąć taki stan można poprzez manewr sił i środków, obronę żywotnych rejonów (kierunków, obiektów) w celu obniżenia jego przewagi, kanalizowania ruchu i znacznego obniżenia tempa natarcia. Istota obrony manewrowej sprowadza się więc do systematycznego, konsekwentnego redukowania początkowej przewagi ilościowo-jakościowej nacierającego. Zadawanie mu dotkliwych strat połączonych (z jednociennym utraceniem części bronionego terenu), w sposób zamierzony i zorganizowany. Powstrzymanie ruchu przeciwnika w głębi obrony i doprowadzenie do sytuacji, w której możliwe będzie wyprowadzenie kontrataku i ostateczne rozbicie jego wojsk. Akcent działań kładziony jest bardziej na zwalczanie przeciwnika, niż na utrzymywanie (lub odzyskiwanie) terenu. W obronie manewrowej stosuje się połączenie co najmniej dwóch elementów działań opóźniających: zaczepnych i obronnych. Tak więc, stosowanie manewru wsparcie ogniem i zaporami, w celu przejęcia inicjatywy jest ze wszech miar działaniem pożądany. Głębokość obszaru (pasa, rejonu) obrony jest zdecydowanie większa niż w obronie pozycyjnej;

Obrona pozycyjna skupia się bowiem na utrzymaniu terenu poprzez zaangażowanie (uwikłanie) przeciwnika w walkę na pozycjach obronnych, z których jest on niszczony (rażony) ogniem.

Celem obrony pozycyjnej jest uporczywe utrzymanie ważnych rejonów, a tym samym załamanie natarcia przeciwnika w głównym pasie obrony. Dowódca organizujący obronę pozycyjną musi dążyć do rozbicia wojsk przeciwnika poprzez zwalczanie go ogniem lub niespodziewanymi kontratakami na całej głębokości obrony. Tak więc istotą obrony pozycyjnej jest opór i utrzymanie obszaru (pasa, rejonu) obrony. Aby to osiągnąć obrona musi być silna, wszechnie rozbudowana pod względem inżynieryjnym, wsparta ogniem (pośrednim lub bezpośredniem), ubezpieczona i osłonięta przed uderzeniami z powietrza.

W obronie pozycyjnej maksimum sił znajduje się w głównym obszarze (pasie, rejonie) obrony i w połączeniu z manewrowymi, aktywnymi odwodami dąży się do załamania natarcia przeciwnika. W przeciwnieństwie do obrony manewrowej, obrona pozycyjna nie zawsze daje pełnię możliwości zniszczenia przeciwnika. Dopiero kolejne, następujące po sobie działania doprowadzają do pokonania przeciwnika. W przeciwnieństwie do obrony manewrowej, dla której bardzo ważna jest głębokość obrony, obrona pozycyjna może być prowadzona na różnej głębokości, zależnej od zadania, jego specyfiki oraz możliwości wojsk i charakteru terenu;

Reasumując, każda z opisanych powyżej rodzajów działań obronnych ma swoje wady i zalety. To właśnie doświadczenie, wiedza, pomysłowość dowódcy sprawi że wybrany zostanie optymalny jej wariant. Przedstawione treści opisują jedynie ogólne wzorce doktrynalne rodzajów obrony, w których stosowane są elementy statyczne i dynamiczne. Broniący się mogą łączyć oba rodzaje obrony (wiedza i wyobraźnia taktyczna dowódcy), stosując elementy statyczne do opóźniania, kanalizowania i ostatecznego zatrzymania nacierającego, jak też elementy dynamiczne, takie jak kontrataki. Zależeć one będą głównie od:

- zadania;
- przyjętego ugrupowania;
- manewrowości wojsk;
- a także możliwości przecistawienia się przewadze przeciwnika oraz terenu.

Zatem podstawową różnicą pomiędzy tymi rodzajami obrony jest podejście do problematyki utrzymania bronionego terenu. W obronie manewrowej dominującym jest dążenie do rozbicia sił przeciwnika w głębi własnego ugrupowania, co doktrynalnie wiąże się z utratą bronionego terenu, zaś w obronie pozycyjnej priorytetem jest trwałe utrzymanie bronionego obszaru (pasa, rejonu).

2.1.2. Struktura obrony

Struktura obrony to układ i wzajemne relacje elementów składających się na całość obrony. Określone ugrupowanie nadaje specyficzny (do celu walki) kształt strukturze obrony. Powinna ona być zgodna z potrzebami i możliwościami wojsk:

- 1) każdy dowódca organizujący obronę określa:
  - rejony lub pozycje obrony (opóźniania);
  - pozycję przednią;
  - pozycje ryglowe;
  - rejony stanowisk ogniowych artylerii;
  - rubieże ogniowe i prawdopodobne kierunki planowanych kontrataków;
  - rubieże ogniowe odwodów przeciwpancernych i odcinki (rubieże) minowania oddziałów zaporowych;
  - węzły, strefy zapór i niszczeń, strefy rażenia;
  - pułapki ogniowe, rejony rozmieszczenia odwodów i wojsk wspierających;
  - inne elementy takie jak rozpoznanie, walka elektroniczna i działania psychologiczne, rejony rozmieszczenia oddziałów, pododdziałów i urządzeń logistycznych, lądowiska śmigłowców, stanowiska dowodzenia, rejony zastrzeżone, drogi manewru, dowozu i ewakuacji.

Pozycje obrony winny być rozbudowane wzdłuż naturalnych przeszkód terenowych odpowiednio je maskując:

- przedni skraj obrony, który z reguły wyznacza się na podstawie mapy i precyzuje podczas rekonesansu. Nie musi być on kompletnie obsadzony ani też utrzymywany. W celu wprowadzenia przeciwnika w błąd co do przebiegu przedniej linii obrony, niedopuszczenia do zaskakującego uderzenia na pododdziały pierwszego rzutu oraz zmuszenia nacierającego przeciwnika do rozwinięcia sił głównych, może także być przygotowana pozycja przednia. Nie powinna ona odróżniać się ona od innych pozycji obrony;

- pozycje w głębi obrony, które należy rozbudować tam, gdzie istnieje możliwość zatrzymania włamującego się przeciwnika lub teren stwarza możliwość zadania mu znacznych strat (rozbicia go). Za każdym razem określa się miejsca i kierunki, na których przeciwnik nie będzie w ogóle nacierał bądź będzie atakował bardzo małymi siłami. Są to zazwyczaj luki między rejonami obrony. Wydzielone dzięki temu siły mogą być używane w punktach ciężkości obrony. Należy jednak wyznaczyć odpowiedzialnych za wrażliwe miejsca, które muszą być osłaniane, a także w miarę możliwości ubezpieczane;
- pozycje ryglowe rozbudowane z reguły ukośnie do kierunku natarcia przeciwnika kanalizują jego ruch i mogą jednocześnie stanowić rubieże rozwinięcia do kontrataków lub rubieże ogniowe dla odwodów specjalnych. Z zasady określają one również teren planowanego rażenia lub pułapki ogniowej;
- lokalizacja rejonów stanowisk ogniowych artylerii i rejonów rozmieszczenia pozostałych sił wzmacnienia i wsparcia dowiązane jest od ich możliwości i zamiaru użycia;
- rejon rozmieszczenia oddziałów, pododdziałów, instalacji i urządzeń logistycznych, a także stanowiska dowodzenia winny być rozmieszczone poza prawdopodobnym głównym kierunkiem natarcia przeciwnika;
- w przygotowaniu struktury obrony powinny zostać wykorzystane wszystkie obiekty i urządzenia znajdujące się na terenie działań.

2.1.3. Ugrupowanie bojowe

Ugrupowanie bojowe jest to racjonalne rozmieszczenie elementów ugrupowania (szyk bojowy) w terenie w zależności od możliwości, potrzeb oraz typu i specyfiki obrony. Jest ono głównym elementem pozwalającym na realizację celu obrony. W skład ugrupowania obronnego wchodzą elementy podstawowe oraz dodatkowe w zależności od potrzeb, możliwości i specyfiki obrony. Podstawowe elementy ugrupowania w obronie to:

- pierwszy rzut;
- kolejne rzuty;
- odwód ogólnowojskowy;
- zgrupowanie artylerii;
- oddział (pododdział) przeciwlotniczy;
- elementy systemu rozpoznania;
- walki elektronicznej i działań psychologicznych;
- odwód przeciwpancerny;
- oddział zaporowy;
- stanowiska dowodzenia;
- odwody innych rodzajów wojsk (np. inżynieryjny, wojsk chemicznych), oddziały (pododdziały) i urządzenia logistyczne.

Ponadto, dodatkowo, mogą być tworzone:

- oddział wydzielony;
- taktyczny desant powietrzny;
- desantowo-szturmowe zgrupowanie (grupa);
- odwód przeciwdesantowy;
- batalionowa grupa zadaniowa;
- ratunkowo-ewakuacyjny grupa (oddział);
- oddziały obejścia;
- szturmowe oddziały (grupy);
- oddziały zabezpieczenia ruchu;
- elementy wojsk znajdujących się w stałych rejonach odpowiedzialności.

W skład ugrupowania wojsk operacyjnych mogą być także włączone inne siły znajdujące się w obszarze (pasie, rejonie) obrony.

Ugrupowanie powinno stwarzać warunki do wykonania zadania bojowego, zwłaszcza zapewnić efektywne użycie różnych środków walki, wykonanie swobodnego manewru oraz wykorzystanie właściwości terenu. W konsekwencji powinno umożliwić osiągnięcie zakładanego celu obrony.

Przyjęte ugrupowanie nadaje odpowiedni do celu walki kształt strukturze obrony, która powinna być dostosowana do potrzeb i możliwości pododdziałów.

Pluton zmechanizowany może bronić się w składzie kompanii albo tworzyć odwód batalionu. Może także bronić się na pozycji zabezpieczenia bojowego. Rola plutonu zależy będzie od miejsca kompanii w ugrupowaniu batalionu oraz zadania, jakie pluton otrzyma.

Pluton bronący się w składzie kompanii odpiera ataki przeciwnika wspólnie z sąsiadami na przedniej linii obrony. W wypadku włamania się przeciwnika na skrzydło (w lukę między plutonami), na rozkaz lub za zezwoleniem dowódcy kompanii może przejść na zapasowe stanowiska ogniowe zmieniając front obrony uniemożliwiając przeciwnikowi ruch w stronę skrzydeł.

Pluton pozostający w odwodzie dowódcy batalionu przygotowuje obronę w głębi, w gotowości do zwalczania włamującego się przeciwnika, wyjścia na rubież ogniową lub realizacji innych zadań.

Pluton wyznaczony do organizacji zabezpieczenia bojowego rozbudowuje punkt oporu przed przednią linią obrony na prawdopodobnym kierunku podejścia przeciwnika.

Treść zadań plutonu zależy w głównej mierze od miejsca w ugrupowaniu przełożonego i przyjętego sposobu rozegrania walki.

Treścią zadania plutonu broniącego się w składzie kompanii będącej w pierwszym rzucie jest, we współdziałaniu z sąsiadami, zadanie przeciwnikowi strat, odparcie jego uderzeń przed przednią linią obrony, a w przypadku włamania, uniemożliwienie ruchu w stronę skrzydeł.

Treścią zadania plutonu będącego w odwodzie batalionu jest, we współdziałaniu z sąsiadami i pododdziałami bronącymi się na przedniej linii obrony

oraz odwodami specjalnymi załamanie ataku przeciwnika, który się wdarł w głęb obrony.

Może też realizować inne zadania, których treść zależeć będzie od rozwoju sytuacji na przedniej linii obrony. Może to być wyjście na rubież ognową, osłona skrzydła, pogłębianie obrony, zabezpieczenie przejścia pododdziałów pierwszego rzutu batalionu na zapasową linię obrony, zwalczanie przeciwnika na tyłach batalionu, ochrona stanowiska dowodzenia (SD) itp.

Treścią zadania plutonu wyznaczonego do organizacji ubezpieczenia bojowego jest:

- wprowadzenie w błąd przeciwnika co do przebiegu przedniej linii obrony batalionu;
- uniemożliwienie elementom rozpoznawczym lub ubezpieczeniom bojowym rozpoznania przebiegu przedniej linii obrony;
- zmuszenie sił głównych przeciwnika na tym kierunku do wcześniejszego przyjęcia ugrupowania bojowego i rozpoczęcia natarcia.

Pluton zmechanizowany z reguły nie otrzymuje wzmacnienia, zależy to jednak będzie od zadania, jakie otrzyma do realizacji i możliwości, jakie będzie miała w tym zakresie kompania.

Drużyna zmechanizowana broni się w składzie plutonu. Jako odwód kompanii może występować w specyficznych warunkach prowadzenia obrony w mieście, w lesie lub w górach. Niekiedy może również występować jako ubezpieczenie bezpośrednie batalionu (placówka).

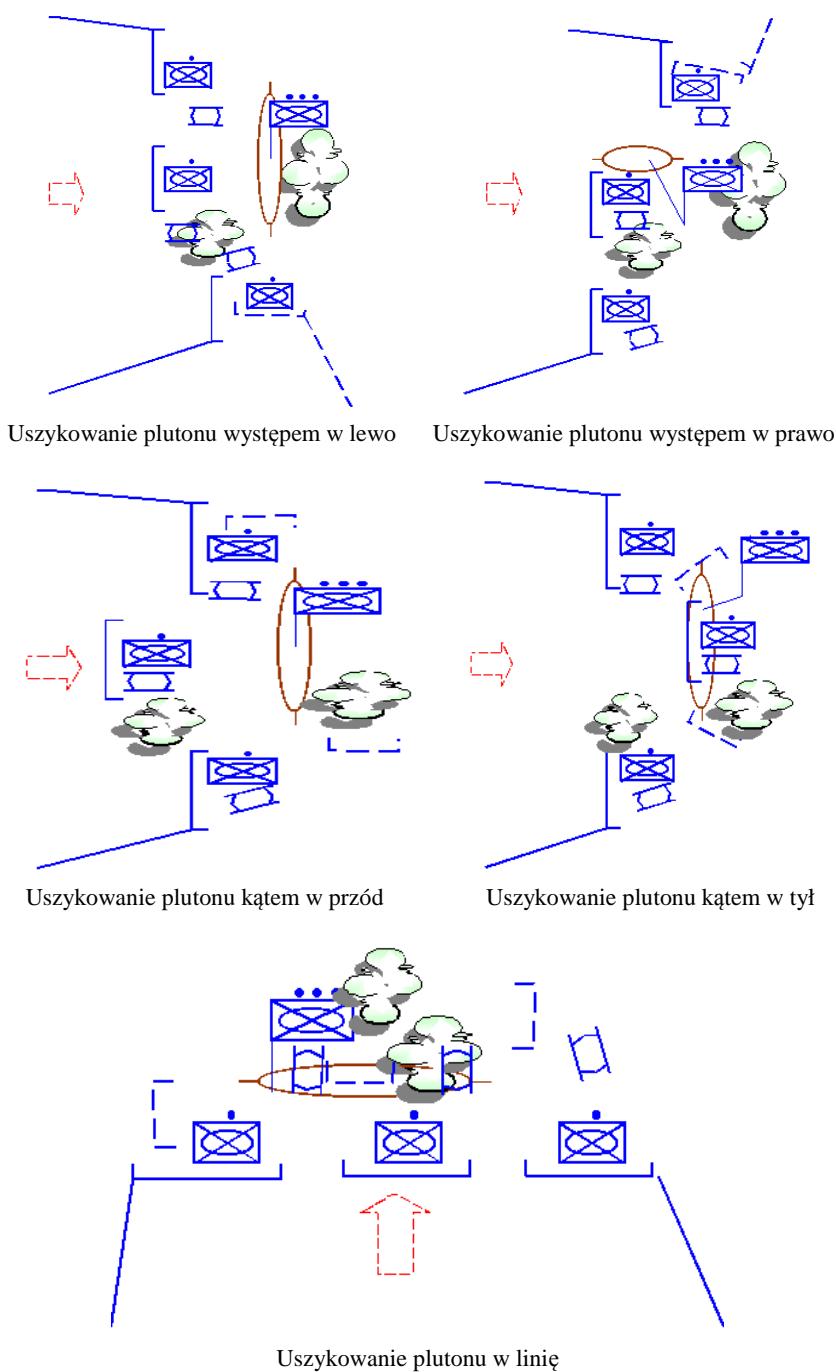
Treścią zadania drużyny zmechanizowanej jest odparcie ataku przeciwnika. We współdziałaniu z sąsiadami, w wypadku włamania, uniemożliwienie ruchu włamującemu się przeciwnikowi w stronę skrzydła z zapasowej linii obrony (rubieży ognowej).

Przygotowanie obrony przez dowódcę drużyny w znacznym stopniu różni się od kolejności i treści pozostałych dowódców pododdziałów. Z reguły nie prowadzi on tak szczegółowo „pracy myślowej”²² jak dowódca plutonu czy kompanii.

Z chwilą otrzymania zadania dowódcą drużyny (plutonu) wprowadza drużynę na wskazane jej wcześniej stanowisko. Wyznacza obserwatora, a równocześnie sam dokonuje indywidualnej oceny terenu przede wszystkim pod względem: możliwości prowadzenia skutecznego ognia i wykonania manewru. Po dokonaniu oceny wskazuje stanowiska ogniowe kolejno dla: wozu bojowego, karabinu maszynowego, granatnika przeciwpancernego, a także dla pozostałych strzelców. Swoje stanowisko z reguły wybiera tam, skąd będzie mógł odpowiednio (bez przeszkód) przekazywać komendy i sygnały głównym środkom ogólniowym. Po wybraniu stanowisk ogniowych z reguły określa swoim podwładnym zakres, kolejność oraz czas rozbudowy fortyfikacyjnej stanowiska

---

²² Pod pojęciem „praca myślowa” należy rozumieć wykonanie szeregu określonych analiz sytuacyjnych (ocena wojsk własnych, przeciwnika, terenu itp.) oraz wyciągnięcie wniosków mających wpływ na prowadzenie działań.

Rys. 5. Warianty ugrupowania bojowego plutonu w obronie

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I), *Związek taktyczny, oddział*, MON, Szt. Gen. WP 1422/94.

oporu. Sam natomiast precyzuje w myślach najlepszy sposób wykonania zadania, wybiera dozory, po czym wzywa drużynę (dowódców drużyn) w celu wydania rozkazu bojowego. W szczególnych wypadkach skrajnie ograniczonego czasu (np. w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem) sam podczołguje się do każdego strzelca (obsługi) i ustnie przekazuje mu zadanie, nie przerywając prac inżynieryjnych.

Podczas stawiania zadań bojowych dowódca drużyny podaje:

- działonowemu – operatorowi wozu bojowego, celowniczemu karabinu maszynowego i celowniczemu granatnika przeciwpancernego – główne i zapasowe stanowisko ogniowe, a także główne i dodatkowe sektory ostrzału;
- kierowcy – główne i zapasowe stanowisko ogniowe;
- strzelcom – stanowiska ogniowe główne i stanowiska zapasowe;
- wszystkim żołnierzom – dane początkowe do strzelania, sposób prowadzenia ognia podczas odpierania ataku, kolejność oraz sposób zmiany stanowisk ogniowych.

2.1.4. Prowadzenie obrony

Przyjęta koncepcja prowadzenia obrony zawsze będzie sumą wniosków z oceny środowiska prowadzenia działań oraz przeciwnika i sił własnych. Koncepcja powinna być zgodna z zamiarem przełożonego. Każda sytuacja, w której dowódca będzie prowadził obronę jest odmienna i nieprzewidywalna. Za każdym razem, w zależności od sytuacji operacyjno-taktycznej przenoszony będzie tzw. punkt ciężkości, bez względu na to czy będą to działania przed przednią linią obrony, czy też na walkę w głębi. Balansowanie tym punktem ciężkości stosownie do zaistniałej sytuacji, czyli skupieniu sił i środków w odpowiednim miejscu i czasie będzie odgrywało decydujące znaczenie w osiągnięciu wcześniej założonego celu obrony.

Obrońca zawsze powinien poszukiwać efektywnych sposobów stawiania nacierającemu oporu. Już na wstępie powinien dążyć do rozpoznania zamiarów przeciwnika, określenia celu jego działania, ustalenia głównego kierunku natarcia, a następnie osłabienie jego uderzenia w działaniach opóźniających i kanalizowania jego ruchu. W dalszym etapie działań należy dążyć do pozbawienia przeciwnika inicjatywy taktycznej i zatrzymania go na przygotowanej uprzednio rubieży, stwarzając w ten sposób warunki do całkowitego jego rozbicia.

2.1.5. Rozstrzygająca walka obronna

Rozstrzygająca walka obronna (tzw. walka o utrzymanie przedniego skraju obrony) rozpoczyna się z chwilą, gdy przeciwnik zbliża się do przedniej linii obrony. W teorii działań wojennych przyjmuje się, że obrona prowadzona jest w taki sposób, by zatrzymać przeciwnika (optymalnie) przed przednią linią obrony. Tym niemniej jednak, w wypadku włamania się w głęb obrony, dąży się

do zablokowania i rozbicia go kontratakiem, po czym odtworzenia poprzedniego położenia. Prowadzenie walki obronnej o utrzymanie przedniego skraju obrony decyduje często o tym, czy przyjęte przez dowódcę cele obrony zostaną osiągnięte. Ma to swoje praktyczne odzwierciedlenie w przyjmowanych koncepcjach rozegrania walki, gdzie właśnie dowódcy decydują się poprzez podejmowanie określonych działań na rozstrzygnięcie walki (potyczki, bitwy, operacji) na swoją korzyść. Dlatego też pierwsza pozycja obrony jest zazwyczaj najlepiej rozbudowana pod względem fortyfikacyjnym i to na jej utrzymaniu skupiony jest główny wysiłek obrońcy wyrażający się w większości priorytetów wsparcia tego etapu walki. Trudno jest realizować skupienie działań posiadanych sił i środków (na całej szerokości i głębokości obrony), dlatego tak ważnym jest precyzyjne określenie tzw. rejonu kluczowego, rozumianego jako usytuowanie optymalnych sił w odpowiednim miejscu i czasie, co skutecznie pozwoli na odniesienie zwycięstwa nawet przy wielokrotnej ilościowo-jakościowej przewadze przeciwnika. W tym celu planuje się maksymalne wykorzystanie (zaangażowanie) środków oddziaływaniaogniowego, tj. artylerii, środków przeciwpancernych, broni pokładowej i strzeleckiej oraz nasycenie inżynieryjnymi środkami rażenia. Aby niezbędne siły i środki rażenia znalazły się w punkcie kulminacyjnym może wystąpić potrzeba przemieszczenia ich z innego, mniej ważnego taktycznego kierunku. Przeciwnik zazwyczaj dążył będzie do rozpoznania miejsc, gdzie będzie mógł dokonać włamania w ugrupowanie obronne, a następnie przez wprowadzenie tam kolejnych sił (potęgowanie natarcia), rozbicia obrońcy. Utrzymanie przedniego skraju obrony zależne jest od skuteczności powstrzymywania pancerno-zmechanizowanych zgrupowań przeciwnika. Można jednak to osiągnąć ześrodkowując ogień i przeprowadzając niezbędny manewr. Po osiągnięciu oczekiwanej stanu, główny wysiłek przenoszony jest na inny kierunek, gdzie przeciwnik szuka nowej możliwości pokonania obrony.

Odpaciem ataku przed przednim skrajem, obrońca rozpoczyna tzw. walkę ognową. W tym elemencie walki obronnej bronący się zwalcza wycofujące się lub przechodzące do obrony doraźnej wojska przeciwnika. Usilnie oddziałując z ciągle zmienianych stanowisk ogniowych utrudnia mu wykonanie manewru i powtórną organizację ataku.

Po doparciu ataku przeciwnika obrońca natychmiast przystępuje do usuwania skutków dotychczasowego oddziaływania przeciwnika i przygotowuje się do powtórnego odparcia kolejnych uderzeń. Odtwarzając naruszony przez oddziaływanie ognowe przeciwnika koryguje swój system ognia, zamknięty przejścia w zaporach inżynieryjnych, dokonuje dodatkowej rozbudowy punktów oporu, uzupełnia zużyte środki materiałowe oraz udziela pomocy medycznej rannym, bądź ich ewakuuje. W tym czasie obrońca musi także wykonywać przedsięwzięcia związane ze stałym oddziaływaniem (wywieraniem presji) na przeciwnika, którego celem będzie pozbawienie go inicjatywy taktycznej, swobody działania, obniżenie morale wojsk, jak też realizowanie licznych czynności związanych z przygotowaniami do kolejnych działań.

Walka w głębi obrony występuje zwykle w sytuacji, kiedy nastąpi nieplanowe włamanie się pododdziałów przeciwnika w głęb wewnętrznej obrony.

Sytuacja taka zawsze wymagać będzie od dowódcy (każdego szczebla) decyzji, gdzie występuje potrzebna stabilność i oporu, a w którym miejscu manewr i rzetelnie skalkulowane ryzyko. Taką możliwość należy widzieć już podczas wstępne wariantowania użycia posiadanej potencjału bojowego, jak też podczas prowadzenia koordynacji i synchronizacji przyjętej przez dowódcę konsepcji rozegrania walki i osiągnięcia zdefiniowanego celu.

W sytuacji włamania się przeciwnika w głęb wewnętrznej obrony, z zasady dąży się do zatrzymania jego natarcia od czoła, kanalizowania jego wojsk, uniemożliwienia rozprzestrzeniania się w głęb oraz w stronę skrzydeł, a tym samym odcięcia go od odwodów. Używając odwodu dowódca może:

- wzmacnić zagrożony kierunek;
- blokować (kanalizować) przeciwnika;
- wykonać skuteczny kontratak.

Decyzja o tym, w jaki sposób i kiedy mogą być użyte odwody jest jedną z najbardziej istotnych, a niekiedy najtrudniejszych, jaką dowódca w działaniach bojowych musi podjąć. Musi to wykonać ogniem wszystkich dostępnych środków rażenia z dotychczas zajmowanych (lub zapasowych stanowisk) ogniowych (punktów oporu), manewrem odwodów specjalnych, oddziału zaporowego i sił z kierunków pasywnych. Aktywną walką pododdziałów, które w wyniku złożonej (dynamicznej) sytuacji taktycznej znalazły się na tyflach przeciwnika, zadaje mu straty i dezorganizuje jego dalsze natarcie. Żywotne znaczenie ma tu zapewnienie swobody manewru wojskom własnym.

Blokowanie to specyficzny sposób działania wojsk, którego celem jest zatrzymanie nacierającego przeciwnika, który niespodziewanie przełamał rubież obrony. Blokowanie polega na rozwinięciu części sił (lub całości) odwodu na wcześniej przygotowanej (rozbudowanej inżynierijnie) lub doraźnie wybranej dogodnej rubieży terenowej i zwalczaniu włamujących się sił przeciwnika środkami ogniowymi. Harmonogram rozwinięcia sił blokujących zależy będzie od sposobu działania przeciwnika, ze zwróceniem uwagi na jego siłę, tempo i kierunek podejścia. Czynniki te muszą być analizowane i powiązane z rozmieszczeniem oraz wielkością dostępnych sił blokujących, a tym samym czasem reakcji i czasem przygotowania pozycji ryglowych. Często blokowanie możliwe jest poprzez zyskanie czasu niezbędnego do zatrzymania przeciwnika i wykonania kontrataku.

Kontratak (mimo przeobrażeń w teorii prowadzenia obrony) nadal jest przejawem najwyższej aktywności taktycznej obrońcy. Kontratak bowiem czasowo pozbawia przeciwnika swobody działania i zapewnia prowadzącemu kontratak przewagę na wybranym kierunku. Ostateczną decyzję o wykonaniu kontraktu podejmuje dowódca (stosownie do poziomu dowodzenia) w trakcie prowadzenia obrony. Kontratak może być wykonany już podczas walki o pierwszą pozycję obrony lub w zależności od rozwoju sytuacji później w głębi obrony. W obydwu

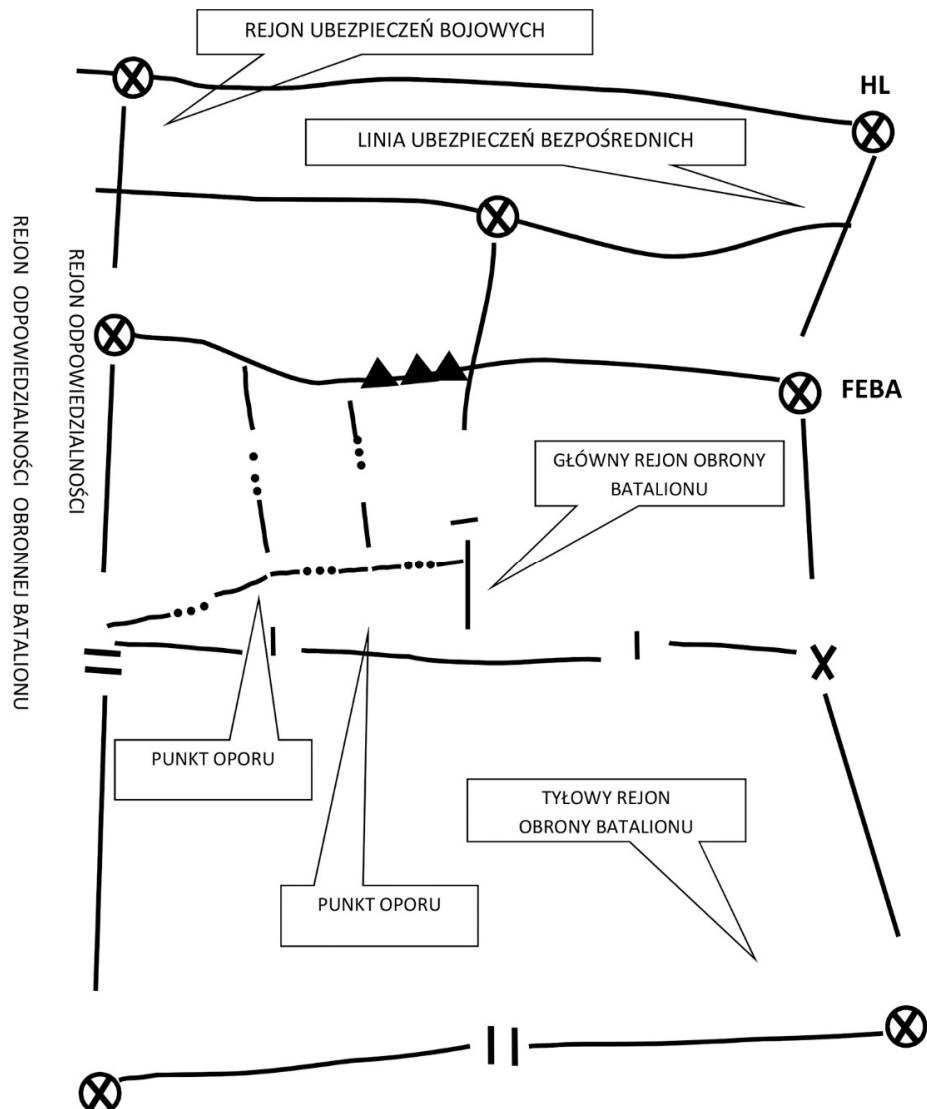
tych przypadkach występuje jednak ryzyko. Zbyt wcześnie wykorzystanie odwodu pozbawi dowódcę możliwości skutecznego reagowania na zmieniającą się sytuację taktyczną. Z kolei zwłoka z decyzją i spowodowanie, że nacierający przeciwnik zbyt głęboko włamie się we własną obronę grozi utratą kontroli nad rozwojem sytuacji i stawia pod znakiem zapytania możliwość osiągnięcia celu obrony. Mając to na względzie, należy sformułować tezę, że aby skutecznie wykonać kontratak należy:

- zatrzymać nacierające zgrupowania, izolować jego odwody, obezwładnić jego artylerię i uzyskać lokalną przewagę na kierunku kontrataku,
- celem kontrataku może być rozbicie powstrzymanych sił przeciwnika i odzyskanie utraconego terenu, a także rozbicie przeciwnika, odzyskanie rejonu kluczowego i umocnienie opanowanej rubieży w gotowości do odparcia powtórnego ataku przeciwnika; uderzenie w takie miejsce jego zgrupowania uderzeniowego, aby całkowicie zdezorganizować jego natarcie,
- powodzenie kontrataku zależy w bardzo dużym stopniu od: prawidłowego określenia kierunku, rubieży i czasu wykonania przez przeciwnika uderzenia; wydzielenia odpowiednich sił i środków zapewniających wytworzenie lokalnej przewagi; sprawnego przegrupowania uderzających sił na rubież kontrataku; zabezpieczenia uderzenia sił w styczności; osłony skrzydeł kontratakujących sił; organizacji oddziaływanieogniowego i elektronicznego na przeciwnika, zabezpieczenia bojowego oraz synchronizacji działań;

Zmagania w tym etapie powinny być integralnym elementem planu obrony, a tym samym równoległym etapem procesu osiągnięcia celu walki. Aby było to możliwe, rozstrzygający etap walki obronnej powinien charakteryzować się przede wszystkim:

- zdolnością przeciwdziałania zgrupowaniom przeciwnika użytym w wymiarze powietrznym lub lądowym (np. oddział rajdowy lub wydzielony);
- utrzymywaniem swobody działania i manewru;
- możliwością reakcji posiadanymi siłami i środkami na dowolny kierunek (rejon);
- stworzeniem warunków do pogłębienia obrony, narastania oporu;
- przygotowywaniem i wykorzystaniem infrastruktury w aspekcie osiągania zakładanych celów pośrednich (alternatywnych);
- zabezpieczeniem przegrupowania siłom podchodzących z głębi ugrupowania do wykonania uderzenia w ramach kontrataku lub przeciwyderzenia;
- możliwością wykonania kontrataku o ograniczonych celach lub rozbicia nacierających sił przeciwnika, po czym odtworzenia poprzedniej struktury obrony;
- możliwością osłony luk i skrzydeł ugrupowania;

- utrzymywaniem wszystkich więzi dowodzenia między strukturalnymi (funkcjonalnymi) elementami ugrupowania funkcjonalnego;
- posiadaniem ciągłej zdolności do realizacji przedsięwzięć z zakresu za-bezpieczenia bojowego i logistycznego²³.

Rys. 6. Podział rejona odpowiedzialności obronnej batalionu i kompanii

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

²³ Regulamin Działań Wojsk Lądowych DWLąd Wewn. 115/2008, s. 44.

Reasumując, obrona cechować się powinna przede wszystkim trwałością i aktywnością, skutecznością rażenia ogniewego powiązaną z właściwościami obronnymi terenu i zaporami inżynierijnymi, uporczywością w prowadzeniu walki, szeroko stosowanym manewrem oraz odpornością na uderzenia środkami rażenia. Obrona jest więc zjawiskiem bezwzględnej konfrontacji z przeciwnikiem, którego rezultatem finalnym powinno być zniwelowanie jego przewagi, niedopuszczenie do umocnienia się w zdobytym rejonie (obiekcie), zdominowanie przeciwnika oraz odzyskanie przez obrońcę utraconych punktów i obiektów.

2.2. Natarcie

Natarcie jest po obronie kolejnym zasadniczym rodzajem walki. Przemiany doktrynalne ostatnich lat sprawiły, że prowadzi się je głównie w formie zwrotów zaczepnych których celem jest rozbicie wojsk przeciwnika i zajęcie (odzyskania) zajmowanego przez niego terenu (rubieży, rejonów, lub obiektów).

Cel ten osiąga się przez:

- rażenie przeciwnika, wykonanie silnego uderzenia sięgającego głębi jego ugrupowania;
- rozbicie wojsk i zajęcie terenu, wybranych obiektów lub rejonów (rubieży).

Natarcie jest rodzajem walki, który zmierza do opanowania terenu zajętego przez przeciwnika. Tylko przez natarcie możliwe jest zajęcie (odzyskania utraconego) terenu i odrzucenia strony przeciwej poza granicę państwa. Natarcie polega na ciągłym manewrze, nieustannym stosowaniu uderzeń skrzydłowych i obejść oraz manewru zgrupowań pancerno-zmechanizowanych do rubieży, która jest wskazanym celem działań zaczepnych. Ruch ten zwykle wyzwalany jest rażeniem ogniwym przeciwnika oraz różnymi innymi środkami i sposobami. W dobie cyfryzacji coraz większego znaczenia nabiera walka elektroniczna, osłona cybernetyczna nacierających wojsk, a także powszechnie użycie desantów powietrznych i grup (pododdziałów) desantowo-szturmowych.

Na szczeblu taktycznym wojska mogą nacierać w ramach:

- kontratak;
- przeciwyderzenia;
- przeciwnatarcia.

Pododdział (oddział) naciera wykonując kontratak i bierze udział w przeciwyderzeniu lub przeciwnatarciu. Związek taktyczny zazwyczaj naciera wykonując przeciwwyderzenie w ramach operacji i bierze udział w przeciwyderzeniu strategicznym lub w przeciwnatarciu.

W działaniach zaczepnych preferowane są dynamiczne uderzenia, które pozwalają prowadzić szybkie natarcie, które najszybciej przeniesie prowadzenie walki w głąb obrony przeciwnika.

Cele te osiąga się stosując manewry, oskrzydlenia, mylenia i obejścia. Z kolei działaniami rozcinającymi ugrupowanie obronne przeciwnika na wybra-

nych kierunkach, stwarza się warunki do rozbijania (izolowania) kolejnych zgrupowań przeciwnika częściami.

Podstawowym warunkiem osiągnięcia sukcesu w natarciu jest uzyskanie efektu synergii natarcia. Synergiczne zespolenie elementów rażenia (także cyfrowego), ruchu i informacji w wymiarze powietrzno-lądowym pozwala uzyskać optymalne rezultaty natarcia. Szczególny wpływ na powodzenie i osiągnięcie celu natarcia (zachowując jednocześnie minimalne straty własne w wymiarze ludzkim i materialnym) wywiera umiejętne skupianie wysiłków w odpowiednim miejscu i czasie.

2.2.1. Formy natarcia

Zmiany środków walki, nowe rodzaje broni, a tym samym organizacje i struktury wojsk lądowych zawsze wpływają na kwestie związane z organizacją i prowadzeniem natarcia. Natarcie można wykonywać na przeciwnika, który:

- broni się;
- naciera;
- maszeruje;
- wycofuje się.

Tak więc, stosownie do wymienionych działań strony przeciwej natarcie na szczeblu taktycznym może przybierać formę:

- przełamania (gdy przeciwnik się broni);
- pokonania (gdy przeciwnik atakuje);
- boju spotkaniowego (gdy przeciwnik maszeruje);
- pościgu (gdy przeciwnik wycofuje się).

Do przełamania dochodzi wówczas, gdy z różnych powodów (teren, sytuacja taktyczna, zjawiska atmosferyczne itp.) nie ma możliwości obejścia pozycji obronnych przeciwnika. Polega ono na wykonaniu nagłego, zaskakującego uderzenia, mającego na celu dokonanie wyłomu w ugrupowaniu broniących się wojsk. W celu wykonania takiego wyłomu gromadzi się siły oraz środki, których ilość zagwarantuje uzyskanie wystarczająco dużej (minimum 3:1 w podstawowych rodzinach broni) przewagi.

Uderzenie zgrupowania przełamującego poprzedzane jest rażeniem ogniwym (lotnictwo, lotnictwo wojsk lądowych, specyficznie środki rażenia marynarki wojennej, wojska rakietowe, artyleria, środki ogniowe będące w styczności) i elektronicznym (z obiektów naziemnych, jak i powietrznych), którego efekty wykorzystywane są przez wojska lądowe atakujące w wymiarze powietrzno-lądowym. Dokonany wyłom poszerza się w kierunku skrzydeł i w głąb obrony przeciwnika, a tym samym stwarzając warunki do manewru i wprowadzania kolejnych sił potęgujących natarcie. Głębokość i czas trwania przełamywania uzależniony jest od wielu czynników. Oprócz przewagi ilościowej, jakościowej, ogniowo-elektronicznej, umiejscionego wykorzystania chwilowych warunków wiele zależy od sposobu użycia drugiego rzutu (odwodu) przez bronią-

cego się przeciwnika. Zazwyczaj przełamanie obrony jest zakończone wówczas, kiedy rozbite zostaną siły główne pierwszorzutowego oddziału przeciwnika, a powstały wyłom sięga głębokości jego ugrupowania bojowego. Przełamanie, aby było skuteczne, musi mieć charakter powietrzno-lądowy. Wiele zależy więc od rozstrzygnięć zapadających w powietrzu (trzecim wymiarze). Zawsze trzeba mieć na uwadze utrzymujące się proporcje ważności, które wskazują na decydujące znaczenie efektów uderzeń lądowych zgrupowań pancerno-zmechanizowanych. Teren uważa się za zdobyty tylko wówczas, kiedy „postawi na nim swoją stopę” żołnierz wojsk lądowych.

Istotną rolę odgrywa nadal odcinek przełamania. Pozwala on w wybranym miejscu i czasie skupiać takie siły i środki, aby uzyskać odpowiednią przewagę nad przeciwnikiem – a tym samym, stwarzającej wysokie prawdopodobieństwo wykonania zadania. Sposób działania oraz sam odcinek przełamania od czasów powojennych nie ulegał znacznym przeobrażeniom.

Radykalnym przeobrażeniom ulega jednak sposób wykonywania wyłomu w obronie przeciwnika. Rozpatrują problematykę klasycznie, wykonuje się go umiejętnie łącząc rażenie, manewr, uderzenia skrzydłowe i na tyły z atakiem od czoła. Szerokość odcinka przełamania oraz sposób pokonania przeciwnika zawsze uzależniony jest od możliwości rażenia (ogniowych i cyfrowych) jego celów (obiektów), którego efekty zawsze powinny zapewnić płynny ruch nacierających wojsk do przodu. Charakter uderzenia zgrupowania wojsk lądowych, a także sytuacja jego wykonywania wskazuje na konieczność przywiązywania dużej uwagi do właściwego wyboru odcinka przełamania.

Kluczową rolę odgrywają przy tym warunki terenowe. Z reguły wyznacza się go na kierunku głównego uderzenia nacierających wojsk. Powinien on także gwarantować szybkie osiągnięcie zakładanego celu natarcia przy jak najmniejszych stratach własnych. Powszechnie przyjmuje się, że organizatorem przełamania jest związek operacyjny. W szczególnych sytuacjach jest nim związek taktyczny. Oddział natomiast zawsze może brać udział w przełamaniu.

W przypadku słabej obrony, doraźnie przygotowanej przez przeciwnika z reguły należy podjąć próbę jej pokonania, która polega na wykonaniu nagłych uderzeń w wyznaczonym pasie natarcia (bez wyznaczania odcinka przełamania), rozbiciu, izolowaniu, a następnie pokonaniu przeciwstawiających się zgrupowań, a tym samym wyjściu na ich tyły i przejściu do pościgu.

W szczególnych przypadkach wojska mogą pokonać obronę przeciwnika na szerokim froncie w tzw. ugrupowaniu przedbojowym. Może to mieć miejsce zwłaszcza w bardzo dynamicznych sytuacjach pola walki i przy wykorzystaniu powietrzno-lądowego charakteru natarcia.

Kolejną formą natarcia jest tzw. **bój spotkaniowy**. Następuje on wówczas, gdy obie strony wykonując marsz dążą do wykonania zadania przez natarcie, a głębokości tych zadań sięgają poza rubież starcia. W boju spotkaniowym każda ze stron dąży do wykonania uderzenia wyprzedzającego, a tym samym do zdobycia przewagi, narzucenia swej woli i rozstrzygnięcia walki poprzez wyko-

nanie natarcia. Bój spotkaniowy charakteryzuje się ograniczonym czasem na organizację działań, szybkim tempem zbliżania się stron, niejasną sytuacją taktyczną, dążeniem do uzyskania zaskoczenia i przejęcia inicjatywy taktycznej, gwałtownymi i częstymi zmianami sytuacji oraz istnieniem dużych luk i otwartych skrzydeł. Istota boju spotkaniowego pomimo upływu lat, zachowuje swą historycznie ukształtowaną aktualność.

Natomiast przeobrażeniom ulegają metody osiągania wyznaczonego celu. Współcześnie należy go rozpatrywać jako walkę kolejnych rzutów, powietrzno-ładową operację oddziałów wydzielonych (rajdowych) i grup desantowo-szturmowych, zjednoczoną z równoczesnym zwalczaniem odwodów i najgroźniejszych środków rażenia. Nie bez znaczenia jest także selektywne wykorzystanie oddziaływania elektronicznego (w wybranych jego epizodach) na całą głębokość ugrupowania walczących stron.

Do podstaw powodzenia wojsk w boju spotkaniowym zaliczyć można:

- rozpoznanie, tj. trafne przewidywanie rozwoju sytuacji i stosownie do przyjętej oceny przyjęcie możliwie najlepszego ugrupowania bojowego;
- przyjęcie koncepcji przeprowadzenia walki, która zapewni optymalną skuteczność;
- uprzedzenie przeciwnika w jego uderzeniach ogniodrutowo-elektronicznych, a tym samym opanowanie dogodnych rubieży terenowych dających przewagę sytuacyjną (taktyczną);
- osłonę skrzydeł;
- osłonę przed uderzeniami z powietrza oraz efektywne dowodzenie i konsekwentne działanie wojsk, a także dezorganizację systemu informacyjnego przeciwnika.

Pościg jest ostatnią z prezentowanych form natarcia. Stosuje się go w celu rozbicia wycofujących się wojsk przeciwnika i udaremnenia im zorganizowanego przejścia do obrony na kolejnych, dogodnych rubieżach w głębi obrony. Pościg organizuje się w wyniku powodzenia w natarciu, a tym samym stwierdzenia próby wyjścia wojsk przeciwnika z walki i planowego wycofania się. Prowadzi się go bez przerwy, maksymalnie wykorzystując wszystkie posiadane siły i środki walki.

Rozróżnia się pościg:

- czołowy;
- równoległy;
- kombinowany.

Doświadczenia bojowe, wsparte wnioskami z działalności szkoleniowej, dowodzą, że najbardziej efektywne wyniki daje tzw. **pościg kombinowany**. Łączy on wybrane elementy pościgu czołowego i równoległego. Natomiast cechą charakterystyczną pościgu jest możliwość rozwijania działań taktycznych w szybkim tempie i na stosunkowo szerokim froncie. Zachowując skutecną metodę wychodzenia na skrzydła i tyły przeciwnika, należy dążyć do uniemożliwienia przeciwnikowi organizację skutecznej obrony. Jest oną specyficzną

formą natarcia, w której w sposób szczególny uwidacznia się potrzeba zastosowania zasad aktywności i ciągłości walki.

Natarcie z marszu jest zasadniczym sposobem natarcia. Istotą tego sposobu jest wykonanie marszu przez wojska, zbliżenie się do przeciwnika, przyjęcie ugrupowania bojowego i rozpoczęcie ataku bez zatrzymania się czołowych pododdziałów. Sposób ten stwarza szansę zaskoczenia przeciwnika, skraca okres przebywania wojsk w zasięgu większości środków ogniwowych i rozpoznania przeciwnika. Wymaga jednak szczególnej i sprawnej organizacji rozwinięcia pododdziałów oraz ścisłego współdziałania.

Natarcie z marszu stosuje się najczęściej po uprzednim zajęciu przez pododdziały rejonu wyjściowego położonego w głębi.

Rejon wyjściowy wyznacza się w takiej odległości od przeciwnika, aby zapewnić wojskom względną swobodę przygotowania się do natarcia, poza zasięgiem ognia jego artylerii i podstawowych środków rozpoznania.

W początkowym okresie wojny niektóre pododdziały mogą rozpoczynać natarcie od wyjścia bezpośrednio z rejonów stałej dyslokacji lub z rejonów alarmowych. Dotyczy to w szczególności pododdziałów rozmieszczonych w pobliżu granicy państowej oraz tych, które zostaną użyte do rozbicia desantów powietrznych lub morskich przeciwnika.

Aby wykonać atak, pododdziały rozwijają się w ugrupowanie bojowe z marszu podczas podchodzenia do linii ataku. Poprzedza to przemieszczenie pododdziałów po wyznaczonych drogach oraz przyjęcie odpowiedniego ugrupowania przedbojowego i bojowego w czasie podejścia do przedniej linii obrony przeciwnika. W celu zorganizowanego przemieszczenia pododdziałów i jednoczesnego rozpoczęcia ataku plutonowi wyznacza się drogę marszu, punkt wyjściowy, linię rozwinięcia w kolumny plutonowe, linię wyjściową do natarcia i linię ataku, a w przypadku natarcia po spieszaniu pododdziałów zmechanizowanych, także linię spieszania oraz niekiedy wyznacza się linię bezpieczeństwa i linię przerwania ognia.

Punkt wyjściowy wyznacza się, gdy pododdział wykonuje marsz po jednej drodze i w takiej odległości od rejonu wyjściowego, aby można było sformować kolumnę marszową wzmacnionego batalionu.

Linię rozwinięcia w kolumny plutonowe wyznacza się w miarę możliwości za fałdami terenowymi i poza zasięgiem ognia podstawowych środków ogniwowych występujących na szczeblu batalionu przeciwnika. Przyjmuje się, że powinna ona być w odległości 3–4 km od przedniej linii obrony przeciwnika.

Linię ataku wyznacza się na ogół w terenie zapewniającym skryte podejście do czołowych stanowisk ogniwowych przeciwnika i prowadzenie skutecznego ognia oraz osiągnięcie, bez zatrzymania się, szybkiego tempa ataku. Powinna się ona wyróżniać dobrze widocznymi punktami orientacyjnymi w terenie.

Linię spieszania wyznacza się w pobliżu przedniej linii obrony przeciwnika, w miarę możliwości za ukryciami terenowymi, w terenie osłoniętym przed ogniem jego broni maszynowej i środków przeciwpancernych.

Położenie wymienionych linii w terenie i ich odległości od przedniej linii wynika z różnych uwarunkowań i zależy od: właściwości terenu, liczby i stanu dróg marszu, struktury organizacyjnej pododdziałów przechodzących do natarcia, składu i długości kolumn marszowych oraz możliwości przeciwnika w zakresie wykrywania (rozpoznania) i rażenia ogniwego nacierających pododdziałów.

Wszystkie kalkulacje dotyczące rozwijania pododdziałów wykonuje się w odniesieniu do godziny „H” (ataku), określonej przez przełożonego. Oznacza ona czas przekroczenia przez atakujące wojska (bez spieszania lub po spieszaniu) przedniej linii obrony przeciwnika.

Natarcie z marszu bez zajmowania rejonu sytuacji ma miejsce wówczas, gdy ze względu na charakter działań przeciwnika zajęcie rejonu wyjściowego będzie niemożliwe lub niecelowe. Przygotowanie natarcia odbywa się w czasie marszu, z takim wyliczeniem, aby do walki pododdziały weszły w wysokim stopniu gotowości bojowej.

Do natarcia z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem pododdział przechodzi z położenia obronnego lub po złuzowaniu pododdziałów będących w styczności z przeciwnikiem.

W celu zorganizowanego wyjścia do natarcia wyznacza się plutonowi podstawę wyjściową i linię ataku.

Podstawa wyjściowa do ataku jest na ogół wyznaczana w zajmowanym przez pluton (drużynę) punkcie oporu.

Natarcie z położenia w bezpośrednią styczność z przeciwnikiem polega na rozpoczęciu ataku przez czołowe pododdziały, które odpowiednio wcześniej w stosunku do czasu „H” przyjęły ugrupowanie bojowe na podstawie wyjściowej do ataku.

Natarcie z bezpośrednią stycznością z przeciwnikiem pozwala na dokładne zapoznanie się z terenem i obiektymi ataku, zorganizowanie walki przez wszystkie szczeble dowodzenia bezpośrednio w terenie, zgranie wysiłków pododdziałów ogólnowojskowych z pododdziałami rodzajów wojsk, sąsiadami i pełne wykorzystanie skutków uderzeń ogniwowych. Rozpoczyna się z reguły po uprzednim inżynieryjnym przygotowaniu podstawy wyjściowej do ataku – pod pozorem doskonalenia obrony – przegrupowaniu większości sił i środków oraz zajęciu przez nie podstawy wyjściowej do ataku.

Przegrupowania pododdziałów będących w obronie w celu ześrodkowania sił i środków na kierunku przyszłego natarcia dokonuje się zazwyczaj w nocy lub w warunkach ograniczonej widoczności. Należy podkreślić, że przegrupowanie wojsk znajdujących się w bezpośrednią styczność z przeciwnikiem będzie trudne do wykonania i przez to rzadko stosowane.

Jeżeli przejście do natarcia pododdziałów znajdujących się w obronie będzie niemożliwe (np. w wyniku poniesionych strat od uderzeń przeciwnika), a także, gdy będą sprzyjające warunki do skrytego podejścia i rozwinięcia, to pododdziały przeznaczone do natarcia mogą być przemieszczone z głębi w celu

zluzowania pododdziałów będących w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem i realizacji zadań przejścia do natarcia z tego położenia.

W natarciu związku taktycznego (oddziału) ugrupowanie bojowe zazwyczaj składa się z następujących elementów:

- pierwszy, drugi, a w zależności od sytuacji taktycznej (terenu) trzeci rzut (zgrupowanie taktyczne);
- zgrupowanie (oddział, pododdział) artylerii;
- oddział (pododdział) przeciwlotniczy;
- elementy rozpoznania oraz walki radioelektronicznej i działań psychologicznych;
- odwód przeciwpancerny;
- oddział zaporowy;
- oddział torujący (grupa torująca);
- odwód inżynieryjny;
- odwód przeciwchemiczny;
- oddziały (pododdziały) i urządzenia logistyczne.

Ponadto (adekwatnie do sytuacji taktycznej) doraźnie mogą być organizowane:

- oddział wydzielony;
- oddział rajdowy;
- śmigłowcowy desant taktyczny (powietrzny) i grupa (pododdział) desantowo-szturmowa.

W zależności od sytuacji taktycznej i potrzeb mogą być ponadto organizowane inne elementy ugrupowania bojowego, np. oddział (grupa) ratunkowo-ewakuacyjny i oddział (grupa) przeciwpożarowy.

2.2.2. Pluton (drużyna) w natarciu

W natarciu pluton (drużyna) zmechanizowany występuje w składzie kompanii (plutonu) na prawym, lewym skrzydle lub w środku jej ugrupowania. Pluton naciera w składzie kompanii albo stanowi odwód batalionu. Może także działać jako bojowy patrol rozpoznawczy lub pododdział obejścia. Podczas działania taktycznego desantu śmigłowcowego może być użyty do opanowania i ubezpieczenia lądowiska.

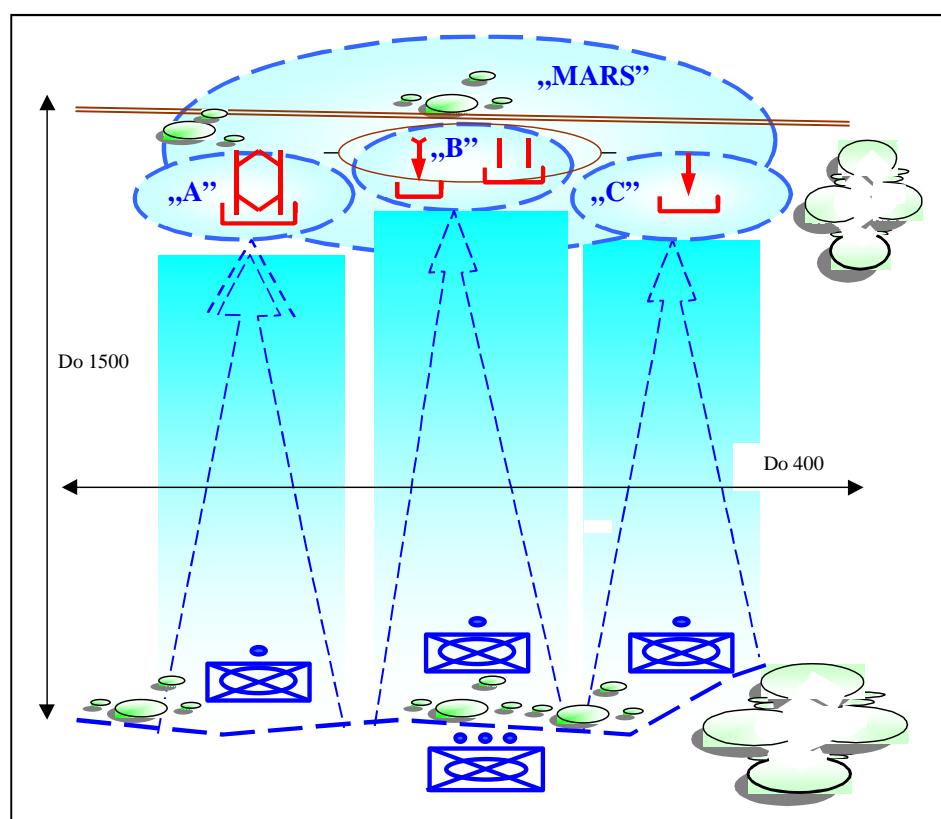
Rola plutonu będzie zawsze uzależniona od miejsca w ugrupowaniu kompanii i zadania, jakie otrzyma. Polega ona zwykle na wykonywaniu kolejnych ataków na obiekty przeciwnika, osłonie skrzydła lub umocnieniu opanowanego obiektu.

Rola plutonu działającego jako bojowy patrol rozpoznawczy, polega na informowaniu przełożonego o przeciwniku będącym poza zasięgiem obserwacji pododdziałów pierwszego rzutu, a także na ubezpieczeniu sił głównych przed niespodziewanym uderzeniem przeciwnika, w wypadku utraty styczności z nim.

Rola plutonu będącego pododdziałem obejścia polega na stworzeniu warunków do rozwijania natarcia w głąb obrony przeciwnika poprzez wykonanie uderzenia na skrzydła i tyły wspólnie z plutonami nacierającymi od czoła lub samodzielnie.

W natarciu pluton zmechanizowany otrzymuje jako zadanie bojowe obiekt ataku. Obiektem ataku może być drużyna zmechanizowana (sekcja) przeciwnika rozmieszczona w okopach lub umocnieniach fortyfikacyjnych punktu oporu, albo rozmieszczone na kierunku ataku czołgi, działa, bojowe wozy piechoty, gniazda karabinów maszynowych i inne środki ogniowe. Wielkość obiektu ataku będzie uzależniona od charakteru i systemu obrony przeciwnika.

W niektórych przypadkach, zwłaszcza podczas stawiania zadań przez techniczne środki łączności, a także podczas działania w nocy lub w terenie lesistym, określa się plutonowi tylko kierunek natarcia, względnie azymut kierunku.

Rys. 7. Wariant zadania plutonu w natarciu

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

Pluton, będący odwodem batalionu, przewidziany jest do wykonywania zadań wynikłych w toku walki.

Pluton wyznaczony jako pododdział obejścia otrzymuje zadanie polegające na wykonaniu obejścia, uderzenia na obiekt ataku i wspólnie z pododdziałem nacierającym od czoła lub samodzielnie rozbicia i opanowania obiektu ataku.

Pluton działający w składzie kompanii nie otrzymuje wzmacnienia. W szczególnych wypadkach, działając poza ugrupowaniem kompanii, może być wzmacniony 1–2 czołgami lub drużyną saperów. Wzmocnienie to wypływa z potrzeby usamodzielnienia plutonu działającego poza ugrupowaniem kompanii oraz zwiększenia jego możliwości bojowych.

Pluton naciera w jednym rzucie. Może być uszykowany w linię bojową bez spieszania lub po spieszeniu żołnierzy, kątem w przód (w tył) lub schodami w prawo (w lewo).

Szerokość ugrupowania plutonu zmechanizowanego może wynosić do 300 m, przy odstępach między bojowymi wozami piechoty 100–50 m.

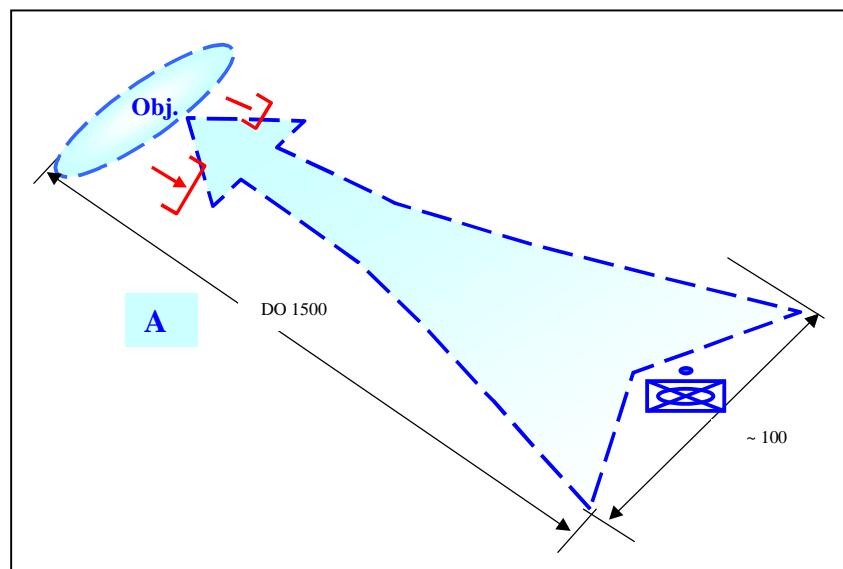
W czasie podchodzenia do rubieży ataku oraz w głębi obrony przeciwnika, może działać jako patrol czołowy (PCz), bojowy patrol rozpoznawczy (BPR) lub stanowić odwód batalionu.

Pluton zmechanizowany przydzielony jako wzmacnienie do kompanii czołgów, może występować w całości lub być przydzielony drużynami do poszczególnych plutonów czołgów. W sytuacji wzmacnienia plutonów czołgów drużynami zmechanizowanymi, wchodzą one w podporządkowanie dowódców plutonów czołgów.

Rola drużyny zmechanizowanej na polu walki wynika z jej walorów bojowych, różnorodnej siły ognia, ruchliwości (manewrowości) oraz osłony, jaką stanowi pancerz bojowego wozu piechoty. Możliwości ogniowe drużyny zmechanizowanej wynikają z uzbrojenia bojowego wozu piechoty oraz środków ogniwowych poszczególnych żołnierzy drużyny, umożliwiających wykonywanie szeregu zadań ogniowych w czasie walki. O sile uderzeniowej pododdziałów wojsk zmechanizowanych stanowią duży dynamizm działania oraz możliwości ogniowe różnorodnych jego środków ogniowych.

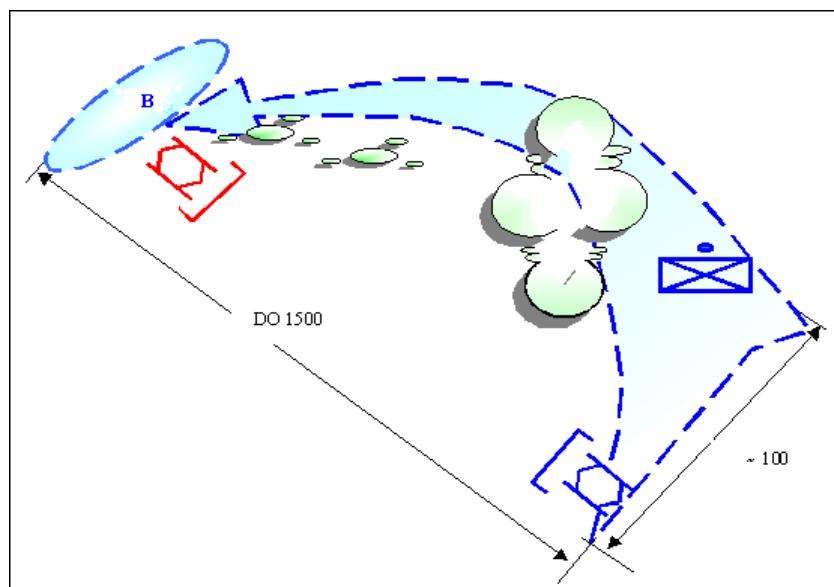
Właściwości ochronne bojowego wozu piechoty to ochrona stanu osobowego drużyny przed ogniem broni strzeleckiej i działaniem odłamków ognia artylerii. Urządzenie filtrotentylacyjne umożliwia działanie w terenie skażonym. Bojowy wóz piechoty jest przystosowany do prowadzenia ognia w nocy oraz do pokonywania przeszkód wodnych z marszu bez przygotowania.

Drużyna zmechanizowana w natarciu działa z reguły w składzie plutonu i może występować jako drużyna skrzydłowa lub środkowa. Rola drużyny działającej w składzie plutonu polega głównie na wykonywaniu kolejnych ataków na obiekty przeciwnika lub umocnieniu opanowanego obiektu.

Rys. 8. Wariant działania drużyny w natarciu

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

Rys. 9. Wariant działania drużyny w natarciu

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

W marszu na rubież ataku (lub w pościgu) może występować jako drużyna patrolowa, a w głębi obrony przeciwnika jako ruchomy posterunek obserwacyjny (RPO), który działa na rzecz batalionu.

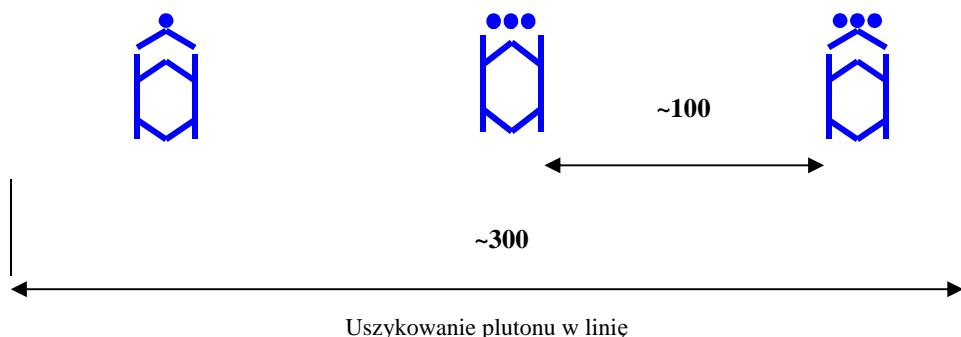
W zadaniu bojowym drużyna zmechanizowana otrzymuje jasno określony obiekt ataku. Takim obiektem ataku może być zespół, grupa żołnierzy przeciwnika lub jego pojedyncze środki ogniowe wraz z obsługą. W sytuacji, gdy niemożliwe jest precyzyjne określenie obiektu ataku dla drużyny zmechanizowanej (działanie w nocy, w terenie lesistym czy też w innych trudnych sytuacjach) określa się jej tylko kierunek (azymut) natarcia.

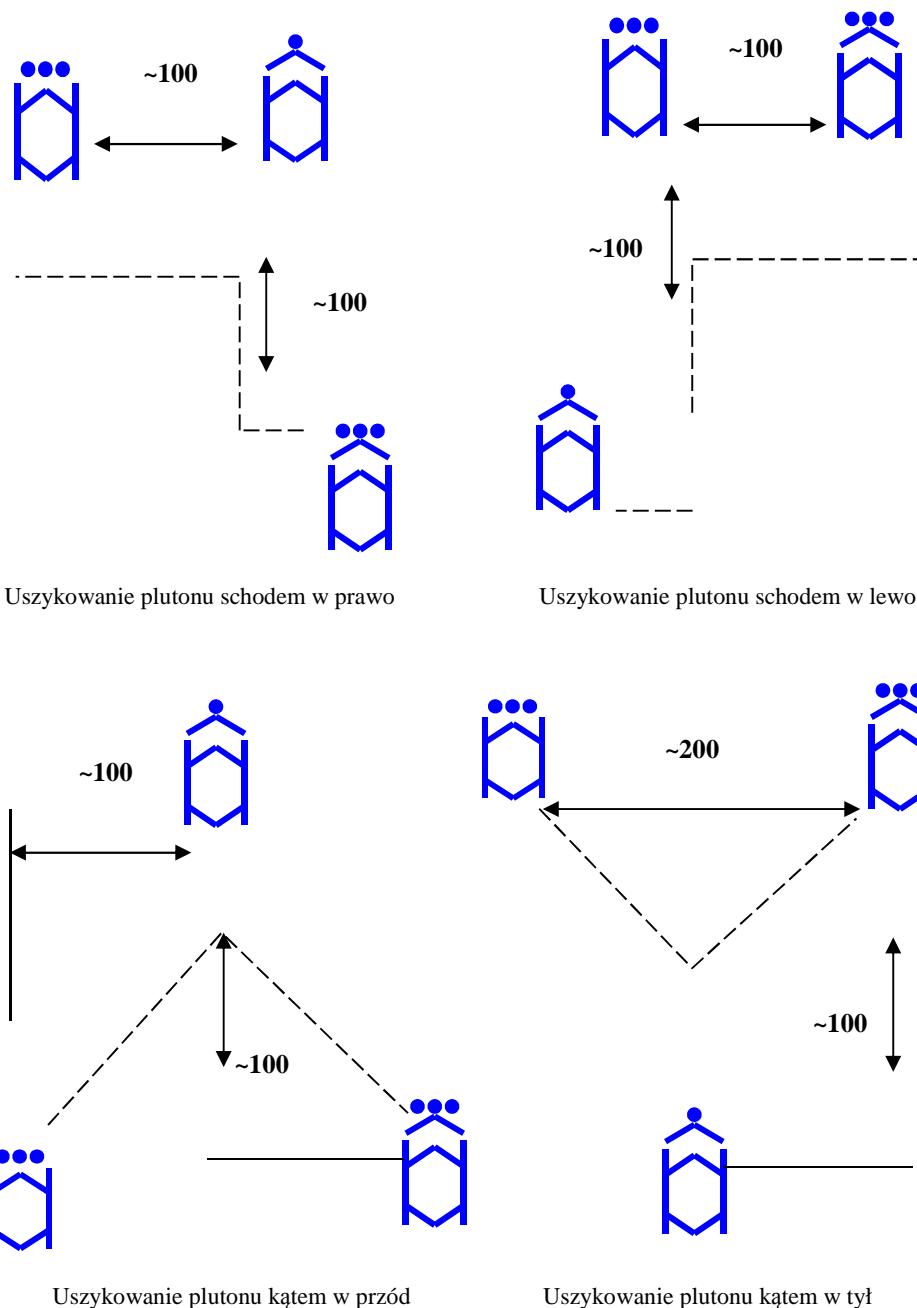
Dowódca drużyny w natarciu z marszu udokładnia (doprecyzowuje) zadanie bojowe przed wyjściem drużyny na linię ataku, a na linii ataku w formie komend, zadań ogniowych dla obsługi i żołnierzy drużyny precyzuje sposób działania. W czasie natarcia z bezpośredniej styczności z przeciwnikiem dowódca drużyny ma również możliwość wydania rozkazu na podstawie wyjściowej.

2.2.3. Uszykowanie plutonu i drużyny

Uszykowanie plutonu, drużyny do natarcia powinno stwarzać jak najlepsze warunki do wykonania zadania bojowego, a zwłaszcza zapewnić efektywne użycie środków ogniowych, wykonanie manewru oraz wykorzystanie w walce właściwości terenu. Jest ono pochodną przyjętego sposobu wykonania zadania w natarciu i w konsekwencji powinno umożliwić osiągnięcie zakładanego celu natarcia.

Pluton do natarcia może być uszykowany w linię bojową, występem w prawo (lewo) lub kątem w przód (tył).

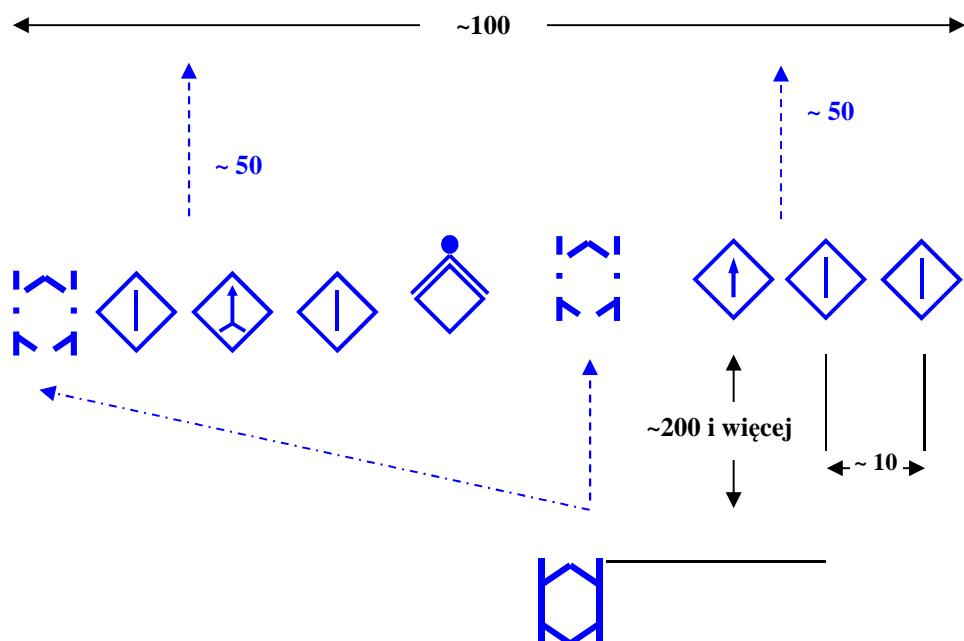

Rys. 10. Szyki bojowe plutonu do natarcia

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

Drużyna może nacierać na wozie bojowym równocześnie prowadząc ogień z broni pokładowej oraz ręcznej z burt.

Drużyna po spieszeniu się może nacierać ugrupowana w linię lub w inny szyk, tak aby zespoły (obsługi) środków ogniwowych współdziałaając ze sobą zapewniały optymalne, wzajemne wsparcie ogniem zapewniające szybkie w pokonywanie terenu do obiektu ataku. Stosowanie manewrów przy wykorzystaniu maskującą ochronnych właściwości terenu jest kolejnym elementem, który należy uwzględniać w trakcie planowania natarcia. Bojowy wóz piechoty w tym wypadku wspierał będzie działanie żołnierzy spieszonej drużyny zza jej ugrupowania (w uszykowaniu), ze skrzydła, w ruchu lub podczas krótkich przystanków wykorzystując dogodne ukrycia terenowe.

Rys. 11. Uszykowanie drużyny w natarciu

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I).

2.2.4. Przygotowanie natarcia plutonu i drużyny

Przygotowanie natarcia w plutonie (drużynie) w zależności od sposobu przechodzenia do natarcia rozpoczyna się równolegle z procesem planowania na podstawie wydanych przez dowódcę plutonu (drużyny) zarządzeń przygotowawczych lub po zakończeniu przez dowódcę plutonu planowania natarcia i wydaniu rozkazu bojowego.

Zakres oraz kolejność realizowania przedsięwzięć stanowiących o gotowości plutonu (drużyny) do natarcia zależne będą od położenia taktycznego plutonu (drużyny) w stosunku do przeciwnika, stopnia ognistego obezwładnienia przeciwnika, możliwości pododdziałów w realizacji tych przedsięwzięć, stanu zaopatrzenia w środki materiałowe i ich wielkości, zadań realizowanych przez przełożonego na korzyść własnego pododdziału, posiadanej czasu na osiągnięcie gotowości oraz sposobu przejścia do natarcia.

W każdym jednak przypadku przygotowanie plutonu (drużyny) do natarcia sprowadza się do fizycznej realizacji przedsięwzięć określonych przez dowódcę oraz standardowych (nawykowo wykonywanych) zadań stanowiących o gotowości plutonu (drużyny) do natarcia, które będą dotyczyć:

- przygotowania dowódców i żołnierzy do wykonania zadania oraz broni i sprzętu technicznego;
- wykonania czynności stanowiących o gotowości do prowadzenia rozpoznania w czasie marszu i natarcia;
- realizacji czynności maskowania;
- wykonania przedsięwzięć powszechnej obrony przeciwlotniczej i przeciwchemicznej;
- osiągnięcia stanu zaopatrzenia pododdziału w środki materiałowe, zgodne z przydzielonymi limitami;
- przeprowadzenia pracy mobilizującej z żołnierzami;
- w sprzyjającej sytuacji (przy przechodzeniu do natarcia z marszu) można przeprowadzić ćwiczenie taktyczne w warunkach zbliżonych do przewidywanego natarcia;
- poprawienia położenia do sprawnego wyjścia do marszu lub przyjęcia ugrupowania do natarcia.

Czynności stanowiące o gotowości plutonu (drużyny) do natarcia realizuje się w rejonie wyjściowym. Po wykonaniu tych przedsięwzięć i przeprowadzeniu przez dowódcę plutonu (drużyny) ostatniej kontroli gotowości pododdziału do natarcia, składa on meldunek przełożonemu w określonym terminie.

2.2.5. Prowadzenie natarcia plutonu i drużyny

Pluton po przekroczeniu linii rozwinięcia w kolumny plutonowe, w zależności od oddziaływanego przeciwnika i właściwości terenu, rozwija się z ugrupowania marszowego w linię boową i dąży do osiągnięcia linii ataku w określonym czasie oraz w nakazanym uszykowaniu. W zależności od przyjętego sposobu wykonania ataku może być plutonowi wyznaczona linia spieszenia.

Natarcie z bezpośrednią stycznością z przeciwnikiem pluton rozpoczyna z położenia obronnego, po przegrupowaniu lub z zajmowanych stanowisk. Pluton po przegrupowaniu zajmuje skrycie wyznaczoną podstawę wyjściową, na której przyjmuje uszykowanie. Atak może wykonywać na wozach bojowych lub pieszo. Pluton atakujący na wozach bojowych z położenia obronnego dokonuje

załadowania piechoty na nie przed podejściem czołgów nacierających z marszu lub z rejonów wyczekiwania. Zapory inżynieryjne przed przednią linią obrony przeciwnika, pluton pokonuje przez wykonane przejście i ponownie przyjmuje określone uszykowanie.

W natarciu z marszu, w trakcie rozwijania, dowódca drużyny prowadzi drużynę na nakazany uprzednio kierunek. Jeżeli atak ma być wykonany po spieszaniu, wówczas drużyna na określonej uprzednio rubieży (linii) spiesza się w ruchu i przemieszcza na linię ataku. Dowódca drużyny (jeśli czas na to pozwala) precyzuje w tym czasie zadania swoim żołnierzom. Wóz bojowy zajmuje najlepsze miejsce w ugrupowaniu i nieustannie wspiera walkę drużyny, do czasu opanowania nakazanego obiektu ataku. Jeżeli przed przednim skrajem obrony obroną przeciwnika znajdują się zapory inżynieryjne, drużyna pokonuje je przez uprzednio wykonane i oznakowane przejście. Po przejściu zapór przyjmuje określone wcześniej ugrupowanie. Rozmieszczenie środków ogniwowych w ugrupowaniu zależy będzie od treści zadania bojowego drużyny. W czasie ataku żołnierze drużyny mogą wysuwać się (stosownie do sytuacji) do przodu lub w bok, jednak nie zmieniając nakazanego kierunku natarcia. Znacznie ułatwia to prowadzenie skutecznego ognia, współdziałanie i wykorzystanie właściwości taktycznych terenu. Uwzględniając średnie odstępy między żołnierzami do ok. 10 m, szerokość linii bojowej drużyny może wynosić ok. 100 m.

Po opanowaniu (osiągnięciu) zakładanego położenia, na odległość rzutu granatem drużyna, piechota rzuca granatami i zwalca przeciwnika w obiekcie ataku ogniem broni strzeleckiej i w walce wręcz.

Z chwilą opanowaniu obiektu ataku, bez zbędnego zatrzymania, drużyna natychmiast rozwija natarcie w nakazanym kierunku w głąb obrony przeciwnika. Wycofującego się przeciwnika razi ogniem, nie pozwalając na jego oderwanie się. Na umówiony uprzednio sygnał (komendę) ładuje się na wozy bojowe i dalej atakuje w nakazanym kierunku. Wóz bojowy po opanowaniu obiektu ataku przez piechotę, przemieszcza się skokami za drużyną wykorzystując dogodne ukrycia terenowe. Ustalonymi sygnałami (także z wykorzystaniem amunicji smugowej) piechota wskazuje rozpoznane, najważniejsze środki ogniowe przeciwnika, które powinny być zwalczane przez broń pokładową wozu bojowego²⁴.

Natarcie jest działaniem rozstrzygającym, rodzajem walki prowadzonej w formie zwrotów zaczepnych (kontrataków) z zamiarem (zadaniem) rozbicia wojsk (pododdziałów, oddziałów) przeciwnika i opanowania (odzyskania) zajmowanego przez niego terenu.

Dowodzenie pododdziałami zmechanizowanymi w natarciu jest znacznie trudniejsze niż kiedykolwiek, bowiem istnieje konieczność umiejętności wykorzystania walorów wozów bojowych oraz przydzielonych sił i środków w kon-

---

²⁴ Podręcznik Walki Pododdziałów Wojsk Zmechanizowanych (Pluton, Drużyna), Warszawa 2002, s. 226.

tekście stale unowocześnianych środków przeciwpancernych i niekonwencjonalnych metod walki (w tym walki w cyberprzestrzeni).

Należy więc zatem dążyć do optymalnego wykorzystania ruchu i ognia w warunkach wysokiego napięcia spowodowanego czynnikami oddziaływanie psychologicznego, wyeliminowania zgubnej przypadkowości unikając szablonowego działania, a jednocześnie zaskakiwać przeciwnika nowatorskimi rozwiązaniami.

2.3. Marsz – przemieszczenie

Przemieszczenie to „przesunięcie” wojsk z jednego do drugiego rejonu w celu stworzenia zamierzonego ugrupowania bojowego lub dokonania zamierzonej koncentracji sił i środków.

Przemieszczenie obejmuje marsz i przewóz pododdziałów. Pododdział przemieszcza się na środkach własnych, jest przewożony transportem kolejowym bądź przerzucany transportem powietrznym lub wodnym.

Celem ogólnym przemieszczania jest umiejętnie zbliżenie się do przeciwnika oraz przyjęcie dogodnego ugrupowania. Natomiast rozmieszczanie wojsk powinno zagwarantować nalezyte bytowanie i możliwość odtwarzania zdolności bojowej. Powinno także minimalizować zagrożenie niespodziewanych napadów ze strony przeciwnika przy zachowaniu pełnej swobody manewru.

Niezależnie od sposobu przemieszczenia pododdziału powinien dążyć do osiągnięcia wyznaczonego rejonu (rubieży) w ustalonym terminie i w pełnej gotowości do wykonania zadania bojowego.

2.3.1. Marsz

Marsz to zorganizowane przemieszczanie wojsk na własnych (organicznych) środkach transportu do wyznaczonego celu, rejonu lub na rubież walki, z zachowaniem pełnej zdolności do wykonywania zadań bojowych²⁵.

Główym celem marszu jest osiągnięcie przez wojska nakazanego rejonu lub rubieży w odpowiednim czasie i z zachowaniem pełnej gotowości do prowadzenia dalszej walki. Marsz zawsze podporządkowany jest stworzeniu w odpowiednim miejscu i czasie przewagi, uzyskanemu zaskoczenia i przejęciu inicjatywy taktycznej. Możliwości osiągnięcia celu marszu oraz jego wykonywanie podczas działań taktycznych odbywa się w bardzo złożonych warunkach. Współczesne środki i systemy rozpoznania i rażenia, a także przewidywany dynamiczny charakter ogniowo-elektroniczny i powietrzno-lądowy działań bojowych oznacza także możliwość oddziaływanie na znaczną głębokość i wykonywanie precyzyjnych uderzeń na maszerujące wojska, jak również na newralgiczne elementy systemu komunikacyjnego. Obecnie marsz to ogromne wyzwanie organizacyjne, to swoiste „przedzieranie się” do określonego rejonu (rubie-

---

²⁵ Tamże, s. 225.

ży) przy ciągłym zagrożeniu oraz dążeniu do utrzymania i zachowania gotowości bojowej. Marsz powinien być wykonywany w sposób rozśrodkowany, skrycie i szybko. Optymalne warunki do wykonania marszu to noc, lub inne warunki ograniczonej widoczności. Naturalnym jest, że w razie potrzeby, zwłaszcza w czasie prowadzenia dynamicznych działań taktycznych oraz na głębokich tyłach własnych, może być wykonywany także w dzień. Jednak należy wówczas liczyć się tym, że marsz zostanie rozpoznany, a w skrajnych przypadkach stanie się celem ataków lotnictwa, rakiet lub grup dywersyjnych.

2.3.1.1. Rodzaje marszów

Jak już wspomniano, marsz to zorganizowany ruch wojsk w kolumnach marszowych – po drogach lub na przełaj w celu osiągnięcia wyznaczonego rejonu lub wyjścia na wyznaczoną rubież z zachowaniem zdolności do wykonania zadań bojowych. Aby marsz mógł odbywać się w sposób zorganizowany i kontrolowany niezbędne jest przyjęcie możliwie dobrego ugrupowania marszowego. Ugrupowanie marszowe oddziałów i związków taktycznych składa się z kolumn marszowych.

Kolumna marszowa to zgodne z regulaminem walki ugrupowanie pododdziałów na jednej drodze i pod jednym dowództwem.

W zależności od kierunku przemieszczenia w stosunku do rubieży styczności wojsk marsze dzieli się na:

- 1) dofrontowe (czolowe);
- 2) rokadowe (boczne);
- 3) odfrontowe.

Marsz dofrontowy (czolowy) polega na zbliżaniu się wojsk do przeciwnika. Może być wykonywany w ramach tworzenia optymalnego ugrupowania bojowego, zajmowania określonego rejonu lub rubieży, zamiany (luzowania) wojsk.

Marsz rokadowy (boczny) polega na przesunięciu wojsk w kierunku równoległym do rubieży zajmowanych przez przeciwnika w celu przeniesienia głównego wysiłku z jednego kierunku na inny, dokonania manewru w celu stworzenia przewagi w określonym miejscu.

Marsz odfrontowy polega na oddalaniu się od przeciwnika w czasie wyjścia pododdziału z walki w celu uzupełnienia strat i odtworzenia zdolności bojowej.

2.3.1.2. Struktura i ugrupowanie

Batalion (kompania) wykonuje marsz po jednej drodze w składzie kolumny marszowej przełożonego jako grupa marszowa lub samodzielnie.

Grupa marszowa to element ugrupowania marszowego, który nie powinien być większy niż siły wzmacnionego batalionu.

Miedzy grupami (kolumnami) marszowymi ustala się odległości czasowe, a miedzy pojazdami – odległości w metrach. Odległość miedzy grupami (ko-

lumnami) marszowymi zależna jest od przyjętej szybkości marszu. Zazwyczaj przy średniej prędkości kolumny 30km/h nie powinna być większa niż 5 minut, natomiast między pojazdami 25–50 metrów. Grupa marszowa powinna być zdolna do wykonania marszu w każdych warunkach terenowych, atmosferycznych oraz o każdej porze doby. W czasie wykonywania marszu powinna być w stałej gotowości do wejścia do walki, odparcia uderzeń przeciwnika naziemnego i powietrznego oraz usuwania zniszczeń i zawał na drodze marszu, a w razie niemożności wykonania tego, samodzielnego rozpoznania i wykonania obejścia zniszczonych odcinków dróg. W zależności od miejsca w ugrupowaniu i otrzymanego zadania pododdział przyjmuje odpowiednie ugrupowanie marszowe oraz otrzymuje niezbędne wzmacnienie.

Ugrupowanie marszowe to uszykowanie pododdziału do przemieszczenia w formie marszu. Powinno ono zapewnić terminowe wykonanie marszu, sprawne rozwinięcie pododdziału w ugrupowanie przedbojowe lub bojowe, swobodę ruchu oraz utrzymanie ciągłości dowodzenia. Ugrupowanie marszowe batalionu obejmuje:

- 1) ubezpieczenia marszowe;
- 2) oddział zabezpieczenia ruchu;
- 3) kolumny sił głównych (grup marszowych);
- 4) kolumny pododdziałów logistycznych i medycznych.

Ubezpieczenia marszowe powinny zapewnić płynny ruch kolumny sił głównych, uniemożliwić przeniknięcie elementów rozpoznawczych przeciwnika i zapewnić sprawne wejście do walki maszerujących sił głównych w przypadku niespodziewanego zetknięcia się z przeciwnikiem, którego nie jest w stanie pokonać własnymi siłami. Kolumna marszowa (grupa marszowa) ubezpiecza się od czoła, również wówczas, gdy znajdują się przed nią wojska własne.

Oddział Zabezpieczenia Ruchu (OZR) – tworzony jest w celu zapewnienia płynności ruchu, przejezdności dróg, a także wykonania objazdów, przygotowania dróg na przełaj. Wydzielany jest w zależności od potrzeb i możliwości z elementów wsparcia lub własnych.

Kolumny sił głównych (grup marszowych) – siły główne batalionu, w jego składzie przemieszcza się SD.

W składzie kolumny sił głównych batalionu maszerują te pododdziały, z których nie utworzono elementów ubezpieczenia marszowego. Z reguły siły główne tworzyć będą pozostałe pododdziały batalionu, w tym kompanie zmechanizowane (czołgów), kompania wsparcia, stanowisko dowodzenia batalionu oraz przydzielone w ramach wzmacnienia inne siły i środki. Pododdziały czołgów przydzielone do batalionu zmechanizowanego (zmotoryzowanego) maszerują na czele kolumny sił głównych. Kompania wsparcia maszeruje za czołowym pododdziałem zmechanizowanym. Przydzielony pododdział przeciwlotniczy maszeruje w kolumnie sił głównych w ciągłej gotowości do natychmiastowego otwarcia ognia do celów powietrznych. Może wydzielić część sił do szpicy czołowej.

Kolumny pododdziałów logistycznych i medycznych – tworzą elementy logistyczne oraz zespół ewakuacji medycznej, które maszerują za siłami głównymi wgotowości do udzielenia pomocy medycznej, remontu i ewakuacji sprzętu oraz zaopatrzenia wojsk.

2.3.1.3. Planowanie marszu

W celu zapewnienia sprawnego kierowania marszem batalionowi wyznacza się punkt wyjściowy, punkty koordynacyjne (wyrównania, meldunkowe), punkt zejścia z drogi określając jednocześnie czas ich przekroczenia (czolem i ogonem).

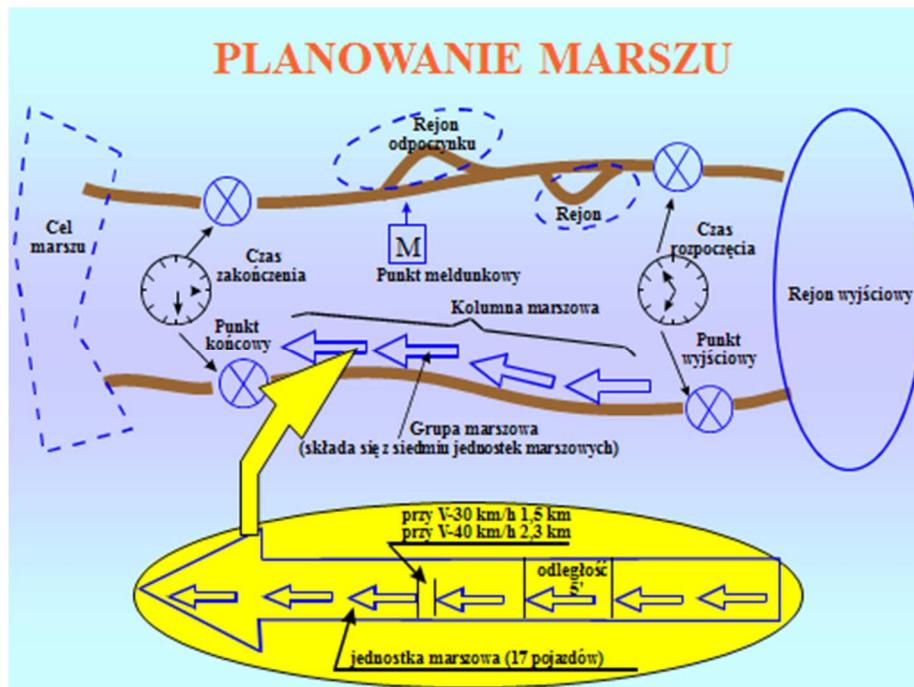
1) Punkt wyjściowy wyznacza się w takiej odległości od zajmowanego rejonu, aby batalion mógł zorganizować kolumnę marszową i osiągnąć zakładaną prędkość marszu. Odległość punktu wyjściowego od zajmowanego przez batalion rejonu będzie uzależniona od długości kolumny marszowej batalionu oraz stanu drożni, czyli liczby i jakości dróg wyprowadzających z zajmowanego rejonu do punktu (linii) wyjściowej. Dla prowadzenia kalkulacji należy przyjąć, że długość kolumny wzmacnionej batalionu wynosi około 8 km.

2) Punkty koordynacyjne:

- a) punkty wyrównania – wyznacza się w celu sprawnego regulowania tempa marszu. Ich liczba i położenie winno być ściśle związane z planowanymi postojami i odpoczynkami. Jednocześnie są one integralnie powiązane z charakterystycznymi, trwałymi i łatwymi do zaobserwowania przez maszerujące pododdziały punktami (rubieżami) terenu. Organizuje się je w odstępach nie większych niż kilka godzin marszu (2–4 godz.), a w niektórych sytuacjach nawet częściej. Punkty wyrównania wyznacza się zwykle po przekroczeniu newralgicznych (trudno dostępnych) obiektów terenowych lub obiektów infrastruktury terenu, dla zachowania dyscypliny marszu.
- b) punkty meldunkowe – wyznacza się w celu kontroli marszu i jego regulacji.

3) Punkt zejścia z drogi to określony punkt, z którego pododdział schodzi z drogi przełożonego i maszeruje do wyznaczonego rejonu. Do tego punktu odpowiedzialność za organizację i prowadzenie marszu spoczywa na dowódcy batalionu, od punktu zejścia z drogi kolumny batalionowej na dowódcach kompanii.

Dla zachowania zdolności bojowej podczas marszu batalionowi wyznacza się postoje jedno- i dwugodzinne oraz odpoczynek dzienny (nocny). Organizuje się je w dogodnych rejonach (na drogach marszu) spełniających warunki obrony przed środkami rażenia, a także zapewniających maskowanie wojsk, mających wystarczającą liczbę ujęć wody oraz możliwie dobrą osłonę przed środkami napadu powietrznego.

Rys. 12. Planowanie marszu

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

Postoje jednogodzinne organizuje się po kilku godzinach marszu. Z reguły winny być planowane co 2–4 godz. marszu (przy czym pierwszy po 2 godzinach marszu). Na postój pododdziały batalionu zatrzymują się po jednej stronie drogi zachowując ustalone na czas marszu odległości między poszczególnymi pododdziałami i pojazdami. W czasie postoju jednogodzinnego kierowcy pojazdów i załogi dokonują przeglądu stanu technicznego pojazdów mechanicznych i sprzętu bojowego.

Postoje dwugodzinne planuje się w drugiej połowie marszu dobowego. Z reguły powinno się je planować po 5–6 godz. marszu. Są przeznaczone na spożycie posiłku i odpoczynek żołnierzy, a także na sprawdzenie stanu technicznego pojazdów, usunięcie wykrytych niesprawności oraz uzupełnienie środków materiałowych.

W czasie postoju dwugodzinnego pododdziały zatrzymują się po jednej stronie drogi lub w zależności od warunków terenowych zjeżdżają z głównej drogi marszu i rozmieszczają się w kolumnach wzdłuż bocznych dróg utrzymując gotowość do dalszego marszu. Zabrania się rozmieszczać grupy marszowe „okrakiem” na przeszkodach typu: rzeka, nasypy kolejowe itp.

Odpoczynek dzienny (nocny) wyznacza się po wykonaniu marszu dobowego (10–12 godzin marszu). Z reguły batalion schodzi z drogi marszu i zajmuje wyznaczony rejon. Czas przeznaczony na odpoczynek należy wykorzystać na regenerację sił żołnierzy i na obsługę uzbrojenia i sprzętu wojskowego. W miarę możliwości należy wydać gorący posiłek. Przyjmuje się, że czas odpoczynku winien trwać w granicach 6–10 godzin.

Bezpośrednim determinantem wszystkich przedsięwzięć związanych z planowaniem marszu przemieszczanych pododdziałów są ich możliwości marszowe. Możliwości marszowe to zdolność do pokonania określonej odległości na etatowych (własnych) środkach transportu, w określonym czasie i przy zachowaniu gotowości do wykonania kolejnych, planowych i nieplanowych zadań. Do czynników mających wpływ na możliwości marszowe możemy zaliczyć: stopień i środki oddziaływania przeciwnika, właściwości manewrowe i eksploatacyjne sprzętu bojowego i środków transportowych oraz ich stan techniczny, przygotowanie wojsk do marszu, wyszkolenie kierowców, stan i liczbę dróg, warunki terenowe i meteorologiczne oraz organizacja zabezpieczenia marszu.

Pododdział z zasady wykonuje marsz na własnych środkach transportowych. Podczas wykonywania marszu na duże odległości sprzęt gąsienicowy można przewozić na przyczepach niskopodwoziowych.

Możliwości marszowe rzutują na wskaźniki marszu takie jak: średnia prędkość marszu, zasięg marszu dobowego oraz ogólny czas marszu. Średnia prędkość marszu, bez uwzględniania przerw na postoje, powinna wynosić: dla kolumn mieszanych i gąsienicowych 25–30 km/h, kolumn kołowych – 30–40 km/h i więcej. Przyjmuje się, że kolumna mieszana w czasie doby pokona odległość około 200–300 km.

2.3.1.4. Zadania pododdziału wykonującego marsz

Pododdział w zależności od otrzymanego zadania może:

- 1) wykonywać marsz w składzie sił głównych oddział;

W takiej sytuacji dowódca pododdziału (batalionu – kompanii) powinien kontrolować marsz poszczególnych pododdziałów, zwłaszcza terminy przekraczania wyznaczonych punktów, przestrzegania zasad maskowania oraz realizację przedsięwzięć zabezpieczenia bojowego. Dowódca odpowiada za terminowe przekroczenie punktów wyjściowych (wyrównania).

- 2) działać jako oddział wydzielony (OW) związku taktycznego (ZT)

Zadaniem oddziału wydzielonego jest – uprzedzenie przeciwnika w uchwyceniu dogodnej rubieży terenowej lub obszaru, a następnie utrzymanie ich do czasu podejścia sił głównych brygady (dywizji). W zależności od sytuacji taktycznej, możliwości i wagi realizowanego zadania batalion wyznaczony do działania jako oddział wydzielony wzmacnia się pododdziałem artylerii, specjalistycznymi środkami obrony plot, pododdziałem wojsk inżynieryjnych i obrony przed bronią masowego rażenia. Wchodząc do działania, oddział wydzielony z maksymalną prędkością odrywa się od sił głównych lub odpowiednio wcze-

śniej opuszcza rejon ześrodkowania i przystępuje do realizacji zadania. Ubezpieczając się od czoła szpicą czołową i patrolami bocznymi oraz wykorzystując działania elementów rozpoznania dąży do szybkiego zajmowania kolejnych rubieży terenowych. W przypadku napotkania drobnych grup (pododdziałów) przeciwnika rozbija je siłami szpicy czołowej.

W razie napotkania większych sił przeciwnika pododdział (batalion) z marszu rozwija siły główne w ugrupowanie bojowe, wiąże w walce maksymalną ilość sił przeciwnika i zabezpiecza wprowadzenie do walki sił głównych brygady.

Decyzję o sposobie rozgrywania walki podejmuje dowódca oddziału wydzielonego i melduje o niej przełożonemu.

- 3) działać jako ubezpieczenie marszowe przełożonego:
  - a) awangarda (czołowe);
  - b) ariergarda (tylne).

Awangarda w sile wzmacnionego batalionu wysyłana jest ze szczebla oddziału maszerującego na czele sił głównych związku taktycznego. Typowym jej zadaniem jest ubezpieczenie od czoła sił głównych oraz umożliwienie im prowadzenia bezkolizyjnego i płynnego marszu. Awangarda rozpoznaje drogę marszu, a w przypadku napotkania (stref) rejonów zniszczeń stwarza warunki do ich pokonania lub przygotowuje drogę obejścia.

W tym celu dowódca awangardy może wykorzystywać, maszerującą zazwyczaj przed jego siłami głównymi oddział zabezpieczenia ruchu (OZR) brygady. W razie napotkania sił przeciwnika, awangarda realizuje zadania podobnie jak oddział wydzielony. Jeśli przed maszerującym pododdziałem działa OW awangardy nie organizuje się.

Pododdział (batalion) jako ariergarda ubezpiecza siły główne brygady przed uderzeniami przeciwnika w czasie marszu odfrontowego.

W razie ataku przeciwnika ariergarda zajmuje dogodną rubież terenową oraz powstrzymuje ruch jego sił do przodu i na skrzydła, do czasu odejścia sił głównych na odpowiednią odległość lub uzyskania przez nią gotowości do odparcia ataku. W przypadku prowadzenia działań przez drobne grupy przeciwnika siły główne arierardy nie przerywają marszu, natomiast przeciwnika rozbija (niszczy) szpicą tylną.

W zależności od zadań i miejsca w ugrupowaniu batalion będzie odpowiednio wzmacniany przez przełożonego.

W celu zapewnienia ciągłości ruchu kolumn, uniemożliwienia przenikania elementów rozpoznawczych przeciwnika oraz stworzenia warunków wejścia do walki wyznacza się ubezpieczenie marszowe.

Pododdział (batalion) ubezpiecza się:

- 1) od czoła – szpicą czołową;
- 2) z boku – szpicą boczną;
- 3) od tyłu – szpicą tylną.

Szpica czołowa to ubezpieczenie, w sile wzmocnionej kompanii wysypane z batalionu, który maszeruje na czele sił głównych brygady oraz działającego jako oddział wydzielony (OW) lub awangarda. Batalion wysyła szpicę czołową na odległość około 5–10 km od czoła sił głównych. Do jej zadań należy ubezpieczenie batalionu od czoła, zapewnienie ciągłości ruchu kolumny sił głównych, a w przypadku napotkania drobnych grup przeciwnika rozbicie ich z marszu. W sytuacji napotkania większych sił przeciwnika szpica czołowa zajmuje dogodną rubież terenową i zabezpiecza wprowadzenie do walki sił głównych ubezpieczanego batalionu (grupy marszowej). Szpica czołowa ubezpiecza się od czoła zazwyczaj patrolem czołowym.

Patrol czołowy jest wysyłany ze składu szpicy czołowej lub maszerującego batalionu na odległość 2–3 km zwykle w sile wzmocnionego plutonu. W jego skład wchodzą elementy rozpoznawcze batalionu. Do zadań patrolu czołowego należy rozpoznanie drogi marszu i ubezpieczenie pododdziału (elementu ubezpieczenia), który go wysłał, przed niespodziewanym napadem przeciwnika. Patrol czołowy ubezpiecza się najczęściej drużyną (załogą) patrolową.

Drużyna (załoga) patrolowa jako ubezpieczenie bezpośrednie jest zwykle wysyłana przez patrol czołowy na odległość wzrokową. Niekiedy może stanowić element ubezpieczenia bezpośredniego batalionu maszerującego w składzie sił głównych brygady.

Szpica boczna jest ubezpieczeniem przeważnie w sile wzmocnionej kompanii. Jest ona wysyłana przede wszystkim z batalionu maszerującego w składzie sił głównych brygady, zwłaszcza w wypadku braku sąsiadów. W takiej sytuacji może stanowić element ubezpieczenia marszowego brygady. Wysyła się ją na odległość około 5 km od ubezpieczanych sił. Do jej zadań należy ubezpieczenie sił głównych przed niespodziewanym atakiem przeciwnika szczególnie ze skrzydła. Wykonuje zadania maszerując po wyznaczonych drogach, przebiegających równolegle do osi marszu sił głównych. Ubezpiecza zagrożone kierunki, zajmuje i utrzymuje dogodne rubieże przez cały czas przemarszu sił głównych. Szpica boczna zazwyczaj ubezpiecza się patrolem bocznym.

W określonych sytuacjach taktycznych, zwłaszcza podczas przekraczania łątych do zablokowania przez przeciwnika miejsc kanalizujących ruch, szpica boczna może ubezpieczać przemarsz całości sił brygady. W takim wypadku zajmuje dogodne stanowiska w terenie i osłania newralgiczną rubież z miejsca. Po pokonaniu przez brygadę rubieży kontynuuje realizację wcześniej postawionego zadania.

Patrol boczny to ubezpieczenie zwykle w sile wzmocnionego plutonu. Jest wysyłany ze szpicy bocznej oraz batalionu działającego jako OW, awangarda lub ariergarda. Niekiedy może być wysyłany bezpośrednio z batalionu maszerującego w składzie sił głównych brygady. Prowadzi działania w odległości, która nie powinna przekraczać 3 km. Patrol boczny może ubezpieczać się drużyną (załogą) patrolową.

Drużyna (załoga) patrolowa jako ubezpieczenie bezpośrednie może być wysłana ze składu patrolu bocznego, szpicy bocznej, bądź sił głównych batalionu. Prowadzi działania w odległości wzrokowej od ubezpieczanego pododdziału (elementu ugrupowania marszowego).

Do ubezpieczeń tylnych na szczeblu batalionu zalicza się:

- 1) szpice tylne;
- 2) patrole tylne;
- 3) drużyny (załogi) patrolowe.

Prowadzą one działania w podobny sposób i w podobnej odległości jak ubezpieczenia czołowe, lecz są wysyłane przede wszystkim przez batalion stanowiący ariergardę. Niekiedy mogą być organizowane w celu ubezpieczenia pododdziałów logistycznych maszerujących za kolumną sił głównych batalionu.

Ubezpieczenia marszowe w czasie postojów i odpoczynków zajmują dogodną rubież terenową i realizują zadania typowe dla ubezpieczeń bezpośrednich lub ubezpieczeń postoju.

Kompania maszeruje w składzie sił głównych batalionu lub może działać jako ubezpieczenie marszowe (szpica czołowa, boczna lub tylna).

Pluton maszeruje w składzie kompanii lub ubezpiecza kolumnę jako patrol czołowy (boczny lub tylny). W celu własnej ochrony przed niespodziewanym atakiem wysyła drużynę (załogę), która może działać jako drużyna (załoga) patrolowa, stanowiąc ubezpieczenie bezpośrednie.

2.3.1.5. Organizowanie marszu

Ważnym przedsięwzięciem jest organizacja wyjścia pododdziału (batalionu) z rejonu rozmieszczenia na wyznaczoną drogę marszu. W tym celu każdemu pododdziałowi należy wyznaczyć drogę (odcinek drogi) do ustawienia się w kolumnę oraz ustalić czas formowania kolumn i wejścia na drogę wyprowadzającą do punktu wyjściowego. Pododdział przekracza punkt wyjściowy czołem kolumny sił głównych w ustalonym czasie bez zatrzymywania. Dowódca pododdziału (batalionu, kompanii, plutonu) w marszu zajmuje miejsce najbliższego do dowodzenia pododdziałem z uwzględnieniem własnej ochrony.

We wszystkich kalkulacjach marszowych przyjmuje się zawsze tempo marszu najwolniejszych środków. W górach, a także w lesie, terenie lesisto-jeziornym, w zimie, a także w innych niekorzystnych warunkach mocno utrudniających marsz, jego średnia prędkość będzie ulegać poważnemu obniżeniu i może niekiedy wynosić:

- dla kolumn pieszych – 0,3–2 km/h;
- dla kolumn gąsienicowych – 10–20 km/h;
- dla kolumn kołowych – 10–20 km/h;
- dla kolumn mieszanych – 10–20 km/h.

Dla potrzeb planowania, odległość marszu dobowego ustala się na podstawie średniej prędkości, warunków eksploatacji pojazdów mechanicznych i dopuszczalnego wysiłku fizycznego żołnierzy w wymiarze 10–12 godzin. Przyj-

mując 10 godzin efektywnego marszu przy średniej prędkości dla poszczególnych rodzajów kolumn zmechanizowanych lub pieszych średnie dobowe odległości przyjmuje się:

- dla kolumn pieszych – do 50 km;
- dla kolumn gąsienicowych i mieszanych – do 300 km;
- dla kolumn kołowych – do 400 km.

2.3.1.6. Elementy koordynacji działań

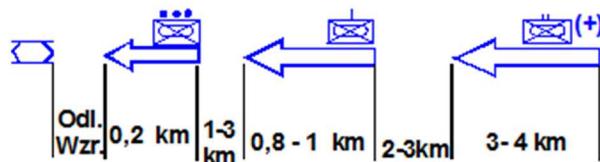
W czasie marszu pododdziały są zobowiązane przestrzegać ustalonego porządku i dyscypliny, nakazanej prędkości i odległości, zasad bezpieczeństwa i maskowania.

W razie konieczności organizuje się rozpoznanie przeszkód i wybiera drogi obejścia. Zadania te realizują elementy rozpoznawcze batalionu. Należy unikać wyprzedzania się kolumn. Wyprzedzanie jednej kolumny przez drugą jest dopuszczalne tylko za zgodą przełożonego. Nie wolno dopuszczać do tworzenia się zgrupowań i zatorów na drogach.

Na drogach podejścia do punktu wyjściowego, na punktach wyrównania, zejścia z drogi oraz w rejonach przepraw, wąskich przejść i na węzłach drogowych rozwija się posterunki porządkowo-ochronne.

Zawczasu należy organizować rozpoznanie przepraw, dróg domarszu do obiektów newralgicznych i kanalizujących ruch. W tym celu wysyła się elementy rozpoznawcze batalionu oraz wcześniej przydzielone pododdziały inżynierijne ze środkami przeprawowymi, naprawczo-ewakuacyjnymi i środkami obrony przeciwlotniczej.

UBEZPIECZENIA MARSZOWE

- Drużyna patrolowa - wysyłana przez patrol czołowy na odległość wzrokową;
- Patrol czołowy - wysyłany jest ze składu szpicy czołowej lub batalionu maszerującego składzie sił głównych brygady na odległość 2-3 km;
- Szpica czołowa - organizowana jest w batalionie maszerującym na czele sił głównych brygady oraz działającego jako awangarda. Wysyła się ją na odległość 3-5 km od czoła sił głównych;
- Awangarda - organizowana jest ze składu brygady (ZT) w sile wzmocnionego batalionu, działa w odległości 20-30 km.

Rys. 13. Ubezpieczenie marszowe, wariant

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych* (część I)...

Rejony zatopień, skażeń i pożarów oraz uszkodzone odcinki dróg, a także inne przeszkody terenowe rozpoznaje się przed wkroczeniem kolumny sił głównych. Cieśniny i mosty przekracza się ze zwiększoną prędkością bez zatrzymywania się. Podobnie postępuje się w podczas pokonywania miejscowości.

2.3.1.7. Prowadzenie marszu

Podczas prowadzenia marszu pododdział narażony jest na oddziaływanie przeciwnika i musi być w ciągłej gotowości do reagowania na wszelkie zagrożenia.

Elementy rozpoznawcze batalionu, wchodzące w skład ubezpieczenia marszowego prowadzą rozpoznanie drogi marszu w celu nie dopuszczenia do niespodziewanego uderzenia przeciwnika (grup dywersyjno-rozpoznawczych) na siły główne.

Walkę z przeciwnikiem (grupy dywersyjno-rozpoznawcze, desant) pododdział podejmuje wówczas, gdy bezpośrednio oddziałuje on na ugrupowanie marszowe. Do walki należy angażować tylko niezbędne siły, pozostałe pododdziały powinny kontynuować marsz. Marsz kończy się z chwilą wejścia pododdziałów do rejonu docelowego.

2.3.1.8. Użycie sił i środków wsparcia bojowego

W czasie prowadzenia marszu batalion (kompania, pluton) realizuje osłonę przeciwlotniczą wyznaczając 1/3 sił i środków do zwalczania celów powietrznych.

W razie ataku przeciwnika powietrznego batalion (kompania) nie przerywa marszu. Zwiększa się wtedy prędkość maszerujących kolumn oraz zwiększa się odległości pomiędzy kolumnami. Odparcie uderzeń przeciwnika powietrznego realizują wszystkie maszerujące pododdziały.

Zasadniczymi przedsięwzięciami z zakresu obrony przed bronią masowego rażenia realizowanymi w marszu są: prowadzenie rozpoznania skażeń dróg marszu i rejonów przewidzianych do zajęcia, rozszerkowanie pododdziałów i ich maskowanie w marszu, właściwy wybór rejonów postojów i odpoczynków, wykorzystanie właściwości ochronnych sprzętu bojowego oraz likwidacja skutków użycia broni masowego rażenia.

Zadania z zakresu rozpoznania skażeń podczas marszu realizują obserwatorzy oraz elementy ubezpieczenia czołowego.

Rozszerkowanie w marszu osiąga się poprzez utrzymanie wymaganych odległości i odstępów w pododdziałach. Rejony odpoczynku wyznacza się z dala od obiektów, które mogą być celem ataków z wykorzystaniem BMR lub w których przechowuje się (magazynuje, wykorzystuje w produkcji) toksyczne środki przemysłowe.

W przypadku napotkania terenu skażonego należy złożyć meldunek przełożonemu, podając rodzaj i rozmiar skażenia. Skażone odcinki dróg pododdziały w zasadzie obchodzą, a w razie niemożliwości obejścia szybko pokonują. Przed pokonaniem terenu skażonego na środkach transportowych zamyka się w wo-

zach bojowych (pojazdach) włazy, włącza urządzenia filtrowentylacyjne w pojazdach (wyposażonych w takie urządzenia), opuszcza plandeki i uszczelnia kabiny pojazdów. W pojazdach z urządzeniami filtrowentylacyjnymi żołnierze nakładają tylko filtracyjne maski przeciwgazowe, w pozostałych całość indywidualnych środków ochronnych do położenia bojowego.

Likwidację skażeń prowadzi się po wyjściu z terenu skażonego we właściwym zakresie. Całkowitą likwidację skażeń prowadzi się podczas odpoczynków lub po przybyciu do wyznaczonego rejonu.

W wypadku napotkania na drodze marszu rejonów niszczeń, zawał, zapór narzutowych – obchodzi się je. Jeżeli obejście jest niemożliwe – organizuje się grupę lub oddział torujący do wykonania przejścia. Z reguły wykonuje się je wzdłuż osi drogi marszu sposobem mechanicznym lub wybuchowym. Pododdziały, które znalazły się w rejonie zaminowanym niezwłocznie opuszczają najkrótszą drogą zagrożony teren metodą samoprzekraczania. Rejony zapór oznaczają się podręcznymi, widocznymi znakami.

2.3.2. Rozmieszczenie wojsk

Rozmieszczenie to stacjonowanie wojsk w garnizonach oraz pobyt w rejonach ześrodkowania, operacyjnego rozwinięcia (wyjściowych, odpoczynku) z zachowaniem odpowiedniego stopnia (poziomu) gotowości bojowej.

Rozmieszczenie jest więc jednym z trzech (obok walki, przemieszczania) podstawowych rodzajów działań taktycznych. Pod tym pojęciem należy rozumieć nie tylko postoje i odpoczynki wykonywane w czasie marszu, ale także wszelkie inne przebywanie wojsk w czasie marszu oraz w rejonach, gdzie zawsze powinno być prowadzone odtwarzanie zdolności bojowej i przygotowanie się do kolejnych zadań.

Zwiększający się systematycznie zasięg współczesnych środków rażenia, coraz powszechniejsze wysyłanie sił specjalnych do działania wewnętrz ugrupowania strony przeciwej sprawiają, że wojska w zasadzie nieustannie zagrożone są przez przeciwnika i to niezależnie od tego, w jakim miejscu pola walki (kraju) się znajdują. Stąd rozmieszczane nawet na dalekich tyłach pododdziały coraz bardziej upodabniają się do warunków bojowych, głównie przygotowania do obrony. Dlatego wojska w rejonach ześrodkowania muszą zachowywać nieustannie gotowość do odparcia napadu przeciwnika naziemnego lub powietrznego, a także do sprawnego, szybkiego i skrytego opuszczenia rejonu.

Zasadniczo wyróżnić można trzy grupy form rozmieszczenia wojsk:

- w garnizonach;
- w rejonach ześrodkowania;
- rejonach odpoczynku.

Związek taktyczny (oddział) rozmieszcza się w sposób umożliwiający umorzążowanie obrony i ochrony wojsk oraz wykonanie manewru. Maksymalnie wykorzystuje się dostępną infrastrukturę taktyczną terenu. Doświadczenia wojenne uczą, że nie należy rozmieszczać wojsk w pobliżu ważnych obiektów,

które dla przeciwnika mogą stanowić ważne cele uderzeń. Rejony ześrodkowania wybiera się w terenie, który zapewni skryte rozmieszczanie oddziałów (pododdziałów), możliwe najlepszą obronę przed środkami rażenia, obronę przed uderzeniami środków napadu powietrznego, szybką zbiórkę i możliwości wykonyania manewru. Nie należy również zapominać o dogodnych warunkach odpoczynku żołnierzy, warunkach sanitarno-epidemiologicznych, źródłach wody oraz drogach dla ruchu wojsk, środków walki i sprzętu bojowego. Do ukrycia i maskowania wojsk najlepiej jest wykorzystywać np. fałdy terenowe, lasy, jary, zagajniki, mniejsze miejscowości.

Przed rozmieszczeniem wojsk w wybranym terenie (szczególnie w rejonach, które mógł uprzednio zajmować przeciwnik) przeprowadza się rozpoznanie, którego zasadniczym celem jest wykrycie ewentualnych grup dywersyjno-rozpoznawczych pozostawionych przez przeciwnika, wykrycia i oznakowania zaminowanych oraz skażonych odcinków (rejonów) terenowych, określenia przydatności źródeł wody i żywności, a także możliwości wykorzystania innych elementów lokalnej infrastruktury. Z kolei grupy rekonesansowe odpowiadają za optymalne wybranie i rozmieszczenie stanowisk dowodzenia, dróg, rubieży rozwinięcia w wypadku ataku, stanowisk ogniowych, rubieży i rejonów ubezpieczeń postoju. W skład grup rekonesansowych wchodzą oficerowie sztabu, oficerowie rodzajów wojsk i służb, a także przedstawiciele oddziałów (łącznicy z pododdziałów).

2.4. Działania nieregularne

Przewidywany charakter przyszłych zagrożeń kraju i wynikające z tego warunki prowadzenia operacji obronnych wpływają na wiele aspektów prowadzenia działań. Prawdopodobny obraz przyszłego pola walki przemawia za potrzebą poszerzenia dotychczasowego zakresu zadań przewidywanych i realizowanych przez wojska, które z różnych powodów (nie zawsze planowych) znalazły się w ugrupowaniu przeciwnika. Możliwości środków walki, struktury organizacyjne i wyposażenie nowoczesnych armii oraz koncepcje działań ofensywnych upoważniają do stwierdzenia, że prawdopodobne przyszłe działania wojenne będą wysoce manewrowe, prowadzone w bardzo szybko zmieniających się warunkach. Powietrzno-lądowy charakter przyszłych działań prowadzonych przy silnym wsparciu ogniowo-elektronicznym, nada walkom i bitwom nowego wymiaru przestrzennego. O sukcesie bezpośrednio ścierających się ze sobą pododdziałów, (oddziałów, związków taktycznych i operacyjnych) zdecyduje nie tylko rozwój wydarzeń na linii styczności wojsk. Niebagatelne znaczenie odegrają również wszelkiego rodzaju akcje i działania podejmowane (prowadziione) w głębi ugrupowania bojowego i operacyjnego, a nawet strategicznego wojsk przeciwnika prowadzącego działania zaczepne.

W dotychczasowych poglądach dotyczących aspektu działań w głębi ugrupowania przeciwnika zakładano, że są niepożądany fragmentem walki zbroj-

nej, mającej jedynie stwarzać możliwość zapobiegania i ochrony sił przed ich całkowitym zniszczeniem. Obecnie wraz z rozwojem możliwości prowadzenia działań taktycznych, tego typu pogląd można uznać za bezpodstawnny. Należy bowiem doceniać i wyciągnąć realne korzyści z faktu obecności wojsk własnych w ugrupowaniu przeciwnika. Sytuacja taka wymaga podjęcia przez prowadzącego działania zaczepne wielu przedsięwzięć zabezpieczających funkcjonowanie zaplecza, obrony i ochrony elementów ugrupowania bojowego i operacyjnego oraz wydzielenie pokaźnych sił do zwalczania wojsk strony przeciwej znajdujących się wewnętrz ugrupowania. W konsekwencji znacznie ograniczy to przeciwnikowi swobodę działań jego poszczególnych elementów i komponentów sił zbrojnych, a tym samym ułatwi wojskom własnym osiągnięcie nadzawanego celu działań operacyjnych i taktycznych.

Działania nieregularne to rodzaj działań bojowych prowadzonych przez przygotowane (już w czasie pokoju bądź tworzone doraźnie w czasie wojny na potrzeby bieżącej sytuacji) zgrupowania taktyczne, stosujące specyficzne metody walki w celu zwalczania i dezorganizacji poczynań przeciwnika na możliwie dużym opanowanym przez niego obszarze. Przewidywany cel działań nieregularnych mówi o tym, że muszą być one wkomponowane w nadzawanego cel prowadzonej operacji obronnej. Jednak w szczególnych sytuacjach, na przykład podczas niepomyślnego rozwoju wydarzeń w wymiarze strategicznym, mogą one przybrać charakter działań partyzanckich. Z powyższego rozważania wynika, że stosownie do sytuacji taktycznej, działania nieregularne mogą być prowadzone w dwu diametralnie różnych sytuacjach, tj.:

- w ramach „regularnych” (planowych) działań obronnych prowadzonych przez wojska operacyjne;
- w ramach uporczywego kontynuowania walki, po utracie możliwości prowadzenia regularnych działań obronnych w ramach jednolitego ugrupowania przez wojska operacyjne.

W każdej z powyższych sytuacji cele działań nieregularnych będą kształtować się inaczej. W pierwszym przypadku siły realizujące te działania będą częścią ogólnego wysiłku wszystkich sił działających na tyłach (w ugrupowaniu) przeciwnika.

Celem sił głównych prowadzących operację obronną będzie powstrzymywanie przeciwnika, zadanie mu maksymalnie dużych strat, a tym samym duże osłabienie jego potencjału, po czym wyparcie go z zajmowanego terytorium. Dlatego celem działań nieregularnych, w zależności od etapu operacji obronnej, będzie:

- współdziały w dezorganizacji (zakłóceniu) ciągłości prowadzenia działań zaczepnych przez przeciwnika;
- pomoc siłom głównym w realizowaniu ważnych (wybranych) zadań wewnętrz ugrupowania przeciwnika.

W tym drugim wypadku, ogólnym zamiarem podejmowanej walki będą aktywne działania mające na celu wyparcia przeciwnika z terenów przez niego

zajętych. W takiej sytuacji zakres działań nieregularnych będzie tylko nieznaczną częścią kompleksu podejmowanych przedsięwzięć. W tej sytuacji z bardzo dużą dozą prawdopodobieństwa można przypuszczać, że ogólnym celem działań nieregularnych będzie:

- utrzymanie ciągłości walki zbrojnej z przeciwnikiem;
- kreowanie warunków do organizowania grup oporu;
- tworzenie oddziałów partyzanckich i podjęcie przez nie aktywnych, zbrojnych działań.

Zadania oraz warunki ich realizacji, tj. osiągnięcie wcześniej założonych celów działań nieregularnych, możliwe będzie tylko przy jednoczesnym wykonaniu wielu zadań, z których najważniejsze to:

- walka z wybranymi elementami sił zbrojnych przeciwnika;
- zwalczanie systemu zabezpieczenia działań przeciwnika;
- utrudnianie (a wręcz uniemożliwienie) swobodnego wykorzystania przez przeciwnika infrastruktury operacyjnej i taktycznej oraz obiektów stacjonarnych;
- rozpoznanie taktyczne i dywersja;
- oddziaływanie psychologiczne (działania nękające).

Niezwykle ważkim aspektem mającym bezpośredni wpływ na możliwość wykonywania wyszczególnionych powyżej zadań jest sposób przechodzenia do działań nieregularnych. Przyjmując za podstawę rozważań klasyfikację działań taktycznych w kontekście działań bojowych, jakie mogą być prowadzone w przyszłych operacjach na obszarze kraju (lub poza jego granicami) można określić dość szerokie spektrum sytuacji, jakie mogą wytworzyć się w walce, bitwie lub operacji, które mogą zmuszać wojska do podjęcia działań nieregularnych lub sugerować celowość ich prowadzenia.

Do sytuacji najbardziej prawdopodobnych zaliczyć można:

- niepomyślne ukształtowanie linii styczności wojsk, stawiające broniące się wojska w położeniu oskrzydlającym;
- uporczywą obronę miast, osiedli lub ważnych obiektów podczas prowadzonego przez przeciwnika w dużym tempie natarcia;
- prowadzenie działań obronnych w terenie uniemożliwiającym lub bardzo ograniczającym manewr odwrotowy (przeszkoda wodna, wybrzeże morskie, teren lesisto-jeziorny);
- odcięcie części sił wykonujących zwrot zaczepny;
- długotrwałą intensywną walkę w okrążeniu, wyczerpywanie się zapasów i brak możliwości utrzymania bronionych pozycji (obszaru, rejonu);
- zmasowane użycie przez przeciwnika sił powietrzno-desantowych lub aeromobilnych.

Spektrum powyższych sytuacji pozwala sformułować wniosek, że wojska mogą przechodzić do działań nieregularnych w sposób:

- planowy (zamierzony, co ujęte jest w planach obronnych);

- nieplanowy (wymuszony, co będzie skutkiem niekorzystnej sytuacji taktycznej);

Wśród wymienionych powyżej sytuacji dość łatwo można wskazać te, które jednoznacznie sugerują (uzasadniają, podpowiadają) celowość przejścia części wojsk do działań nieregularnych w ugrupowaniu przeciwnika.

Łatwość uwydatnienia sytuacji polega na tym, że położenie wojsk własnych i działanie przeciwnika jest sprecyzowane i można z dużym prawdopodobieństwem określić perspektywę rozwoju wydarzeń. To z kolei będzie dla dowódcy określonego szczebla podstawą do podjęcia decyzji o zmianie formy walki i prowadzeniu działań nieregularnych. W określonej sytuacji może to być jedyne akceptowalne rozwiązanie gwarantujące zachowanie zwartości bojowej, a tym samym umożliwiające dalszą walkę z wrogiem. Decydującym kryterium o przejściu do działań nieregularnych w sposób planowy, będzie zawsze cel, jaki zamierza się osiągnąć.

To właśnie cel jest głównym wyznacznikiem postępowania. Dotychczasowa analiza warunków prowadzenia działań taktycznych dowodzi, że w wielu przypadkach sytuacje mogą być wspólne zarówno dla planowego jak i nieplanowego przechodzenia do działań nieregularnych. Tym niemniej, nawet jeśli sytuacje są podobne, to samo przechodzenie do działań będzie mieć różne uwarunkowania. Tezę tę wyraźnie podkreślają analizy i wnioski wynikające z практиki szkoleniowej. Podczas planowego przechodzenia do działań nieregularnych podkreślić należy fakt, że wyprzedzającą trzeba skoordynować i jednoznacznie rozstrzygnąć wiele kwestii z obszaru współdziałania. Niezbędne jest uzgodnienie (skoordynowanie) sposobu realizacji zadań na wspólnym obszarze działania różnych sił, które już znajdują się wewnątrz ugrupowania przeciwnika, bądź mogą na nie oddziaływać. Uzgodnienia te mogą być uczynione jedynie na szczeblu operacyjnym, gdyż to głównie na jego korzyść będą prowadzone działania nieregularne. Poziom operacyjny z reguły także będzie ich głównym koordynatorem.

Planowe przejście do działań nieregularnych jest uzasadnione i ze wszech miar słuszne, szczególnie w perspektywie przejścia do przeciwdziałania czy przeciwnatarcia wojsk własnych. Przy przechodzeniu do planowych działań nieregularnych, cele i zadania będą możliwe wcześniej określone. Nie można jednak wykluczyć, że w celu uzyskania planowanych efektów niekiedy sposoby działania pododdziałów prowadzących działania nieregularne zostaną precyzyjnie określone, choć w tym względzie optymalnym jest pozostawienie walczącym dowódcom możliwie największej swobody działania.

Natomiast, podczas wymuszonego przechodzenia do działań nieregularnych przed organizatorami i wykonawcami pojawia się wiele problemów wymagających bardzo szybkiego rozstrzygnięcia. Zazwyczaj położenia wojsk nie będzie można zawsze określić, a działania przeciwnika także wpływać będą na określone zdarzenia pola walki.

Nieplanowe działania nieregularne zmuszone będą niejednokrotnie prowadzić wojska w wyniku niepomyślnego dla nich rozwoju sytuacji, a tym samym trudności w realizacji zadań bojowych. Mogą to być zarówno pododdziały, które niepomyślnie zakończyły walkę obronną, jak i te, które wyszły z okrążenia lub wcześniej realizowały na tyłach przeciwnika określone zadania, lecz zostały pozbawione możliwości powrotu do ugrupowania wojsk własnych. Szczególnie trudne warunki mogą powstać w sytuacji, gdy przeciwnik po odcięciu części sił wznowi natarcie na całym froncie. Taki scenariusz działań może spowodować stopniowe oddalenie się zgrupowania prowadzącego działania nieregularne od sił głównych, co skutkować będzie problemami w zaopatrzeniu i dowodzeniu. Taka sytuacji poważnie skomplikuje bądź wręcz uniemożliwi pomoc i wsparcie (przełożeni będą mieć bardziej palące problemy do rozwiązania). Dodatkowo sytuację może pogorszyć utrata łączności. Pododdział prowadzący działania nieregularne stanie przed koniecznością podjęcia decyzji o całkowitym, samodzielnym prowadzeniu dalszych działań w ugrupowaniu przeciwnika, co z kolei wiąże się obowiązkiem samodzielnego pozyskiwania środków (z zasobów lokalnych oraz przeciwnika) do dalszego prowadzenia walki.

Analizując sposoby organizacji działań nieregularnych nie można pominąć sytuacji przechodzenia do działań nieregularnych jedynie części wojsk operacyjnych. Jest to o tyle istotne (dotychczasowe badania wykazały), że daje znać o sobie specyficzne sprzężenie zwrotne; warunki rzutują na sposoby i cele, a one z kolei wpływają na późniejsze prowadzenie działań nieregularnych. Dość szerokim, a jednocześnie bardzo złożonym obszarem dociekań jest określenie warunków, w jakich mogą być prowadzone działania nieregularne. Okoliczności te implikują bowiem realność celów oraz możliwość wykonania zadań.

Warunki przechodzenia do działań nieregularnych wpływają także na wiele innych istotnych kwestii późniejszego działania. Dokonując analizy uogólnień, warunki, w jakich może (powinno) następować przechodzenie do działań nieregularnych, można podzielić na wynikające z:

- sytuacji pola walki;
- terenu;
- postawy ludności miejscowej.

Przedstawiony powyżej podział nie wynika z hierarchizacji ważności. Poszczególne grupy problemów obejmują czynniki o podobnym charakterze. Umiejętnie ich wykorzystane gwarantuje realizację celów działań nieregularnych. Tym niemniej oczywiste staje się, że najistotniejszy wpływ na podjęcie decyzji o prowadzeniu działań nieregularnych mają uwarunkowania pola walki.

W ich ramach należy uwzględnić:

- dotychczasowy oraz przyszły charakter działań i stosowane środki walki;
- dotychczasowe tempo natarcia przeciwnika i możliwości jego załamania;
- prawdopodobną swobodę działania wewnętrz ugrupowania przeciwnika.

Czynniki te wpływać będą na decyzję dodatnio bądź ujemnie, w zależności od dotychczasowego przebiegu działań wojennych, a także perspektywy ich

dalszego rozwoju. Zależeć od tego będzie stopień czytelności sytuacji, a co za tym idzie – morale i stan psychiczny żołnierzy. Ten aspekt zawsze będzie wywierał wpływ na ich działanie, i to nie tylko w momencie przechodzenia (pozostawiania) do działań wewnętrz ugrupowania przeciwnika. Zakładając korzystny rozwój wydarzeń, fakty te nie będą utożsamiane z porażką, a przedstawiane będą jako najkorzystniejsze wyjście z sytuacji, tj. prowadzenia dalszej walki z agresorem.

W rozważaniach nie sposób pominąć oddziaływanego i roli przeciwnika. To głównie jego działania bezpośrednio wpływać będzie na możliwość przechodzenia do działań nieregularnych. Istotne znaczenie ma tu nie tylko działanie wojsk operacyjnych przeciwnika na froncie. Niezwykle ważnym elementem przy podejmowaniu decyzji o podjęciu działań nieregularnych jest przeprowadzenie rzetelnej oceny jego możliwości przeciwdziałania i zwalczania sił wewnętrz własnego ugrupowania. Wymiar tego przedsięwzięcia wpływać będzie na ewentualną możliwości przechodzenia, a następnie na stopień swobody prowadzenia działań nieregularnych.

Urozmaicona rzeźba terenu, znaczna ilość obszarów zakrytych, leśnych sprzyja skrytemu przygotowaniu się do działań i przedostaniu w ugrupowanie przeciwnika. Pożądane jest uzyskanie efektu zaskoczenia, które w tym wypadku wyrażać się będzie faktem niespodziewanego pojawienia się zorganizowanych, regularnych wojsk obcych w ugrupowaniu agresora. Przy przechodzeniu do działań nieregularnych specjalnego wymiaru nabiera kwestia współpracy z ludnością zamieszkałą w rejonie działań. Miejscowe społeczeństwo służyć może nie tylko wsparciem materialnym, ale także informacyjnym. Pozytywnie nastawiona do takich działań ludność może być swoistym przewodnikiem w terenie z wszystkimi jego aspektami. Niekiedy wsie, zabudowania, a nawet całe przedmiejskie osiedla mogą stanowić doskonale miejsce ukrycia i bezpiecznego przetrwania na czas przechodzenia linii frontu. Rozpatrując problematykę działań nieregularnych należy uwypuklić wzrastającą rolę rejonów zurbanizowanych. Wniosek ten dobrze podkreśla doświadczenia z kilku ostatnich konfliktów lokalnych. Rejony zabudowane sprzyjać będą rozstrzyganiu wielu kluczowych dla dalszych działań spraw. Większe skupiska ludności umożliwiają pozyskiwanie niezbędnych informacji i co bardzo ważne, ułatwiają ewentualne bytowanie. Zapewniają dopływ aktualnych informacji, elektryczność, żywność, wodę oraz (co jest niezwykle ważne dla podtrzymania wysokiego morale pododdziału) pomoc medyczną dla rannych. Szczególnie ważne jest to dla pododdziałów, które przejdą do nieplanowych działań nieregularnych. Pozbawieni regularnych urzędzeń logistycznych oraz zapasów, to właśnie w obszarach zurbanizowanych będą dysponować większymi możliwościami samodzielnego rozwiązywania problemów zabezpieczenia logistycznego. Specyfika warunków geograficznych kraju i możliwa głębokość wdarcia się przeciwnika, pozwalają sformułować tezę, że poza linią frontu działania nieregularne mogą prowadzić niewielkie zgrupowania taktyczne.

Potencjalnie najkorzystniejsze warunki do dezorganizowania działań przeciwnika, a tym samym do oddziaływanego na jego szczególnie wrażliwe elementy funkcjonowania (systemy informacyjne i logistyczny) mają niewielkie, dobrze wyszkolone pododdziały. Większe zgrupowania, na przykład w składzie ekwiwalentnego oddziału ze względu na swoją wielkość i strukturę nie mają zbyt dużych szans pozostać niezauważonymi przez przeciwnika. A w przypadku działań nieregularnych obowiązującą jest zasada „obiekt wykryty – obiekt zniszczony”. Tak więc oddział wojsk operacyjnych, który znalazł się poza linią frontu, mógłby działać poszczególnymi pododdziałami na znacznej przestrzeni zachowując jednak jedno centrum dowodzenia.

Bez względu na sytuację, zgrupowania taktyczne prowadzące działania nieregularne powinnyściśle współdziałać z miejscową ludnością i znajdującymi się tam jeszcze siłami układu pozamilitarnego, a także (jeśli takie są) celowo pozostawionymi grupami bojowymi OT. Na efektywność prowadzenia działań nieregularnych będzie miało też wpływ charakter działań związku operacyjnego na kierunku, którego zgrupowanie (zgrupowania) taktyczne prowadzi działania nieregularne. Jeśli w bliskiej perspektywie przewidywany jest zwrot zaczepny i przejście do przeciwnatarcia, to są większe podstawy przypuszczać, że bliska perspektywa połączenia się z własnymi siłami głównymi pozwoli inaczej dysponować posiadanymi środkami walki i użyciem posiadanego sprzętu bojowego.

Pozwoli to zdynamizować działania bez obaw o stan zapasów i środków materiałowych. Podczas realizowania planowych działań nieregularnych, zwłaszcza prowadzonych w terenie przygodnym, urozmaiconym, lesistym i leśno-jeziornym, istnieje dużo mniejsze prawdopodobieństwo wykorzystania ciężkiego sprzętu bojowego. Natomiast użycie niewielkich zgrupowań czołgów, bojowych wozów piechoty wspartych artylerią samobieżną znacznie wpłynie na możliwości bojowe. Oprócz wymiernych rezultatów użycia tego rodzaju sprzętu znaczną rolę odegra czynnik psychologiczny, w tym przypadku destrukcyjne oddziaływanie na morale przeciwnika.

Przeprowadzenie tego rodzaju działań taktycznych z tego rodzaju sprzętem, wykonana wewnętrz ugrupowania przeciwnika, wpłynie niewątpliwie na jego dalsze decyzje. W wymiarze taktycznym (lokalnym) z pewnością dojdzie do zachwiania (obniżenia) wiary w dalsze prowadzenie agresji i okupowanie zajmowanego obszaru.

Sam fakt obecności dobrze zorganizowanych i celowo działających wojsk wewnętrz ugrupowania przeciwnika podważa także wiarę w szczelność frontu. Dotychczasowe sukcesy pierwszorzutowych zgrupowań wojsk lądowych i nagaśniane sukcesy postrzegane zostaną jako populistyczna propaganda, a źródła je przekazujące znacznie stracą na wiarygodności.

Z przewidywanych warunków przechodzenia pododdziałów do działań nieregularnych oraz ich prowadzenia na obszarze kraju, wynika, że z reguły pododdziały wojsk lądowych (zgrupowania taktyczne) z przyczyn czysto prak-

tycznych będą dysponować jedynie uzbrojeniem stosunkowo lekkim i przenośnym.

Nierzadko mogą to być egzemplarze sprzętu zdemontowane z uszkodzonych (także przeciwnika) wozów bojowych, których dalsze wykorzystanie będzie niemożliwe, niecelowe lub nierealne z uwagi na środowisko walki. Tak więc lekkie, przenośne uzbrojenie warunkować będzie dobór obiektów, na które zostaną wykonane uderzenia, a tym samym możliwości prowadzenia skutecznych działań bojowych.

Metody realizacji zadań przez pododdziały (oddziały, zgrupowania taktyczne) wydzielone do prowadzenia działań nieregularnych nie są predysponowane do działań w terenie odkrytym i mało urozmaiconym. Unikanie czołowych starć wydaje się być naturalnym zachowaniem pododdziałów działających w ugrupowaniu przeciwnika. Znacznie większą żywotność, a tym samym skuteczność pododdziały te uzyskają w obszarach urozmaiconych, zarówno pod względem rzeźby terenu, jak i jego pokrycia, w terenie ograniczającym i kanalizującym ruch.

Wyposażenie, jakim (mogą) będą dysponować pododdziały prowadzące działania nieregularne warunkują taktykę walki. Wynika ona także z charakteru warunków, w jakich realizowane są poszczególne zadania bojowe. Dążąc do optymalnego wykorzystania możliwości posiadanego uzbrojenia oraz uwzględniając fakt prowadzenia działań na terenie opanowanym przez przeciwnika należy preferować walkę z bliskiej odległości. Taki sposób działania daje realne podstawy przypuszczać, że wykorzystując czynnik zaskoczenia uda się zadać przeciwnikowi dotkliwe straty. Jeśli dodatkowo uwzględnimy możliwość użycia (zastosowania) inżynieryjnych środków rażenia, to prawdopodobne skutki oddziaływania mogą być znaczne.

Umiejętnie wykorzystanie elementu zaskoczenia, właściwości uzbrojenia i środowiska walki pozwoli zrekompensować niedostatek ciężkiej broni, pozwalającej prowadzić ogień na dalsze odległości.

Niewątpliwą zaletą działań nieregularnych powinno być bogactwo stosowanych form i sposobów walki, pozwalających na różnorakie zwalczanie takich samych lub podobnych wrażliwych obiektów. Taktyka działania nie powinna polegać na użyciu wszystkich posiadanych sił w jednym miejscu i czasie (kierunku). W tych specyficznych działań priorytetem powinna być przede wszystkim rozwaga i pomysłowość. Walce towarzyszyć powinny spryt taktyczny, fortel i dążenie do przechytrzenia oraz zaskoczenia przeciwnika.

Każda akcja bojowa musi być wszechstronnie przygotowana i przeprowadzona z możliwie bliskiej odległości, szybko i z zaskoczenia. Jeżeli sytuacja wymusi nawiązanie walki, należy uprzedzić przeciwnika w momencie otwarcia ognia, a zdecydowanym, gwałtownym atakiem możliwie szybko osiągnąć zaplanowany cel walki. Po nawiązaniu walki należy wszystkimi sposobami dążyć do jak najszybszego wykonania otrzymanego zadania w możliwie najkrótszym czasie. Wraz z jego upływem, zmniejszają się szanse na oderwanie się od prze-

ciwnika i utrata kontaktu, a tym samym odtworzenie gotowości do kolejnego uderzenia. Każdej akcji bojowej powinno towarzyszyć maksymalne skupienie wysiłku, w ścisłe określonym punkcie (obiekcie), gwałtowne uderzenie i natychmiastowe rozproszenie się po wykonaniu zdania. Powszechnie znana i niezbita jest teza, że bezruch na polu walki oznacza zniszczenie. Jest to szczególnie aktualne w czasie prowadzenia działań nieregularnych. To właśnie w tych działańach szczególna uwaga powinna być skierowana na częste zmiany miejsca pobytu, wariantowanie spraw bytowych i funkcjonowania systemu informacyjnego.

Dla zachowania bezpieczeństwa i zapewnienia możliwości wykonania zakakującego uderzenia, trzeba często zmieniać trasy marszów i sposoby przemieszczania. Niezbędne jest także opanowanie techniki rozproszenia, a następnie koncentracji wojsk po wykonaniu akcji. Na taktykę działania zawsze wpływ będzie wywierać miejsce prowadzenia akcji. Inna taktyka działania (często jedynie oddziaływanie ogniowe) będzie obowiązywać w terenie otwartym, inna w terenie lesistym (lesisto-jeziornym). Walka na bliskie odległości, a tym samym możliwość pozyskania zapasów, broni lub jeńca będzie możliwa w terenie górkowym lub rejonach zurbanizowanych.

Najbardziej modelowymi formami działań nieregularnych będą działania:

- rozpoznawcze;
- dywersyjne;
- szturmowe;
- blokujące;
- nękające;
- likwidacyjne.

Każde z tych działań może być realizowane określonymi metodami. Specyfika poszczególnych działań wykazuje, że w wielu przypadkach metody te mogą być bardzo zbliżone do siebie, co wskazuje na ich wielką uniwersalność.

Analiza możliwych form i sposobów działania pozwala sformułować wniosek, że najbardziej typowymi i najczęściej stosowanymi będą zasadzka i napad. Skuteczności każdych działań nie sposób sobie wyobrazić bez sprawnie działającego systemu dowodzenia i obiegu informacji.

W każdym rodzaju działań taktycznych jest on żywotnym elementem gwarantującym podejmowanie skutecznych działań bojowych. Działania nieregularne, które prowadzone są w ugrupowaniu przeciwnika są szczególnie wymagające od systemu dowodzenia. Bez właściwego funkcjonowania „oczu i uszu” trudno oczekwać nie tylko realizacji określonych zadań, ale także długotrwałego przebywania wewnątrz ugrupowania przeciwnika. Bez rzetelnej wiadomości o jego położeniu i sile jego wojsk, ich zamiarach, przewidywanym działaniu administracji okupanta nie będzie można wykonać skutecznych i dotkliwych w skutkach dla przeciwnika akcji. System informacyjny organizowany na zapisu przeciwnika i działający na rzecz wojsk prowadzących działania nieregularne jest dość specyficzny. Poszczególne elementy tego systemu działają na

całkowicie innych zasadach. W takich warunkach szczególnie ważne jest korzystanie z pomocy przyjaźnie nastawionej ludności i optymalne wykorzystanie miejscowej infrastruktury logistycznej.

Ponadto, poszczególne ogniwa systemu muszą być bardzo wrażliwe na wszelkiego rodzaju możliwe „przecieki” informacji. Stosowanie kluczy i haseł, a także krótkich relacji łączności jest jednym z metod poprawy żywotności systemu. Wydaje się, że kluczowa jest szybkość przekazania wiadomości do adresata, co nabiera szczególnego charakteru podczas współdziałania z wojskami operacyjnymi na linii styczności wojsk.

Współdziałanie z nimi winno być zorganizowane w zakresie:

- zapewnienia nieprzerwanej wymiany informacji;
- prowadzenie głębokiego i wielowymiarowego rozpoznania (a w tym wywiadu);
- zbierania precyzyjnych informacji o siłach, środkach i obiektach przeciwnika;
- udzielania wsparcia podczas realizacji zadań bojowych;
- likwidowania (obezwładnianie) wytypowanych obiektów, zwłaszcza priorytetowych elementów systemu informacyjnego i systemów rozpoznawczo-uderzeniowych;
- zakłócanie pracy urządzeń i jednostek logistycznych przeciwnika;
- wiązania walką możliwie dużych sił przeciwnika, a w tym drugich rur (odwodów).

Podstawą do organizacji współdziałania na powyższych zasadach będzie podjęta przez dowódcę właściwego (możliwie wysokiego) szczebla decyzja o przejściu do działań nieregularnych. Już na etapie planowania przechodzenia do działań tego typu współdziałanie organizuje się z reguły na poziomie dowódcy związku operacyjnego (niekiedy związku taktycznego) i w oparciu o sprecyzowane, wysoko opłacalne zadania do realizacji w ugrupowaniu przeciwnika. W sytuacjach wymuszonych współdziałanie będzie organizowane doraźnie (w miarę posiadanych relacji łączności z przełożonym) na podstawie decyzji dowódcy tego zgrupowania, który zdecydował o przejściu do prowadzenia działań nieregularnych.

W takiej sytuacji istotnym jest, aby dowódca podejmujący taką trudną decyzję miał wielowariantowy, długoterminowy plan działania. Taki plan powinien zakładać m.in. pomyślny rozwój sytuacji operacyjnej, a tym samym powinien być przewidziany scenariusz łączenia pododdziałów prowadzących działania nieregularne na zapleczu przeciwnika z wojskami operacyjnymi, które po zadaniu przeciwnikowi strat, powstrzymaniu jego natarcia odzyskają inicjatywę taktyczną (operacyjną) i same przejdą do działań zaczepnych w celu jego ostatecznego rozbicia i wyparcia z okupowanego dotychczas terytorium.

Plan współdziałania w takiej sytuacji powinien uwzględniać:

- synergię zakładanych celów działania wojsk operacyjnych i prowadzących działania nieregularne;

- przewidywany kierunek działania wojsk operacyjnych;
- rubieże (sektory, rejony) bezpieczeństwa;
- kierunki wyjścia pododdziałów na spotkanie z własnymi wojskami;
- umówione znaki rozpoznawcze i sygnały dowodzenia;
- rubieże spotkania (punkty przekroczenia ugrupowania własnych wojsk i sposób ich oznakowania);
- sposób (kierunek) dalszego działania lub rejon zbiórki (odtworzenia gotowości bojowej).

Organizując współdziałanie zawsze powinno uwzględniać się manewr poszczególnych pododdziałów (grup bojowych) lub innych sił biorących udział w przewidywanym zadaniu bojowym. Nadrzędnym celem współdziałania koordynowanych działań powinno być dążenie do zadania przeciwnikowi możliwie dużych, dotkliwych strat, sianie w jego szeregach zwątpienia, psychozy, strachu i niepewności, przy jednoczesnym zachowaniu zwartości, wysokiego morale i utrzymania ciągłej gotowości do działań pododdziału do czasu połączenia się z siłami głównymi lub w skrajnie niekorzystnych warunkach płynne przejście do działań partyzanckich.

Rozdział 3.

Topografia

Słowo „dominacja” w sztuce wojennej posiada swoisty urok.

I w rzeczywistości czynnikowi temu przypada w udziale wielka część, a być może i przeszło połowa tych wpływów, jakie wywiera teren na użycie sił zbrojnych (...)

C. von Clausewitz²⁶

Na szczeblach taktycznych praca w terenie stanowi podstawową umiejętność decydującą o przebiegu działań taktycznych. Stwierdzenie „pozwólcie terenowi walczyć” to przenośnia, w której zawarte jest głębokie przekonanie o potrzebie takiego organizowania działań taktycznych, aby specyficzne właściwości terenu, wkomponowane w plan walki, potęgowały siłę obronną bądź zaczepną wojsk własnych. To zadanie trudne, lecz możliwe do wykonania tylko wówczas, jeżeli nauczymy się oceniać walory taktyczne terenu i adaptować je do przygotowanych koncepcji działań. Teren był i jest podstawowym czynnikiem warunkującym możliwości i sposoby prowadzenia walki zbrojnej. Znajomość terenu oraz umiejętność generowania konstruktywnych wniosków na podstawie jego profesjonalnej oceny winna być atutem dowódcy i oficera sztabu na każdym szczeblu. Rozwój współczesnych środków walki (choćby najbardziej wysublimowanych) absolutnie nie umniejsza znaczenia terenu. Zmienia się tylko podejście do jego oceny i możliwości wykorzystania, ponieważ ciągle zmienia się jego charakter, a więc i zakres jego wykorzystania.

Walka może być prowadzona w rejonach urozmaiconych pod względem topograficznym i geograficznym, w różnych porach roku i przy każdym typie pogody. Jej efektywność i powodzenie jest pochodną właściwego przygotowania samej koncepcji, jak i stanów osobowych oraz środków walki uwzględniającego pozytywne i negatywne cechy środowiska.

Doświadczenia wskazują, że zarówno koncepcja walki, przygotowanie wojsk, jak i dostosowanie uzbrojenia i sprzętu bojowego do warunków geogra-

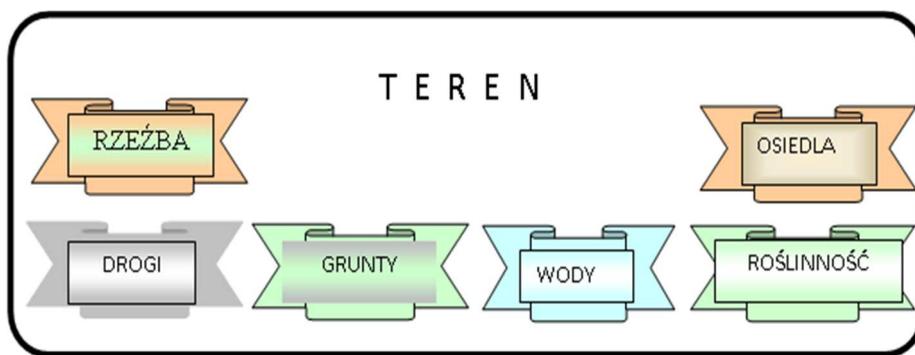
---

²⁶ C.von Clausewitz, *O wojnie*, Lublin 1995, s. 347.

ficznych, klimatycznych oraz meteorologicznych obszaru działań, często decyduje o zwycięstwie lub przegranej w walce.

Ciągłe aktualna jawi się zatem teza sformułowana przez cytowanego już klasyka sztuki wojennej: „Ponieważ zdarzają się okoliczności, które towarzyszą bitwie stale i mają na nią większy lub mniejszy wpływ, przeto należy je uwzględnić przy użyciu sił zbrojnych. Okolicznościami tymi są teren, pora dnia i pogoda”²⁷. Nie ulega wątpliwości, iż zmieniać się będą środki postrzegania tych okoliczności, ale potrzeba ich uwzględniania na przyszłym polu walki będzie ciągle niezbędna. Dlatego też zarówno warunki fizyczno-geograficzne, jak i warunki klimatyczno-meteorologiczne środowiska walki są czynnikami, które powinny być poddawane głębokim analizom i ocenom w czasie przygotowania i prowadzenia walki zbrojnej.

W znaczeniu wojskowym środowisko geograficzne w obszarze zainteresowania taktyki nazywane jest terenem. To miejsce, na którym prowadzone jest starcie zbrojne z przeciwnikiem w skali taktycznej. W dalszej części pracy środowisko geograficzne rozumiane będzie jako teren wraz z jego nieodłącznymi elementami (rys. 14).

Rys. 14. Elementy składowe terenu

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Praca w terenie na szczeblu taktycznym*, AON, Warszawa 2004.

„U ludów cywilizowanych bitwa bez wpływu terenu jest prawie nie do pomyślenia”²⁸. Współcześnie Clausewitz prawdopodobnie napisałby, że bitwa bez uwzględnienia terenu jest nie do pomyślenia. Również współcześni teoretycy i praktycy wojskowi uważają, że „teren zarówno podczas planowania, jak i w czasie walki obronnej zawsze powinien być przedmiotem szczególnie głębokiej i wszechstronnej analizy i oceny”. Dlatego ocena terenu już na etapie planowania obrony (działan zaczepnych) powinna dać odpowiedź na pytanie:

²⁷ Tamże, s. 351.

²⁸ Tamże, s. 348.

w jakim stopniu teren będzie sprzyjał, a w jakim utrudniał realizację celów walki prowadzonej na szczeblach taktycznych?

W praktycznej działalności pododdziałów, w trakcie oceny sytuacji sprowadza się to do określenia właściwości taktycznych terenu, czyli tych cech, które w sposób istotny wywierają wpływ na koncepcję prowadzenia walki. Jest to całkowicie zrozumiałe, bowiem ocena terenu koncentruje się w swojej treści na określeniu przede wszystkim możliwości prowadzenia ognia i obserwacji, ukrycia, ochrony i maskowania wojsk oraz wykonania manewru.

Efektem analizy, który przedstawiono na rys. 15 są wnioski dotyczące oceny pola walki (terenu i warunków atmosferycznych), które posłużą do określenia:

- terenu nieprzekraczalnego;
- terenu trudno przekraczalnego;
- korytarzy ruchu;
- dróg podejścia przeciwnika i wojsk własnych;
- terenu o kluczowym znaczeniu;
- możliwości prowadzenia obserwacji i ognia.

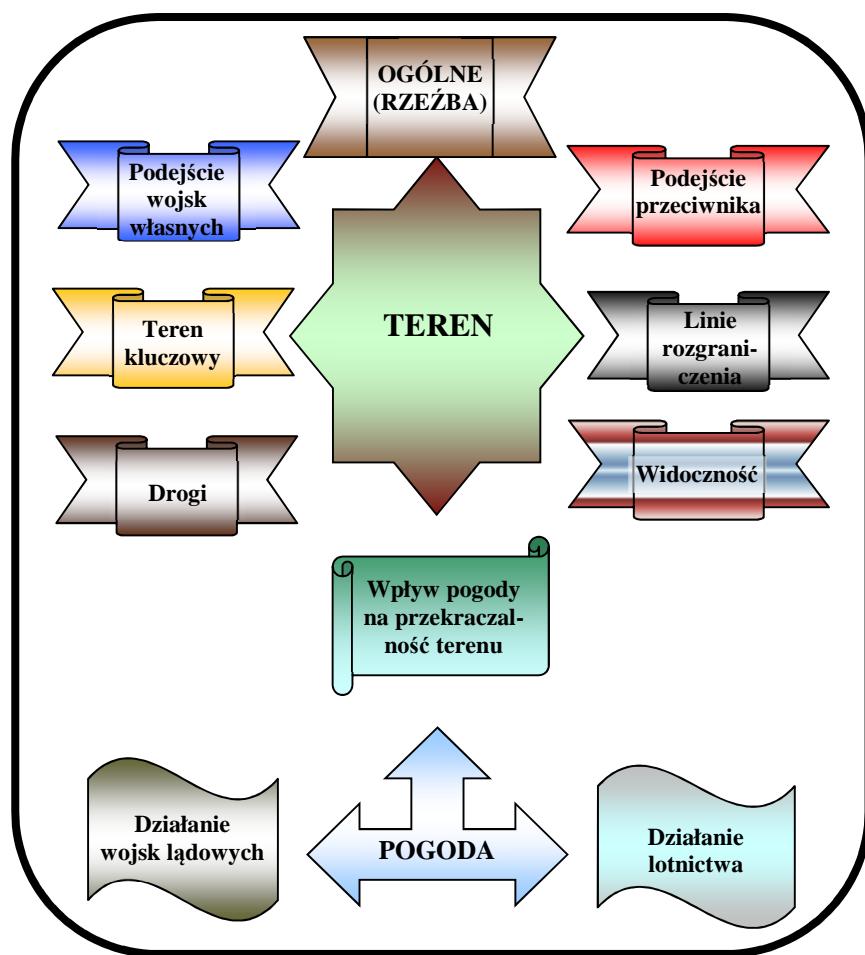
Dokonując oceny warunków atmosferycznych sprowadza się do zidentyfikowania problemów sprowadzających się do określenia ich wpływu na warunki terenowe, ludzi i sprzęt zarówno w stosunku do wojsk własnych, jak i do wojsk przeciwnika, określenie wpływu warunków atmosferycznych na działanie wojsk w aspekcie pokonania terenu, a w tym działania w ograniczonej widoczności.

Wagę tego zjawiska podkreśla fakt, że zgodnie z procedurami krajowymi jak i sojuszniczymi, każdy dowódca i sztab powinien dokonać taktycznej oceny środowiska w ramach informacyjnego przygotowania pola walki (IPB)²⁹. Dowódca powinien rozumieć także wpływ warunków pogodowych oraz umieć zneutralizować elementy środowiska niesprzyjające działaniom. Prowadzone analizy powinny w każdej sytuacji zapewnić pełne zrozumienie wpływu środowiska na prowadzenie działań taktycznych.

Czynniki terenowe wpływają przeważnie na czas niezbędny do wykonania zadania bojowego. Czynniki takie jak: drogi, skład gleby, opady w połączeniu z możliwościami trakcyjnymi pojazdów znaczco wpływają na wykonanie manewru wykonywanego w celu przekreślenia zamiaru działań przeciwnika. Wykonanie fizyczny środowiska ma szczególne znaczenie w wypadku działania wojsk w warunkach ograniczonej widoczności oraz możliwości użycia broni masowego rażenia.

---

²⁹ IPB – „Intelligence Preparation of the Battlefield” rozpoznawcze przygotowanie pola walki, regulamin: FM-34-130; 23 maja 1989 r. HEADQUARTERS, DEPARTMENT OF THE ARMY.

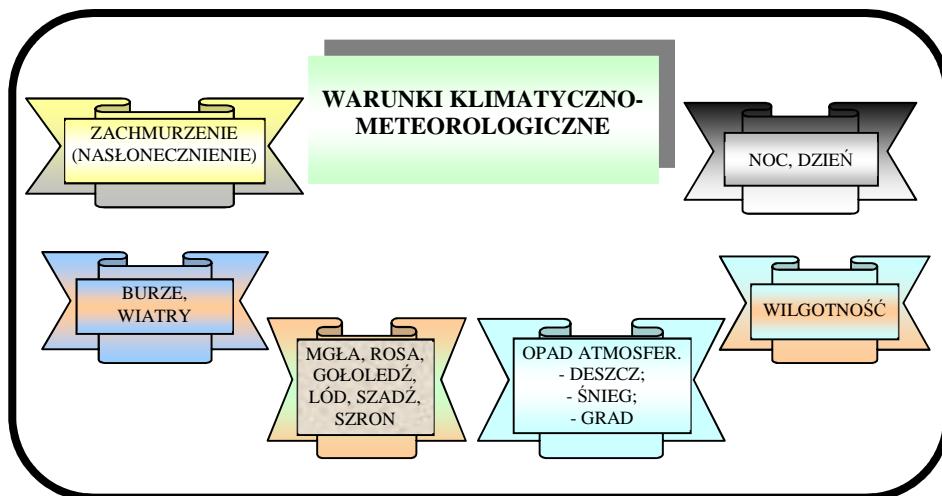

Rys. 15. Przebieg oceny terenu i warunków atmosferycznych [na podst. ATP-35(B)]

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Praca w terenie na szczeblu taktycznym...*

Planując i przygotowując walkę, należy pamiętać, że pomiędzy fizyczno-geograficznymi oraz klimatyczno-meteorologicznymi (rys. 16) warunkami środowiska walki istnieje nierozerwany związek. Teren podlega zmianom w ciągu całego roku, więc w większości przypadków zmiany mają charakter sezonowy. Okresowość tych zmian ma znaczący wpływ na właściwości taktycznych terenu, a te z kolei w dużym stopniu zależą od zjawisk atmosferycznych związanych z klimatem panującym na danym obszarze.

Możliwość optymalnego wykorzystania sił i środków w trakcie walki musi być więc wynikiem głębokiej analizy warunków atmosferycznych.

Rys. 16. Analiza warunków klimatyczno-meteorologicznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Praca w terenie na szczeblu taktycznym...*

Wykonanie efektywnego manewru w walce (szczególnie przy słabej przejezdności terenu) może być nieosiągalne w czasie trwania niekorzystnych zjawisk meteorologicznych. Obok obfitych i długotrwałych opadów atmosferycznych (głównie deszczu i śniegu) zalicza się do nich przede wszystkim grubą pokrywę śnieżną, gołoledź, małą widoczność (a w tym mgłę, smog itp.), silny wiatr i burze.

Istotnym czynnikiem wpływającym na możliwości techniczno-eksploracyjne sprzętu bojowego są mrozy. Silne mrozy powodują szybki spadek wydajności sprzętu bojowego. Niskie temperatury wpływają bardzo ujemnie na pracę zespołów mechanicznych. W czasie silnych mrozów metal staje się bardziej kruchy, pojemność akumulatorów znacznie spada, gęstnieją smary, a elastyczność materiałów gumowych i plastikowych poważnie się obniża³⁰.

Pogarszanie się i eksploatacja źródeł zasilania sieci pokładowej wozów bojowych, utrudnia uruchomienie silników, co z kolei obniża niezawodność pracy mechanizmów hydraulicznych i olejowych. Wszystkie te trudności wymagają wielu skomplikowanych, czasochłonnych czynności w trakcie przygotowania obrony dla zachowania pełnej gotowości do działania.

Analiza możliwości technicznych nowej generacji sprzętu bojowego, doświadczeń ostatnich konfliktów zbrojnych wynika, że nocne działania bojowe będą powszechnym zjawiskiem współczesnego pola walki.

Ograniczone „widzenie” sprzętu nocą, wskazuje na potrzebę koordynacji i synchronizacji działań. Szczególny aspekt dotyczy uzgodnienia dróg i czasu

³⁰ *Praca w terenie na szczeblu taktycznym*, Warszawa 2004, s. 8.

manewru oraz ustalenia sygnałów wzajemnego identyfikowania się. Wynika to z faktu, że identyfikacja obiektów na polu walki, szczególnie w nocy niezmiennie stwarza trudności. Brak kontaktu wzrokowego z najbliższymi sąsiadami (elementami ugrupowania) może powodować pojawianie się niepewności i wątpliwości. Co więcej, gdy nie są ustalone (lub są nieznane) sygnały identyfikacji, a w tym informowanie wzajemne, prowadzić to może do zdarzeń tragicznych w skutkach, np. zjawisko tzw. *frendly fire* czy wzajemne ostrzeliwanie się, wymianę ognia itp.

Przedstawione powyżej refleksje jednoznacznie wskazują, że warunki środowiska, w jakich jednostki szczebla taktycznego mają prowadzić walkę muszą determinować dokładne przygotowania do tej walki tak sprzętu, ludzi jak i terenu.

Topografia (łac. *topographia*, gr. *topographein*), czyli konfiguracja powierzchni uwzględniająca jej kształt (a w tym rzeźbę terenu) oraz obecność i wzajemne położenie obiektów, w tym punktów charakterystycznych, jest dziedziną, która pozwala dostrzec możliwości wykorzystania terenu do prowadzenia działań taktycznych.

3.1. Orientowanie się w terenie bez mapy

Orientowanie się w terenie bez mapy polega na:

- określeniu kierunków stron świata;
- wyznaczeniu położenia punktu, w którym się znajdujemy;
- wyznaczeniu kierunku dalszego marszu (działania).

Wyznaczanie kierunków stron świata dokonujemy za pomocą:

- busoli (kompasu) – zwalniamy igłę magnetyczną urządzenia i czekamy aż się „uspokoi”; koniec igły wskazuje kierunek północy magnetycznej;
- ciała niebieskich np. według położenia słońca:

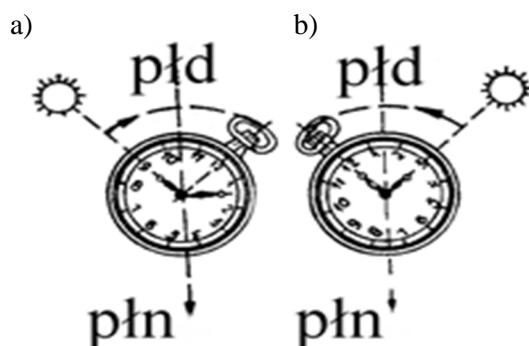
Tabela 1. Ustalanie położenia wg słońca

Miesiące	położenie słońca		
	na wschodzie	na południu	na zachodzie
marzec, kwiecień wrzesień, październik	około godz. 6.	godz. 12.	około godz. 18.
maj, czerwiec lipiec, sierpień	około godz. 7.	godz. 12.	około godz. 17.
listopad, grudzień styczeń, luty	nie widać.	godz. 12.	nie widać.

Jeśli określamy kierunki stron świata w innych godzinach niż podane w tabeli 1, to trzeba wiedzieć, że słońce zmienia swoje położenie o 15 stopni w ciągu jednej godziny.

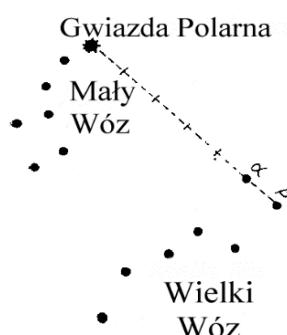
Określanie stron świata wg położenia słońca i zegarka:

- mają wskazówkę (godzinową) zegarka w położeniu pionowym skierować w kierunku słońca;
- wyznaczyć dwusieczną kąta zawartego między małą wskazówką a kierunkiem na godzinę 12;
- przedłużenie dwusiecznej w stronę przeciwną wyznaczy kierunekpółnocny.

Rys. 17. Wyznaczanie kierunków stron świata wg słońca i zegarka a) w godzinach przedpołudniowych; b) w godzinach popołudniowych

Źródło: *Topografia Wojskowa MON*, Szt. Gen. 1124/83, Warszawa 1983

Rys. 18. Wyznaczanie kierunków stron świata za pomocą Gwiazdy Polarnej

Źródło: *Topografia Wojskowa MON*, Szt. Gen. 1124/83, Warszawa 1983

Wyznaczanie kierunków stron świata za pomocą Gwiazdy Polarnej:

- odszukać gwiazdozbiór Wielkiej Niedźwiedzicy (Wielki Wóz, tzw. Ursa Major);
- przez dwie skrajne gwiazdy (α i β) gwiazdozbioru („tylne koła” wozu) przeprowadzić prostą;

- w linii prostej odłożyć pięciokrotną odległość między tymi gwiazdami;
- na końcu odcinka znajdziemy Gwiazdę Polarną i wg niej wyznaczamy kierunek północny.

Według charakterystycznych przedmiotów terenowych:

- duże kamienie i skały na otwartej przestrzeni od strony północnej w naszych szerokościach geograficznych pokryte będą mchem;
- mrowisko niemal zawsze znajduje się z południowej strony drzewa, pnia, krzaka;
- zazwyczaj na północnych skrajach polan leśnych trawa bywa bardziej gęsta;
- kora drzew samotnie rosnących od strony północnej bywa często grubsza i dodatkowo porośnięta mchem;
- korony drzew samotnie rosnących są bardziej rozwinięte od strony południowej;
- słoje przyrostu rocznego na ścieżkach pniach drzew są węższe (bardziej skupione) od strony północnej;
- śnieg dłużej zalega na zboczach północnych.

3.2. Szkice topograficzne

Szkic topograficzny to inaczej plan terenu (przebytej trasy lub innej aktywności) wykonany bez użycia specjalistycznych narzędzi (do wykonania go wystarcza busola (kompas), linijka, ołówek i kątomierz).

Tworzenie szkicu zazwyczaj przebiega dwuetapowo, zanim zostanie on odwzorowany na papierze, powinien (o ile na to pozwalały warunki i czas) poprzedzić go rekonesans w terenie. Szkic zazwyczaj przedstawia niewielki, lecz ważny wycinek terenu w optymalnej skali, z uwzględnieniem szczególnych jego cech i aktualnych warunków terenowych.

Ze względu na przeznaczenie i sposób powstawania szkiców rozróżnia się kilka ich rodzajów, podstawowe z nich to:

- szkic widokowy jest perspektywicznym obrazem wycinka terenu wykonanym w realnym terenie, zgodnie z tym, co widzimy podczas obserwacji z miejsca sporządzania szkicu;
- szkic topograficzny jest obrazem wycinka terenu przedstawionym za pomocą umownych znaków topograficznych. Może być sporządzany bezpośrednio w terenie lub z mapy. Szkice sporządzone w terenie mogą być wykonane z jednego lub kilku stanowisk.

Wykonywanie szkiców terenu – szkic terenu jest obrazem wycinka terenu wykonanym bezpośrednio w terenie. Szkice terenu można wykonać dwoma sposobami:

- z jednego stanowiska;
- z dwóch (kilku) stanowisk (szkic z podstawy).

Podstawowym sposobem sporządzania szkiców jest szkic z jednego stanowiska, stąd w poniżej przedstawiony jest algorytm wykonania takiego szkicu. Algorytm wykonania szkicu z jednego stanowiska obejmuje wykonanie następujących czynności:

- dokonać wyboru stanowiska, z którego będzie wykonywany szkic (może to być stanowisko ogniowe);
- wyznaczyć za pomocą busoli (kompasu) kierunek północy oraz inne główne kierunki (działan) i zorientować wg nich kartę, na której będzie wykonany szkic, określić skalę, w której szkic będzie wykonany;
- wybrać w terenie kilka charakterystycznych punktów (dozorów) określonych przez dobrze widoczne przedmioty terenowe;
- za pomocą busoli (kompassu) określić azymuty (magnetyczne) poszczególnych punktów;
- przenieść je na szkic pod postacią odpowiadających im linii wychodzących z punktu obserwacji;
- z pomocą poznanych metod określić odległość do wyznaczonych punktów (przedmiotów terenowych);
- przeliczyć rzeczywistą odległość na odległość w skali szkicu, a następnie przenieść przedmioty terenowe na szkic używając znaków topograficznych;
- nanieść pozostałe istotne treści na szkic, uwzględniając odległości od wyznaczonych punktów (na podstawie przybliżonych pomiarów);
- sporządzić dokładną legendę i opis szkicu (a w tym: autor, temat, grupa czasu i daty)³¹.

Szkice terenu z reguły wykonywane są przez żołnierzy (dowódców), którzy nie mogą skorzystać z mapy bądź skala mapy nie pozwala na precyzyjne przedstawienie szczegółów terenu lub zobrazowanie przyszłych działań. Szkice obejmujące poszczególne rodzaje działań taktycznych zazwyczaj różnią się od siebie liczbą elementów, choć generalne zasady zawsze zostają zachowane. Poniżej przedstawiono główne elementy, jakie powinien zawierać szkic w określonych rodzajach działań. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że jeśli istnieje realna potrzeba może ona zawierać znacznie więcej elementów³².

Szkic natarcia zawiera następujące dane:

- opis dokumentu (tytuł, podpis, legenda);
- kierunek północny lub zasadniczy;
- odwzorowanie terenu;
- dozory (nazwa i numer – w liczniku, odległość w mianowniku);
- przebieg przedniej linii obrony przeciwnika;

---

³¹ <http://lo-czerwiensk.pl/wp-content/uploads//2016/01/Wykonywanie-szkic%C3%B3w-terenu-dla-II-LOW.pdf> (dostęp: 16.04.2018 r.).

³² *Zasady przygotowania i opracowania zasadniczych dokumentów rozkazodawczych.* Szt. Gen. WP 1541/2002.

- rozmieszczenie wykrytych i rozpoznanych punktów oporu, pozycji bojowych (ogniowych) oraz ważniejszych środków ogniwych;
- drogi podejścia do przedniej linii obrony przeciwnika;
- linie rozwinięcia, spieszania, ataku i bezpieczeństwa;
- punkt ciężkości natarcia (ataku);
- zadania bojowe dla pododdziałów (organicznych i przedzielonych);
- główne i zapasowe pozycje ogniowe artylerii organicznej i przydzielonej;
- kierunek przesunięcia stanowiska dowódco-obserwacyjnego;
- położenie i zadania sąsiadów;
- miejsce rozwinięcia i kierunki przesunięcia pododdziałów i urządzeń logistycznych;
- linie rozgraniczenia od szczebla plutonu wzwyż;
- rodzaj i miejsce zapór inżynieryjnych;
- przejście w zaporach własnych i przeciwnika.

Z kolei szkic obrony powinien zawierać następujące dane:

- opis dokumentu (tytuł, podpis, legenda);
- kierunek zasadniczy;
- odwzorowanie terenu;
- dozory (patrz szkic natarcia);
- położenie przeciwnika, możliwy charakter działania;
- pozycje ubezpieczeń bezpośrednich (bojowych);
- rozmieszczenie pododdziałów w obronie;
- pasy ognia i dodatkowe kierunki ognia;
- odcinki ześrodkowania ognia pododdziału (dla poszczególnych środków ogniwych) i ich podział na podległe pododdziały lub środki ogniowe;
- zasięgi ognia skutecznego środków ogniwych;
- położenie sąsiadów;
- linie rozgraniczenia (od szczebla plutonu);
- pozycje ogniowe środków przełożonego będące w rejonie pododdziału oraz ich zadania wykonywane na korzyść pododdziału;
- kierunki i linie planowanych kontrataków;
- linie wejścia do walki (pozycje ogniowe) odwodu;
- zapory inżynieryjne;
- rozmieszczenie pododdziałów i urządzeń logistycznych własnych i przełożonego;
- miejsce stanowiska dowódco-obserwacyjnego własnego, podwładnych, przełożonego i sąsiadów.

Reasumując, szkice pomimo rozwoju techniki nie znikną ze współczesnego pola walki, choć zapewne przybiorą inne wymiar. Wszechobecna cyfrowa rzeczywistość z pewnością bardzo szybko znajdzie odzwierciedlenie w przyszłości szkiców, gdzie papier zastąpiony zostanie ekranem, a łącznik dostarczający szkic przesyłem elektronicznym. Jednak dokładność i liczba przekazywanych

szczegółów szkicu na poziomie taktycznym (drużyna, pluton, kompania) spowoduje, że szkice szybko nie znikną z zobrazowania współczesnego pola walki.

3.3. Ocena odległości bez wsparcia technicznego

Oceniając odległość do przedmiotów terenowych bez wsparcia technicznego, czyli tzw. metodą „na oko” należy pamiętać, że przedmioty:

- duże, dobrze oświetlone;
- obserwowane w bardzo słoneczny dzień, na tle jednobarwnym;
- jasne na ciemnym tle, znajdujące się za przeszkodą wodną;
- za wąwozem i obserwowane z postawy leżącej

zawsze wydają się bliższe niż jest w rzeczywistości, natomiast przedmioty:

- małe;
- obserwowane w nocy, przy złym oświetleniu;
- przy złych warunkach atmosferycznych (deszcz, mgła);
- ciemne na ciemnym tle i obserwowane z góry

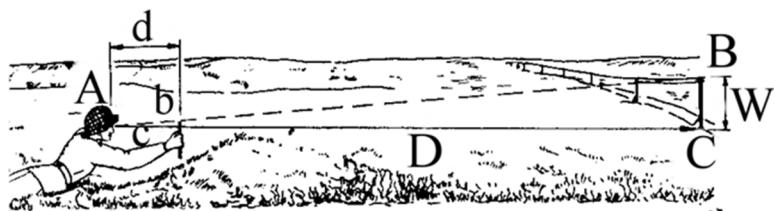
wydają się być dalsze niż jest to w rzeczywistości.

Ten stan sprawia, że realna ocena odległości do przedmiotów terenowych prowadzona przez niewprawionego obserwatora będzie zazwyczaj narażona na duży margines błędu. Aby zmniejszyć margines błędu przy określaniu odległości do przedmiotów (obiektów) terenowych metodą „na oko” można zastosować tabelę widoczności. Należy wiedzieć, że charakterystyczne elementy widać „nieuzbrojonym okiem” z określonej odległości, co jest szczególnie istotne w sytuacji, kiedy nie mamy możliwości przeprowadzenia pomiarów (rekonesansu) w terenie (wartości podane w metrach):

- 100 – części twarzy, broni, oporządzenia, kształt liści na drzewach;
- 150 – szczegółły umundurowania;
- 200 – dachówki na dachach, liście na drzewach;
- 250–300 – rodzaj uzbrojenia, kolor umundurowania, części oporządzenia;
- 500 – ciężką broń, ramy okienne, kołki płotu z drutu kolczastego;
- 500–600 – ruchy rąk i nóg, gałęzie na drzewach;
- 700–800 – ruch rąk i nóg biegającego, grube gałęzie, sylwetkę człowieka;
- 1000 – pnie drzew, słupy telefoniczne;
- 1500 – samochód, pojazd gąsienicowy;
- 3000–4000 – kominy na dachach, okna w domach;
- 5000–6000 – pojedyncze zabudowania wiejskie, kominy fabryczne;
- 8000 – duże budynki.

W wojsku, (a zwłaszcza w artylerii) kąty, pod jakimi widzimy obiekty w terenie, mierzy się w tzw. tysięcznych. Najprostsza definicja „tysięcznej” to kąt, pod jakim widać odcinek długości jednego metra z odległością jednego kilometra. W Polsce $360^\circ = 6400$ tysięcznych (zapisuje się 64-00). Podziałkę z tysięcznymi można zauważać patrząc przez większość wojskowych lornetek.

Można ją także wykorzystać do określania odległości – np. jeśli wysokość domu (parter + strych = 6 m) widziana przez lornetkę, która będzie miała „wysokość” jednej tysięcznej (0–01) czyli, że dom znajduje się w odległości 6000 m od punktu pomiaru. Trzeba tylko znać wysokość celu, a w tym przypadku domu.

Rys. 19. Określanie odległości przy pomocy linijki milimetrowej

Źródło: *Topografia Wojskowa MON*, Szt. Gen. 1124/83, Warszawa 1983

Określanie odległości przy pomocy linijki milimetrowej – sposób ten stosuje się, gdy (w przybliżeniu) znana jest wysokość lub szerokość przedmiotu, do którego dokonuje się pomiaru. Dokonując pomiaru trzymamy linijkę 50 cm od oka, mierzymy wysokość (lub szerokość) przedmiotu terenowego (oznaczone jako W), następnie odczytujemy na linijce milimetry (oznaczone jako n). Odległość określamy wg wzoru:

$$D = d \cdot x \frac{W}{n}$$

gdzie: W – wysokość (szerokość) przedmiotu w metrach;

n – odczyt na linijce w metrach;

D – szukana odległość w metrach;

d – długość wyciągniętej ręki w metrach.

Przy przeliczaniu wszystkie pomiary należy podawać w jednakowych jednostkach (np. milimetrach lub metrach), co pozwoli na uzyskanie prawidłowego wyniku.

Innym sposobem określania odległości do wybranych obiektów jest posługiwanie się tzw. wzorem DKW100. Określając odległość tym sposobem należy zmierzyć kąt obserwacji wybranego przedmiotu (obiektu), po czym określić odległość wg wzoru:

$$D = \frac{W \cdot x \cdot 1000}{K}$$

gdzie: K – kąt w tysięcznych;

W – wysokość przedmiotu (w metrach);

D – poszukiwana odległość (w metrach).

Innym bardzo praktycznym sposobem określania odległości do przedmiotów (obiektów) terenowych jest sposób pomiaru odległości na podstawie szybkości rozchodzenia się światła i dźwięku. Sposób ten stosuje się przy określaniu odległości do obiektów prowadzących ogień, wybuchów lub innych czynników emitujących światło i dźwięk. Prędkość rozchodzenia się fal dźwiękowych w powietrzu wynosi w przybliżeniu 330 m/s, a fal świetlnych 300 000 km/s. Szybkość rozchodzenia się dźwięku uzależniona jest od jego gęstości (im niższa temperatura tym większa gęstość powietrza, a tym samym szybkość rozchodzenia się fali dźwiękowej) oraz wilgotności (im większa wilgotność, tym większa szybkość rozchodzenia się fali dźwiękowej). Błysk oznacza moment wystrzału (wybuchu, eksplozji), natomiast dźwięk dochodzi po upływie pewnego czasu. Czas, który upłynie od momentu zarejestrowania błysku do chwili usłyszenia wystrzału (eksplozji) mierzony w sekundach mnoży się przez szybkość rozchodzenia się fal dźwiękowych (ok. 330 m/s) i otrzymuje się odległość od miejsca stania do miejsca strzelającego środka ognistego lub wybuchu (eksplozji).

Wszystkie przedstawione powyżej metody określania odległości do wybranych przedmiotów (obiektów) terenowych obarczone są pewnym błędem dokładności i nie mogą (nie powinny) być wykorzystywane do planowania precyzyjnych uderzeń lub dokładnego planowania działań. Są one jednak nieodzownym elementem działań taktycznych na poziomie drużyna – kompania i zapewne następujące uzbrojenie techniczne pola walki niewiele w tym zmieni.

3.4. Posługiwanie się mapą kartograficzną UTM

Mapa (z łac. *mappa* = 'obrus') to swoisty model rzeczywistości; jest ona dwuwymiarowym rysunkiem przedstawiającym zmniejszony i uogólniony obraz Ziemi. Wykonana jest według określonych zasad – stosując przyjęte umowne środki graficzne. Mapa zawiera elementy matematyczne (skalę, siatkę, podziałkę, ramkę z podziałem stopniowym), geograficzne (znaki topograficzne) i legendę. Charakterystyczną właściwością mapy jest kartometryczność, czyli możliwość wykonywania dokładnych pomiarów odległości, wysokości lub powierzchni.

Cechy mapy:

- zastosowanie jednolitych, umownych znaków do prezentacji treści mapy;
- celowy dobór i uogólnienie elementów treści mapy – generalizacja;
- możliwość określenia położenia geograficznego – dzięki zastosowaniu kartograficznego odwzorowania mapy;
- daje możliwość odczytywania i pomiaru różnych cech ilościowych i jakościowych (dzięki kartografii i skali)³³.

Mapy topograficzne przedstawiają odwzorowanie powierzchniowe elementów Ziemi (topografię). Mapy ze względu na treść dzielą się na ogólnogeogra-

---

³³ <http://www.gisplay.pl/kartografia/mapa-definicja.html> (dostęp: 09.04.2018 r.).

ficzne oraz tematyczne (np. klimatyczne, hydrologiczne, geologiczne). Mapy topograficzne są jednym z typów map ogólnogeograficznych, które można ogólnie podzielić na mapy:

- przeglądowe (skala mniejsza od 1:1000000);
- mapy przeglądowo-topograficzne od 1:200000 do 1:1000000;
- mapy topograficzne (skala większa od 1:200000).

Należy jednak zaznaczyć, że podział ten wg różnych kartografów i w różnych państwach (szczególnie odnośnie do granic skalowych) może się nieznacznie różnić.

Z kolei ze względu na skalę, mapy topograficzne dzielimy na:

- wielkoskalowe (skala 1:10000 i większa);
- średnioskalowe (od 1:10000 do 1:100000);
- małoskalowe (1:100000 i mniejsza).

Na każdej mapie topograficznej używanej przez Siły Zbrojne RP znajdują się niżej wymienione treści:

- informacje matematyczne;
- odwzorowanie kartograficzne;
- geodezyjny układ współrzędnych prostokątnych płaskich, czyli tzw. siatka topograficzna (kilometrowa);
- skala mapy;
- informacje geograficzne;
- rysunek poziomikowy oraz znaki odnoszące się do rzeźby terenu;
- sieć rzeczna;
- sieć osadnicza;
- sieć komunikacyjna;
- pokrycie terenu;
- inne elementy sytuacyjne;
- opis pozaramkowy (część opisowa, której nie można zapisać w formie znaków na mapie);
- oznaczenie godła mapy i nazwa arkusza;
- informacje wydawnicze (rok wydania, wydawca, aktualność treści);
- opis znaków topograficznych (legenda);
- skala i podziałka.

Wojskowa mapa topograficzna w skali 1:50 000 jest podstawową mapą taktyczną. Ramkę arkusza mapy tworzą południki i równoleżniki. Ich wartości w formie współrzędnych geograficznych opisane są na narożnikach każdego arkusza. Siatka kartograficzna równoleżników i południków oznaczona jest na ramce do wewnątrz mapy krótkimi odcinkami co 1' (minuta – kreska 2 mm) z opisem co 5' (minut – kreska 3 mm) – opisy umieszczone są na zewnątrz ramki arkusza. Siatka meldunkowa UTM (*Uniwersal Transverse Mercator* – uniwersalne poprzeczne odwzorowanie Mercatora), poprowadzona na arkuszu (w skali) co 1 km, jest opisana poza ramką mapy oraz wewnątrz arkusza

w dwóch rzędach zarówno poziomych jak i pionowych, w przerwach linii siatki. Co 10 km linie siatki meldunkowej są pogrubione do 0,3 mm. Ponadto, na dolnym marginesie mapy umieszczono legendę najczęściej stosowanych znaków umownych wraz z opisem.

3.4.1. Orientowanie mapy w terenie

Orientowanie mapy polega na zgraniu kierunków stron świata na mapie z kierunkami stron świata w terenie.

Mapę można zorientować:

1. magnetycznie:

- ustawić busolę w taki sposób, aby liniapółnoc – południe na tarczy busoli pokrywała się z prawą lub lewą ramką mapy, ewentualnie dowolną pionową linią siatki kilometrowej;
- obracać mapę aż do momentu pokrycia się igły magnetycznej z kierunkiem północnym oznaczonym na busoli lub z podaną na mapie wartością zboczenia (uchylenia) magnetycznego.

Zboczenia (uchylenia) magnetycznego nie uwzględnia się, jeśli jego wartość jest mniejsza od $\pm 3^\circ$. Działając na pojazdach (wozie bojowym lub samochodzie) należy pamiętać, by orientować mapę co najmniej 25 metrów od pojazdu.

2. geometrycznie:

- wybrać proste linie terenowe (prosty odcinek drogi, trasy kolejowej, kanału, linie energetyczne itp.), charakterystyczne przedmioty terenowe, które znajdują się na mapie i widoczne są z miejsca stania;
- zgrać znak liniowy na mapie z przebiegiem linii w terenie (położenie przedmiotów na mapie musi więc być zgodne z ich położeniem w terenie);
- przy orientowaniu mapy za pomocą punktów terenowych należy przyłożyć linijkę na mapie do prostej, czyli miejsce stania – przedmiot i dokonać celowania w dany przedmiot.

Rys. 20. Orientowanie mapy za pomocą punktów terenowych

Źródło: *Topografia Wojskowa...*

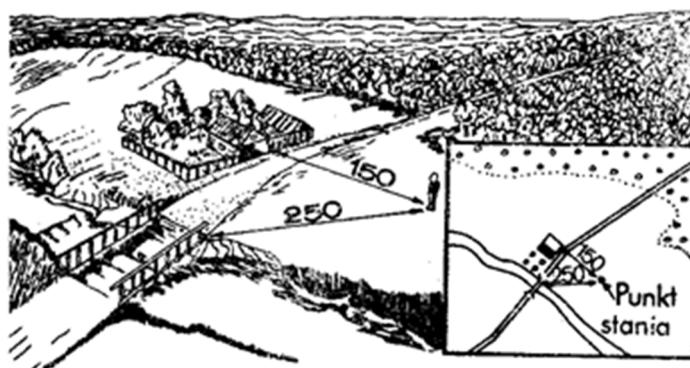
Z reguły orientacja geometryczna mapy jest znacznie bardziej dokładna niż orientacja magnetyczna. Z zasady im dłuższy odcinek prostej linii w terenie, tym dokładniejsza będzie orientacja mapy.

3.4.2. Określenie miejsca swojego stania

Określenie własnego położenia na mapie polega na odnalezieniu punktu, na którym znajdujemy się w terenie. Miejsce stania na mapie określamy następującymi sposobami:

1. Na podstawie pobliskich przedmiotów terenowych:
  - zorientować mapę;
  - odnaleźć w pobliżu dwa ewentualnie trzy charakterystyczne przedmioty terenowe znajdujące się na mapie;
  - biorąc pod uwagę kierunki i odległości od tych przedmiotów, określić w stosunku do nich swoje położenie.

Jeśli znajdujesz się przy charakterystycznym przedmiocie terenowym na mapie, np. skrzyżowanie dróg, most, kościół, jeziorko itp. to odszukaj ten przedmiot na mapie i on określi Twoje miejsce stania.

Rys. 21. Określanie położenia na mapie na podstawie pobliskich przedmiotów terenowych

Źródło: *Topografia Wojskowa...*

2. Na podstawie rzeźby terenu

Sposób ten stosuje się, gdy na danym obszarze występują charakterystyczne formy rzeźby terenu np. góra, wzgórze, fałda terenowa, szczyt góry, dolina, dół, wąwóz, urwisko itp. Obserwujemy w terenie i rozpoznajemy na mapie dane formy terenu, następnie określamy w stosunku do nich swoje miejsce stania.

Rys. 22. Określenie położenia na mapie na podstawie rzeźby terenu

Źródło: *Topografia Wojskowa...*

3. Za pomocą pomiaru

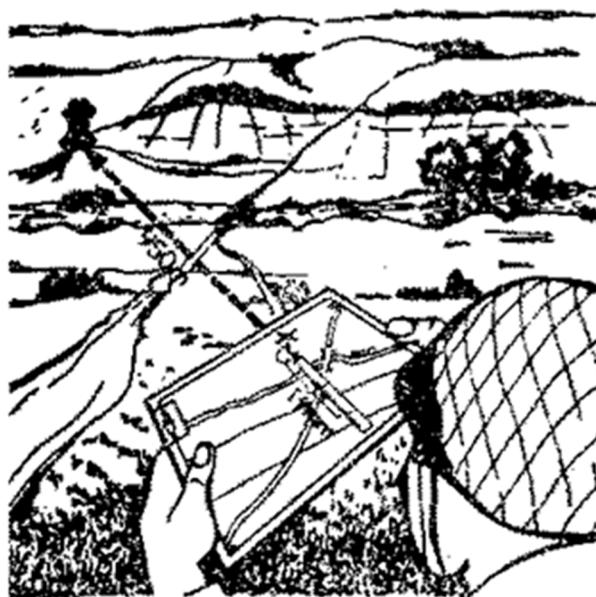
Pomiary dokonujemy podczas marszu przebiegającego po drogach. Przebytą odległość mierzy się od charakterystycznych przedmiotów terenowych znajdujących się na mapie. Jeżeli wykonujemy marsz na pojazdach, to odległość określamy wg wskazań licznika kilometrowego pojazdu, zaś podczas marszu pieszego odległość określamy za pomocą czasu marszu (średnie tempo marszu pieszego przyjmowane jest na poziomie 5–6 km/h) lub par kroków.

Sposób ten stosowany jest w trudnych warunkach terenowych i atmosferycznych (ograniczona widoczność).

4. Za pomocą celowania i pomiaru odległości

Sposób ten stosuje się wówczas, gdy w terenie znajduje się tylko jeden charakterystyczny punkt terenowy, wg którego możemy (w miarę precyzyjnie) określić swoje położenie na mapie.

Wówczas, do zorientowanej magnetycznie mapy przykładamy linijkę do znaku danego przedmiotu terenowego, a następnie celujemy w przedmiot w terenie i wykreślamy na mapie tzw. linię celowania. Po czym określamy odległość od miejsca celowania do przedmiotu terenowego i odkładamy ją w skali mapy, od znaku na mapie wzduż całej wykreślonej linii celowania w kierunku własnego położenia. Odłożona odległość na linii celowania dokładni wyznaczy miejsce naszego stania.

Rys. 23. Określanie położenia na mapie za pomocą celowania i pomiaru odległości

Źródło: *Topografia Wojskowa...*

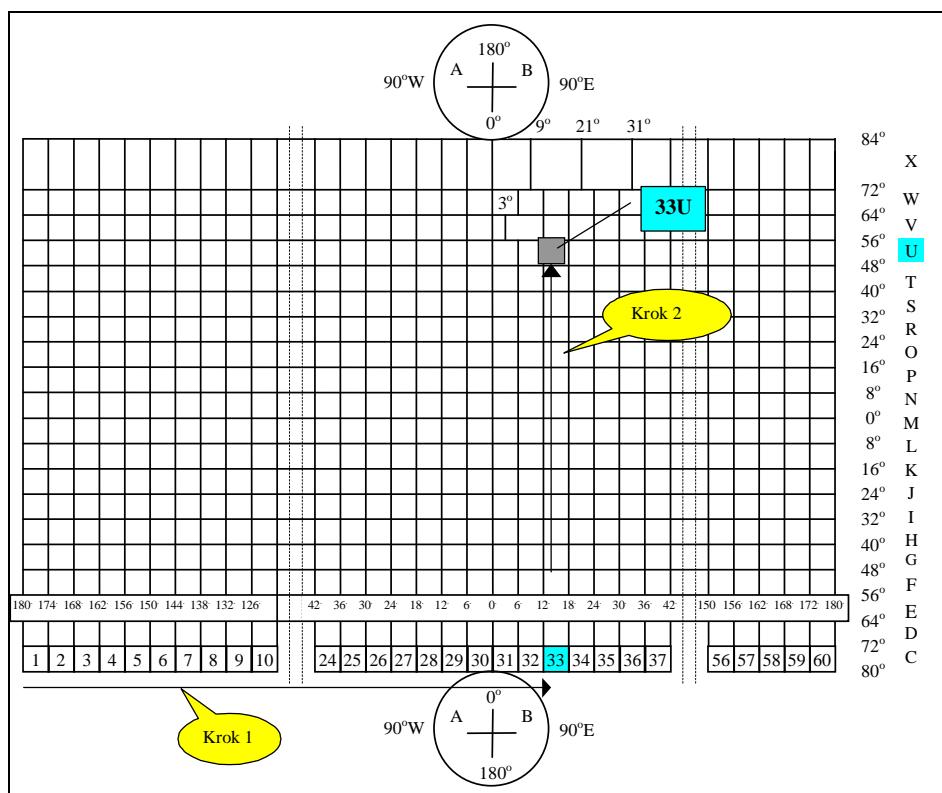
5. Za pomocą wcięć

Wcięć dokonujemy bezpośrednio na mapie ewentualnie przez pomiar azymutów do przedmiotów terenowych, a następnie wykreślenie ich kierunków na mapie. Punkt przecięcia wykreślonych linii na mapie wyznacza miejsce, z którego dokonano celowania.

3.4.3. Określanie współrzędnych na mapach topograficznych

Według standardów NATO współrzędne prostokątne płaskie w systemie meldunkowym UTM określane są zgodnie z zasadą „W PRAWO I W GÓRE”. W tej kolejności w siatce meldunkowej UTM opisuje się:

- pole strefowe, np.: 33U, gdzie 33 to numer strefy 6 stopniowej, a U to oznaczenie 8-stopniowego pasa;
- kwadrat stukilometrowy, np.: WU, gdzie W oznacza numer słupa stukilometrowego (w prawo), zaś U to oznaczenie pasa stukilometrowego (w górę).

Rys. 24. Siatka pól strefowych

Źródło: opracowanie własne na bazie J. Kręcikij, *Ustalenia standaryzacyjne Sojuszu Północnoatlantycznego w wybranych obszarach dowodzenia*, AON, Warszawa 2001.

Również w tej samej kolejności określa się i opisuje współrzędne prostokątne proste UTM punktu, wyznaczone w oczku siatki kilometrowej, np.: 076101, z dokładnością do 100 metrów według kolejności:

- E (easting) w prawo, w kierunku wschodnim, od lewego boku kwadratu na linii 07 km w odległości 600 m (076);
- N (northing) w góre, w kierunku północnym, od dolnego boku kwadratu na linii 10 km w odległości 100 m (101);

Tak więc, łączny zapis współrzędnych prostokątnych punktu w systemie meldunkowym UTM ma postać literowo-cyfrową.

Rys. 25. Praktyczne określenie położenia obiektów w terenie

Źródło: opracowanie własne na bazie J. Kręcikij, *Ustalenia standaryzacyjne Sojuszu Północnoatlantyckiego...*

Dokładność określania współrzędnych prostokątnych zależy od ilości cyfr (i jest ona zawsze parzysta) po literowym oznaczeniu stukilometrowego kwadratu, np.:

- cztery cyfry, np. 0710 dokładność 1000 metrów;
- sześć cyfr, np. 076101 dokładność 100 metrów;
- osiem cyfr, np. 07641017 dokładność 10 metrów;
- dziesięć cyfr, np. 0764210176 dokładność 1 metr.

Norma obronna zgodna ze Stanagiem³⁴ 2029 preczytuje, że na szczeblach taktycznych określamy współrzędne prostokątne w systemie meldunkowym UTM z dokładnością do 100 m, np.: WU076101.

Jeśli wymaga tego potrzeba np. działania na tzw. styku kart, dopuszcza się, aby oznaczenie pola strefowego poprzedzało współrzędne np. 33UWU076101.

³⁴ STANAG to skrót NATO oznaczający *Standardization Agreement*, czyli Umowę Standaryzacyjną, która określa procesy, procedury, pojęcia, wdrożenia i warunki dla wspólnych wojskowych lub technicznych procedur oraz wyposażenia krajów członkowskich. Każdy członek NATO zobowiązany jest ratyfikować STANAG i wprowadzić go w swojej armii. Celem STANG-u jest zapewnienie wspólnych operacyjnych i administracyjnych procedur oraz logistyki, tak by obecna i przyszła armia jednego państwa zrzeszonego mogła w pełni korzystać z zasobów i wsparcia armii innego państwa paktu. Umowy STANAG tworzą też podstawę technicznej zgodności systemów komunikacyjnych i informacyjnych (CIS) oraz niezbędnych dla NATO wspólnie operacji.

Rozdział 4.

Teoria i zasady strzelania

Teorii i praktyki strzelania nie można zrozumieć bez zrozumienia pojęcia balistyki. Balistyka (z gr. βάλλειν (ballein) – rzut), to nauka o ruchu pocisków, będąca podstawą przy projektowaniu broni, amunicji i pocisków³⁵. Początków balistyki należy szukać już w średniowieczu, gdyż jest to nauka o miotaniu i ruchu pocisków oraz rakiet. Doskonalona i rozwijana przez wieki przybrała ostatecznie kształt współczesny. W zależności od sił (czynników) działających na pocisk dzielimy balistykę na wewnętrzną i zewnętrzną.

Balistyka wewnętrzna – zajmuje się ruchem pocisku w przewodzie lufy pod działaniem gazów prochowych powstających podczas gwałtownego spalania ładunku prochowego i innych zjawisk wpływających dodatnio lub ujemnie na jego ruch. Zadaniem balistyki jest również rozwiązywanie problematyki osiągnięcia jak największej prędkości pocisków (określonego ciężaru i kalibru), bez przekroczenia dopuszczalnej (krytycznej) granicy ciśnienia gazów w przewodzie lufy.

Balistyka zewnętrzna – rozpatruje ruch pocisku po opuszczeniu przewodu lufy po ustaniu działania gazów prochowych. Zadaniem balistyki zewnętrznej jest określenie wielkości kąta podniesienia lufy i prędkości początkowej, z jaką pocisk powinien być wystrzelony, jego ciężaru i kształtu, aby osiągnął zakładaną odległość (zasięg) lub trafił w cel. W balistyce zewnętrznej wyróżnia się jeszcze balistykę celu i balistykę pośrednią.

Balistyka pośrednia – bada ruch pocisku w pewnej odległości po opuszczeniu lufy (przyjmuje się dla broni strzeleckiej 5–50 cm), gdy wylatujące z lufy gazy wywierają jeszcze pewien wpływ na pocisk nadając mu stosunkowo niewielkie dodatkowe przyspieszenie.

Balistyka celu – bada ruch pocisku w strefie celu (obiektu lub przeszkodej), co jest szczególnie ważne przy obliczeniach wytrzymałości celu.

Tak więc, balistyka w szerszym ujęciu jest nauką badającą ruch pocisku, a co za tym idzie – znajduje ona zastosowanie w teorii strzału. Ruch pocisku broni strzeleckiej dzielimy na dwa etapy:

- 1) ruch pocisku w przewodzie lufy pod wpływem działania gazów prochowych powstały podczas palenia się ładunku prochowego;
- 2) ruch pocisku w powietrzu, od chwili opuszczenia przewodu lufy do spotkania z celem.

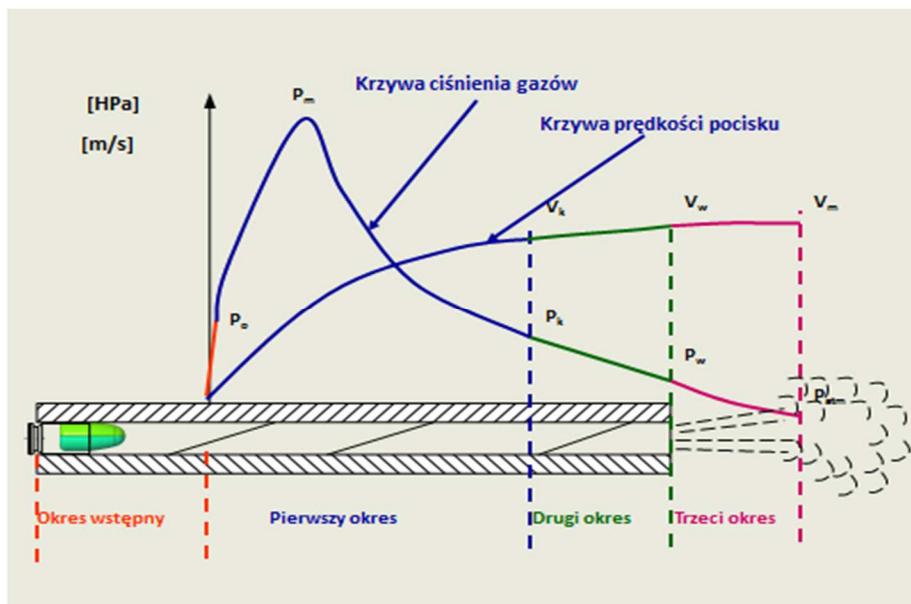
---

³⁵ <https://sjp.pl/balistyka> (dostęp: 22.03.2018 r.).

4.1. Zjawisko strzału

Strzałem nazywamy zjawisko wyrzucenia pocisku z przewodu lufy spowodowane ciśnieniem gazów (w broni palnej powstających podczas spalania się ładunku prochowego). Ładunek prochowy spalając się w bardzo ograniczonej powierzchni przekształca się w gazy prochowe o bardzo wysokim ciśnieniu i wysokiej temperaturze. Po osiągnięciu stosownej wielkości ciśnienia, pocisk pokonując opory tarcia rozpoczyna ruch ze wzrastającą prędkością. Po wylocie z przewodu lufy, pocisk porusza się tylko siłą inercji, a jego prędkość spada wraz z zwiększającym się zasięgiem. Zjawisko strzału charakteryzuje się:

- bardzo dużym ciśnieniem (2–3 tys. atmosfer i więcej);
- wysoką temperaturą gazów prochowych (2500°C – 3500°C);
- bardzo krótkim okresem zjawiska (0,001–0,06 sekundy);
- szybko zmieniającą się objętością gazów prochowych.

Rys. 26. Fazy strzału w funkcji ciśnienia i prędkości pocisku w przewodzie lufy

Źródło: Teoria strzału, MON, Szt. Gen. 348/70 Warszawa 1970.

Mając na uwadze powyższe informacje, można określić, w jaki przebieg ma zjawisko strzału w broni strzeleckiej. Uwzględniając różnice konstrukcyjne różnych typów broni strzeleckiej w celu oddania (spowodowania) strzału należy:

- wprowadzić do komory nabojowej nabój;
- zaryglować przewód lufy zamkiem;
- nacisnąć na język spustowy.

Naciśnięcie języka spustowego uruchamia mechanizm uderzeniowo-spustowy, wskutek czego iglica grotem zbiła spłonkę naboju inicjując proces spalania ładunku prochowego. Pod wpływem uderzenia (impulsu zewnętrznego) spłonka zapala się, a jej płomień przez (zwykle dwa) otwory zapałowe przenika do wewnątrz łuski, gdzie dochodzi do ładunku prochowego inicjując proces zapalania wszystkich ziaren prochu. Ładunek prochowy zapala się jednocześnie, generując dużą ilość sprężonych gazów prochowych. W trakcie spalania się ładunku prochowego ilość gazów wzrasta, a tym samym zwiększa się ciśnienie. Gazy rozprężając się (cisną) na wszystkie strony (łuski) komory nabojowej z jednakową siłą. Chcąc znaleźć ujście wywierają równomierne ciśnienie na ścianki i dno łuski oraz na dno pocisku.

Ciśnienie gazów działających także na dno łuski powoduje wcisnięcie dna w czółko zamka. Pod wpływem ciśnienia działającego na ścianki łuski następuje ścisłe przyleganie ich do ścianek komory nabojowej, zapobiegające przedostawaniu się gazów do tyłu. Gazy prochowe rozprzestrzeniają się równomiernie we wszystkie strony poszukując najmniejszego oporu. Broń konstrukcyjnie jest tak zbudowana, że najmniejszy opór skierowany jest na dno pocisku. Rozpoczyna to proces wprowadzania pocisku w ruch. Pocisk pod działaniem ciśnienia gazów prochowych porusza się w przewodzie lufy coraz przedzej, osiągając swoją maksymalną prędkość na przestrzeni kilkunastu centymetrów od wylotu lufy. Wskutek ciśnienia pocisk rozpoczyna ruch do przodu, wrzyna się w gwinty, otrzymując ruch wirowy oraz zostaje wyrzucony z przewodu lufy w określonym kierunku. Poruszając się następnie pod wpływem inercji i napotykając opór powietrza, rozpoczyna proces powolnego zatraczania otrzymanej prędkości w miarę upływu czasu lotu. Biorąc pod uwagę wielkość prędkości lotu pocisku, przyjęto oznaczać ją na niektórych odległościach jego lotu. Zwykle wskazuje się, że wielkość parametrów lotu pocisku przy jego wylocie z przewodu lufy determinuje dalsze parametry. Prędkość początkowa pocisku zależy od:

- długości przewodu lufy;
- ciężaru pocisku (czym pocisk cięższy, tym prędkość mniejsza);
- ciężaru ładunku prochowego i prędkości jego palenia się.

Prędkość początkowa jest jedną z ważniejszych właściwości broni, gdyż to od niej zależy celność, zdolność przebijania i rażenia oraz płaskość toru lotu pocisku, a tym samym donośność.

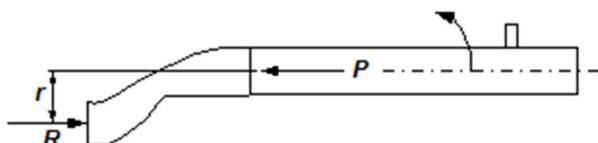
4.1.1. Podrzut i odrzut broni

Nieodłącznym elementem proces strzału jest zjawisko odrzutu broni. Ruch broni w tył spowodowany jest działaniem gazów prochowych na dno łuski i zamek. Odrzut broni wpływa na celność strzelania, nie mówiąc już o tym, że jest on jedną z głównych przyczyn powodujących tzw. „zrywanie spustu” przez strzelających. Odrzut w czasie strzału powoduje znaczne przemieszczenie broni (lufy) w stosunku do pierwotnego położenia, które nadano jej w czasie celowania. Zjawisko odrzutu broni można zmniejszyć poprzez:

- właściwe ułożenie broni w ręku (przy broni krótkiej - pistolet);
- ułożenie broni w dołku strzeleckim (przy broni długiej – Glauberyt, strzelba powtarzalna);
- płynne ściąganie języka spustowego;
- oddanie każdego strzału na tzw. półwydechu.

Podrzucanie części wylotowej broni w górę podczas strzału spowodowane działaniem dwóch sił:

- siły odrzutu broni;
- siły przeciwdziałania temu odrzutowi przez strzelca.

gdzie: P – siła odrzutu,

R – reakcja opory (ramię strzelca),

r – ramię siły P .

Rys. 27. Podrzut broni

Źródło: Teoria strzału...

Siła ciśnienia wylatujących gazów prochowych opuszczających przewód lufy powoduje odrzut. Działa on wzdłuż osi przewodu lufy w kierunku odwrotnym do toru ruchu pocisku. Odrzut broni jest przyjmowany przez ramię strzelca (strzelba, karabin, pistolet maszynowy) lub usztywnioną rękę (pistolet, rewolwer) w punkcie położonym niżej osi przewodu lufy.

Przeciwdziałanie ramienia lub usztywnionej ręki jest reakcją, działającą w przeciwnym kierunku do odrzutu z siłą równą sile odrzutu. Powstała wtedy para sił powoduje w czasie strzału podrzut broni do góry (części wylotowej lufy). Moment podrzutu zmniejsza odrzut broni odczuwalny przez strzelca. Podrzut lufy w górę zaczyna się już, gdy pocisk znajduje się w przewodzie lufy. A więc oś przewodu lufy w momencie strzału przemieszcza się o pewien kąt. Kąt powstały między kierunkiem osi przewodu lufy przed strzałem i w momencie strzału nazywamy kątem wylotu.

Kąt wylotu – to wielkość zmienna zależna w dużym stopniu od umiejętności strzelającego. Jeżeli strzelający w czasie strzelania mocno trzyma broń, kąt wylotu będzie stosunkowo mały. Nasuwa to wniosek, że broń podczas zjawiska strzału pod działaniem odrzutu (i reakcji ramienia tzw. usztywnionej ręki) nie tylko cofa się, ale również zostaje podrzucona częścią wylotową w górę.

4.1.2. Balistyka zewnętrzna

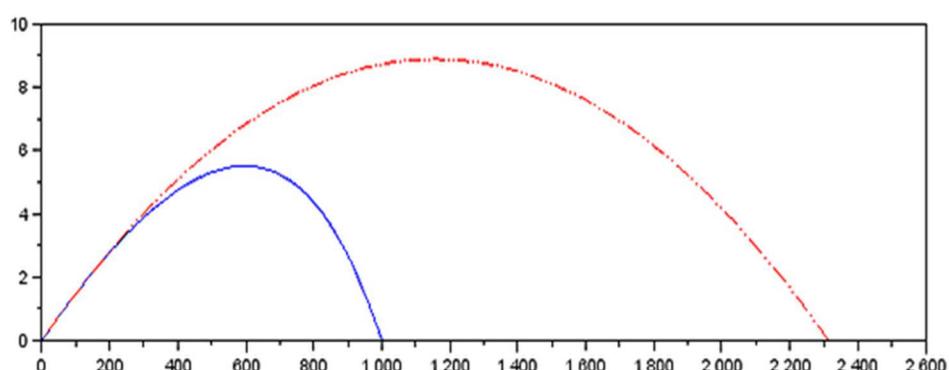
Balistykę zewnętrzną możemy zobrazować jako linię krzywą zakreśloną w powietrzu środkiem ciężkości poruszającego się pocisku. Pocisk otrzymując podczas wylotu z przewodu lufy znaczną prędkość początkową, porusza się siłą bezwładności zachowując wielkość i kierunek tej prędkości. Jeżeliby na poruszający się pocisk nie działała siła ciężkości i siła oporu powietrza (np. w próżni), pocisk poruszałby się po linii prostej w nieskończoność z jednostajną prędkością nadaną mu w trakcie wylotu z lufy.

4.1.3. Lot pocisku w próżni

To podstawowy model toru lotu pocisku. Jedyny wpływ na pocisk to jego prędkość początkowa, kąt rzutu i siła grawitacji. Wszystkie pozostałe czynniki takie jak:

- kształt pocisku (jego kaliber, współczynnik balistyczny, długość, względnie denne lub czołowe, pierścienie prowadzące etc.);
- ruch obrotowy;
- masa;

– atmosfera (opory powietrza, momenty wywracające, derywacja, wiatr) nie mają żadnego wpływu na tor lotu pocisku. Brak atmosfery (powietrza) sprawia, że ich oddziaływanie na kształt toru lotu pocisku nie jest uwzględnianie.

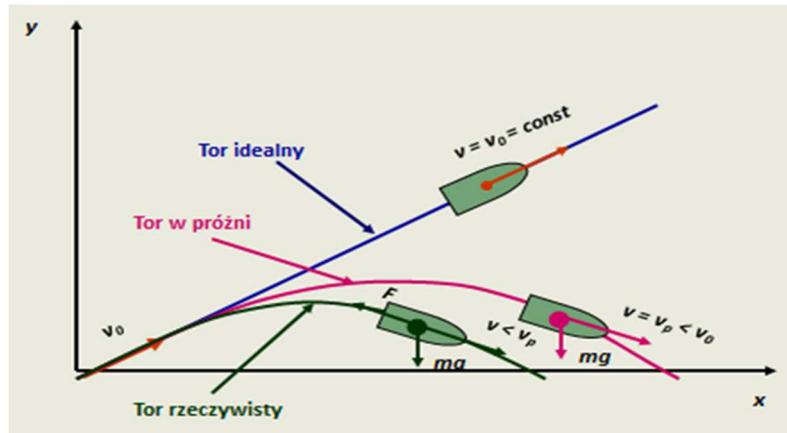

Rys. 28. Porównanie trajektorii w powietrzu i w próżni
 Źródło: Teoria strzału...

Podstawowe cechy lotu w próżni są następujące:

- trajektoria jest parabolą;
- największa wysokość toru lotu pocisku znajduje się w połowie dystansu, jaki pocisk pokona do upadku;
- kąt wystrzału (rzutu) i upadku są identyczne;
- prędkość początkowa i prędkość uderzenia są identyczne;

- największą doność osiąga się przy kącie rzutu 45° ;
- prędkość pozioma jest stała (nie zmniejsza się na całym torze lotu pocisku);
- czas wznoszenia i opadania są identyczne;
- wypadkowa prędkość minimalna osiągana jest na wierzchołkowej.

Rys. 29. Tor lotu pocisku i jego wybrane elementy

Źródło: Teoria strzału...

Jednakże na pocisk poruszający się w warunkach ziemskich działają siły, które znaczco wpływają na zmianę prędkości i kierunku jego lotu. Tymi siłami są głównie siła ciężkości i siła oporu powietrza.

Głównym celem balistyki zewnętrznej jest badanie toru lotu pocisku będącego pod działaniem tych dwóch sił. Wskutek działania sił zewnętrznych pocisk traci prędkość lotu i zmienia kierunek, zakreślając w powietrzu linię krzywą przechodzącą poniżej przedłużonej osi przewodu lufy zwaną torem lotu pocisku. Wielkość siły oporu powietrza zależy od:

- kształtu pocisku i jego kalibru;
- gęstości powietrza;
- prędkości pocisku³⁶.

4.1.4. Elementy toru lotu pocisku

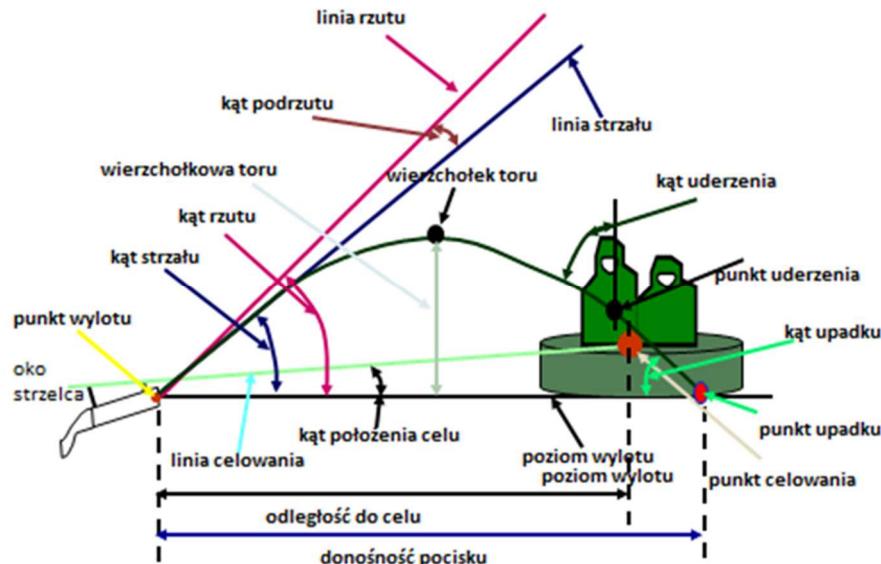
Elementy toru lotu pocisku dzielą się na elementy powstałe przed strzałem i na elementy w momencie strzału. Do elementów toru pocisku przed strzałem zaliczamy:

- punkt wylotu i poziom wylotu;
- linię strzału i płaszczyznę strzału;

---

³⁶ A. Ciepliński, R. Woźniak, *Encyklopedia współczesnej broni palnej*, Warszawa 1994, s. 47.

- kąt podniesienia;
- linię celowania i punkt celowania;
- kąt celowania i kąt położenia celu³⁷.

Rys. 30. Elementy toru pocisku

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Teoria strzału...*

Generalizując, powiększenie kąta podniesienia zasadniczo wpływa na tor lotu pocisku i powoduje zwiększenie wysokości wierzchołkowej toru lotu pocisku, a tym samym poziomej odległości lotu pocisku. Oczywiście ma to miejsce tylko do określonej granicy. Przekroczenie tej granicy automatycznie powodować będzie wzrost wysokości wierzchołkowej, ale równocześnie zmniejszać się będzie odległość pozioma, a co za tym idzie – doność. Im bardziej płaski jest tor lotu pocisku, tym na większym odcinku cel może być rażony przy tym samym nastawieniu celownika.

Do elementów toru pocisku w momencie strzału zaliczamy:

- linię rzutu, kąt rzutu i wylotu;
- tor pocisku (część wznosząca, wierzchołek i część opadająca);

³⁷ Punkt wylotu to środek wylotu lufy. Poziom wylotu to płaszczyzna pozioma przechodząca centralnie przez punkt wylotu. Linia strzału to prostą będącą przedłużeniem osi przewodu lufy. Płaszczyzna strzału to płaszczyzna pionowa przechodząca przez linię strzału. Natomiast kąt podniesienia to kąt zawarty między linią strzału a poziomem wylotu. Linia celowania to linia prosta przechodząca od oka strzelającego przez elementy przyrządów celowniczych (głównie szczerbinkę i muszkę) do punktu celowania. Punkt celowania to punkt, do którego celuje się broń. Kąt celownika kąt zawarty między linią celowania a linią strzału. Kąt położenia celu to kąt zawarty między linią celowania a poziomem wylotu.

- wysokość toru pocisku;
- punkt upadku i kąt upadku;
- odległość pozioma i celowania;
- przewyższenie toru pocisku nad linią celowania³⁸.

4.2. Zasady celowania

Celowanie to nadanie lufie broni takiego położenia w płaszczyźnie pionowej i poziomej, która zapewnia przejście toru lotu pocisku przez cel (punkt w celu). Nadanie lufie właściwego położenia w płaszczyźnie poziomej nazywamy celowaniem poziomym, a w płaszczyźnie pionowej to celowanie pionowe.

Pionowe i poziome celowanie może odbyć się jednocześnie lub kolejno. Celowanie oraz nadanie lufie wymaganego kąta odbywa się za pomocą przyrządów celowniczych (mechanicznych lub optycznych). Wycelować, czyli naprowadzić zgrane przyrządy celownicze (właściwie ustawione muszka i szczerbinka) na punkt celowania.

Sposób celowania mechanicznymi przyrządami celowniczymi, a także skutki wynikające z błędного celowania przedstawione są na rys. 31.

Celność strzelania uzależniona jest od wielu czynników, między innymi od właściwego nastawia celownika odpowiadającego rzeczywistej odległości do celu.

Strzał, w którym wierzchołek toru lotu pocisku nie przewyższa wysokości celu na całej odległości celowania, nazywa się strzałem bezwzględnym.

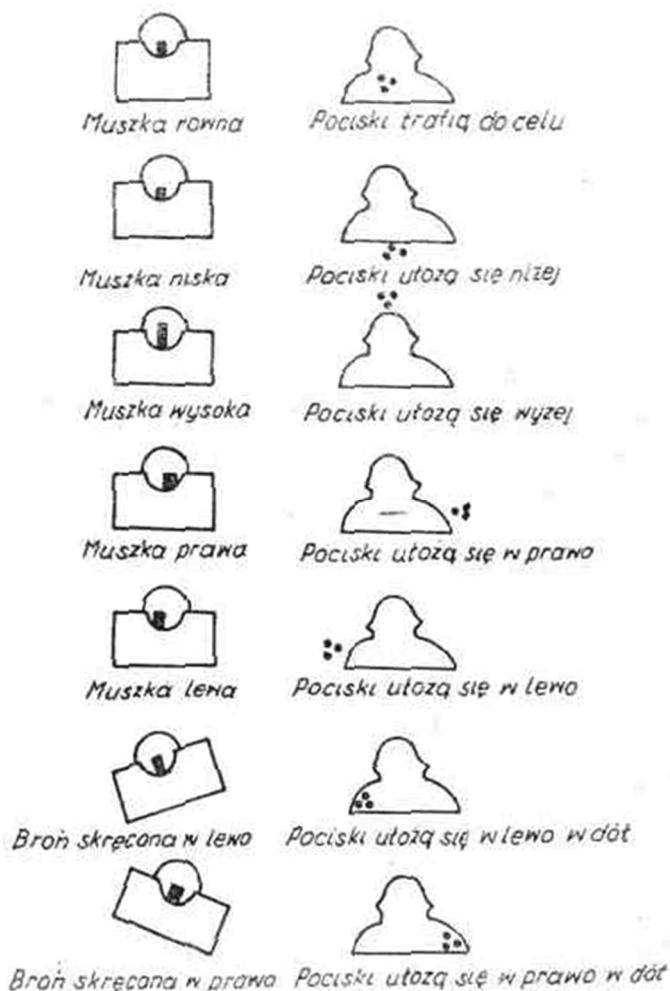
W granicach strzału bezwzględnego cele mogą być rażone bez konieczności zmiany nastawy celownika, przy czym punkt celowania w pionie powinien być na dolnym skraju celu.

Odległość strzału bezwzględnego zależy od wysokości celu oraz płaskości toru pocisku. Im wyższy jest cel i bardziej płaski tor pocisku, tym większa jest odległość strzału bezwzględnego.

---

³⁸ Linia rzutu to chwilowe położenie osi przewodu lufy (w momencie wylotu pocisku) zaistniałe w wyniku ruchu broni pod wpływem działających na nią sił po strzale (podrzut). Z reguły nie pokrywa się ona z linią strzału. Kąt rzutu to kąt zawarty między poziomem wylotu a linią rzutu (jest to suma dwóch kątów: kąta podniesienia i kąta wylotu). Kąt wylotu to kąt zawarty między linią strzału, a linią rzutu. Tor pocisku to linia krzywa zakreślona w powietrzu środkiem ciężkości poruszającego się pocisku (składa się z części wznoszącej, wierzchołka i części opadającej). Wznosząca część toru to część toru od wierzchołka toru do jego punktu początkowego. Wierzchołek toru to najwyższy punkt toru. Opadająca część toru to część toru od wierzchołka toru do punktu upadku lub uderzenia. Punkt upadku to punkt przecięcia toru lotu pocisku z poziomem toru wylotu (określa największą doność). Kąt upadku to kąt zawarty między poziomem wylotu pocisku a styczną do toru lotu w punkcie upadku. Odległość strzału to odległość od punktu wylotu pocisku do punktu spotkania pocisku z celem (upadku). Odległość celowania to odległość od broni (przyrządów celowniczych) do celu w linii prostej.

Znajomość odległości strzału bezwzględnego spełnia bardzo ważną rolę podczas walki, a żołnierz musi umiejętnie dobierać właściwy celownik w zależności od odległości do celu i jego wysokości.

Rys. 31. Zasady celowania i skutki błędów celowania

Źródło: *Teoria strzału...*

4.3. Strzelania z broni strzeleckiej

Żołnierz winien umieć prowadzić celny ogień w każdej postawie, w każdym terenie i w każdych warunkach meteorologicznych. Stosownie do swoich indywidualnych możliwości musi nabyć wprawy w przyjmowaniu optymalnej postaw do strzelania. Musi ona uwzględniać prawidłowe i jednakowe ułożenie

kolby w tzw. dołku strzeleckim oraz najwygodniejszy układ tułowia, rąk i nóg. Postawa będzie wtedy poprawna, gdy umożliwi strzelającemu prowadzenie celnego ognia z wykorzystaniem ukrycia oraz zamaskowanego stanowiska ognionego.

Zasady strzelania z broni strzeleckiej:

- do celów nieruchomych, pojedynczych i odkrytych strzela się ogniem pojedynczym, krótkimi bądź długimi seriami zachowując zasadę, że im cel jest ważniejszy i większa odległość, tym serie powinny być dłuższe;
- cel grupowy z zasady ostrzeliwuje się seriami, przenosząc kolejno ogień z jednego celu na cel drugi;
- cel szeroki słabo widoczny lub cele zamaskowane ostrzeliwuje się długimi seriami, przenosząc ogień z jednego skraju celu na drugi;
- do atakującej siły żywej na odległość 100 m i bliżej strzela się długimi seriami i ogniem poszerzanym (prędkość poszerzania około 1 m/s).

W zależności od sposobu strzelania wyróżnia się następujące rodzaje ognia:

- punktowy – prowadzony przy zaryglowanych (w przypadku trójnogu) mechanizmach (kierunkowym i podniesieniowym) do celów pojedynczych;
- poszerzany – prowadzony do celów szerokich przy odryglowanym mechanizmie kierunkowym. Wówczas karabin maszynowy naprowadza się na jedno ze skrzydeł celu i przesuwa z taką prędkością, aby na każdy metr celu przypadły nie mniej niż dwa pociski;
- pogłębiany – prowadzony do celów głębokich przy odryglowanym mechanizmie podniesieniowym. Karabin maszynowy naprowadza się na bliższy skraj celu i po otwarciu ognia przesuwa w głąb celu z prędkością jednej podziałki celownika na sekundę;
- posiewany – prowadzony jest do celów szerokich i głębokich, rozmieszczonych na określonej powierzchni. Stosuje się go także do celów dobrze zamaskowanych, przy zaryglowanych mechanizmach (kierunkowym i podniesieniowym).

Na celność ognia ma korzystny wpływ:

- swobodne ułożenie ciała, bez zbytecznego naprężania mięśni;
- umiejętne wykorzystanie podpórki;
- ograniczenie do minimum ruchu ciała w momencie celowania, co można osiągnąć w wyniku oparcia tułowia i rąk o nieruchomą przedmiot.

Optymalna postawa strzelecka powinna umożliwiać prowadzenie celnego ognia w pozycji nieruchomej przez dłuższy czas bez zmęczenia. Dlatego przed strzelaniem należy przyjąć stabilną postawę, która pozwoli zachowywać jednakołe położenie ciała i broni w czasie strzelania. Aby to osiągnąć w czasie szkolenia, należy dążyć do wypracowania tzw. „pamięci mięśniowej”, która pozwoli na podświadomy przyjmowanie najlepszej pozycji do strzelania.

Najdogodniejsza postawa strzelecka powinna spełniać następujące kryteria:

- zapewniać jak najlepszą statyczność;
- umożliwiać kierowanie broni do celu bez zbędnego naprężania mięśni;
- zapewniać dogodne oddawanie strzałów.

Aby sprawdzić, czy prawidłowo została przyjęta postawa przeprowadza się następujący test. Po przyjęciu – w naszym przeświadczenie – prawidłowej postawy strzeleckiej i ujęciu broni należy:

- zamknąć oczy;
- oprzeć policzek o kolbę;
- dokładnie sprawdzić, czy wszystkie czynności zostały wykonane poprawnie;
- otworzyć prawe oko i obserwując przez przyrządy celownicze sprawdzić, w którym miejscu tarczy znajduje się muszka i szczerbinka.

Podczas próby istotne jest, aby przyrządy nie odchyliły się zbytnio w bok od celu, natomiast nie jest istotne, czy przyrządy celownicze znajdują się nad lub pod celem. Jeżeli stwierdzi się, że linia celowania jest znacznie odchylona od pionowej linii środka tarczy, to należy poprawić układ całej postawy i powtórzyć test.

W postawie leżącej przesunięcie linii celowania można dokonać nieznacznie (lejko) przemieszczając całe ciało w prawo bądź w lewo, jednak nie poruszając z miejsca lewego łokcia.

W postawie klęczącej, w przypadku małego odchylenia linii celowania należy przesunąć lewą nogę, a w razie konieczności również prawą nogę.

W postawie stojącej zmiany kierunku linii celowania dokonuje się nieznacznie przesuwając lewą nogę; znaczone przesunięcie lewej nogi powoduje konieczność odpowiedniego przestawienia również prawej nogi.

Przyjęcie właściwej postawy strzeleckiej, która nie powoduje napinania mięśni i skręcania tułowia umożliwia oddawanie celnych strzałów i jest niezbędnym warunkiem do składania się do strzału.

Rozdział 5.

Podstawowe wyposażenie pododdziałów

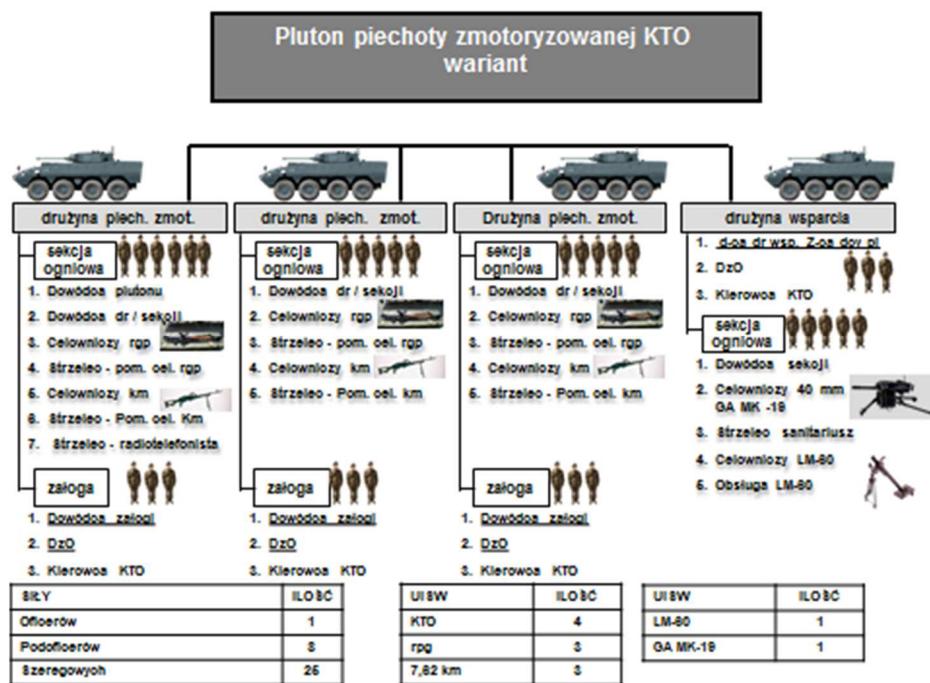

Wprowadzenie do polskiej armii nowego wozu bojowego – KTO Rosomak – doprowadziło do sytuacji, w której pilnie zaczęto zastanawiać się nad nową strukturą plutonu zbudowaną wokół nowego transportera. Wstępnie zaadaptowana struktura znana jako pluton na BWP-1 szybko okazała się nieodpowiednia. Wykazały to głównie doświadczenia z poligonów oraz z operacji pokojowych w Afganistanie i Czadzie. Obecnie pluton zmotoryzowany posiada już nie trzy (jak pluton zmechanizowany), ale cztery wozy bojowe. Obok standardowych trzech drużyn zmotoryzowanych wprowadzono drużynę wsparcia. Z całą pewnością jest to dobra koncepcja, jednak wciąż pozostaje wiele jest do zrobienia. Niektóre z testowanych modeli należy uznać za niepraktyczne. Przykładem takiego modelu plutonu jest wprowadzenie na uzbrojenie drużyny wsparcia 40 mm granatnika automatycznego (pierwotnie były to amerykańskie granatniki Mk-19) na trójnogu. O ile w trakcie prowadzenia obrony walory tej broni są niezbywalne, to w trakcie aktywnych działań zaczepnych jego waga oraz „nieporęczność” są istotnym mankamentem. Rozwiązaniem wydaje się być jedynie wersja mobilna.

Inną istotną zmianą jest oddzielenie funkcji dowódcy wozu bojowego od dowódcy drużyny. KTO Rosomak może przewozić taką samą liczbę żołnierzy jak BWP-1 (3 osoby załogi + 8 desantu). Jednak wprowadzone rozwiązania konstrukcyjne pozwalają dowódcy znacznie szybciej desantować się ze swojego miejsca w wieży (kosz wieży połączony jest z przedziałem desantu), co niweluje potrzebę trzymania zapasowego miejsca. Ponadto dowódca plutonu oraz jego zastępca dysponując własnym wozem nie muszą już troszczyć się o miejsca w wozach innych drużyn. Efektem tych zmian konstrukcyjnych jest fakt, że, pomimo iż Rosomak standardowo posiada osiem miejsc w przedziale desantu, praktycznie używanych jest tylko sześć. Część najnowszych wozów przeznaczonych do użycia przez PKW Afganistan została pozbawiona dwu foteli najbliższych kosza wieży.

Wyposażenie drużyn wsparcia powinno kompensować słabości uzbrojenia drużyn piechoty. Drużyny zmotoryzowane posiadają jedynie uzbrojenie strzelające strzelecką (naboje karabinowe, amunicja pośrednia, amunicja pistoletowa) oraz granatnikami przeciwpancernymi. Stąd aby wzmacnić siłę rażenia plutonu zmotoryzowanego, oprócz broni pokładowej transporterów (bojowych wozów

piechoty) wyposażono drużynę wsparcia w broń która można razić cele już z odległości 1500 metrów, w tym cele zakryte. Lekki moździerz kalibru 60 mm oraz granatnik automatyczny wydają się być najlepszym wzmacnieniem siły ognia plutonu zmotoryzowanego.

Rys. 32. Wariant struktury plutonu zmotoryzowanego

Źródło: opracowanie własne.

5.1. Wyposażenie drużyny zmechanizowanej

Drużyna to najmniejszy pododdział występujący niemal we wszystkich rodzajach wojsk. Drużyna jest przeznaczona do prowadzenia walki lub zabezpieczenia działań bojowych. Drużyna składa się z dziewięciu żołnierzy, w jej skład wchodzą:

- dowódca drużyny;
  - dwuosobowa obsługa ręcznego granatnika przeciwpancernego;
  - dwuosobowa obsługa uniwersalnego karabiny maszynowego;
  - strzelca karabinka-granatnika;
  - strzelca karabinka;
  - dwuosobowej załogi wozu (kierowca i strzelec broni pokładowej).

Wóz bojowy i jego załoga stanowią integralny element drużyny. Dowódca wozu przebywa w nim cały czas. W strukturze drużyny zmechanizowanej (na bojowym wozie piechoty) dowódca drużyny jest równocześnie dowódcą wozu. Taka sytuacja sprawia, że po spieszeniu drużyny trudno jest dowodzić żołnierzami i jednocześnie kierować ogniem wozu bojowego. W strukturze drużyny zmotoryzowanej na kołowym transporterze opancerzonym spieszoną drużyną dowodzić dowódca drużyny, a wozem dowodzi poprzez dowódcę wozu – operatora broni pokładowej. Podstawowe wyposażenie drużyny zmechanizowanej (zmotoryzowanej) składa się z kilku rodzajów broni strzeleckiej umożliwiającej zarówno zwalczanie siły żywej przeciwnika jak i celów opancerzonych.

5.1.1. Karabinek

Karabinek (kbk) to broń strzelecka o takiej samej konstrukcji jak karabin (kb), lecz o krótszej lufie, mniejszym kalibrze i lżejszym łóżu. W porównaniu do karabina jest lżejszy i bardziej poręczniejszy dzięki mniejszej długości, jednak ma mniejszą siłę rażenia, donośność, mniejszą celność i większy odrzut. Karabinek szturmowy (kbs) BERYL na zunifikowany nabój kalibru 5,56 mm (standardowy nabój państw NATO) to polska konstrukcja.

Rys. 33. 5,56 mm karabinek szturmowy BERYL

5,56 mm karabinek szturmowy wz.96 BERYL jest bronią automatyczną przeznaczoną dla pododdziałów piechoty, wojsk powietrzno-desantowych oraz innych rodzajów sił zbrojnych. Jest to broń sprawdzona w warunkach poligonalnych oraz bojowych, niezawodna, celna, trwała, odporna na wpływ warunków środowiska. Karabinek strzela ogniem pojedynczym, seriami po trzy strzały lub ogniem ciągłym. Dostosowany jest do wystrzeliwania przy użyciu zwykłej amunicji granatów nasadkowych, co umożliwia zwalczanie lekko opancerzonych pojazdów lub piechoty na dystansie do 150 m. Kolba karabinka jest składana, przyrządy celownicze otwarte typu szczerbinowego. Możliwe jest wyposażenie

karabiniu w optyczne przyrządy celownicze, a także w podwieszany 40 mm granatnik PALLAD. Podstawowe dane techniczne karabinka to:

- nabój (kaliber, typ): 5,56 x 45 mm SS109 lub M193;
  - prędkość wyłotowa pocisku SS109-920 m/s, M193-940 m/s;
  - szybkostrzelność: 700 strz./min;
  - taktyczny zasięg rażenia: 600 m;
  - nastawa celownika: 100–1000 m;
  - pojemność magazynka: 30 naboi;
  - długość z kolbą rozłożoną z kolbą: 943 cm;
  - długość z kolbą złożoną: 742 mm;
  - długość lufy: 457 mm;
  - długość linii celowniczej: 372 mm;
  - masa karabinka bez magazynka: 3350 g;
  - masa magazynka z załadowaną amunicją (30 szt.): 554 g.
- Wyposażenie dodatkowe (opcja):
- celownik noktowizyjny PCS-6;
  - celownik kolimatorowy CK-3;
  - lunetka celownicza LKA-4;
  - lunetka celownicza z laserowym wskaźnikiem celu CWL-1.

5.1.2. Pistolet maszynowy

Pistolet maszynowy to indywidualna broń strzelecka, zasilana amunicją pistoletową. To broń samoczynna (rzadziej samoczynno-samopowtarzalna) przeznaczona do zwalczania siły żywej na odległości maksymalnie do 200 m. Szczególnie przydatna do walki na małej odległości takich jak walka w terenie zurbanizowanym, w schronach i rowach strzeleckich, do walk partyzanckich i dywersyjnych itp. Działanie pistoletów maszynowych najczęściej oparte jest na zasadzie odrzutu swobodnego zamka, rzadziej półswobodnego. Z zasady ten typ broni zasilany jest z magazynków o dużej pojemności. Niewątpliwą zaletą pistoletów maszynowych są ich niewielki rozmiary jak i łatwość obsługi. Ze względu na niewielkie rozmiary broń ta stała się podstawowym wyposażeniem obsługi czołgów, wozów bojowych jak i wielu innych pojazdów specjalistycznych. Dużą szybkostrzelnością (niektóre egzemplarze pistoletów maszynowych mają szybkostrzelność teoretyczną na poziomie 1000 strz./min) rekompensowana jest mniejsza celność broni zwłaszcza przy strzelaniu na odległość powyżej 100 m. Wadą jest niższa celność, jak i znacznie mniejsza siła rażenia. W Wojsku Polskim podstawowym pistoletem maszynowym jest rodzimej produkcji PM-84P. Jest to nowoczesna broń spełniająca wszystkie wymogi standaryzacyjne obowiązujące w pakcie północnoatlantyckim.

Rys. 34. Pistolet maszynowy – PM-84P Glaubertyt

Podstawowe dane taktyczne PM-84P:

- przeznaczenie – do obezwładniania przeciwnika na bliskich odległościach, do 200 m;
- kaliber – 9 x 19 mm parabellum;
- prędkość początkowa pocisku – 360 m/s;
- długość linii celowania – 220 mm;
- ciężar pm bez magazynka – 2,17 kg;
- ciężar pm z załadowanym krótkim magazynkiem – 2,31 kg;
- ciężar pm z załadowanym długim magazynkiem – 2,60 kg;
- przyrządy celownicze – przerzutowe na 75 i 150 m., oraz przeizernikowe;
- pojemność magazynka:
  - ✓ krótkiego – 15 szt.;
  - ✓ długiego – 25 szt.

5.1.3. Karabin maszynowy

Karabin maszynowy to broń strzelecka zespołowa strzelająca amunicją karabinową. Karabin maszynowy może strzelać z zamocowanej na stałe podstawy dwunożnej lub zostać umieszczony na podstawie trójnożnej i spełniać funkcję ciężkiego karabinu maszynowego. Dużą szybkostrzelność praktyczną zapewnia karabinom maszynowym zastosowanie ciężkich, szybkowymiennych luf chłodzonych powietrzem. Podstawowym sposobem zasilania karabinów maszynowych są taśmy wielokrotnego użytku bądź rozsypne. Działanie broni oparte jest na zasadzie odprowadzania części gazów prochowych. Karabiny maszynowe przeznaczone są do zwalczania siły żywej, pojazdów lekko opancerzonych, umocnień typu lekkiego na odległość do tysiąca metrów. Karabin maszynowy można zamatać na trójnożnej podstawie i można wykorzystać do zwalczania nisko lecących celów latających. Przez wiele lat w Wojsku Polskim używany był karabin maszynowy produkcji radzieckiej 7,62 mm km PK. Potrzeba spełnienia standardów NATO w zakresie używanej amunicji wymusiła potrzebę

opracowania karabinu maszynowego spełniającego współczesne wymogi. Prace nad nowym karabiniem maszynowym rozpoczęto w latach 90. XX wieku. Polski karabin maszynowy UKM-2000 jest rozwinięciem myśli konstrukcyjnej karabina PK, lecz znacznie przewyższa ją pod wieloma względami.

Rys. 35. Uniwersalny karabin maszynowy km UKM 2000P

Uniwersalny karabin maszynowy UKM-2000 spełnia standardy NATO i zgodnie z wymogami standaryzacyjnymi, zasilany jest amunicją 7,62 mm x 51 NATO w taśmie rozsypnej M13. Karabin został opracowany w czterech wersjach:

- piechoty UKM-2000P z kolbą stałą;
- desantu UKM-2000D z kolbą składaną;
- pokładowej UKM-2000C z prawostronnym;
- UKM-2000CL z lewostronnym podawaniem taśmy nabojowej.

Odmiany karabinu do wozów bojowych UKM-2000C/CL z elektrospustem pozbowione są chwytu pistoletowego, kolby, mechanicznych przyrządów celowniczych i są montowane na wieżach czołgowych, wozach bojowych piechoty i innych pojazdach opancerzonych.

Uniwersalny karabin maszynowy kal. 7,62 mm UKM2000 jest karabiinem przeznaczonym głównie do niszczenia siły żywej, a ponadto środków ogniwowych i sprzętu technicznego w każdym terenie i każdych warunkach meteorologicznych, zarówno w dzień, jak i w nocy.

Charakterystyczne cechy karabinu:

- bardzo dobre właściwości taktyczno-techniczne, tj. rażenie celów na odległość do 1500 m;
- wysoka szybkostrzelność – 700–850 strz./min;
- duża niezawodność;
- wykonanie z wysokiej jakości materiałów zgodnych z normami obronnymi, zarówno polskimi, jak i europejskimi;
- wyposażony w szyny Picattiny (zgodne z MIL STD-1913), na których można zamontować niezbędny sprzęt optoelektroniczny (celowniki, noktowizory, uchwyty, wskaźniki, latarki itp.);
- konstrukcja i produkcja krajowa – pełen dostęp do części zamiennych oraz praktycznie natychmiastowy serwis.

Tabela 2. Dane taktyczno-ogniowe różnych typów karabinu maszynowego UKM

Wyszczególnienie	UKM 2000P	UKM 2000D	UKM 2000C
Kaliber [mm]	7,62		
Nabój	7,62x51 mm NATO		
Masa broni bez amunicji [kg]	8,5	8,9	10,5
Masa lufy [kg]	2,2	2,2	3,4
Długość karabinu ze złożoną oporą naramienną [mm]	1182	1100	
Wysokość broni [mm]	213	117	
Szerokość broni [mm]	120		
Długość lufy bez urządzenia wylotowego [mm]	540	632	
Liczba bruzd [szt.]	4		
Skok bruzd [mm]	328		
Odległość celowania [m]	1500		
Prędkość początkowa pocisku z rdzeniem ołowianym [m/s]	840	850	
Zasięg skuteczny [m]	1500	2200	
Odległość strzału bezwzględnego do popiersia [m]	420		
Odległość strzału bezwzględnego do biegnącego [m]	640	650	
Szybkostrzelność teoretyczna [strz./min]	700-850		
Szybkostrzelność praktyczna [strz./min]	250		
Pojemność skrzynki nabojowej [szt.]	100 i 200	250	

5.1.4. Ręczne granatniki przeciwpancerne

Granatniki przeciwpancerne (dawniej zwane także pancerzownicami) to indywidualna lub zespołowa broń strzelecka piechoty. Kaliber granatników zwykle nie przekracza 115 mm. Jest to broń przeznaczona do zwalczania pojazdów opancerzonych, wozów bojowych i niszczenia umocnień polowych. Może to być broń jednorazowego lub wielokrotnego użytku. Strzela zazwyczaj pociskami kumulacyjnymi, kalibrowymi (o średnicy pocisku równej kalibrowi granatnika) lub nadkalibrowymi (o średnicy pocisku większej niż kaliber broni).

W zależności od zastosowanego rodzaju napędu pocisku, rozróżnia się granatniki:

- bezodrzutowe (pocisk napędzany jest energią gazów, jakie powstają podczas wybuchu ładunku miotającego w częściowo otwartej od strony wlotu lufie);
- rakietowe (pocisk napędzany jest silnikiem rakietowym na paliwo stałe);
- kombinowane (pocisk otrzymuje wstępny napęd w lufie przy pomocy ładunku miotającego, po czym, na torze lotu w odległości bezpiecznej dla strzelającego uruchamia się silnik rakietowy).

Rys. 36. Ręczny granatnik przeciwpancerny rgppanc-7

Granatnik rgppanc-7³⁹ kalibru 40 mm to prawdopodobnie ostatni rodzaj poradzieckiej broni strzeleckiej używanej w Wojsku Polskim. Granatnik o radzieckim oznaczeniu RPG-7W został wprowadzony do uzbrojenia w 1961 r. Granatnik posiada bezodrzutowo-rakietowy układ miotający. Odpalenie ładunku miotającego (z czarnego prochu) powoduje wyrzucenie pocisku z wyrzutni (pocisk w chwili opuszczenia rury wyrzutni posiada prędkość ok. 120 m/s). W odległości ok. 15 m od wyrzutni zaczyna działać silnik rakietowy na stały materiał pędny (silnik rakietowy rozpedza pocisk do prędkości ok. 300 m/s). Granatnik strzela nadkalibrowym pociskiem stabilizowanym brzehowo. Na wyposażeniu granatnika jest w celownik optyczny PGO-7 o powiększeniu 2,7x oraz zapasowe mechaniczne przyrządy celownicze. Obsługa granatnika składa się z celowniczego i amunicyjnego. Celowniczy strzela z granatnika oraz w zasobniku przenosi dwa pociski, natomiast amunicyjny przenosi w zasobniku trzy kolejne pociski. Ze względu na fakt, że w początkowej fazie lotu granatu (pocisku) z rury wyrzutni wylatują (do tyłu) znaczne ilości gazów prochowych, nie można strzelać z granatnika z pomieszczeń.

Podstawowe dane taktyczno-techniczne rgppanc-7:

- masa granatnika załadowanego – 6,30 kg;
- odległość strzału skutecznego – 500 m;
- prędkość początkowa pocisku – 300 m/s;
- szybkostrzelność praktyczna – 4–6 strz./min;
- przebijalność pancerza – 280 m;

5.1.5. Pistoły wojskowe

Pistolet to krótka, ręczna broń palna przeznaczona do walki na niewielką odległość (do 50 m), a także do wymuszania posłuszeństwa na polu walki. Pistoły charakteryzują się krótką lufą, małymi gabarytami i rękojeścią (chwytrem) przystosowanym do strzelania z jednej ręki.

Masa pistoletu wojskowego z reguły nie przekracza wagi 1 kg, a szybkostrzelność praktyczna – 25–40 strz./min. Kaliber pistoletów waha się w granicach 4,6 mm – 12,7 mm. Najczęściej stosowany jest kaliber 9 mm.

---

³⁹ W wielu źródłach występuje także pod nazwą RPG-7, nazwa taka jest skrótem z języka rosyjskiego i zdaniem autora nazwa ta nie powinna występować w fachowej polskiej literaturze przedmiotu.

Współczesne pistolety są bronią samopowtarzalną, działającą na zasadzie odrzutu (swobodnego) zamka lub krótkiego odrzutu lufy. Dodatkowo wyposażone są w mechanizm samonapinania, który znacznie skraca czasu przygotowania do niespodziewanego strzału. Podstawowym pistoletem stosowanym w Wojsku Polskim jest 9 mm P-94 „WIST”, jakkolwiek są jeszcze w użytkowaniu pistolety P-83.

Rys. 37. Pistolet wojskowy 9 mm P-94 „WIST”

Pistolet wojskowy WIST-94 to pierwszy po drugiej wojnie światowej polski pistolet samopowtarzalny na nabój 9 x 19 mm Parabellum (standard NATO). Dodatkowo w wersji WIST-94L posiada laserowy znacznik celu. WIST posiada stałe przyrządy celownicze umieszczone na górze zamka z naniesionymi dwiema plamkami (ułatwiającymi celowanie w nocy), obwódką na szczerbince oraz plamką na muszce. Przyrządy celownicze pozwalają na celowanie i prowadzenie celnego ognia do 50 m. Pistolet zasilany jest przez 16-nabojowy, dwurzędowy magazynek.

Podstawowe dane taktyczno-techniczne pistoletu WIST:

– kaliber	– 9 mm parabellum (9x19);
– prędkość początkowa pocisku	– 360 m/s;
– masa naboju	– 12 g;
– masa pocisku	– 8 g;
– długość całkowita	– 190 mm;
– długość linii celowania	– 171 mm;
– pojemność magazynka	– 16 szt.;
– ciężar pistoletu niezaładowanego	– 760 g;
– liczba magazynków	– 2 szt.;
– rażenie obezwładniające	– 300 m.

5.1.6. Granaty ręczne

Granaty ręczne przeznaczone są do ręcznego miotania przez żołnierza w kierunku, gdzie ma nastąpić wybuch (nieprzyjaciela). Granaty ręczne w Europie stosowane były od XV wieku. Były to zazwyczaj metalowe naczynia o cienkich ścianach, wypełnionymi czarnym prochem oraz kamieniami, rzadziej drobnymi kulkami. Takie konstrukcje z reguły były zawodne i niebezpieczne w użyciu głównie z powodu stosowanych rządzeń inicjujących wybuch. Jednak celnie rzucone, mogły dokonać przerzążającego spustoszenia ze względu na stosowaną w tym czasie taktykę działania. W XVIII wieku granaty ręczne zaczęły stopniowo wychodzić z użycia, a w II połowie XIX w. stosowano je już bardzo rzadko. Renesans granatów ręcznych nastąpił podczas wojny rosyjsko-japońskiej (1904–1905)⁴⁰. Od tej pory są powszechnie używane i stały się nieodłącznym elementem współczesnych wojen.

Współczesne granaty ręczne pomimo różnic konstrukcyjnych składają się ze skorupy wypełnionej materiałem wybuchowym (substancją dymotwórczą, zapalającą itp.). Elementem który sprawił, że granty ręczne upowszechniły się na polu walki był zapalnik. Typowy zapalnik czasowy⁴¹ ma podwójne zabezpieczenie. Pierwsze to zawleczka, którą wyciąga się przed użyciem granatu, drugi to łyżka – dźwignia, która zabezpiecza zapalnik przed inicjacją. Tak długo jak łyżka jest przycięnięta do korpusu granatu, tak długo granat jest bezpieczny. W chwili rzutu łyżka zwalnia sprężynę iglicy zapalnika. Iglica uderza w spłonkę inicjując zapalenie ścieżki prochowej⁴². Zapalniki uderzeniowe⁴³, które inicjują wybuch natychmiast po osiągnięciu celu stosowane są bardzo rzadko. W granatach ręcznych używanych przez Wojsko Polskie używany jest uniwersalny zapalnik ręcznego granatu (URZG-M). Jest on zapalnikiem uniwersalnym (stosowanym do wszystkich typów granatów odłamkowych), czasowym ze zwłoką przeznaczonym do wywołania detonacji ładunku granatu. Zapalnik składa się z trzech głównych części:

- urządzenia uderzeniowego;
- urządzenia zabezpieczającego;
- urządzenia zapalającego.

W czasie działań taktycznych stosowane są dwa podstawowe typy granatów odłamkowych: granat zaczepny i granat obronny.

Granat ręczny zaczepny to odłamkowy granat ręczny o dookoła 50 m oraz promieniu rażenia do 20 m. Wewnątrz cienkościennej skorupy o kształcie cylindra (lub jaja) umieszczono ładunek wybuchowy i zapalnik. Siłą rażączą granatu zaczepnego jest głównie siła wybuchu materiału wybuchowego, rażenie odłamkowe jest minimalne. Granaty zaczepne są używane do zwalczania

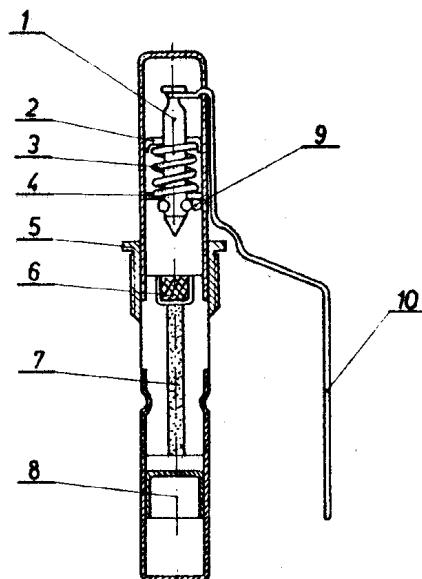
⁴⁰ Encyklopedia odkryć i wynalazków, Warszawa 1979, s. 109.

⁴¹ Czas palenia ścieżki prochowej, która inicjuje wybuch granatu wynosi zazwyczaj 3,5–4 sek.

⁴² Mała encyklopedia wojskowa, t. I. Warszawa 1971, s. 466–467.

⁴³ A. Ciepliński, R. Woźniak, Encyklopedia współczesnej broni palnej..., s. 79.

siły żywej podczas ataku. Dzięki niewielkiej masie mają większy zasięg, a niewielki promień rażenia odłamkami zapewnia bezpieczeństwo atakującym. Najskuteczniejsze są w walkach ulicznych i budynkach. Pomimo upływu czasu i zmian w taktyce działania stanowią one ciągle doskonałe dopełnienie dla broni palnej, nie tylko w działaniach zaczepnych.

Rys. 38. Zapalnik do granatów ręcznych: 1 – iglica; 2 – górnna prowadnica iglicy; 3 – sprężyna igliczna; 4 – dolna prowadnica iglicy; 5 – łącznik; 6 – spłonka zapalająca; 7 – opóźniacz; 8 – spłonka pobudzająca; 9 – zawleczka zabezpieczająca; 10 – dźwignia spustowa

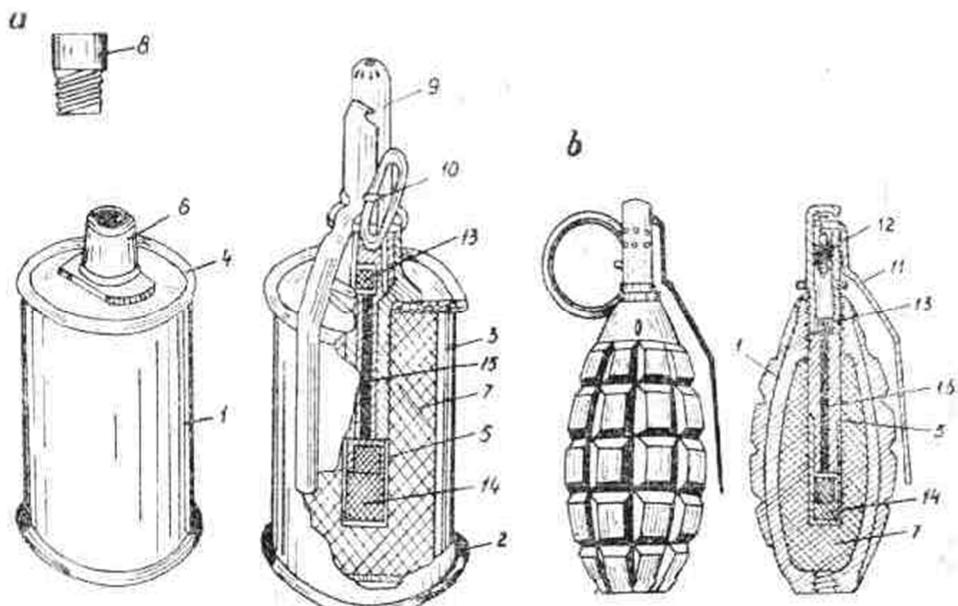
Źródło: B. Perzyk, *Ręczne granaty odłamkowe w Wojsku Polskim w latach 1945–1955 (cz. I)*, „Poligon” nr 5/2009.

W warunkach obrony pozycyjnej (okopowej), znacznie skuteczniejsze odieranie ataków zapewniają granaty obronne⁴⁴.

Granat obronny F-1 jest radziecką kopią francuskiego granatu o takiej samej nazwie, używanego podczas I wojny światowej. Ten typ granatu posiada naciętą powierzchnię korpusu podłużnymi oraz poprzecznymi rowkami. Ułatwiają one fragmentację granatu na odłamki, których liczba dochodziła nawet do tysiąca. Duże, ciężkie (żeliwne) odłamki mają bardzo duży zasięg (sięgający 200 m) i stanowią także zagrożenie dla rzucającego. Granat F-1 był używany przez Armię Czerwoną w czasie II wojny światowej i przez Wojsko Polskie sformowane w ZSRR, a po zakończeniu wojny stał się podstawowym granatem obronnym armii państw skupionych w Układzie Warszawskim.

⁴⁴ B. Perzyk, *Ręczne granaty odłamkowe w Wojsku Polskim w latach 1945–1955 (cz. I)*, „Poligon” 5/2009, s. 67–68.

Głównym elementem granatu F-1 jest żeliwna skorupa, wewnętrznej której znajduje się materiał kruszący (trotyl). Zewnętrzna powierzchnia posiada nacięcia, mające wymusić fragmentację. W górnej części znajduje się otwór gwintowany, w który jest wkręcany zapalnik UZRGM (Uniwersalny Zapalnik Ręcznych Granatów – Modernizowany). Zapalnik ten jest uzbrajany w chwili rzutu.

Rys. 39. Ręczne granaty odłamkowe: a) zaczepny wz. 1942; b) obronny wz. F-1; 1 – skorupa granatu, 2 – dno, 3 – taśma odłamkowa 4 – wieko, 5 – tuleja środkowa, 6 – obsada zapalnika, 7 – ładunek kruszący, 8 – korek, 9 – zapalnik (UZRGM), 10 – zawleczka z kółkiem, 11 – dźwignia spustowa 12 – iglica, 13 – spłonka zapalająca, 14 – spłonka pobudzająca, 15 – opóźniacz

Źródło: B. Perzyk, *Ręczne granaty odłamkowe...*

Aby uzbroić granat należy:

- wykręcić korek z obsady zapalnika;
- wkręcić zapalnik w obsadę zapalnika aż do oporu.

Aby rzucić granatem należy:

- ująć granat prawą (lewa) ręką i palcami przycisnąć dźwignię (łyżkę) spustową do skorupy granatu;
- palcami lewej (prawej) ręki odgiąć i wyprostować końce zawleczki;
- przyciskając palcami prawej (lewej) ręki dźwignię (łyżkę) spustową do skorupy granatu;
- palec wskazujący lewej (prawej) ręki należy włożyć w kółko i energiczny ruchem wyciągnąć zawleczkę;
- wykonać rozmach i rzucić granatem do celu.

Granat można rozbroić tylko w tym wypadku, jeżeli zawleczka nie została wyciągnięta z zapalnika. Jeśli została wyciągnięta nie wolno jej umieszczać ponownie w zapalniku. Granatem należy wykonać rzut. W celu rozbrojenia granatu należy:

- wykręcić zapalnik;
- zawiąć go w papier lub szmatę i włożyć do oddzielnej przedziałki w torbie na granaty;
- wkręcić korek i włożyć granat do torby.

5.1.7. Amunicja

Amunicja to środki bojowe (oraz ich elementy) służące do niszczenia lub obezwładniania celów. Do amunicji zalicza się także granaty ręczne. Współcześnie amunicja do broni strzeleckiej wykonana jest w postaci zespołonych naboi, które są połączeniem wielu elementów niezbędnych do spowodowania zjawiska strzału.

Standardowy nabój do broni strzeleckiej składa się z:

- łuski służącej do pomieszczenia ładunku prochowego wraz ze spłonką zapalającą proch;
- pocisku osadzonego w łusce;
- ładunku miotającego.

Pomimo różnorodności kalibrów oraz przeznaczenia, podstawowe elementy budowy naboju pozostają niezmienne.

Rys. 40. Budowa naboju strzeleckiego

Źródło: Mała encyklopedia wojskowa, t. I, Wydawnictwo MON, Warszawa 1971.

Stosownie do rodzaju celu, jaki chcemy razić, stosuje się różne rodzaje amunicji strzeleckiej. Z tego powodu znajomość budowy i działania amunicji oraz poprawne jej rozpoznawanie jest wymogiem nie tylko dla dowódcy, ale także każdego żołnierza.

Różnorodność rodzajów amunicji i podobieństwo zewnętrzne wymagają stosowania specjalnego systemu oznaczania dla uniknięcia pomyłek w zaopatrywaniu i w użyciu.

W skład systemu oznaczania amunicji wchodzi cechowanie, malowanie i znakowanie. Na rys. 41 (na bazie amunicji do karabinka AK) przedstawiono oznakowanie najbardziej popularnej amunicji strzeleckiej. Takie samo oznakowanie zostało zastosowane do amunicji strzeleckiej innych kalibrów.

- nabój z pociskiem z rdzeniem zwykłym PS (wierzchołek nieoznaczony);
- nabój z pociskiem smugowym T-45 (w. zielony);
- nabój z pociskiem przeciwpancerno-zapalającym BZ (w. czarny; p. czerwony);
- nabój z pociskiem zapalającym Z (w. czerwony);
- nabój z pociskiem o zmniejszonej prędkości US (w. czarny; p. zielony);
- nabój ślepy;
- nabój miotający UNM (wierzchołek łuski biały);
- nabój szkolny (wzdłużne wgłębiania łuski);
- nabój treningowy (wzdłużne wgłębiania łuski; pocisk i splonka z tworzywa sztucznego).

Rys. 41. Oznaczenia amunicji strzeleckiej

Zgodnie z przedstawioną powyżej klasyfikacją amunicję używa się do:

- naboje z pociskami zwykłymi przeznaczone są do rażenia (zwalczania siły żywej przeciwnika);
- naboje z pociskami przeciwpancerno-zapalającymi wykorzystywane są do zapalania materiałów łatwopalnych, pędnych (paliwa) i rażenia celów lekko opancerzonych na odległościach do 300 m;
- naboje z pociskami smugowymi przeznaczone są do wskazywania celów, korygowania ognia, sygnalizacji, a także rażenia siły żywej. Pociski smugowe w przypadku trafienia w słomiany dach, suchą trawę, suche liście itp. mogą ją zapalić i wywołać pożar. Pocisk w czasie lotu pozostaje w celu;

stawia za sobą kolorową (zazwyczaj zieloną) smugę która jest dobrze widoczna także w dzień;

- naboje z pociskami zapalającymi przeznaczone są do zapalania materiałów łatwopalnych, pędnych (nafty, benzyny) znajdujących się w zbiornikach i cysternach o grubości ścianki do 3 mm. Służą także do zapalania słomianych dachów, stogów siana, suchej trawy na odległość do 700 m;
- naboje szkolne i treningowe używane są do nauczania lądowania magazynków, łącznych czynności do strzelania, a także sprawdzania norm szkoleniowych.

5.2. Warunki bezpieczeństwa w czasie posługiwania się bronią i amunicją

Broń palna w rękach żołnierza nieodpowiedzialnego, źle wyszkolonego, który nie zachowuje zasad bezpieczeństwa jest śmiertelnie niebezpiecznym narzędziem dla otoczenia. Każdy nieodpowiedzialny ruch, chcąc zwrócenia na siebie uwagi, „popisania się”, „szpanowania” może skończyć się tragicznie zarówno dla tej osoby, jak i innych osób (żołnierzy). Takie zachowanie nie jest tylko i wyłącznie domeną naszej armii. Aby zapobiec wypadkom, zbędnym tragediom w Stanach Zjednoczonych opracowano zasadę SAFETY FIRST precyzującą cztery podstawowe zasady bezpiecznego posługiwania się bronią. Zasady te wdrożono także w Wojsku Polskim nazywając je w skrócie B.L.O.S.

Istnieją ogólne zasady bezpieczeństwa przy posługiwaniu się bronią i amunicją, których należy przestrzegać w każdym przypadku. Należy do nich m.in. zakaz poruszania amunicji ani jakichkolwiek jej elementów niewiadomego pochodzenia, niedających się zidentyfikować.

Nie wolno również samowolnie manipulować przy żadnym elemencie amunicji zawierającym materiał wybuchowy oraz używać amunicji niezgodnie z przeznaczeniem.

Oprócz tych ogólnych zasad należy przestrzegać szczególnych wymagań podczas strzelania, a przede wszystkim nie wolno⁴⁵:

- kierować wylotu lufy broni w stronę ludzi, nawet broni niezaładowanej;
- prowadzić ognia poza wskazany przez kierownika sektor;
- prowadzić ognia do innych obiektów poza celami;
- prowadzić ognia do ludzi i zwierząt;
- prowadzić ognia po komendzie „Przerwij Ogień” lub po podniesieniu białej flagi na maszcie;
- ustawać pionowo naboi zespolonych, ładunków w łuskach, gdyż może to spowodować zbitie splonki lub zapalnika i zapalenie ładunku miotającego;

---

⁴⁵ Program strzelan z broni strzeleckiej, Warszawa, 2012, s. 30.

- uderzać nabojami w twarde przedmioty ani takimi przedmiotami w naboję, a szczególnie w zapalniki i zapłonniki (spłonki), może to bowiem spowodować ich działanie lub uzbrojenie.

Kategorycznie nie można dopuszczać do upadku naboju działaowych z wysokości 1 m i więcej. Upadek taki może doprowadzić do uzbrojenia zapalnika naboju. Z tego powodu w rękach należy przenosić tylko jeden nabój lub element naboju (w nabojach rozdzielonych). Upuszczone naboje z większej wysokości oraz niesprawne należy odkładać, odpowiednio oznakować (np.: niesprawny) i zdawać do magazynu lub składnic. Szczególnie ostrożnie i zgodne z procedurami należy postępować z niewypałami i niewybuchami. Niewypały rozładować po odczekaniu odpowiedniego czasu (od 1 do 1,5 min). Miejsce znalezionych niewybuchów należy oznakować i zgłosić kierownikowi strzelania (strzelniczy, obiektu).

Rys. 42. Praktyczne zachowanie zasad B.L.O.S.

Kierownik strzelania lub zajęć z użyciem amunicji bojowej (środków pozoracji) zobowiązany jest przed zajęciami przeprowadzić instruktarz zasad bezpieczeństwa. Jednak żaden instruktarz nie zastąpi indywidualnej troski żołnierza

o bezpieczeństwo swoje i otoczenia. Najlepszy instruktaż nie spełni swojej roli, jeśli szkoleni nie będą przestrzegać czterech podstawowych zasad zwanych B.L.O.S. Nazwa systemu bezpieczeństwa bierze się od pierwszych liter słów broń (B), lufa (L), otoczenie (O), spust (S). Praktyczne rozwinięcie tych zasad to:

- każdą napotkaną broń traktuj jak załadowaną;
- nie kieruj wylotu lufy w stronę osób ani miejsc niestanowiących twojego celu;
- przed oddaniem strzału sprawdź otoczenie w okolicy celu (aby uniknąć postrzelenia osób trzecich);
- ogranicz kontakt palca z językiem spustowym tylko do oddania strzału.

Wszystkie te zasady wzajemnie się uzupełniają i dublują. Przy złamaniu jednej z nich jest szansa, że zastosowanie trzech pozostałych zapobiegnie nieodwracalnym, złym skutkom. Dodatkowym zabezpieczeniem jest oczywiście sprawdzenie broni przez inną osobę. Takie postępowanie absolutnie nie podważa kompetencji strzelającego, a wręcz stanowi element profesjonalnego podejścia do wykonywanego zawodu.

Rozdział 6.

Odzyskiwanie Izolowanego Personelu (SERE)

Pojęcie Izolowany Personel (ang. IP – *Isolated Personnel*) to wojskowy i cywilny personel (żołnierze i pracownicy wojska), który został odseparowany od macierzystej jednostki lub organizacji i zmuszony do zastosowania technik przeżycia, ukrywania się, przeciwdziałania wykorzystaniu lub ucieczki⁴⁶. Izolacja może nastąpić w wyniku⁴⁷:

- prowadzenia działań bojowych w terenie (ang. *Isolated*);
- zagubienia, braku orientacji w terenie lub innego wypadku (ang. *Missing*);
- zatrzymania przez inne siły, wojskowe lub policyjne podległe władzom lokalnym (ang. *Detained*);
- uprowadzenia przez bojowników (terrorystów) lub inne ugrupowania przestępcoce (ang. *Captured*).

Proces odzyskiwania Izolowanego Personelu (ang. PR – *Personnel Recovery*) to suma militarnych (wojskowych), dyplomatycznych oraz cywilnych działań, których efektem jest odzyskanie i ponowna integracja izolowanego personelu⁴⁸.

Uprowadzenie to określenie znamionujące przechwycenie osoby stanowiącej cel operacji. Uwięzienie to ukrycie się przez porywaczy (terrorystów), w nieznany miejscu, bardzo często w ekstremalnie trudnych warunkach, które mogą mieć traumatyczny wpływ na stan psychiczny ofiary⁴⁹. Porwania z reguły powodują poważne sytuacje kryzysowe i są one przeżyciem niezwykle traumatycznym. Kryzys związany z porwaniem często może trwać wiele miesięcy, a niekiedy lat⁵⁰.

Mając to na uwadze niezbędne jest poznanie techniki przeżycia, ukrywania się, przeciwdziałanie wykorzystaniu i podjęcie ucieczki (ang. SERE – *Survival, Evasion, Resistance, Escape/Extraction*), czyli zestaw zasad i procedur postępowania umożliwiających przeżyć/przetrwać oraz uniknąć pojmania w niebezpiecznym, nieprzyjaznym środowisku. W przypadku pojmania należy unikać

⁴⁶ Koncepcja i ogólne zasady funkcjonowania narodowego systemu odzyskiwania personelu wojskowego, Sztab Gen., Warszawa 2008, s. 7.

⁴⁷ Odzyskiwanie izolowanego personelu (DD/3.3.9), Sztab Gen., Warszawa 2010, s. 6.

⁴⁸ Tamże, s. 6.

⁴⁹ Poradnik współczesnego bodyguarda, nowoczesna ochrona, Warszawa 2009, s. 63.

⁵⁰ Koncepcja i ogólne zasady funkcjonowania...., s. 7.

prób wykorzystania oraz przygotowanie/realizacja ucieczki i powrót do macierzystej jednostki/organizacji⁵¹.

Historycznie rzecz ujmując, podejmowania z terytorium nieprzyjaciela, katapultujących się załóg samolotów bojowych sił powietrznych stało się początkiem procedur „odzyskiwania personelu”. Doświadczenia ostatnich konfliktów zbrojnych oraz ciągle wzrastające koszty wyszkolenia i wyposażenia współczesnego żołnierza spowodowały, że procedury odzyskiwania personelu mają zastosowanie również w stosunku do pozostałych rodzajów sił zbrojnych (sił specjalnych, lądowych, morskich) oraz w uzasadnionych przypadkach, specjalistycznego sprzętu wojskowego o dużym znaczeniu⁵².

6.1. Podstawowe pojęcia

Personnel Recovery to ogólny termin określający operacje wojskowe, cywilne i polityczne, których celem jest udzielanie pomocy schwytanym, zaginionym lub pozostającym w innej formie izolacji członkom personelu SZ⁵³.

Realizacja odzyskiwania personelu wojskowego, prowadzonego w czasie pokoju to⁵⁴:

- „Akcje Poszukiwawczo-Ratownicze – SAR⁵⁵” – to narodowe, standarde działy poszukiwawcze i ratunkowe, realizowane w środowisku znany i przyjazny, bez ryzyka wystąpienia zagrożenia militarnego ze strony przeciwnika. Jedynym wyzwaniem są zazwyczaj bardzo trudne warunki naturalne oraz presja czasu. Stopień przygotowania osobistego oraz indywidualne wyposażenie izolowanego personelu jest pomocne, chociaż nie ma krytycznego znaczenia. Pojęcie to odnosi się zasadniczo do sytuacji niemających militarnego charakteru, realizowanych na terytorium własnego lub sojuszniczego kraju oraz w akwenach terytorialnych wód przybrzeżnych.
- „Ekspedycyjne Akcje Poszukiwawczo-Ratownicze (DSAR)” – to standarde, narodowe działy poszukiwawcze i ratunkowe, skoordynowane z przemieszczaniem sił i środków ratunkowych do wyznaczonego miejsca dyslokacji. Realizowane są one w sytuacji braku zagrożenia militarnego. Stopień przygotowania i wyposażenia indywidualnego izolowanego personelu nie ma większego znaczenia. Termin DSAR odnosi się

⁵¹ Szczegóły – patrz doktryna *Odzyskiwanie izolowanego personelu (DD/3.3.9)*, Sztab Gen., Warszawa 2010.

⁵² Tamże, s. 8–9.

⁵³ Praca studyjna. *Szkolenie pilotów śmigłowców z zakresu wykonywania misji bojowego poszukiwania i ratownictwa (csar)*, DWLąd, Warszawa 2006, s. 4.

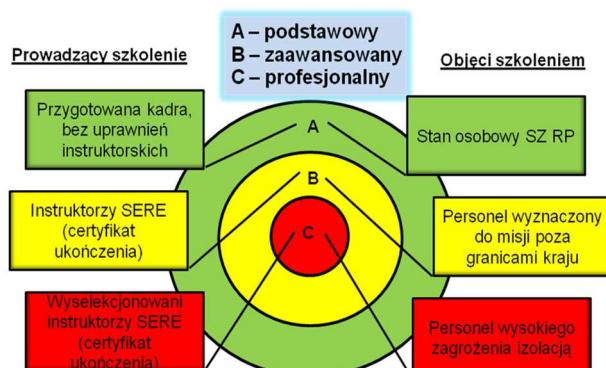
⁵⁴ Tamże, s. 11.

⁵⁵ Operacje odzyskiwania personelu wojskowego nie obejmują: standarde działy poszukiwawczo-ratunkowych (ang. SAR) prowadzonych poza Obszarem Operacji (ang. AO) Sił Zadaniowych, Ewakuacji Ludności Cywilnej, Ewakuacji Jednostek Wojskowych.

do sytuacji, w której siły i środki SAR są rozmieszczone poza terytorium kraju.

- „Bojowe Odzyskiwanie (CR)” – to działania zmierzające do odzyskania izolowanego personelu, realizowane w warunkach występowania zagrożenia militarnego ze strony przeciwnika. Odzyskiwany personel zazwyczaj nie posiada odpowiedniego wyszkolenia oraz wyposażenia.
- „Bojowe Akcje Poszukiwawczo-Ratownicze (CSAR)” – to działania zmierzające do odzyskania izolowanego personelu, realizowane w warunkach występowania zagrożenia militarnego. Odzyskiwany personel został przeszkolony i posiada odpowiednie przygotowanie i wyposażenie, umożliwiające zaplanowanie i przeprowadzenie udanej operacji przez wyspecjalizowane do tego siły i środki.
- „Niekonwencjonalne odzyskiwanie personelu (NAR)” – to działania jednostek (grup) wojsk specjalnych, zmierzające do odzyskiwania uprowadzonego i przetrzymywanej personelu, realizowane w warunkach występowania ekstremalnego zagrożenia militarnego, podejmowane po uprzednim wyczerpaniu wszelkich innych możliwych form jego odzyskania. Działania te charakteryzują się dużym stopniem ryzyka poniesienia strat.

Przedstawione powyżej działania związane z odzyskiwaniem personelu odnoszą się przede wszystkim do działań wojskowych (w tym bojowych) i nie obejmują wszystkich wymaganych w systemie kompleksowych działań. Nie uwzględniają one działań politycznych (dyplomatycznych) i cywilnych, które w przypadku zaistnienia porwania lub uprowadzenia personelu (cywilnego lub wojskowego), mają ważne, a czasami decydujące znaczenie. Do takich działań można zaliczyć np. negocjacje⁵⁶.

Rys. 43. Schemat szkolenia SERE

Źródło: *Odzyskiwanie izolowanego personelu* (DD/3.3.9), Sztab Gen., Warszawa 2010.

⁵⁶ Cyt. za *Szkolenie pilotów śmigłowców z zakresu wykonywania misji bojowego poszukiwania i ratownictwa (CSAR)*, DWLąd, Warszawa 2006, s. 4.

Zrozumienie wagi powyższych działań spowodowało pilną potrzebę ujednoliczenia elementów systemu działalności szkoleniowej szczególnie dla personelu narażonego na izolację. Szkolenie zorganizowano i jest prowadzone na trzech poziomach SERE „A”, „B” i „C”. Poziomy te wynikają ze standaryzowanych i obowiązujących dokumentów doktrynalnych Sojuszu Północnoatlantycznego.

6.2. Poziomy szkolenie SERE

Poziom A

Obejmuje podstawowy pakiet szkolenia teoretycznego SERE i prowadzony jest w formie szkolenia wstępnego. Szkolenie prowadzone jest przed (pierwszym) skierowaniem personelu do udziału w operacji poza granicami kraju. Celem szkolenia jest przede wszystkim zapoznanie jego uczestników z katalogiem podstawowych taktyk, technik, procedur i działań związanych z SERE.

Poziom B

To poziom średniozaawansowany, to pakiet szkolenia SERE składający się z części teoretycznej oraz praktycznej. Przygotowywany i prowadzony jest z personelem wojskowym objętym średnim poziomem ryzyka związanego ze zdarzeniem izolacji personelu.

Poziom C

Najbardziej zaawansowany pakiet szkolenia SERE obejmujący głównie szkolenie praktyczne. Poziom ten przeznaczony jest dla personelu wojskowego objętego wysokim (bardzo wysokim) poziomem ryzyka zdarzenia izolacji. Poziom ten obejmuje dodatkowo szkolenie z zakresu praktycznego przeciwdziałania wykorzystania w przypadku schwytania.

Poziomy szkolenia SERE określane są przez dwa podstawowe parametry:

- zakres wiedzy teoretycznej;
- umiejętności praktyczne w zakresie stosowania technik SERE.

6.3. Przeciwdziałanie izolacji

Profilaktyka to najlepszy sposób na przeciwdziałanie zjawisku izolacji personelu. Aby skutecznie zapobiegać powstawaniu przypadków izolowanego personelu należy przestrzegać poniższych zasad⁵⁷. Wymaga to dużej samodyscypliny, a także zwracania uwagi na innych członków zespołu (sąsiadów, jednostki). Należy zawsze pamiętać o maksymie „samozadowolenie jest wrogiem bezpieczeństwa”. Wdrażając w praktyce powyższe należy stosować się do następujących zasad:

---

⁵⁷ Nie Daj Się Uprowadzić, CGDP, Bydgoszcz

- postępuj odpowiedzialnie, tzn. nie narażaj na niebezpieczeństwo siebie ani kogokolwiek z twojego zespołu;
- dokładnie poznaj i zrozum swoje zadanie w czasie operacji, nie podejmuj działań na własną rękę;
- przed operacją zapamiętaj „Plan unikania przeciwnika”.
- zawsze bądź i mieć swoich/je kolegów/koleżanki w zasięgu wzroku;
- pod żadnym pozorem nie oddalaj się samodzielnie poza rejon stacjonowania;
- informuj przełożonych/kolegów dokąd się udajesz i kiedy wrócisz;
- zawsze baczenie obserwuj otoczenie;
- jeśli zauważysz coś dziwnego/niepokojącego zgłaszaj swoim przełożonym;
- natychmiast reaguj na każde nawet potencjalne zagrożenie.

Jednak jeśli pomimo stosowania powyższych zasad w trakcie pełnienia służby poza granicami kraju znajdziesz się w sytuacji izolacji lub niewoli, ważne jest, aby być na to psychicznie i fizycznie przygotowanym. Należy pamiętać o dwóch rzeczach, cokolwiek by się stało, zawsze pamiętać że:

- jesteś żołnierzem – jesteś profesjonalistą/ką i od Twojego zachowania zależy rozwój sytuacji;
- izolacja fizyczna nie oznacza, że o Tobie zapomniano, w tym czasie wiele ludzi (nie tylko żołnierzy) dąży do Twojego uwolnienia.

Pamiętaj,

NIE JESTEŚ SAM/A !!!

Doświadczenia dotyczasowych działań wskazują, że prawdopodobieństwo sukcesu przetrwania w sytuacji zakładnika/czki znacznie wzrasta, gdy Ty jako zakładnik:

- jesteś spokojny/a, ponieważ Twоя rodzina w ojczyźnie jest bezpieczna i ma zapewnioną pomoc oraz wsparcie nie tylko ze strony państwa;
- jesteś pewien/na, że Twoi/je koledzy/koleżanki i przełożeni udzielają wszelkiego wsparcia Twojej rodzinie w tej trudnej sytuacji;
- w trakcie izolacji będziesz pamiętała/o podstawowych zasadach przetrwania (SERE) w nieznanym ci otoczeniu;
- posiadasz tylko naprawdę niezbędne przedmioty, w tym dokumenty wojskowe.

6.4. Zasady zachowania się izolowanego personelu

Każda sytuacja zakładnicza jest inna, ale przedstawione poniżej zasady mogą uratować Ci życie i pomóc w przetrwaniu.

Faza pierwsza – SCHWYTANIE

Pamiętaj:

- pierwsze 15–45 minut jest najbardziej niebezpieczne dla Twojego życia i życia osób Ci towarzyszących. Skup się na przeżyciu;
- opanuj stres, zachowaj spokój;
- nie odzywaj się, nawet jeśli jesteś ranny/a;
- wykonaj polecenia tych, którzy Cię schwytali;
- nie próbuj im niczego sugerować;
- nie gestykuluj, nie rób niczego bez ich pozwolenia;
- nie prowokuj sporów ani nie podnoś głosu; oni bowiem też działają w stresie;
- nie szeptaj ani w żaden inny werbalny sposób nie komunikuj się z kolegami/koleżankami;
- zachowaj dokumenty i ubranie, ale nie czyń tego za wszelką cenę.

Faza druga – TRANSPORTOWANIE

Pamiętaj, że przeżyłeś/aś najgorsze. Jeśli jesteś transportowany/a to z pewnością w jakimś celu. Niebezpieczeństwo jednak z całą pewnością nie minęło. Pozostań czujny/a i staraj się:

- w miarę możliwości nabraci sił, odpoczywaj;
- napięcie nieco spadło. Boisz się? to nic złego. Zaakceptuj swój strach – on pomoże Ci przetrwać;
- jeśli jesteś ranny/a, to teraz możesz to zasygnalizować – nie oczekuj jednak zbyt wiele;
- w miarę możliwości okazuj swoje człowieczeństwo, a prostymi gestami próbuj budować choćby najmniejszą więź porozumienia z przetrzymującymi.

Faza trzecia – PRZETRZYMYWANIE

Pamiętaj, że jesteś potrzebny/a, tym którzy cię przetrzymują. Teraz czas działa na twoją korzyść. Zachowaj jednak ostrożność. Twój los w dużym stopniu zależy od ciebie, więc:

- przede wszystkim „nie wychylaj się”;
- przygotuj się na prawdopodobne bicie, tortury i próby manipulacji;
- nie poniżaj się i nie rozpaczaj, Twoja sytuacja może się jedynie poprawić;
- w kontaktach z przetrzymującymi okazuj partnerstwo i wolę współpracy, ale nie służalczość;
- okazuj pozorne posłuszeństwo i szacunek. Pamiętaj, że to jest gra o przetrwanie;
- unikaj w stosunku do nich wyzwyającej postawy i agresji, nigdy nie kieruj gróźb lub przestrógi pod ich adresem;

- pamiętaj o zasadach zachowania, które powinny być zgodne z lokalnymi zwyczajami;
- staraj się budować więź porozumienia z przetrzymującymi, w rozmowie zawsze poruszaj tematy neutralne – rodzina, dzieci itp.;
- nie zapominaj o utrzymywaniu dobrej formy fizycznej i psychicznej, to może być kluczowy element Twojego ratunku;
- nie odrzucaj jedzenia ani picia, nigdy bowiem nie wiesz, kiedy znów do stanieś jakikolwiek posiłek;
- zaakceptuj izolację jako stan przejściowy.

Zasady postępowania

1. Jestem żołnierzem Rzeczypospolitej Polskiej, zawsze walczę w słusznej sprawie o wolność waszą i naszą, o sprawiedliwość społeczną i poszanowanie godności ludzkiej.
2. Nigdy się nie poddam z własnej woli i będę kontynuował/a walkę do wykierpania wszystkich dostępnych środków.
3. W niewoli także będę kontynuował/a walkę wszystkimi dostępnymi środkami. Wykorzystam każdą nadarzającą się okazję do ucieczki.
4. Będąc jeńcem (przetrzymywany/a) będę podtrzymywał/a jedność działania ze współtowarzyszami/kami niedoli. Nie przekażę żadnej informacji, która mogłaby zaszkodzić współtowarzyszom/kom ani nie podejmę żadnej akcji, która by tym skutkowała. Będąc starszym stopniem/służbą przejmę dowodzenie, jeśli nie, podporządkuję się rozkazom i udzielię wszelkiej pomocy przełożonym/starszym.
5. W czasie przesłuchania przekażę jedynie stopień, imię i nazwisko, datę urodzenia oraz przynależność służbową. Będę unikał/a odpowiedzi na pytania związane ze służbą i wykonywanymi (lub planowanymi) zadaniami. Nie będę przekazywał/a żadnych informacji o treściach szkodliwych dla mojej Ojczyzny i/lub Sojuszników.
6. Nigdy nie zapomnę, że byłem i jestem żołnierzem Rzeczypospolitej Polskiej, obywatelem odpowiedzialnym/a za swoje czyny i mocno zaangażowanym w obronę pryncypów wolnej i niepodległej Ojczyzny.

Myśl pozytywnie!

Pamiętaj, że wszyscy działają na rzecz Twojego uwolnienia:

- dyskretnie obserwuj powtarzające się zachowanie i nawyki przetrzymujących cię – staraj się jak najwięcej zapamiętać i kojarzyć;
- jeżeli to tylko możliwe, zostawiaj skryte znaki lub przekazuj sygnały mogące pomóc w Twojej lokalizacji;
- nie omawiaj z kolegami/koleżankami spraw służbowych ani osobistych, gdyż wszelkie informacje mogą być wykorzystane przeciwko Tobie lub innym żołnierzom;

- w trakcie przesłuchań używaj ogólników, kieruj rozmowę na działalność humanitarną Polskich Sił Zadaniowych. Pamiętaj, że informacje, których (świadomie lub nieświadomie) udzielasz mogą być weryfikowane i/lub manipulowane. Na pewno sam/a będziesz poddawany/a manipulacjom i próbom tzw. prania mózgu;
- buduj się myślą, że wielu bardzo energicznych i pomysłowych ludzi pracuje nad Twoim uwolnieniem. To samo przekonanie wpajaj kolegom/koleżankom – pomagaj im w trudnych chwilach!

Faza czwarta – UWOLNIENIE

- racjonalnie planuj ucieczkę już od początku uwięzienia;
- jeżeli ocenisz, że masz znaczne szanse na zakończoną powodzeniem ucieczkę – zrób to, jeżeli masz wątpliwości – niepotrzebnie się nie narażaj;
- podejmując decyzję o ucieczce – uwzględnij możliwość represji w stosunku do współtowarzyszy niedoli oraz w stosunku do siebie, odpowiedz sobie na pytanie, co się stanie w przypadku ponownego schwytyania?

Pamiętaj: jeśli nie zdołałeś/aś zbiec, wolność odzyskasz na jeden z dwóch sposobów: sukcesu negocjacyjnego lub akcji bezpośredniej specjalnego zespołu odzyskującego. Ważne żebyś był/a na ten moment dobrze przygotowany/a:

- akcji zespołu odzyskującego spodziewaj się zawsze i wszędzie;
- nie bądź więc zaskoczony/a potencjalnie niebezpiecznymi działaniami – położ się nieruchomo twarzą do ziemi z rękami splecionymi na karku i szeroko rozwartymi nogami;
- dla własnego bezpieczeństwa pod żadnym pozorem nie podejmuj prób udziału w walce;
- nie „pomagaj” członkom zespołu odzyskującego, oni są naprawdę dobrzy w tym, co robią i nie potrzebują pomocy, nie przeszczadzaj im, abyś nie został zakwalifikowany do terrorystów/porywaczy.
- gdy sytuacja się wyjaśni, przedstaw się, ale nie oponuj w razie prób skrępowania. Oni także działają w stresie, a na procedury rozpoznania przyjdzie czas. Zachowuj się jak w czasie schwytyania/pojmania.

6.5. Survival – „zdecyduj się na przeżycie”

Większości ludziom survival kojarzy się z kilkudniową wyprawą w odległość, do lasu, z namiotem, śpiworem, menażką i kompasem, jedzeniem tego, co zaoferuje natura i prowizorycznym budowaniem szałasu. I tak to zazwyczaj wielokrotnie podczas obozów przetrwania wygląda. Szczególnie jeśli dotyczy to grupy osób młodych dla których jest to przygoda, a nie przeżycie. Prawdziwy survival uczy, jak przeżyć w ekstremalnych warunkach zarówno w górach, lesie, pustyni jak i na morzu, czy także i w mieście. To umiejętność radzenia sobie

z samym sobą, a także z niską lub wysoką temperaturą, głodem, poczuciem zagrożenia, ewentualną chorobą, bez pomocy telefonu komórkowego oraz innych współczesnych technologii. To prawdziwa szkoła życia, a poznanie i praktyczna umiejętności ich zastosowania bardzo często jest niezbędnym warunkiem przetrwania w obcym, wrogim środowisku. Survival jak żadna inna specjalność łączy informacje z rozmaitych niekiedy odległych dziedzin wiedzy: geografii, fizyki, chemii, biologii, materiażnawstwa, meteorologii, psychofizjologii, medycyny i medycyny naturalnej, ratownictwa i traperki. Survival sprowadza się do przestrzegania poniższych zaleceń:

- **S** – oceń sytuację, otoczenie, stan zdrowia oraz wyposażenia;
- **U** – wyczul swoje zmysły na bodźce zewnętrzne;
- **R** – pamiętaj, gdzie jesteś – to wojna;
- **V** – zapanuj nad sobą, nie panikuj;
- **I** – improwizuj, popraw swoją sytuację;
- **V** – twoje życie jest wartością nadzwodną;
- **A** – naśladowuj w działaniu lokalną ludność;
- **L** – przeżyj, używając swojej wiedzy i inteligencji.

1. NA MIEJSCU ZDARZENIA – NATYCHMIAST:

- oceń sytuację, w jakiej się znalazłeś. **Pomyśl, zanim zaczniesz działać;**
- jeśli znajdujesz się na skażonym terenie bezwzględnie użij środków ochrony;
- poszukaj bezpiecznego miejsca;
- oceń stan swojego zdrowia, a w razie potrzeby dobrze opatrz rany;
- zniszcz/usuń materiały niejawne, jeśli je posiadasz (także z umundurowania);
- zamaskuj platformę, którą opuszczasz;
- popraw kamuflaż;
- opuść miejsce zdarzenia – metodą na zyzkak;
- wykorzystaj teren pod każdym względem głównie do nawiązania łączności i maskowania się;
- znajdź nowe możliwe bezpieczne schronienie.

2. W BEZPIECZNYM SCHRONIENIU:

- raz jeszcze oceń na zimno sytuację, dokończ opatrywanie ran, sprawdź, jakim wyposażeniem dysponujesz;
- ustal priorytety i do nich przygotuj/przemyśl warianty swojego postępowania;
- ustal swoją lokalizację;
- sprawdź, a w razie potrzeby popraw maskowanie Twojego schronienia;
- skup się na zadaniu, które będziesz musiał wykonać;
- realizuj przyjęty plan działania. Bądź elastyczny!

3. MASKOWANIE

Wybierz miejsce schronienia które zapewni Ci:

- skuteczne maskowanie z ziemi oraz powietrza;
- bezpieczną odległość od pozycji przeciwnika oraz szlaków komunikacyjnych;
- możliwość prowadzenia obserwacji;
- możliwość ucieczki, więcej niż jednym sposobem;
- możliwie najlepszą ochronę przed szkodliwymi/niebezpiecznymi elementami środowiska naturalnego;
- warunki do prowadzenia seansów łączności radiowej lub możliwość wykorzystania innych ustalonych metod sygnalizacji wizualnej;
- możliwość działania, oczywiście z zachowaniem warunków bezpieczeństwa;
- dostęp do wody pitnej.

4. PRZEMIESZCZANIE SIĘ:

- przemieszczaj się bardzo powoli i rozważnie;
- staraj się nie zostawiać śladów, nie hałasuj, rozważnie używaj światła;
- przemieszczaj się w bezpiecznej odległości od szlaków komunikacyjnych;
- zatrzymuj się, obserwuj okolicę wokół siebie, nasłuchuj nienaturalnych odgłosów, wykorzystaj zmysły węchu i dotyku;
- przemieszczaj się tylko w ramach stref bezpiecznych;
- wykorzystaj techniki unikania przeciwnika.

5. ŁĄCZNOŚĆ I SYGNALIZACJA:

- jeśli masz możliwości nawiązuj łączność radiową według ustalonych procedur (planów) rozkazów, zwłaszcza wtedy, kiedy nadajesz w eter „na ślepo”;
- utrzymuj cały sprzęt łączności radiowej (oraz dodatkowe wyposażenie sygnalizacyjne) w ciągłej gotowości do natychmiastowego użycia;
- bezwzględnie pamiętaj, że każde użycie sprzętu łączności radiowej oraz innego dodatkowego wyposażenia sygnalizacyjnego może przyczynić się do ujawnienia twojej lokalizacji – korzystaj z tego rozważnie.

6. ODZYSKIWANIE IZOLOWANEGO PERSONELU:

- dokonaj uprzednio optymalnego wyboru miejsca ewakuacji , z którego mógłbyś zostać podjęty przez Grupę Poszukiwawczo-Ratowniczą, zgodnie z warunkami odzyskiwania izolowanego personelu, obowiązującymi na terenie działań;
- upewnij się, że miejsce ewakuacji jest bezpieczne, dokonaj przeglądu posiadanego wyposażenia;

- dokonaj takiego wyboru miejsca ewakuacji, aby zapewnić jak najlepsze warunki do użycia sprzętu łączności radiowej oraz wyposażenia sygnalizacyjnego;
  - prowadź możliwie długo obserwację miejsca ewakuacji zwracając szczególną uwagę na obecność przeciwnika oraz lokalnej ludności;
  - postępuj zgodnie z tym czego nauczyłeś się w czasie szkolenia, pamiętaj o instrukcjach i zaleceniach według których działają Grupy Poszukiwawczo-Ratunkowe.

7. Zestaw SURVIVALOWY – przykładowa zawartość:

- folia izolująca od chłodu, dla lepszej widoczności pomarańczowa;
  - tabletki do odkażania wody, plastry opatrunkowe, podstawowe antybiotyki;
  - sól – regulator gospodarki wodnej oraz nadmanganian potasu (dezynfekcja ran);
  - kilka torebek foliowych, naczynie z folii aluminiowej;
  - zapałki lub krzesiwo, hubka (buteleczka z płynem łatwopalnym), świeczka;
  - kompas fluorescencyjny, szkło powiększające;
  - gwizdek i lusterko z folii aluminiowej (do alarmowania);
  - piłka druciana, sterylne ostrze (scalpel, żyletki);
  - drut do wnyków, gumkę do procy, sznur na cięciwę łuku, żyłkę i haczyki;
  - cienka linka, szpagat;
  - igła, nici i guziki, parę agrafek;
  - ołówek oraz kilka kartek;
  - pieniądze (złoto lub najbardziej znana waluta świata USD).

Rys. 44. Optymalne indywidualne wyposażenie osobiste
 Źródło: materiały własne.

Skomponowany osobiście przez żołnierza i zabierany w rejon działań zestaw bardzo często będzie zależał od miejsca wykonywania zadania, środowiska i jego specyfiki. Tym niemniej istnieją elementy wyposażenia które w każdych warunkach są niezbędne do przetrwania. Wartość tych elementów docenimy tylko wtedy, kiedy będziemy musieli skorzystać z zawartości swojego „zestawu do przetrwania”. Zestaw nie może być standardowy, ani zbyt rozbudowany, jego rozmiary nie mogą być dominującymi pośród wyposażenia używanego w czasie standardowych działań. Zawartość zestawu powinna spełniać wewnętrzne potrzeby użytkownika, jego priorytety i indywidualne oczekiwania.

Dekalog uwięzionego⁵⁸

Jednak jeśli pomimo zastosowania wszystkich przedstawionych powyżej zasad zostaniesz pojmany i uwięziony, pamiętaj, że to nie koniec świata. Możesz w dalszym ciągu zrobić wiele aby przeżyć – psychologiczne aspekty uwięzienia:

1. Zachowaj poczucie sensu własnych działań i sytuacji, w jakiej się znalazłeś.

Najważniejszą rzeczą jest budowanie poczucia sensu bycia uwięzionym. Niezwykle istotna jest umiejętność „nałożenia” własnego, zazwyczaj bardzo niekorzystnego położenia na o wiele ważniejsze wartości jakimi jest np. przysięga żołnierza, wierność wobec Ojczyzny, poczucie wartości wewnętrznej z dobrze spełnionego obowiązku.

2. Odrzuć fałszywą logikę

Z gruntu fałszywą logiką jest myślenie, że Twoje przetrwanie zależne jest od podporządkowania się porywaczom. Nie utożsamiaj się z nimi. Musisz zachować niezależność wewnętrzną, a zewnętrzne podporządkowanie traktuj tylko i wyłącznie pragmatycznie. Niezależność wewnętrzna pozwoli Ci podejmować samodzielne decyzje.

3. Buduj rytm dnia i ustal sytuacje konfliktowe

Postaraj się nadać rytm każdemu dniu uwięzienia. Tak zaakceptowany rytm uspokaja i porządkuje zachowania. Znajdziesz czas na zrozumienie konfliktu i opracowanie ewentualnych rozwiązań (np. czy konfliktową sytuację jest religia? i zastanów się jak powinieneś reagować na ewentualne próby indoktrynacji).

4. Podtrzymuj wiarę w uwolnienie

Jeśli wierzysz w Boga módl się do Niego i nie trać nadzieję, że zostaną podjęte wszystkie możliwe wysiłki w celu Twojego uwolnienia. Nie wierz prześladowcom, że może być inaczej. Rząd kraju zrobi wszystko, żeby Cię uwolnić.

5. Zachowaj pozytywne nastawienie

Realizuj wewnętrzne założenie, że to Ty jesteś wytrwałym optymistą wbrew niekorzystnym okolicznościom. Opieraj się „czarnym scenariuszom” i destrukcyjnym myślom. Redukuj swoje lęki poprzez umiejscowienie stałych zachowań Twoich prześladowców w przewidywalne wzorce. Staraj się myśleć

---

⁵⁸ *Przeżyć uprowadzenie – materiał studyjny. Dekalog Uwięzionego (oprac. Inspektorat Wsparcia Sił Zbrojnych – IWSZ).*

i przewidywać te zachowania. Ciesz się z małych, drobnych zwycięstw (np. nie dałeś się upokorzyć, zachowałeś własny punkt widzenia itp.).

6. Buduj wyobrażenia

Myśl pozytywnie o przyszłości i o rzeczach ze swojego dotychczasowego życia. Systematycznie uprawiaj gimnastykę umysłową oraz ucz się nowych umiejętności. Rób cokolwiek, czym możesz zajmować Twój umysł w konstruktywny sposób. Nie skupią się na błędach jakie popełniłeś w kontakcie z prześladowcami, ucz się na ich podstawie i wyciągaj wnioski.

7. Bądź zaangażowany

Pasywność w konsekwencji prowadzi do wewnętrznego poczucia bezdziejności, depresji i całkowitego osamotnienia. Aktywność to obserwacja zachowań prześladowców. Pamiętaj, oni też popełniają błędy, a Twoja aktywność to także zachowanie czujności i gotowości do natychmiastowej reakcji na powstałe szanse.

8. Używaj humoru

Humor to bardzo groźna broń, może obrażać ale jeśli jest właściwie skierowana na samego siebie a nie na prześladowców może powodować zmianę ich zachowań na bardziej pozytywne.

9. Komunikuj się

Każda komunikacja niesie nowe perspektywy i jest źródłem nowych informacji oraz nowych szans. Nigdy sam nie przerywaj komunikacji z prześladowcami (chyba że z jakiś przyczyn chwilowo Tego potrzebujesz).

10. Planuj ucieczkę

Nie ma sytuacji bez wyjścia, bez szans na pozytywne zakończenie. Wykorzystaj je bez wahania jeśli się nadarzą ale zawsze uwzględnij aktualny kontekst Twojego uwięzienia (np. to czy Twoje życie jest zagrożone i czy ucieczka ma choć niewielkie prawdopodobieństwo sukcesu). Jeśli szansa na to jest realna – uciekaj, najgorsze co Ci grozi to powrót do sytuacji, w której byłeś poprzednio. Pamiętaj że terroryści/porywacze przetrzymują Cię dla własnych celów, których realizacja nie zniknie wraz z Twoją ucieczką.

6.6. Medyczne aspekty izolacji⁵⁹

Odmowa jedzenia i picia

Nie jest wskazana pod żadnym pozorem, bowiem obniża sprawność organizmu, zmniejsza jego wydolność a tym samym szanse powodzenia w ucieczce. Zazwyczaj negatywnie wpływa na morale, a także może być postrzegane jako świadomy opór, a tym samym być przyczyną agresji ze strony terrystów/porywaczy. Jeśli tylko możesz, zgromadź choć odrobinę jedzenia. Dziel się jedzeniem z współtowarzyszami niedoli. Koniecznie pij płyny.

---

⁵⁹ Przeżyć uprowadzenie – materiał studyjny. Uwagi medyczne (oprac. IWSZ).

Rany i schorzenia.

Wykorzystaj podstawowa wiedzę medyczną jaką poznałeś w trakcie szkolenia przygotowawczego tj.: tamowanie krvotoków, unieruchamianie złamań, opatrywanie ran. Jeśli jednak jesteś pozbawiony jakichkolwiek medykamentów, musisz używać podręcznych materiałów opatrunkowych (staraj się aby to był materiał czysty – choć niestety nie będzie jałowy). Walcz z wychłodzeniem organizmu i zimnem. Jak można najlepiej izoluj swoje ciało od podłożu. Jeśli to tylko możliwe, śpij na słomie, liściach, igliwiu lub ścinkach gałęzi. Osłaniaj części dystalne organizmu, ręce, stopy i głowę. W przypadku upałów i wystąpienia na słońce, osłaniaj przede wszystkim głowę oraz kark. Ochraniaj jak największą powierzchnię swojego ciała przed bezpośrednim nasłonecznieniem.

Leki

Jeśli musisz systematycznie zażywać leki lub chorujesz na schorzenia, które wymagają podawania Ci takich leków (np. choroby serca, cukrzyca, padaczka, astma, nadciśnienie) poinformuj natychmiast o tym porywaczy. Jeśli tylko możesz, poproś o pomoc medyczną (pamiętaj jednak, że konieczność podawania leków może być wykorzystana przeciwko Tobie). Pamiętaj także, że leki, które masz przy sobie, mogą nie przynieść pomocy innym. Nie podawaj własnych leków innym, mimo że wydaje Ci się, iż ich objawy są bardzo podobne do tych, jakie występują u Ciebie. Zawsze istnieje ryzyko zatrucia się lekami lub ich bardzo szkodliwego działania.

Zakończenie

Podsumowując należy stwierdzić, że przedstawione w niniejszej publikacji materiały nie wyczerpują wiedzy z poruszonego zakresu tematycznego, a jedynie dają wstępny zarys wiedzy jaką powinien posiąć student legionista zarówno w czasie szkolenia teoretycznego, jak i praktycznego.

Szkolenie wojskowe studentów nie jest „produktem” czasów współczesnych. Żołnierze-studenci przewijają się przez karty naszej historii już od czasu odzyskiwania niepodległości. Ówczesne Legiony Akademickie zapoczątkowały swoją działalność w ośrodkach akademickich stolicy, jednak idea odzyskania niepodległości, a następnie obrony granic Rzeczypospolitej szybko promieniowała na inne części kraju. Żołnierze-akademicy szybko opuścili mury uczelni i czynnie uczestniczyli w tworzeniu przeszłej Rzeczypospolitej. Akademicy mają swój dobitny wkład w wyzwolenie Lwowa, jak również w bitwie Warszawskiej jako niezłomni obrońcy Ossowa.

Historię Legii Akademickiej najlepiej oddaje historia 36. Pułku Piechoty. Pułk ten prawie w całości sformowany przez żołnierzy-studentów dał przykład ofiarności i męstwa w walce o wolną Rzeczpospolitą.

Także po odzyskaniu niepodległości i umocnieniu bytu państwa polskiego legionisi nie zaprzestali szkolenia i aktywności na rzecz przygotowania Rzeczypospolitej do obrony swoich granic. Stąd, gdy w 1925 r. na warszawskim Placu Saskim składano w symbolicznym grobie szczątki bezimiennego Nieznanego Żołnierza (bohatera walk o Lwów) to żołnierze-legioniści wystawili przy nim Wartę Honorową.

Nie zabrakło legionistów także we wrześniu 1939 roku. W sierpniu zmobilizowany został 36. Pułk Piechoty, który wchodząc w skład Armii Łódź zakończył swój szlak bojowy w Twierdzy Modlin.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej szkolenie wojskowe studentów odbywało się w ramach powszechnego obowiązku obrony. W różnym czasie długość takich kursów była różna, a także zmieniała się nazwa (Szkoła Oficerów Rezerwy – SOR lub Szkoła Podchorążych Rezerwy – SPR). Zawsze jednak potencjał młodych ludzi z wyższym wykształceniem był wykorzystywany do przygotowania rezerw które miały przejąć ciężar prowadzenia wojny w dłuższym czasie. Dlatego idea wskrzeszenia przygotowania wojskowego studentów jest jak najbardziej słuszna i potrzebna. Zwłaszcza w sytuacji, gdy postęp techniczny przybiera coraz szybsze tempo, a wykorzystanie zaawansowanych technologicznie środków prowadzenia walki wymaga od żołnierzy coraz większej

wiedzy, także technologicznej. To właśnie wyższe uczelnie powinny być miejscem skąd pozyskuje się takich specjalistów. Program Legii Akademickiej daje na to dużą szansę i jest bardzo perspektywiczny.

Bibliografia

Akty prawne, regulaminy, instrukcje

1. Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 1430 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204 ze zm.).
4. *Planowanie działań na szczeblu taktycznym w Wojskach Lądowych DD/3.2.5*
5. *Regulamin Działań Wojsk Lądowych*, Warszawa 2008, DWŁąd. wewn. 115/2008.
6. *Regulamin Działań Taktycznych Wojsk Lądowych (część I), Związek taktyczny, oddział*, MON, Szt. Gen. WP 1422/94.
7. *Program strzałań z broni strzeleckiej*, Warszawa 2012.
8. *Podręcznik Walki Pododdziałów Wojsk Zmechanizowanych (Pluton, Drużyna)*, Warszawa 2002.
9. *Odzyskiwanie izolowanego personelu (DD/3.3.9)*, Sztab Gen., Warszawa 2010.
10. *Zasady przygotowania i opracowania zasadniczych dokumentów rozkazodawczych*, Szt. Gen. WP 1541/2002.
11. IPB – „Intelligence Preparation of the Battlefield” rozpoznawcze przygotowanie pola walki, regulamin: FM-34-130; 23 maja 1989 r. HEADQUARTERS, DEPARTMENT OF THE ARMY.
12. *Praca w terenie na szczeblu taktycznym*, AON, Warszawa 2004.
13. *Koncepcja i ogólne zasady funkcjonowania narodowego systemu odzyskiwania personelu wojskowego*, Sztab Gen., Warszawa 2008.
14. *Mała encyklopedia wojskowa*, t. I, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1971.
15. *Encyklopedia odkryć i wynalazków*, Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1979.
16. AJP-01(B), (wyd. grudzień 2002).
17. *Poradnik współczesnego bodyguarda – nowoczesna ochrona*, Bellona, Warszawa 2009.
18. *Przeżyć uprowadzenie – materiał studyjny. Dekalog Uwięzionego* (opracowano w Inspektoracie Wsparcia Sił Zbrojnych), *Daj Się Uprowadzić*, CGDP, Bydgoszcz.
19. Praca studyjna. *Szkolenie pilotów śmigłowców z zakresu wykonywania misji bojowego poszukiwania i ratownictwa (csar)*, DWŁąd, Warszawa 2006.
20. *Topografia Wojskowa*, MON, Szt. Gen. 1124/83, Warszawa 1983.
21. *Teoria strzału*, MON, Szt. Gen. 348/70 Warszawa 1970.

Literatura

1. Apanowicz A., *Dowodzenie*, wyd. MON, Warszawa 1961.
2. Bruckner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1957.
3. Ciepliński A. Woźniak R., *Encyklopedia współczesnej broni palnej*, Wydawnictwo WiS, Warszawa 1994.
4. Clausewitz C., *O wojnie*, Lublin 1995.
5. Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1985.
6. Koziej S., *Struktura i ewolucja sztuki wojennej*, „Myśl Wojskowa” 1994, nr 1.
7. Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa 1993.
8. Kręcikij J., *Ustalenia standaryzacyjne Sojuszu Północnoatlantyckiego w wybranych obszarach dowodzenia*, AON, Warszawa 2001.
9. Perzyk B., *Ręczne granaty odłamkowe w Wojsku Polskim w latach 1945–1955* (cz. I), „Poligon” nr 5/2009.
10. Posobiec J., *Współczesne dowodzenie wojskami – istota i charakter dowodzenia*, AON, Warszawa 2012.
11. Ścibiorek Z., *Założenia i zasady współczesnej sztuki operacyjnej i taktyki*, AON, Warszawa 1991.

Netografia

1. <http://www.historycy.org/index.php?showtopic=12487>.
2. <http://lo-czerwiensk.pl/wp-content/uploads//2016/01/Wykonywanie-szkic%C3%B3w-terenu-dla-II-LOW.pdf>.
3. <http://www.gisplay.pl/kartografia/mapa-definicja.html>.
4. <https://sjp.pl/balistyka>.

Wykaz rysunków i tabel

Rysunki

Rys. 1.	Zależności w procesie dowodzenia między dowódcą a sztabem	10
Rys. 2.	Ogólny model struktury dowództwa	16
Rys. 3.	Ogólny model cyklu decyzyjnego	21
Rys. 4.	Struktura działań taktycznych	28
Rys. 5.	Warianty ugrupowania bojowego plutonu w obronie	42
Rys. 6.	Podział rejonu odpowiedzialności obronnej batalionu i kompanii	47
Rys. 7.	Wariant zadania plutonu w natarciu	55
Rys. 8.	Wariant działania drużyny w natarciu	57
Rys. 9.	Wariant działania drużyny w natarciu	57
Rys. 10.	Szyki bojowe plutonu do natarcia	59
Rys. 11.	Uszykowanie drużyny w natarciu	60
Rys. 12.	Planowanie marszu	67
Rys. 13.	Ubezpieczenie marszowe, wariant	72
Rys. 14.	Elementy składowe terenu	88
Rys. 15.	Przebieg oceny terenu i warunków atmosferycznych [na podst. ATP-35(B)]	90
Rys. 16.	Analiza warunków klimatyczno-meteorologicznych	91
Rys. 17.	Wyznaczanie kierunków stron świata wg słońca i zegarka a) w godzinach przedpołudniowych; b) w godzinach popołudniowych	93
Rys. 18.	Wyznaczanie kierunków stron świata za pomocą Gwiazdy Polarnej	93
Rys. 19.	Określanie odległości przy pomocy linijki milimetrowej	98
Rys. 20.	Orientowanie mapy za pomocą punktów terenowych	101
Rys. 21.	Określanie położenia na mapie na podstawie pobliskich przedmiotów terenowych	102
Rys. 22.	Określenie położenia na mapie na podstawie rzeźby terenu	103
Rys. 23.	Określanie położenia na mapie za pomocą celowania i pomiaru odległości	104
Rys. 24.	Siatka pól strefowych	105
Rys. 25.	Praktyczne określenie położenia obiektów w terenie	106
Rys. 26.	Fazy strzału w funkcji ciśnienia i prędkości pocisku w przewodzie lufy	108
Rys. 27.	Podrzut broni	110
Rys. 28.	Porównanie trajektorii w powietrzu i w próżni	111
Rys. 29.	Tor lotu pocisku i jego wybrane elementy	112
Rys. 30.	Elementy toru pocisku	113
Rys. 31.	Zasady celowania i skutki błędów celowania	115

Rys. 32. Wariant struktury plutonu zmotoryzowanego	120
Rys. 33. 5,56 mm karabinek szturmowy BERYL	121
Rys. 34. Pistolet maszynowy – PM-84P Glauberyt	123
Rys. 35. Uniwersalny karabin maszynowy km UKM 2000P	124
Rys. 36. Ręczny granatnik przeciwpancerny rgppanc-7	126
Rys. 37. Pistolet wojskowy 9 mm P-94 „WIST”	127
Rys. 38. Zapalnik do granatów ręcznych	129
Rys. 39. Ręczne granaty odłamkowe: a) zaczepny wz. 1942; b) obronny wz. F-1	130
Rys. 40. Budowa naboju strzeleckiego	131
Rys. 41. Oznaczenia amunicji strzeleckiej	132
Rys. 42. Praktyczne zachowanie zasad B.L.O.S.	134
Rys. 43. Schemat szkolenia SERE	139
Rys. 44. Optymalne indywidualne wyposażenie osobiste	147

Tabele

Tabela 1. Ustalanie położenia wg słońca	92
Tabela 2. Dane taktyczno-ogniowe różnych typów karabinu maszynowego UKM ...	125

Załączniki

Załącznik nr 1

PRZYKŁAD ZARZĄDZENIA PRZYGOTOWAWCZEGO DOWÓDCY DRUŻYNY

Żołnierze, dowódca plutonu właśnie mi powiedział, że dzisiaj o godz. 14.30 zaatakujemy wieś ZŁOTNIKI. Przeciwnik jest dobrze okopany, prawdopodobnie posiada czołgi, więc musimy być przygotowani do oczyszczenia budynków oraz zniszczenia czołgów. W związku z tym otrzymamy dodatkowo granaty ręczne oraz granatniki jednorazowe typu KOMAR na każdego żołnierza. Ponadto, pomocnicy broni zespołowej pobiorą ładunki wybuchowe. Pobierzcie dziesięć 200 gramowych kostek trotylu, 10 spłonek, zapalniki i 50 metrów lontu. Przed wyruszeniem sprawdzić czas palenia lontu. Szeregowy Lis pobrać sznur do wspinania oraz kotwiczkę. Pomocnik dowódcy plutonu będzie tutaj za około 20 minut i przekaże nam gdzie i kiedy możemy pobrać dodatkową amunicję i wyposażenie. Cysterna paliwowa będzie tu o 11.30, starszy szeregowy Lis zatankować nasz wóz bojowy do pełna. Czy są jakieś problemy techniczne? Nie słyszę. Teraz udaję się do dowódcy plutonu wysłuchać rozkazu bojowego, do mojego powrotu dowodzi st. szeregowy Nowak. Plan działania przedstawię po powrocie, w tym samym miejscu, wtedy też omówimy go w szczegółach.

Załącznik nr 2

PRZYKŁAD ZARZĄDZENIA PRZYGOTOWAWCZEGO DOWÓDCY PLUTONU

Żołnierze, dziś około godz. 14.30 zaatakujemy wieś ZŁOTNIKI. Przeciwnik prawdopodobnie przygotował kilka dobrze umocnionych pozycji obronnych w budynkach. Będziemy musieli je oczyścić. Prawdopodobnie we wsi znajdują się również czołgi przeciwnika. Nakazuję wydać po sześć granatów na żołnierza oraz po jednym granatniku przeciwpancernym KOMAR. Każda drużyna ma posiadać dziesięć 200 g kostek trotylu, spłonki, zapalniki, oraz minimum 50 metrów lontu. Pomocnik dowódcy plutonu przekaże wam gdzie i kiedy pobrać te materiały. Cysterna paliwowa będzie o godz. 11.30, zatankujcie pojazdy do pełna. Do godz. 11.45 muszę wiedzieć, czy macie jakieś problemy z naprawami sprzętu, z którymi nie poradzicie sobie sami. Spotykamy się w tym miejscu ponownie o godz. 12.00. Wtedy przemieścimy się na to wzgórze – widać? – skąd

można zobaczyć wieś. Tam precyzyjnie określę sposób wykonania zadania. Pytania?⁶⁰

Załącznik nr 3

PRZYKŁAD ROZKAZU BOJOWEGO DOWÓDCY DRUŻYNY

Żołnierz, z rozkazu bojowego, który otrzymałem od dowódcy plutonu wynika, że przed nami przeciwnik broni się systemem plutonowych i drużynowych punktów oporu, a także posiada bojowe wozy piechoty. Nasz pluton o godz. 090600 października, wykona atak w celu opanowania wzgórza 301. W tym czasie 3. pluton wykona atak – na lewo od nas – w celu opanowania wzgórza 205; a 1. pluton wykona atak którego celem będzie opanowanie wzgórza 309. Zadaniem naszej drużyny jest zaatakowanie i opanowanie lewej części wzgórza 301. Atakujemy w szyku pieszym, do linii strumienia – naszej linii ataku – przemieszczamy się w kolumnie marszowej, mając przed sobą 2. drużynę i wóz bojowy dowódcy plutonu, za nami 3 drużyna. Nasz wóz bojowy z opanowanego wzgórza 294 (wskazuje wzgórze w terenie) – widać? – zabezpieczy ogniem działanie plutonu. Po osiągnięciu linii strumienia rozwijamy się w ugrupowanie bojowe: nasza drużyna na lewym skrzydle plutonu, kierunkowa – 2. drużyna w środku ugrupowania, 3. drużyna na prawym skrzydle w celu opanowania wzgórza 301 – obiekt CZERWONY – widać? Po opanowaniu obiektu ataku kontrolujemy drogę pomiędzy nami a 1 plutonem na wzgórzu 309, w gotowości do zwalczania kontratakującego przeciwnika. O godz. 05.50 rozpocznie się 20-minutowe przygotowanie artyleryjskie. Zadaniem drużyny jest – opanować lewą część wzgórza – (wskazuje wzgórze w terenie) widać?, na prawo naciera 2. drużyna. Na sygnał SKOK nasz wóz bojowy ze wzgórza 294, przemieści się i dołączy do nas po opanowaniu obiektu ataku. W trakcie natarcia zabraniam przesunąć się dalej niż 100 m za grzbiet wzgórza. Bierzymy dwie racje żywnościowe na żołnierza oraz dodatkowo 600 sztuk amunicji do każdego rodzaju broni. Wóz bojowy w zajmowanym rejonie obsłużyć i zatankować do pełna do godz. 20.00. Dowodził będę w ugrupowaniu pieszym, zastępca celowniczy kierownika maszynowego. Na moim zegarku jest teraz godzina ..... Częstotliwości oraz kryptonimy radiowe bez zmian. Sygnał do przeniesienia ognia dwie zielone gwiazdy lub na rozkaz, pytania?

---

⁶⁰ Po wydaniu zarządzenia przygotowawczego rozpoczyna się natychmiast przygotowanie do działania. Przygotowania wykonywane przez żołnierzy nadzorują bezpośrednio pomocnik dowódcy plutonu oraz dowódca drużyny. Pozwala to w sposób ciągły obserwować zakres wykonywanych czynności i reagować w razie nieprawidłowości. Daje to pewność, że wytyczne dowódcy plutonu i dowódców drużyn wykonywane są właściwie i zakończone zostaną w czasie zapewniającym osiągnięcie gotowości do działania w określonym przez przełożonego terminie.

Załącznik nr 4

PRZYKŁAD ROZKAZU BOJOWEGO DOWÓDCY PLUTONU

1. SYTUACJA:

- a) przeciwnik – na kierunku naszego działania siłami pododdziałów 2bz zorganizował obronę systemem plutonowych i drużynowych linii obronnych. Ich prawdopodobne rozmieszczenie to rejon wzgórza 301 (NB 782918). Prawdopodobne ukompletowanie przeciwnika ocenia się na 80%, jego morale jest wysokie. Wypożyczeni są w bojowe wozy piechoty typu... oraz czołgi typu.... Obronę prowadzić będą prawdopodobnie na obecnie zajmowanej pozycji.
- b) siły własne – 1. kompania 09.06.00 października wykona atak w celu opanowania wzgórza 309 (NB 783910) oraz wzgórza 301 (NB 782918), po czym przejmie kontrolę nad drogą łączącą te wzgórza. W tym samym czasie 2. kompania wykona atak, w celu opanowania wzgórza 205 (NB 782937). Równocześnie 1. pluton wykona atak, którego celem będzie opanowania wzgórza 309 (NB 783910). Pluton możdżerzy rozmieszczony będzie w rejonie wzgórza 258 (NB 762402), skąd wspierał będzie działanie naszego batalionu. Ponadto nasze działanie wspierał będzie das (122 mm) z głównych stanowisk ogniowych metodą „na wezwanie z pola walki”. Główny wysiłek wsparcia ogniowego skierowany będzie na korzyść naszej kompanii.
- c) zmiany w podporządkowaniu – brak.

2. ZADANIE:

O godz. 090600 października nasz pluton wykona atak w celu opanowania wzgórza 301 (NB 782918) – (wskaże wzgórze w terenie) widać?

3. REALIZACJA

- a) zamiar działania – nasz pluton wykona atak w szyku pieszym, który zostanie przyjęty po przekroczeniu linii otwarcia ognia o godz. 0600. Linię otwarcia ognia przekroczymy w kolumnie marszowej, organizując obserwację okrężną. Ugrupowanie marszowe: 2. drużyna, wóz bojowy dowódca plutonu, 1. drużyna, 3. drużyna. Wozy bojowe ze szczytu wzgórza 294 (NB 780916) zabezpieczą ogniem działanie plutonu. Po osiągnięciu strumienia – linii ataku – rozwiniemy się w linię bojową w ugrupowaniu: na lewo 1. drużyna, 2. drużyna w centrum jako kierunkowa, 3. drużyna na prawo w celu opanowania wzgórza 301 – obiekt „CZERWONY” – (wskaże wzgórze w terenie) widać? Po opanowaniu obiektu „CZERWONY”, będziemy kontrolować wszelki ruch na drodze łączącej wzgórza 309 (NB 783910) i 301 (NB 782918). Dowódca kompanii ocenia, że w wypadku wykonywania kontrataku przeciwnik będzie próbował wykorzystać tę drogę. Opanowując wzgórze 309 – obiekt „NIEBIESKI” – na naszym lewym skrzydle, 1. pluton będzie brał udział w zabezpieczeniu

lewego skrzydła batalionu, w przypadku wyjścia kontrataku przeciwnika. 3. pluton podczas ataku przemieszczał się będzie za nami, w gotowości (na rozkaz) do kontynuowania natarcia. O godz. 05.50 rozpocznie się 20-minutowe przygotowanie artyleryjskie. Główny wysiłek wsparcia ogniowego skierowany będzie na korzyść naszego plutonu. Na moim szkicu – wskazuje na szkicu – wybrałem szczególnie ważne cele. Upewnijcie się przed rozejściem, że dobrze je odrysowaliście.

b) zadania dla podległych pododdziałów

- (1) 1. drużyna – opanować lewą część wzgórza;
- (2) 2. drużyna – opanować środkową część wzgórza;
- (3) 3. drużyna – opanować prawą część wzgórza;
- (4) wozy bojowe:
  - a. wsparcie ogniowe ze wzgórza 294;
  - b. na komendę „ZWROT” przeniesienie ognia w kierunku pół.-wsch.:
  - c. ruch w kierunku obiektów ataku i dołączenie do plutonu – na rozkaz (sygnał).
- (5) wytyczne koordynujące:
  - a) 2 drużyna jest kierunkową w czasie natarcia;
  - b) godzina 1200 – kierunek wschodni;
  - c) maksymalna rubież, do której możemy się przesunąć w trakcie natarcia – 100 m za grzbiet wzgórza.

4. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE:

- a) zaopatrzenie – w drużynach pobrać po dwie racje dzienne na żołnierza. Każda drużyna pobiera dodatkowo 600 sztuk amunicji do wszystkich rodzajów broni. Wozy bojowe obsłużyć i zatankować do godz. 20.00, w zajmowanym rejonie.
- b) zabezpieczenie techniczne – ewakuację sprzętu realizuje Patrol Rozpoznania i Pomocy Technicznej działający na kierunku naszej kompanii.
- c) zabezpieczenie medyczne – w drużynach uzupełnić indywidualne pakiety przeciwpromienne oraz opatrunki osobiste. Rannych ewakuować w rejon drogi gruntowej.

5. DOWODZENIE I SYGNAŁY

- a) dowodzenie – moje miejsce za ugrupowaniem 2. drz, pomocnik dowódcy plutonu znajdować się będzie w środkowym wozie bojowym. Zastępca pomocnik dowódcy plutonu.
- b) sygnały – częstotliwości oraz kryptonimy jak dotychczas. Sygnał do przeniesienia ognia dwie zielone gwiazdy lub na rozkaz. Na moim zegarku jest teraz godzina ..... .

Możliwe jest, aby dowódca drużyny z rozkazu dowódcy plutonu – np.: celem oszczędzenia czasu – wybrał tylko informacje niezbędne, a następnie przekazał je drużynie przy uprzednio wykonanym modelu terenu działania,

przygotowanym po to aby żołnierze łatwiej zrozumieli treści zawarte w rozkazie. Model ten może być następnie wykorzystywany do wyjaśnienia niejasności oraz omówienia przy nim współdziałania. Oczywiście, gdy to możliwe dowódca wydaje rozkaz bojowy w miejscu, z którego widać teren obejmujący przyszłe działanie.

Załącznik nr 5

Załącznik....
Układ i treść rozkazu bojowego

KLAUZULA TAJNOŚCI

(Zmiany w stosunku do rozkazów ustnych, jeśli występują)

*Egz. nr ... z ... egz.
Wydający
Miejsce wydania
Grupa Data-Czas
Numer kodowy (wychodzący)*

ROZKAZ BOJOWY Nr ... DOWÓDCY ....

Dokumenty odniesienia: *Mapy, plany i inne dokumenty, do których odwołuje się wykonawca w części zasadniczej rozkazu.*

Strefa czasowa: ...

Podział sił: ...

- *wyszczególnienie podległych sił, elementów ugrupowania wraz ze zmianami w podporządkowaniu;*
- *określenie relacji dowodzenia (wsparcie ogólne, bezpośrednie, dowodzenie taktyczne, kontrola operacyjna, itp.);*
- *terminy, które określają od kiedy dany podział sił obowiązuje, mogą być zawarte tutaj lub w podpunkcie „Zmiany w podporządkowaniu”;*
- *podział sił może być oddzielnym załącznikiem.*

1. SYTUACJA

a. Przeciwnik.

- *Informacje dotyczące aktualnego położenia oraz możliwych sposobów działania przeciwnika;*
- *Jeżeli sporządzany jest załącznik „rozpoznanie”, należy się do niego odwołać;*
- *Możliwe jest także odwołanie się do innych dokumentów rozpoznawczych, które otrzymali podwładni.*

b. Wojska własne.

- *Zadanie i zamiar działania przełożonego;*
- *Przedstawienie w kolejnych podpunktach położenia i ogólnych zadań sąsiadów i innych sił własnych (których nie dotyczy rozkaz), ważnych dla wykonania zadania (wspierających i współpracujących).*

c. Zmiany w podporządkowaniu.

- *Przewidywane zmiany w podporządkowaniu oddziałów i pododdziałów w trakcie prowadzenia działań. Określa się tu od kiedy do kiedy obowiązują ewentualne zmiany w podporządkowaniu;*
- *Nie powtarza się informacji zawartych w podziale sił – jeżeli podział sił jest kompletny, podaje się "Patrz Podział sił";*

2. ZADANIE

Krótkie i zrozumiałe określenie zadania własnego: KTO, CO, KIEDY, GDZIE, W JAKIM CELU WYKONUJE. Punkt ten nie zawiera podpunktów. W punkcie tym nie używa się w nim trybu rozkazującego (np. być w gotowości do ...), a trybu oznajmującego (np. Dywizja broni rejonu ..., jest wgotowości do ...).

3. REALIZACJA

a. Zamiar działania

- (1) Myśl przewodnia dowódcy wydającego rozkaz.
- (2) Sposób działania.
  - *ogólne ramy manewru (sposobu działania jednostek „walczących”-zmechanizowanych, czołgów, aeromobilnych) od początku do końca walki, w razie potrzeby stosuje się podział na etapy lub fazy;*
  - *wskazuje się miejsce i/lub sposób skupienia głównego wysiłku, ewentualne zmiany w tym zakresie podczas działań;*
- (3) Ugrupowanie bojowe.
- (4) Wsparcie i zabezpieczenie.

W kolejnych podpunktach krótkie wyjaśnienie istoty wsparcia i zabezpieczenia z zaakcentowaniem priorytetów. Ewentualne odwołania do właściwych załączników.

- (a) Rozpoznanie
- (b) Wsparcie ogniowe
- (c) Obrona przeciwlotnicza
- (d) Wsparcie inżynieryjne
- (e) Obrona przed bronią masowego rażenia
- (f) Inne (wg potrzeb)

W kolejnych podpunktach punktu 3. podaje się zadania dla podwładnych.

- Nie powtarza się zadań określonych wyraźnie w zamiarze walki, w sposób graficzny w załączniku lub określonych w „Wytycznych koordynujących”;
  - Nie podaje się zadań dotyczących dwóch i więcej elementów ugrupowania. Są one określane w zamiarze i w wytycznych koordynujących;
  - Zadania dla podległych związków taktycznych, oddziałów i pododdziałów stawia się w następującej kolejności: ogólnowojskowe, rozpoznawcze, artylerii, lotnictwa wojsk lądowych, obrony przeciwlotniczej, inżynierijne, wojsk chemicznych, logistyczne, medyczne, dowodzenia i łączności, walki elektronicznej, współpracy cywilno-wojskowej, działań psychologicznych, innych.
- b. ...
- c. ...
- ...
- n. Wytyczne koordynacyjne
- ostatni podpunkt punktu nr 3;
  - powinien zawierać terminy i czasy;
  - obejmuje tylko informacje dotyczące dwóch i więcej elementów ugrupowania bojowego;
  - inne dane nie sprecyzowane w zamiarze i części zadaniowej.

4. ZABEZPIECZENIE LOGISTYCZNE

Krótkie przedstawienie koncepcji zabezpieczenia logistycznego, z uwzględnieniem priorytetów, w zakresie niezbędnym do jego zrozumienia, ewentualne odwołanie się do właściwego załącznika (załączników). Koncepcja powinna określać istotne, niestandardowe oraz niezawarte w obowiązujących procedurach działania informacje i aspekty zabezpieczenia logistycznego działań odpowiadające na pytania: kto? jak? gdzie? i dla kogo? będzie realizował zabezpieczenie logistyczne. Priorytety zabezpieczenia logistycznego określa się wg następującego podziału:

- przed rozpoczęciem działań
- w trakcie działań (może być z podziałem na fazy / etapy)
- po zakończeniu działań.

5. DOWODZENIE I ŁĄCZNOŚĆ

a. Dowodzenie.

- rozmieszczenie stanowisk dowodzenia;
- określenie przynajmniej jednego przyszłego położenia każdego ze stanowisk;
- określenie kolejności przejęcia dowodzenia w wypadku obezwładnienia elementów systemu dowodzenia;
- Inne niezbędne dane

b. Łaczność.

- *Wyszczególnienie obowiązujących zasad i procedur łączności;*
- *Informacje dotyczące przedsięwzięć z zakresu obrony elektronicznej;*
- *Inne niezbędne dane*
- *Odwołanie do załącznika „Łaczność i informatyka”, jeśli jest taka potrzeba.*

Potwierdzenie.

Nazwisko dowódcy

Stopień dowódcy

Za zgodność:

Nazwisko

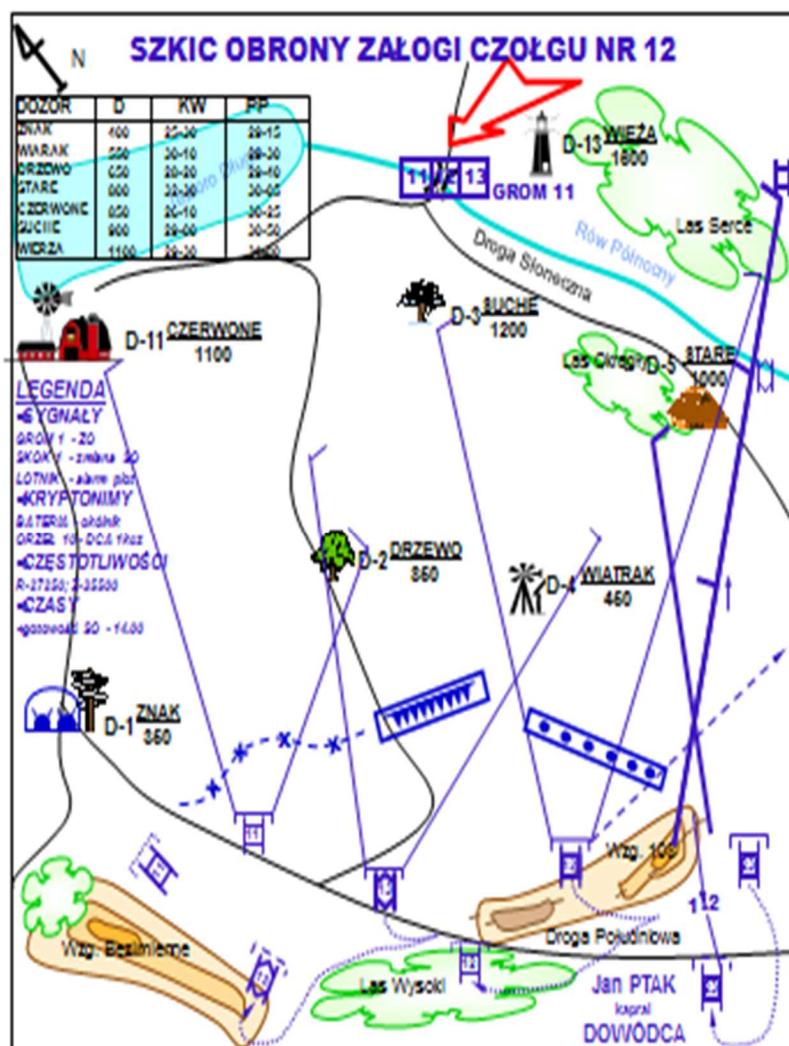
Stopień

Stanowisko służbowe

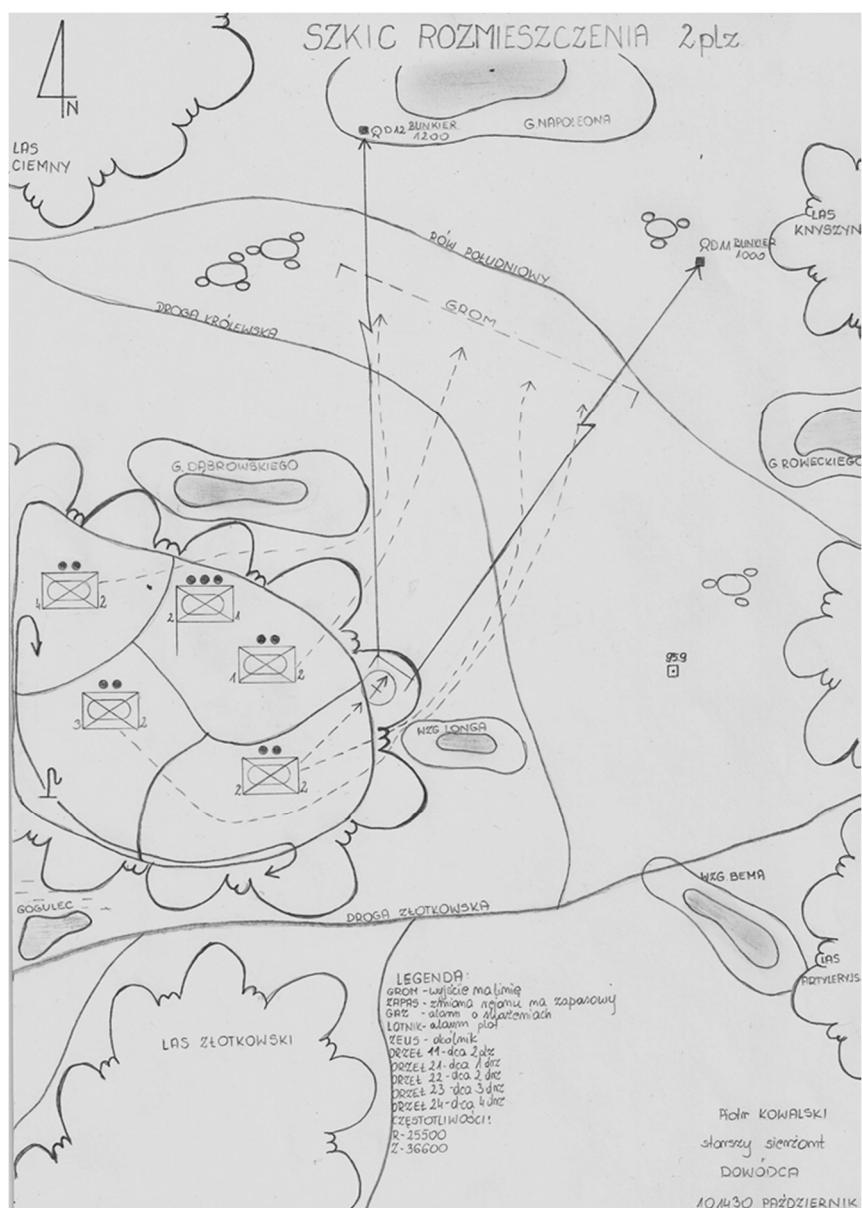
Załączniki:

Rozdzielnik:

Załącznik nr 6

Załącznik nr 7

Legia akademicka. Wymiar taktyczno-ogniowy

Streszczenie

W monografii mowa jest m.in. o zasadach i wymaganiach dowodzenia, o cyklu decyzyjnym i o stawianiu zadań na szczeblu drużyna – kompania. Omówiono zasady obrony, natarcia, marszu, rozmieszczenia wojsk. Wskazano, jak orientować się w terenie bez mapy oraz z mapą kartograficzną UTM. Przekazano podstawowe informacje na temat teorii i zasad strzelania, a także rozważono kwestie podstawowego wyposażenie pododdziałów i odzyskiwania izolowanego personelu. Materiały zawarte w niniejszej publikacji dają wstępny (aczkolwiek szeroko nakreślony) zarys wiedzy, jaką powinien posiąść student legionista zarówno w czasie szkolenia teoretycznego, jak i praktycznego.

Szkolenie wojskowe studentów nie jest „produktem” czasów współczesnych. Żołnierze-studenci przewijają się przez karty naszej historii już od czasu odzyskiwania niepodległości. Także po odzyskaniu niepodległości i umocnieniu bytu państwa polskiego legioniści nie zaprzestali szkolenia i aktywności na rzecz przygotowania Rzeczypospolitej do obrony swoich granic. Stąd, gdy w 1925 r. na warszawskim Placu Saskim składano w symbolicznym grobie szczątki bezimennego Nieznanego Żołnierza (bohatera walk o Lwów) to żołnierze-legioniści wystawili przy nim Wartę Honorową. Nie zabrakło legionistów także we wrześniu 1939 roku. W sierpniu zmobilizowany został 36. Pułk Piechoty, który wchodząc w skład Armii Łódź zakończył swój szlak bojowy w Twierdzy Modlin.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej szkolenie wojskowe studentów odbywało się w ramach powszechnego obowiązku obrony. W różnym czasie długość takich kursów była różna, a także zmieniała się nazwa (Szkoła Oficerów Rezerwy – SOR lub Szkoła Podchorążych Rezerwy – SPR). Zawsze jednak potencjał młodych ludzi z wyższym wykształceniem był wykorzystywany do przygotowania rezerw które miały przejąć ciężar prowadzenia wojny w dłuższym czasie. Dlatego idea wskrzeszenia przygotowania wojskowego studentów jest jak najbardziej słuszna i potrzebna. Zwłaszcza w sytuacji, gdy postęp techniczny nabiera coraz szybszego tempa, a wykorzystanie zaawansowanych technologicznie środków prowadzenia walki wymaga od żołnierzy coraz większej wiedzy, także technologicznej. Program Legii Akademickiej daje na to dużą szansę i jest bardzo perspektywiczny.

Słowa kluczowe: Legia Akademicka, wojsko, szkolenie studentów.

Legia Akademicka – tactical and fire dimension

Summary

The monograph mentions, among others on the principles and requirements of command, on the decision cycle and on the setting of tasks at the level of the team – the company. The principles of defense, attack, march, deployment of troops are discussed. It showed how to orientate in terrain without a map and UTM cartographic map. Basic information about the theory and rules of shooting was given, as well as basic issues of subunits and recovery of isolated personnel.

The materials contained in this publication give an initial (albeit broadly) outline of the knowledge that a legionnaire student should possess during both theoretical and practical training. Military training of students is not a “product” of modern times. Soldiers-students have been passing through our history since the independence. Also after regaining independence and strengthening the existence of the Polish state, the legionnaires did not cease their training and activity in favor of preparing the Republic to defend their borders. Hence, when in 1925 in the Saski Square in Warsaw, the remains of an unnamed Unknown Soldier (the hero of the fights for Lviv) were laid in the symbolic grave, the legionnaires set up the Honorary Guard.

There were also legionnaires in September 1939. In August, the 36th Infantry Regiment was mobilized, which, as part of the Army, ended its combat trail in the Modlin Fortress. After the end of World War II, military training of students took place as part of the universal defense duty. At different times, the length of such courses varied, and the name (School of Reserve Officers – SOR or Reserve Officer School – SPR) changed. However, the potential of young people with higher education has always been used to prepare reserves that were to take on the burden of waging war in the long term. That is why the idea of resurrecting the students' military preparation is absolutely right and necessary. Especially in a situation when technical progress is accelerating at an accelerating pace, and the use of technologically advanced means of fighting requires more and more technological knowledge from soldiers, including technology. The Legia Akademicka program gives you a big chance and is very promising.

Keywords: Legia Akademicka, army, student training.